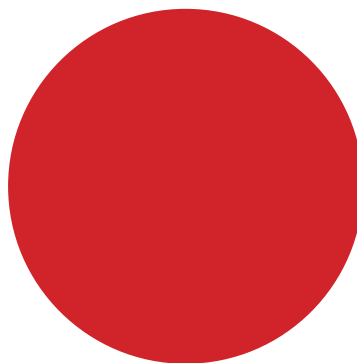

KOSZTOLÁNCZY TIBOR
KASSÁK LAJOS ÉS A MAGYAR
ÁLLAMIGAZGATÁS
(1919–1930)

ELTE EÖTVÖS JÓZSEF COLLEGIUM

2024

Kosztolánczy Tibor

KASSÁK LAJOS
ÉS
A MAGYAR ÁLLAMIGAZGATÁS
(1919–1930)

ELTE Eötvös József Collegium
2024

Kosztolánczy Tibor

KASSÁK LAJOS
ÉS
A MAGYAR ÁLLAMIGAZGATÁS
(1919–1930)

ELTE Eötvös József Collegium
2024

KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

Nemzeti
Tehetség Program

A kiadvány a „Szakkollégiumok tehetséggondozó programjainak támogatása” című pályázat keretében (NTP-SZKOLL-24-0014) valósult meg.

A bevezető tanulmányt írta, a dokumentumokat összegyűjtötte és sajtó alá rendezte, illetve a mutatókat készítette Kosztolánczy Tibor. Jelen könyv a *Kassák Lajos és Simon Jolán 1909 és 1928 közötti levelezésének digitális kritikai kiadása és a modernségkutatás új perspektívái* című OTKA-pályázat keretében készült. Az FK 139325 azonosítószámú projekt fogaadóintézménye az MNMKK – PIM – Kassák Múzeum.

ELTE Eötvös József Collegium

Budapest, 2024

Felelős kiadó: Dr. Horváth László, az ELTE Eötvös József Collegium igazgatója

Borítóterv: Nagy Róbert és Kosztolánczy Tibor

Nyomdai előkészítés: Vidumánszki László

Copyright © Eötvös József Collegium 2024 © A szerzők

Minden jog fenntartva!

A nyomdai munkálatokat a CC Printing Szolgáltató Kft. végezte.

1055 Budapest, Falk Miksa utca 7. II. emelet 10/A

Törvényes képviselő: Magyar Szilvia

www.ccpublishing.hu

ISBN 978-615-5897-65-8

Izgatás büntette miatt terhelt Kassák Lajos kommunista szökevény hazatérési ügyében arról értesülök, hogy nevezett haza akar térni.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. belügyminiszternek.
Budapest, 1926. október 14.

Kedves Nádass,

egyszer mindennek a végére érünk és így valószínűleg [a] mi készülődésünknek is. Csütörtökön <reggel> indulunk, ha valami az úton közbe nem jön (de már tudomásomra hozták, hogy közbe fog jönni) akkor ezen a napon már Pesten is leszek. Nem kívánatos, hogy érkezésünkről sokan tudjanak. A kellemetlenségeim enélkül is meg lesznek. Rossz érzéseim vannak az egész ügygel szemben. Még a maga verssora is eszembe jutott – „és a határon agyonverik a csendőrök”[.] De talán nem egészen így lesz. Lehet hogy csak a derekam fogják eltörni – vagy a kijavított verssor szerint azon [?] „lefognak a csendőrök”.¹ [...] rosszul érzem magam ah[h]oz, hogy ne is gondoljak arra amit a jövő héten végig kell csinálnom. Etivel írtunk.

Viszontlátásig üdvözljük

Kassák Lajos

Kassák Lajos – Nádass Józsefnek.
Bécs, 1926. október 29–31.
K: PIM–KM, KM-lev. 2.000.

„Eredeti volt” – legalábbis azt hitte –, de a valóságban, jelmez és maszk volt, az ember is, a műve is. De következetesen az maradt, hosszú életén át, aki volt: a maszk, amit magából és művéből csinált.

Márai Sándor Kassák Lajosról (1967)

¹ Nádass József „Éhes és nagy irattáskája van...” kezdetű verse a Ma 1924. február 20-i számában jelent meg, a vers utolsó két sora: „vagy Magyarországra utazik és agyonverik / a csendőrök.”

Egy ember hazatér

Aktivizmus

A Budapesti Államügyészség 1920. január 21-én nyomozást rendelt el a Kassák Lajos által a Ma folyóirat 1919. április 10-i számában közzétett *Aktivizmus* című írás (46–51.), illetve a *Levél Kun Bélához a művészet nevében* című, 1919 nyarán kiadott röpirat miatt, emellett külön nyomozás indult a *Kassák Lajos előadása* című, a Vörös Lobogó 1919. április 17-i számában megjelent újságcikkben foglaltak miatt.² Az ügyészség álláspontja szerint Kassák a hatályos büntető törvénykönyv, vagyis az 1878. évi V. tc. 172. §-ába ütköző és az 1912. évi LXIII. tc. 19. §-a szerint minősülő, sajtó útján elkövetett izgatás büntettét követte el, miután az említett publikációkban és előadásában „a magát proletárnak nevező néposztályt a többi osztály ellen gyűlöletre izgatta”, és ezért az ügyészség a M. Kir. Büntetőtörvényszék vádtanácsának Kassák elleni nyomozólevelét kibocsátását indítványozta.³ A vádtanács az első, IV. 5/49/1920. számú ügyben az 5.845/1920. számú nyomozólevelet 1920. június 1-jén, a második, IV. 5/41/1920. számú ügyben a 7.133/1920. számú nyomozólevelet 1920. június 25-én bocsátotta ki.⁴

Miután azonban a nyomozólevelek nem vezettek eredményre – vagyis Kassákat nem sikerült megtalálni –, az ügyészség indítványa alapján az eljárást a vádtanács „a terhelt előkerültéig” – az első ügyben 1920. augusztus 2-án, a másodikban 1920. december 16-án – megszüntette.⁵

*

Kassák Lajos 1919-ben nem csak az előbbi publikációkkal hívta fel magára a figyelmet. Ma című lapjának „világszemléleti” különszámaiban munkatársaival 1918 novemberétől a kommunista diktatúrát, távolabbi célként pedig a „kommunista világgöztársaságot” népszerűsítették.⁶

Kassák 1919. március 23-ától a Szocializált Színházak és Mulatók Biztossága VIII/1. Ügyosztályának alkalmazottja lett 60 korona napidíjjal.⁷ Lukács György helyettes népbiztos 1919. március 27-én a színházakat kommunizáló bizottság elnökévé Reinitz Bélát nevezte ki, a Vígszínház, a Magyar Színház, a Bárdos Színház

² Lásd 1–2.

³ Lásd 4., 6.

⁴ Lásd 5., 7.

⁵ Lásd 8–11.

⁶ Többek között: A MA MŰVÉSZEI, *Kiáltvány a kommunista göztársaságért!*, A Ma folyóirat első világszemléleti különszáma [1918. november], 2.

⁷ MNL OL VKM Elnöki iratok K 802 81. d. 13. tétel

és a Madách Színház „szakosztályvezetője” (felügyelője) Balázs Béla lett, Kassák az ő helyetteseként tevékenykedett.⁸ Megjegyzendő, hogy Bárdos Artúr két színházat vezetett, és az általa igazgatott Belvárosi Színházban lépett fel kisebb szerepekben Kassák élettársa, Simon Jolán.⁹ Kassák hivatali működéséről érdemi dokumentumok nem maradtak fenn, Kassák egyik alkalommal a Világ szabadság című újság operaházi sajtójegyeről intézkedett.¹⁰

Kassák – visszaemlékezése szerint – napi 16–18 órát dolgozott: eleinte piros és kék ceruzákkal felszerelve plakátokat cenzúrázott, később ülésezett, vitatkozott és adminisztrált.¹¹ Mindemellett a Ma ügyeinek intézésére is jutott ideje. A közoktatásügyi népbiztos művészeti és múzeumi politikai megbízottja 1919. április 2-án adott felhatalmazást, hogy a Ma szerkesztősége a Váci utca 11/b számú ház félelemletén a kiállítási helyiségükkel szomszédos termet és előszobát (amely a Péterffy-tánciskolához tartozott) a maguk számára foglalják le, majd május 12-étől az Új Szó helyiségét (Ferenciek tere 9.) szintén igénybe vették.¹² Lukács György 1919. március 28-án engedélyezte Kassáknak, hogy a Medgyaszay Színházban hetente két propaganda-előadást tartsanak,¹³ az első alkalom 1919. április 8-án jött el, a fellépések május 28-án zárultak.

Közben a május 11-én megalakuló írószakszervezetben Kassák végrehajtó bizottsági tag lett,¹⁴ majd június 1-jével áthelyezték az irodalmi ügyosztályhoz.¹⁵ Ez utóbbi testület – fő feladatként – az írói munkát próbálta integrálni a központosított termelésbe. Mindehhez össze kellett állítani az ún. írói katasztert, amely a hivatalosan is elfogadott írók listáját tartalmazta. A névsor elkészítése a vártnál bonyolultabbnak bizonyult, ezért a Kataszteri Bizottság mellett a munkába a május 10-én megalakult Írói Direktórium is bekapcsolódott.¹⁶ Kassák mindkét testületnek tagja lett. Az írói

⁸ MNL OL TAGYOB K 46 605. f. 7. d. II/6. öe.; vö. [Név nélkül], *A színházak felügyelői és legközelebbi eseményei*, Magyarország 1919. április 1., 8.

⁹ Simon Jolán forma szerint 1922. március 17-ig Nagy János Pál felesége volt, Kassákkal 1928. május 4-én házasodtak össze (Csaplár Ferenc, *Az első magyar dadaista versmondó = Kassákné Simon Jolán*, szerk. Uő, Kassák Múzeum, Budapest, 2003, 6, 13.).

¹⁰ MNL OL VKM Töredék iratok 6. K 305 1919–10. tétel

¹¹ KASSÁK Lajos, *Egy ember élete*, Magvető, Budapest, 1983, II/511–512.

¹² MNL OL TAGYOB K 46 605. f. 7. d. II/6a. öe.

¹³ MNL OL VKM Töredék iratok 6. K 305 1919–10. tétel

¹⁴ [Név nélkül], *Megalakult az írók szakszervezete*, Pesti Hírlap 1919. május 13., 6.

¹⁵ MNL OL VKM Elnöki iratok K 802 81. d. 13. tétel

¹⁶ Tagjai voltak Babits Mihály, Balázs Béla, Barta Lajos, Biró Lajos, Kassák Lajos, Komját Aladár, Móricz Zsigmond, Osvát Ernő, Révész Béla, Szini Gyula és hivatalból Lukács György. A Közoktatásügyi Népbizottság 1919. május 31-én Fülep Lajost is a direktórium tagjává nevezte ki („Mindenképpen ujakra készül...” *Az 1918/19-es forradalmak irodalma*, IV., szerk. JÓZSEF Farkas, Akadémiai, Budapest, 1967, 771.).

javaldalmazás rendszerében Kassákat végül a lehetséges tizenkét kategória közül a második legelőnyösebb osztályba sorolták, a diktatúra – ha fennmarad – havonta 3.000 koronás alpbért juttatott volna a számára.¹⁷

Az *Aktivizmus* című cikk – amelyből részletek a Ma 1919-es propaganda-előadásain is elhangzottak – a diktatúra bukása után joggal irányította magára a Budapesti Államügyészség figyelmét. Kassák a munkásságot késedelem nélküli „leszámoló cselekvésre” hívta fel a kommunisták ellenségeivel szemben, „bő véráldozatot”, tevékeny rombolást helyezett kilátásba, kinyilvánítván:

A lerongyolódott világot csakis a proletariátus diktatórikus osztályforradalma lökheti új életvágányra. A burzsoá-kapitalista termelési rend összeomlását csakis a kommunizmus válthatja meg. A felelőtlen osztályparlamentet csakis a dolgozók Tanácsköztársasága követheti, mintegy első stációjaképpen a föleszmélt emberek közösségének, a minden államformát tagadó kollektív individuumnak, aki az állandó forradalomban éli ki magát. Mert a legteljesebb élet az akció.¹⁸

Kassák messianisztikus hangoltságú, művészetben és politikában kizárólagosságot követelő víziója sokakban keltett félelmet. Lukács György közoktatásügyi népbiztos április 19-én nyilatkozatban közölte: „A Ma című folyóirat nem hivatalos orgánuma a Közoktatásügyi Népbiztosságnak, és nem is lesz [az]”, s nyomtatékosította, hogy a Ma körül csoportosult írók nem élveznek előjogokat mások rovására.¹⁹

Néhány hét alatt Kassákék csoportja a perifériára szorult. Mivel valódi politikai erő nem állt mögöttük, a nagyobb baloldali frakciók az egymás között lejátszandó harcaikban a pofozóbabu szerepét osztották rájuk. Kassákék végül szembekerültek Kun Bélával is. A június közepén megtartott országos pártgyűlésen Kun Béla diktatúra bevezetését szorgalmazta a kulturális életben, elősegítendő, hogy a proletariátus termelőereje itt is érvényre jusson: „Új szellem fog megnyilatkozni a proletár szellemi élet terén, amelyből a proletariátus osztályának szelleme fog kivirágozni”, [!] de ez – hangzott Kun – nem a Ma irodalma lesz, mert az „a burzsoá dekadencia terméke”.²⁰ Kassákék a Ma következő számában nyílt levelet intéztek Kunhoz, rámutatva, hogy ők a *régebbi és hitelesebb* honi kommunisták, majd hosszan fejtegették, hogy „az okvetlenül végigcsinálódó forradalom” lényegét ők ismerik legjobban, s e tekintetben

¹⁷ MNL OL VKM Elnöki iratok K 802 81. d. 15. tétel

¹⁸ KASSÁK Lajos, *Aktivizmus*, Ma 1919. április 10., 51. – A Vörös Lobogóban megjelent *Kassák Lajos előadása* című cikk – amely alapján 1920-ban nyomozás indult – lényegében az *Aktivizmus* című eszmefuttatás második részét tartalmazta aktualizált bevezetővel. Lásd „*Mindenki ujakra készül...*”, IV/935–936.

¹⁹ LUKÁCS György, *Felvilágosításul*, Vörös Újság 1919. április 18., 4.

²⁰ *Részlet Kun Béla válaszából az országos pártgyűlés második napján* [1919. június 13.] = „*Mindenki ujakra készül...*”, IV/463.

ők „az orosz bolsevikiek” igaz rokonai, de testvéreik élnek szerte a világban, vagyis széles internacionalizmus legitimálja tevékenységüket.²¹ Írásukat röpirat formájában is kiadták. Kun Béla megüzente, hogy válaszolni fog, de erre már nem került sor. A Ma július 3-án felkerült Pogány József közoktatásügyi népbiztos listájára, amellyel tizenegy lap beszüntetését, illetve Az Ember, a Kisgazda, a Nyugat, a Vasárnapi Újság, a Társadalmi Forradalom és a Vörös Lobogó mellett a Ma szüneteltetését rendelte el.²² Kassák – visszaemlékezése szerint – két hét múlva, amikor egy albumszerű füzet korrekútúráját beküldte a népbiztosságra, Pogány összetépte és szemétkosárba dobta a papírokat, mondván: „Többé egy sorukat sem szabad kiszedni és kinyomtatni!”²³

Kassák ezzel „véleg” kiüzetett a hatalomból. Az *Egy ember élete* szerint négyheti betegszabadságot kapott, és egy utalványt Keszthelyre. Simon Jolánnal elutaztak Keszthelyre, ahol másnap az utcán „véletlenül” összefutottak Schadl János festővel, a Ma munkatársával, akinek Kassákék számára éppen akadt egy szabad szobája a családi panziójukban.²⁴ Kassák letartóztatására a népbiztosok 1919. augusztus 1-jei lemondása után néhány nappal került sor, majd egy hét múlva Budapestre kísérték.²⁵

Kassákot Budapesten tizenkét–tizennégy napig tartották fogva a Zrínyi utcai detektívosztály fogdájában, majd a Budapesti Királyi Büntető Járásbírósági Fogházba vitték (közkeletű néven a Toloncházba).²⁶ Visszaemlékezése szerint itt egyenesen a fogház rabkórházába került. Simon Jolán közbenjárására egy ismerős ügyész hajlandónak mutatkozott arra, hogy a Kassák ügyéről felvett jegyzőkönyvben úgymond Kassák „kezére játszon”, és az író – a kórházi orvos segítségével – „kezelési szabadságot” kapott.²⁷ December közepén mehetett haza a családjához, azonban Budapesten nem érezte magát biztonságban. Végül a Füst Milán, Osvát Ernő és Móricz Zsigmond által gyűjtött pénzen – 1919 végén, vagy 1920 elején történhetett – egy Bécsbe induló hajó kapitánya elrejtette Kassákot egy ládába, és kiszöktette Magyarországról.²⁸

²¹ KASSÁK Lajos, *Levél Kun Bélához a művészet nevében*, Ma 1919. június 15., 146–148.

²² MNL OL VKM K 802 81. d. 14. tétel

²³ KASSÁK, *Egy ember élete*, II/614–615.

²⁴ *Uo.*, 615–618. – Egy József emlékei szerint Kassák már Budapestről írt neki, hogy szerezzen számára „elrejtő lakást Keszthelyen vagy valamelyik közeli faluban” (TAKÁTS Gyula, *Egy Józsefről* = *Uő*, *A harmónia keresése*, Szépirodalmi, Budapest, 1979, 163.).

²⁵ KASSÁK, *Egy ember élete*, II/621–625. – A letartóztatások Keszthelyen 1919. augusztus 7-én kezdődtek (CZEGLÉDY József – SÁGI Károly, *Adatok a Tanácsköztársaság keszthelyi történetéhez*, A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, III., 1965, 183.).

²⁶ Budapesti M. Államrendőrség 5.837/1919. Fk. Eln. Res. jelzetű, 1920. január 20-án kelt jelentése szerint Kassák Lajos ellen 1919-ben „személyes szabadság megsértése” címén, 6.289/1919. Fk. Eln. Res. számon is folyt eljárás (BFL BKÜ VII.18.d 13/6.320–1919.) – Az ügy Kassákra vonatkozó dokumentumai valószínűleg megsemmisültek.

²⁷ KASSÁK, *Egy ember élete*, II/640–662.

²⁸ *Uo.*, II/673–674.; KASSÁK Lajos – PÁN Imre, *Az izmusok története*, Magvető, Budapest, 1972, 257.

Emigránsok

Az 1920-as évek államigazgatási dokumentumaiban „ún. emigránsok”-nak nevezik azokat, akik 1919 augusztusától Magyarországról külföldre menekültek, hogy elkerüljék a proletárdiktatúra alatt elkövetett cselekményekért történő felelősségre vonást. Az 1920-as évek elején a legjelentősebb magyar emigránsközpont Bécs volt. A magyar hatóságok pontos információkkal rendelkeztek a bécsi emigráció egyes csoportjairól, rétegződéséről, belső konfliktusairól. Megpróbálták azonosítani összekötőiket, feltérképezni a vezetők kapcsolatrendszerét; adatokat gyűjtöttek kontaktszemélyeikről, tájékoztak nyugat- és kelet-európai tárgyalásairól. Noha a magyar hatóságok elengedhetetlennek tartották a bécsi emigráció tevékenységének *állandó és kiterjedt figyelését*, a finanszírozás szűkössége ezt megakadályozta.²⁹

A bécsi magyar emigráció politikai irányultság, személyi szimpátiák és anyagi érdekek alapján szerveződött. Spektruma az ún. jobboldali szociáldemokraták csoportjától a független (kommunisták felé tájékozódó) szociáldemokratákon, illetve a polgári radikálisokon keresztül a különböző kommunista frakciókig terjedt. Hangsúlyozandó, hogy főként ez utóbbiak szinte folyamatos harcban álltak egymással, s hogy a „dogmatika” és a tagság gyakorta változott.

Kassák Lajos 1920 áprilisától Bécs XIII. kerületében, az Amalienstraße 26. szám alatt élt egy bérelt szobában Simon Jolánnal és időnként annak gyerekeivel.³⁰ Az emigráció éveiben Kassák számára a legfontosabb a művészi és a szerkesztői munka lett: a Ma folyóiratot már 1920. május 1-jén újraindította. Híveivel a schönbrunni Schlosscaféban, az Atlantisban és a Nussdorfer Straßén található Colosseum kávéházban találkozott, s mivel nem beszélt nyelveket, munkatársai referáltak neki az őt érdeklő publikációkról, és ők intézték az idegen nyelvű levelezést is.³¹ A Ma művészi horizontja – különösen a Kassák és a belső kör által publikált elméleti írásokat tekintve – meglehetősen szűk, azonban ezen belül naprakész és tájékozott. Egy rövidebb dadaista kitérő után, 1921–1922-től Kassák művészetének kulcsfogalma a konstruktivizmus lett.³²

²⁹ Lásd 12–15.

³⁰ Szűkös anyagi körülményeiről lásd DOBÓ Gábor, *Kassák Lajos hazatérése. A nyilvánossághoz jutás gazdasági és jogi feltételei a bécsi Ma és a budapesti Dokumentum közötti időszakban*, Irodalomtörténet 2018/3., 277–280.

³¹ Lásd Nádass József *Arcképvázlat Kassák Lajosról* és Vajda Sándor *Bécsi éveim Kassákkal* című visszaemlékezéseit (*Kortársak Kassák Lajosról*, szerk. ILLÉS Ilona – TAXNER Ernő, PIM–NPI, Budapest, 1976, 19–41.).

³² Kassák 1920-as évekbeli munkásságáról lásd: ACZÉL Géza, *Kassák Lajos*, Akadémiai, Budapest, 1999, 65–117.; G. KOMORÓCZY Emőke, *Aszellemi nevelés fórumai. Kassák Lajos, Tamási Lajos, Kárpáti Kamil „körei”*, Hét Krajcár, Budapest, 2005, 9–18.; POMOGÁTS Béla, *A magyar irodalmi avantgarde* = Uő,

Noha Kassák a bécsi emigrációban is következetesen kommunistának vallotta magát, a fennmaradt források a magyar kommunistákkal való összeköttetéseknek lazulását mutatják. Mindennek egyik oka, hogy Kassák 1919 nyarán több prominens kommunistával összeveszett (a korábban említetteken kívül például Balázs Bélával, Bíró Mihály festővel, Lukács Györggyel és Révai Józseffel),³³ másrészt Kassák a saját csoportjaiban mindig magának tartotta fenn a vezető szerepet. A bécsi kommunisták anyagi juttatásaira 1920 őszén ugyan még igényt tartott volna,³⁴ ám a maga Clarté nevű, a francia Henri Barbusse mozgalmához kötődő politikai-művészi frakcióját ekkorra már létrehozta.³⁵ Minderről a *Bolseviki Világ-Revue* című, 1920-as államigazgatási jelentésben³⁶ ezt olvashatjuk:

A magyar clairté-isták (!) pártja a legradikálisabb. Vezetőjük Kassák Lajos és Uicz (!) Béla³⁷ festő. (Ez utóbbi egy Calmer³⁸ nevű íróval van összekötésben, ez sokat utazik Franciaországba és sok pénz felett rendelkezik.) Ennek a pártnak van a legkevesebb pénze, mert senkinek sem akar concessiókat tenni, és sokat van együtt a szindikalistákkal. Kassák táborába tartozik a már említett Péter (Fischer) Károly.³⁹ Találkozóhelyük a Herrengasseben lévő „Central

---

Változatok az avantgárdra. Tanulmányok és kritikák, Széphalom, Budapest, 2000, 30–72.; SZEREDI Merse Pál, *Kassákizmus – A Ma Bécsben (1920–1925) = Művészet akcióban. Kassák Lajos avantgárd folyóiratai A Tett-től a Dokumentumig (1915–1927)*, szerk. BALÁZS Eszter et al., PIM – Kassák Múzeum, Budapest, 2017, 105–140.; Peter WEIBEL, *Az idő vasfüggőnyé? A magyar konstruktivizmus bécsi fejlődéstörténete: MA, 1920–1925*. [fordító nélkül] = *A Kassák-kód*, szerk. JUHÁSZ R. József – H. NAGY Péter, Szlovákiai Magyar Írók Társasága, Pozsony, 2008, 84–107.

³³ Kassák, *Egy ember élete*, II/516, 520–521, 598–600.

³⁴ Lásd a *Magyarországi Aktivisták memorandumát* [Bécs, 1920. szeptember]. Közli: CSAPLÁR Ferenc, *A Ma és a Tanácsköztársaság = Magam törvénye szerint. Tanulmányok és dokumentumok Kassák Lajos születésének századik évfordulójára*, szerk. Uő, PIM–Múzsák, Budapest, 1987, 156–159.

³⁵ Henri Barbusse (1873–1935) francia író, társadalmi problémák megoldásának elkötelezettje, aki a pacifizmus eszméjétől indulva végül hithű sztálinistává lett.

³⁶ Wieni jelentés, XI. *Bolseviki Világ-Revue*. Bécs, 1920. október 30. = MNL OL KÜM K 64 3. d. 1920–41. tétel

³⁷ Uitz Béla (1887–1972) festő, grafikus.

³⁸ Joseph Kalmer (1898–1959) költő, fordító, a Ma felelős szerkesztője 1921 novemberétől 1924 elejéig.

³⁹ Az idézett *Bolseviki Világ-Revue* ekként tájékoztat: „Az orosz pénz a magyarok részére mind kevesebb lesz, jelenleg csak a Pogány-párt kap támogatást. Tekintve, hogy sok kommunista most elesik a pénzegélytől, egyes kommunista vezérekkel időszerű lenne beszélni. A következőre hívjuk fel a figyelmet: Péter Károlyt, aki sokat tud a bolsevikiek dolgairól, előnyösen fel lehetne használni. Péter (Fischer) Károly a háború alatt a kereskedelmi kamara kiküldöttje volt Skandináviában, azonban visszaélt a beléje helyezett bizalommal, elvesztvén e megbízást, ott az anarchista mozgalmakban kezdett részt venni. Az entente szolgálatában is állt. Megjegyezzük, hogy Péter katonatisztünk volt. Anarchista üzelmei miatt Skandináviából kitiltották, onnan Oroszországba ment azzal a szándékkal, hogy Kun Bélával együtt dolgozzon, de Kun Béla kizárta őt a kommunista pártból, mert Péter

Café” című kávéház, ahol délután 3 és 4 óra között szoktak lenni. Ebbe a táborba tartozik egy Karl Lewy (Lohs)⁴⁰ és egy Eckstein nevű osztrák ember, ez utóbbi gróf Károlyi Mihálynak intimusa és az egész háború alatt Budapesten lakott és az Újságírók Otthonának törzsvendége volt. E párt kurírjai: Illés Béla és Kerek Ferenc. Egy Király Albert⁴¹ nevű egyén is sokat jár mint kurír Ausztria és Németország között. [...] A 3.) alatti clairté-istákhoz [!] megjegyezzük végül, hogy egy József Henczl nevű osztrák képviselő nagyon sokat jár Kassák társaságába. Kassák részére nagyon sokat utazik egy Otto Sonnenfeld nevű osztrák kommunista, ki Magyarországból szokott Kassáknak adatokat hozni. Kassák különben az utóbbi időben Franyó Zoltánnal⁴² nagyon sokat tárgyal. [...] Kassák Lajos mostanában tanácskozott Hugo Sonnenscheinnel,⁴³ ki most Wienben tartózkodik. Kassák meg akarja nyerni Sonnenscheint a clairté-isták [!] javára.

Kalandor és nem kevésbé veszélyesnek látszó társaság, amelynek ideológiája is meglehetősen ellentmondásos volt. Barbusse tanítása a háborúellenességéből nőtt ki: a háborút osztályérdekekre vezette vissza, a béke biztosítékát az osztályok megszüntetésében látta. Barbusse az értelmiséget a tömeg nevelésére hívta fel – ez később Kassák számára is fontos elköteleződés lett –, az elit értelmiség és a fizikai dolgozók együttműködését propagálta. A béke társadalmát ugyanakkor politikai összetűzések, társadalmi hadviselés útján akarta megvalósítani, vagyis a céljaik érdekében Barbusse bolsevik taktikát hirdetett.⁴⁴ Minderre egy másik, szintén a bécsi Clartéval foglalkozó, 1922. szeptemberi állambiztonsági összefoglaló is rámutatott:

az egyesület az osztályok közti falak lerombolásáért küzd, és a siker harceszközéül – hogy az osztály nélküli társadalmat megvalósítsa – az osztályharcot jelöli meg. [...] Ezen törekvésben az egyesület egy központi erőt akar megszervezni, mely nemcsak az elveket állapítja meg, hanem azt gyakorlatban keresztül is viszi.

Természetesen ez a tettevégyás is mint jelszó nyilvánul meg s nagyrészt demagógiából fakad, melyet legjobban jellemez azon reklám kiállítás, hogy a Clarté emberi kultúrárt akar, mert eddig csak arisztokrata kultúra volt. Továbbá azon szabálya, hogy jóllehet a Clarté nem akar politikát csinálni, de azért nem hagyhatja

---

túl sokat tudott róla. A magyar kommun kitérőesekor Péter Budapestre jött és szerepet is játszott. A berlini »Der Syndikalist« című lap munkatársa és ebből él.” – A Der Syndikalist hetilap 1918 és 1932 között létezett, nyilván Karl Peter nevű ausztriai tudósítójuk volt Péter Károly.

⁴⁰ Karl Lohs németül publikált, 1918 és 1920 között Szittyva Emillel adta ki a Horizont-röpiratokat.

⁴¹ Király Albert nyomdász (sz. 1883) a bécsi évek után a Szovjetunióba távozott, ahol 1938-ban letartóztatták, és kivégezték.

⁴² Franyó Zoltán (1887–1978) műfordító, szerkesztő 1923-ig tartózkodott Ausztriában, majd Romániában telepedett le.

⁴³ Hugo Sonnenschein (1889–1953) csehországi születésű, főként németül publikáló avantgárd szerző.

⁴⁴ Vö. Jean RELINGER, *Barbusse, a Clarté mozgalom és az értelmiség (1919–1926)*, ford. FODOR István, Literatura 1979/2–3., 225–234.

figyelmen kívül a politikát, mert célja a politikai küzdelmek lecsendesítése után egy harmonikus társadalom elérése, mely társadalomban a socialista rétegnek *kell* *uralkodni*. (Utóbbi az igazi cél.)⁴⁵

Erőszakkal az erőszakmentes boldogságért. Ugyanakkor egy ideig pénz is érkeztetett Franciaországból, amely „hatálytalaníthatta” a kritikát, amelyet Kassák 1919-ben – *Aktivizmus* című cikkében – Henri Barbusse és Romain Rolland „humanizmusba izsaposodásával” szemben megfogalmazott.⁴⁶ Valószínűsíthető, hogy Kassák és Barbusse 1921. szeptember–október fordulóján Bécsben, a Régi Városházán tartott pacifista kongresszuson személyesen is találkoztak.⁴⁷

Az 1922. szeptemberi jelentés már csak Balázs Bélát említi egyedüli magyar-ként a bécsi Clarté-mozgalom agitátorai között. Kassák és Balázs régebbi eredetű konfliktusai 1920–1921-ben újakkal gyarapodtak,⁴⁸ azonban a bécsi „clarté-isták” között nem „direkt” hatalomátvétel történt. 1922 januárjában új, német nyelvű Clarté-csoport alakult Bécsben, Balázs itt lett hangadó. Ebben a társaságban főként bécsi értelmiségiek munkálkodtak – közöttük Kassák német nyelvtudás hiányában is bizonyosan háttérbe szorult volna.

Kassákot 1922-ben más érzékeny veszteségek is érték. A Ma köréből 1922 legelején kivált Uitz Béla, majd az év közepén Barta Sándor – ők ketten a lap helyettes szerkesztői és egyben Kassák sógorai voltak. (Uitz vette feleségül Kassák Terézt, Barta pedig Újvári [Kassák] Erzsit; pár év múlva mindkét család a Szovjetunióban telepedett le.) Valószínű, hogy a Clarté-vonalat Uitz Béla vitte tovább, 1923 és 1926 között Párizsban Barbusse Clarté című lapjának szerzője és illusztrátora volt, magát Barbusse-t is többször lerajzolta.⁴⁹ Uitz dühödt ellenségként vált el Kassáktól, ezt kettejük 1926-os, párizsi összetűzése is bizonyítja (lásd később). Uitz és Barta elsősorban politikai okokból hagyták ott Kassákot, felríván neki, hogy feladta a politikai harcot. Bortnyik Sándor kilépésében – ez szintén 1922-ben történt – főként művészetelméleti viták játszottak szerepet,⁵⁰ de ebben az évben Mácza János is eltávolodott a bécsi avantgárdtól, és 1923-ban áttelepült Moszkvába.⁵¹ 1922-es,

⁴⁵ Vörösvédelmi helyzet 1922/7. = HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, M. Kir. Honvédelmi Minisztérium, Elnökség, Kat. Pol. 50.193/1922. a.sz. (Kiemelések az eredetiben.)

⁴⁶ KASSÁK, *Aktivizmus*, 51.

⁴⁷ Vö. KASSÁK Lajos, *Reflexiók*, Munka 1935/44., 1306–1308.; Uő, *Barbusse: Jézus*, Nyugat 1927. december 16., 874–878.

⁴⁸ Balázs és Kassák bécsi konfliktusairól és Balázsnak a Clarté iránti elköteleződéséről lásd Balázs Béla *Naplóját* (Magvető, Budapest, 1982, III/437–443, 498–500, 513–517).

⁴⁹ KONTHA Sándor, *Uitz Párizsban*, Művészet 1968. november, 10–14.

⁵⁰ BORTNYIK Sándor, *Emlékeim Kassákról = Kortársak Kassák Lajosról*, 14–18.

⁵¹ FÖLDES Györgyi, *Mácza, kassai magyar avantgárd, transznacionalitás* = Uő, *Avantgárd anizksz.*

Ausztriából történt kiutasítása után Illés Béla is a Szovjetunióba utazott, ahol íróként és irodalompolitikai funkcionáriusként működött. Oly gyakran változó emlékei szerint ő csak itt, 1927-ben ismerkedett meg Barbusse-szel, Anatolij Lunacsarszkij közoktatásügyi népbiztos lakásán.⁵²

*

Mindezek után meglepő, hogy Kassák *Álláspont* című, 1924-ben kiadott röpiratában ismét politikai tárgykörökben fejtette ki véleményét, mi több, radikális meggyőződését hangoztatta. Művében egyfelől a kommunizmus konstruktöre szólal meg: *a jövőbeni forradalmi cselekvésre történő kulturális és ideológiai felkészülés* módozatait taglalja. Kassák szerint ezt a munkát a *legális* tömegpárttá szerveződő kommunista mozgalomnak kell elvégeznie: feladatokat kell átvennie a szakszervezetektől és a szociáldemokratáktól, pártiskolákat kell felállítani, amelyekben meghatározott tantárgyakat kell tanítani. A cél az *új ember megéptítése*. Mindebben megkerülhetetlen szerep jut *a forradalom konstruktöreinek*, Kassák szerint „a konstruktív művész, konstruktív ember [...] ma a legtisztább forradalmi típus”, ugyanis a konstruktív művész önmaga kifejezésével az új, kollektív társadalom törvényeit fogalmazza meg, avagy Kassák nyelvezetén: „a mi emberi lényünkől kifejlett konstruktív alkotások is a jövő struktúráját mintázzák”.⁵³ Ám arra vonatkozóan, hogy az utóbbi „megoldóképlet” miként váltja valóra a jövő kommunizmusát, sem az *Álláspont*, sem a többi, az emigrációban született Kassák-tanulmány nem ad útmutatást.⁵⁴

Mindazonáltal Kassák az *Állásponttal* napi politikai ügyekhez is hozzászólt – ebből a szempontból röpirata önigazolásnak tekinthető. Kassák az 1919-es kommunista hatalomátvétel ötödik évfordulójára időzítve fejtette ki nézeteit a bécsi kommunista mozgalomról, azaz fogalmazott meg lesújtó véleményt a frakcióharcokról, amelyek – szerinte – az egész ügyet kompromittálták. A frakciókat a követendő stratégiára vonatkozó elképzelések határolták el egymástól. A fő kérdés ekként hangzott: a forradalom menetében bekövetkezett „lassúbbodás” idején illegális, offenzív kommunista akciók vezetnek-e az (újabb) proletárdiktatúrához, avagy magyarországi legális munkásmozgalomra építve, a szociáldemokraták és a szakszervezetek

---

Transznacionális elvek és gyakorlatok az avantgárd és neoavantgárd művészetben, Gondolat, Budapest, 2021, 36.

⁵² ILLÉS Béla, *Anekdoták, találkozások, történetek*, Szépirodalmi, Budapest, 1964, 67–68.

⁵³ KASSÁK Lajos, *Álláspont. Tények és új lehetőségek*, Julius Fischer Verlag, Bécs, 1924, 12, 30–35, 38, 43, 44.

⁵⁴ Lásd például: KASSÁK Lajos, *Képarchitektúra*, Ma 1922. március 15., 52–54.; Uő, *Vissza a kaptafához*, Ma 1923. szeptember 15., 1–2.; Uő, *Éljünk a mi időkben*, Korunk 1926/7., 455–457.; Uő, *A korszerű művészet él* = Uő, *Tisztaság könyve*, Horizont – Simon J., Budapest, 1926, 95–114.

alakulatait felhasználva, hosszabb távon érhető-e el a siker. A frakciók közötti ellenségeskedés feloldása – az ideológiai „tisztázás” – központi jelentőségűnek bizonyult már a Komintern III., 1921. június–júliusi moszkvai kongresszusán is. A magyar delegáltak közül az előbbi, radikálisabb nézeteket képviselte Kun Béla, Pogány József és Rudnyánszky Gyula, míg az utóbbi taktika híve volt Landler Jenő, Lukács György, Hirossik János és a magyar clarté-isták között korábban említett Király Albert. A Kommunista Internacionálé magyar ügyekben hozott határozata a mérsékeltek álláspontját legitímálta, tulajdonképpen azt az irányvonalat, amelyet Lenin a „baloldaliság” veszélyeire figyelmeztetve még a Komintern 1920-as, II. kongresszusára írott könyvében dolgozott ki.⁵⁵ A bécsi frakcióharcok azonban az 1921-es kongresszus után sem szüntek meg, az év őszén a mérsékeltbb álláspont képviselői, Landler, Lukács és Hirossik kiléptek a KMP Központi Bizottságából. 1922–1923-ban a KMP és a Komintern közötti együttműködés erősen akadozott, 1924 tavaszán kezdődött meg az egyeztetés az ellentétek feloldásáról.⁵⁶ Kassák az *Álláspont* miatt indított magyarországi per főtárgyalásán 1928-ban azt vallotta, hogy a munka megírására a kiadó, Julius Fischer szólította fel, és a megjelent könyvből is ő postázott 150 példányt zárt borítékban, „föltehetőleg” a kommunista párt vezető tagjainak.⁵⁷ Kassák a perben nyilván nem kívánta rontani a maga esélyeit, ám az *Álláspont* megírására vonatkozó felszólítás magasabb helyről érkezhettek.

Az *Álláspont* sokrétűen tanúskodik arról, hogy Kassák számára „a jövő csírái” a lenini nézetekben „teljesednek fel”.⁵⁸ Ő maga az „Új Embert” Leninben látta megtestesülni: „Nem a régi rend ördöge, hanem az ebben a rendben többé megférti nem tudó, felduzzadt életességhez egy új, egy általánosabb rendet igénylő társadalom két jobbkezes anyaga volt ő. Konstruktor. A gazdaságot, politikát, tudományt és technikát egyenlő mértékkel mérő új, kollektív ember.”⁵⁹ Kassák a lenini kvalitásokra hivatkozva, illetve önnön igazságait bizonygatva a Kun Bélától és Pogány Józseftől korábban elszenvedett sérelmekért is törleszthetett, hiszen ezúttal kibővítve ismételte el a *Levél Kun Bélához... téziseit* „a kultúrásan [!] forradalmasított új ember megformálásáról”.⁶⁰

⁵⁵ Vlagyimir Iljics LENIN, *A „baloldaliság”, a kommunizmus gyermekbetegsége*, [fordító nélkül], Magyar Helikon, Budapest, 1980.

⁵⁶ A bécsi kommunista emigráció belső ellentéteiről lásd SZABÓ Ágnes, *A Kommunisták Magyarországi Pártjának újjászervezése (1919–1925)*, Kossuth, Budapest, 1970, 91–190.; KIRSCHNER Béla, *A KMP stratégiai vonalának alakulása (1919. augusztus – 1925. augusztus)*, Akadémiai, Budapest, 1985, 103–207.; LUKÁCS György *Önéletrajza – 1930. április 1. = Vallatás a Lubjankán. Lukács György vizsgálati ügyiratai – Életrajzi dokumentumok*, szerk. V. T. SZEREDA et al., Argumentum – Lukács Archívum, Budapest, 2002, 137–138.

⁵⁷ Lásd 109. – Julius Fischer valójában Gömöri Gyula (1885–1937) emigráns könyvkiadó volt.

⁵⁸ KASSÁK, *Álláspont*, 47.

⁵⁹ *Uo.*, 26.

⁶⁰ KASSÁK, *Levél Kun Bélához...*, 147.

Kassák hazatérési aktáiban több helyütt, egybehangzóan szerepel, hogy az *Álláspont* Magyarországon nem volt hozzáférhető. Simon Jolán 1925. augusztusi leveleiből ugyanakkor arra következtetünk, hogy Budapestre mégiscsak eljutott a kiadvány. „Állásp. csomagolj szükségem van rá[,] a levelem végére írom milyen címre küld [!] egy 25 drbot. Fontos!” – írta Simon Jolán Budapestről Kassáknak 1925 augusztusában, a levél alsó margóján Kiss Hugó budapesti címét tüntette fel (Szekszárdi út 34. I/6.), megismételve: „ide küld[d] a csomagot”, majd még augusztusban visszajelzett Kassáknak: „25 Ál megkaptam”.⁶¹ Ez veszélyes dolog volt, de összességében is nehezen érthető, hogy Kassáknak miért kellett az *Álláspont*-ban politikai szempontból ily nyilvánvalóan kitérnie. Százötven *bizonyosan* szétküldött példány – a címzettek között Kassák ellenfelei (és besúgók) is ott voltak – önmagában elég volt ahhoz, hogy hiteltelenséget a napi politikától visszavonult Kassákról kialakított képet.

Az *Álláspont* bizonyosan bővelkedik olyan megjegyzésekben, amelyeknek *éle*, rejtett üzenete *csak ott és csak akkor*, a mozgalomban volt fogható – érdemleges válaszokról azonban nincsen tudomásunk. A kommunista frakcióharcok viszont még évekig elhúzódtak, bár ezek jelentősége a bécsi emigránsok körében egyre csökkent – avagy a nézetkülönbségek „áttelepültek” a Szovjetunióba, ám ott azután minden korábbi kijelentésnek ismét súlya lett. Ami viszont dokumentálható, hogy Kassák műve a magyar államigazgatás köreiben valódi érdeklődést váltott ki, és a létrejövő olvasatok évekre meghatározták Kassáknak a politikai nyilvánosságához való viszonyát.

*

1924-re nyilvánvalóvá vált, hogy a bécsi emigrációnak lassanként „bealkonyul”: politikai ígéretei devalválódtak, hiszen a szélsőbal által várt újabb forradalom bizonytalan időre elodázódott, miközben a magyarországi rendszer a konszolidáció felé haladt. Miként láttuk, sokak számára Bécs már korábban is csak átmeneti állomásnak bizonyult Berlin, Párizs vagy Moszkva felé, mások a hazatérésben reménykedtek. Egyre szűkültek a publikációs lehetőségek is. A Proletár című bécsi lap 1922-ben, a Jövő című lap 1923 májusában szűnt meg, a Bécsi Magyar Újságot, amely 1921–1922-ben Kassák írásait is közreadta – és amelynek kiadóhivatalában Simon Jolán 1921 végéig dolgozott⁶² –, 1923. december 16-án árusították utoljára.⁶³

⁶¹ Simon Jolán – Kassák Lajosnak, [Budapest, 1925. augusztus] = Petőfi Irodalmi Múzeum – Kassák Múzeum (a továbbiakban: PIM–KM), KM-lev. 2063/85., 2063/83. – Minden bizonnyal Kiss Hugó illegális kommunistáról van szó, akit 1927-ben letartóztattak. – Simon Jolán írásmódján a levélrészletekben nem változtattunk.

⁶² CSAPLÁR, *Az első magyar...*, 6.

⁶³ *A bécsi magyar emigráció újságai és folyóiratai (1919–1933)*, szerk. GALAMBOS Ferenc, OSZK, Budapest, 1960.

Kassák 1924-ben már nehezen gyűjtötte össze a Ma nyomdaköltségeit; válaszáut elé került, és számára a hazatérés lett az ígéretesebb lehetőség.⁶⁴ Simon Jolán 1923 szeptemberétől mind gyakrabban, majd egyre hosszabb időszakokra látogatott Budapestre, itt intézte Kassák budapesti lapok számára írt műveinek megjelenését.⁶⁵ 1924 tavaszától többször találkozott Osvát Ernővel, felajánlotta Kassák készülő önéletrajzát a Nyugatnak. Az *Egy ember élete* első könyvét a folyóirat 1924. május 16. és augusztus 16. között adta közre.

1925-ben Kassák a Ma „visszahonosítása” érdekében furcsa módszert választott. Munkatársát, Tamás Aladárt bízta meg azzal, hogy Budapesten 365 címmel lapot indítson, ám az első szám anyagát Kassák állította össze, és Simon Jolánnal küldte el Budapestre. A 365 meg is jelent 1925 áprilisában. A második szám sajtótörténeti szempontból még érdekesebb. Bécsben a Ma 1925. június 15-i számát kétféle címlappal nyomták: egy részét a Ma, másik részét a budapesti 365 borítójával. Az utóbbi példányokat újólaj Simon Jolán vitte át a határon. A szám, amely főként a Breslauban (Wrocław) munkálkodó funkionalista művészcsoporthoz népszerűsítette német nyelven, Budapesten minimális figyelmet keltett, és a 365 megszűnt.⁶⁶

Az 1925. június 15-ére keltezett számmal a Ma bécsi karrierje is véget ért.

Szeptember 5-én a m. kir. belügyminiszter arról tájékoztatta a m. kir. igazságügy-minisztert, hogy Kassák Lajos hazatérési igazolvány kiállítását kérte a bécsi magyar követségen.⁶⁷

Rendeletek tára

A Magyarországra beutazni, illetve ott letelepedni kívánó személyeket az 1920-as években erős kontroll alatt tartották. A Magyar Királyság Bécsi Követségén az úti okmányok kiállítása korántsem volt automatikus, hiszen a trianoni békeszerződés alapvetően átalakította az állampolgári viszonyokat. A nem egyértelmű esetekben a követség a magyarországi hatóságokhoz fordult útmutatásért. A magyar útlevél kiállításának vagy meghosszabbításának, illetve a hazatérési igazolványra való jogosultságnak az alapfeltétele a Trianon utáni Magyar Királyságon belüli illetőség igazolása volt, azaz a kérelmezőnek valamely község kötelekébe történő felvétele.⁶⁸ Ezt követően kerülhetett sor a hazatérő politikai múltjának részletekbe menő

⁶⁴ Vö. NÁDASS József, *Nehéz leltár. Regényes önéletrajz*, Szépirodalmi, Budapest, 1963, I/365–367.

⁶⁵ CSAPLÁR, *Az első magyar...*, 7–8.

⁶⁶ TAMÁS Aladár, *Akkoriban szüntelen fúj a szél*, Szépirodalmi, Budapest, 1976, I/255–277.; DOBÓ Gábor, *Számok. A nyugati emigrációból Magyarországra visszatérő avantgárd lapszerkesztők adaptációs modelljei a 365-től a 100%-ig*, Irodalomtörténet 2023/2., 168–196.

⁶⁷ Lásd 40.

⁶⁸ MOLNÁR Kálmán, *Magyar közjog*, Pécs, Danubia, 1926, 140–159.

átvilágítására. A hazatérési okmányok megszerzését különösen megnehezítette, ha valaki Magyarországról a proletárdiktatúra bukása után a bűnvádi eljárás elől külföldre szökött (netán az ellene kibocsátott nyomozólevelet még nem vonták vissza).

Az ügymenetet kezdetben az 1922. június 2-án kiadott 23.108/1922. IM IV. rendelet szabályozta, e szerint minden esetben kegyelmi kérvényt kellett benyújtani a hazatérés előzetes feltételeként.⁶⁹ 1924 tavaszától a procedúrát a 21.906/1924. IM IV. számú, 1924. április 18-án kiadott igazságügy-miniszteri rendelet határozta meg.⁷⁰ Nem szokatlan módon a bécsi emigránsok korábban értesültek a jogszabályról, mint a külképviselő. 1924. május elején ugyanis Bécsben járt Györki Imre szociáldemokrata nemzetgyűlési képviselő, aki – a követség információi szerint – „az emigránsok nagyobb arányú hazatérésének ügyében dolgozott”, és tájékoztatta az emigránsokat a rendelet tartalmáról (Györki magyar diplomatákkal nem tárgyalt).⁷¹ A követség tudakozódására az igazságügy-minisztérium 1924. május 6-án elküldte a 21.906/1924. IM IV. számú rendeletet, amely egyértelmű szabályozást és némely könnyítéseket hozott, s ezzel a politikai klíma változását is jelezte. A rendelet biztosította azok hazatérését, akik a bűnvádi eljárás elől korábban jogellenesen külföldre távoztak, és engedélyezte számukra, hogy – az ügyesség döntésétől függően – a bírósági eljárás alatt szabadlábban védekezhessenek. Ez a szabályozás *főként* olyan esetekre vonatkozott, amelyekben az elkövető vagy cselekménye enyhébb elbírálás alá tartozott. A hazatérni szándékozónak külföldi tartózkodási helyén igazolást kellett beszereznie ottani jogkövető magatartásáról, és az iratot a magyar követséggel láttamoztatnia is kellett.⁷²

A bécsi követség nem volt felkészülve a hirtelen megszorodott ügyek intézésére, a külügyminisztérium 1924. május 14-én tehát akként rendelkezett, hogy emigránsok részére további utasításig Bécsben sem útleveleket, sem hazatérési igazolványokat nem szabad kiadni.⁷³ Június első napjaiban Budapesten megbeszélést tartott gróf Bethlen István miniszterelnök, Pesthy Pál igazságügy-miniszter, Daruváry Géza külügyminiszter és Masirevich Szilárd bécsi követ, és megállapodtak a hazatérési ügyek részletesebb szabályozásáról. Az igazságügy-minisztérium 1924. június 6-án küldte el a bécsi követség számára a 21.906/1924. IM IV. számú rendelet „gyakorlati szabályok” című kiegészítését – a szöveget a rendelet integráns részének tekintve.⁷⁴ Ily módon az eredetihez képest jóval bonyolultabb szabályozás jött létre, ráadásul

⁶⁹ Lásd 18.

⁷⁰ Lásd 17.

⁷¹ Lásd 18. – Györki Imre ügyvédként – Hébelt Ede kollégájával együtt – az 1920-as években több vezető szociáldemokrata emigráns hazatérésének ügyében működött közre.

⁷² Lásd 17.

⁷³ Lásd 18.

⁷⁴ Lásd 19.

a procedúrát nemcsak olyan ügyekre alkalmazták, amelyekben még zajlott a bűnvádi eljárás, de – mint Kassák esetében látni fogjuk – a hazatérők politikai átvilágítását is ezen jogszabály alapján végezték el.

A rendelet feltételezte a hazatérni szándékozó magyarországi illetőségének vagy állampolgárságának meglétét. A hazatérők *első csoportját* azok alkották, akik ellen a proletárdiktatúra alatt elkövetett, enyhébb beszámítás alá eső kommunista bűncselekményekért indult eljárás, a *második csoportba* azok kerültek, „akik ellen a kommunizmus bukása után az állami és társadalmi rend fokozottabb védelméről szóló 1921. III. tc.-be ütköző vagy egyébként az állam ellen az emigrációban elkövetett bűncselekmény miatt” zajlott bűnvádi eljárás.

Az *első csoport* esetében a hazatérni szándékozóknak a lakóhelye szerint illetékes magyar követségen az igazságügy-miniszternek címzett kérvényt kellett benyújtania, s – miként említettük – csatolnia hozzá a külföldi rendőrhatalóság bizonyítványait arról, „hogy Magyarországból történt távozása óta hol tartózkodott, külföldi tartózkodási helyén (helyein) mivel foglalkozott s hogy az állam és társadalom törvényes rendje ellen irányuló magatartást nem tanúsított, sem ily irányú üzemekben részes egyénekek összeköttetésben nem állott.” A követség, amennyiben nem állt rendelkezésére olyan adat, amely a bemutatott rendőrhatalósági bizonyítvány tartalmának ellentmondott volna, láttamozta a kérvényt, ellenkező esetben külön kísérő jelentést írt a hazatérni szándékozó személyéről. Alapesetben a külügyminisztérium nem igényelte, hogy a követség „nyomozást” folytasson a hazatérő külföldi cselekedeteire vonatkozóan.⁷⁵

A kérvény ezután az ügyészségre került, ahol az illetékes rendőr-főkapitányság politikai osztályától információkat gyűjtöttek a hazatérő itthoni előéletéről, majd az ügyészség a kérvényt véleményes jelentésével visszaküldte az igazságügy-miniszternek. Ezután következett az a lépés, amely nem szerepel az igazságügy-miniszteri rendeletben. 1924. július 21-én Magyarország Kormányzójának Kabinetirodája arról tájékoztatta az igazságügy-minisztert, hogy Horthy Miklós kormányzó – mielőtt „az illetékes igazságügyi hatóság” egy adott kérelemről határozna – „bizalmas közlés útján” meg kívánja ismerni az ügy lényeges pontjait, hogy „esetleges óhaját” is kifejezze.⁷⁶ 1924 nyaráról több ilyen összefoglalást ismerünk,⁷⁷ azonban a későbbiekben a hazatérőkről a kabinetirodát *rövid úton* tájékoztatták, vagyis a kérelmekről külön összefoglalások nem készültek, az aktákat feltehetőleg felvitték a Várba.⁷⁸

Amennyiben a kormányzói kabinetirodának nem volt észrevétele, az igazságügy-miniszter az ügyet – immáron újra a 21.096/1924. IM IV. számú rendeletnek megfelelően – a saját javaslata kíséretében a minisztertanács elé terjesztette.

⁷⁵ Lásd 18.

⁷⁶ Lásd 24.

⁷⁷ Lásd 29–30.

⁷⁸ Lásd 33.

Ha a minisztertanács döntése kedvező volt, a kérelmezőtől – hazatérése előtt – újabb nyilatkozat beszerzése következett. A kérelmezőnek sajátkezű aláírásával ellátott iratban becsületszavát kellett adnia, miszerint

az országba visszabocsátásától öt éven át nem vesz részt politikai pártnak, egyesületnek vagy szervezetnek szervezésében, vezetésében, működésének irányításában, nem vesz részt politikai gyűlés rendezésében vagy összehívásában, ily gyűlésen tisztet nem visel és fel nem szólal, nem lesz politikai jellegű lapnak szerkesztője, kiadója, politikai tartalmú közlést sajtó útján sem saját neve alatt, sem névtelenül vagy más név alatt közzé nem tesz és általában minden szembetűnő politikai tevékenységtől és magatartástól tartózkodik.

Ezt követően került sor a nyomozólevél visszavonására, a határőrizeti szervek érte-
sítésére és az úti okmány kiállítására.

A *második csoport*ba tartozók esetében a rendelet több ponton is inkonzisztens. Nem világos, hogy a hatóságoknak az első csoportra vonatkozó eljárásrend mely pontjait kellett alkalmazniuk a második csoportra, nyilván nem jöhetett szóba például a külföldi rendőrhatalóság által kiállítandó *tisztázó* bizonyítvány, miszerint az illető „az állam és társadalom törvényes rendje ellen irányuló magatartást nem tanúsított, sem ily irányú üzemekben részes egyénnel összekötetésben nem állott.” A rendelet a második csoport esetében csak az utolsó fázisként aláírandó politikai nyilatkozatra és annak kiegészítésére szorítkozott, e csoport tagjait az utasítás szerint

közigazgatási úton akkor lehet az ország területére bocsájtani, ha az I. pontban megszabott nyilatkozat kiállításán felül a követség előtt azt is megfelelően biztosítják, hogy az ország területén kívül maradt társai[k] a magyar állam ellen irányuló minden néven nevezendő propagandát öt éven át abba hagynak, a sajtópropagandát rögtön teljesen megszüntetik és általában ezen az időn át a magyar állam mai rendje és kormányrendszere ellen irányuló minden tevékenységtől tartózkodnak.

A követség álláspontja szerint a fentebbi szabályok „újabb homályt és zavart” teremtek, a pragmatikai ellentmondásokra Masirevich Szilárd követ is rámutatott: „Teljesen megfoghatatlan előttem, hogy mikép[p] vállalhasson valaki megfelelő biztosítást az iránt, hogy a külföldön maradt társak emezt vagy amazt tenni vagy nem-tenni fogják” – írta Kánya Kálmánnak, a külügyminiszter állandó helyettesének küldött 1924. június 13-i magánlevelében.⁷⁹ Masirevich leveléből is világosan látszik, hogy a bécsi követség számára az emigránsokkal kapcsolatos politikai ügyintézés

⁷⁹ Lásd **20.** – Kánya Kálmán külügyminisztériumon belüli befolyásos pozíciójáról lásd: Tóth Imre, *Egy polgári arisztokrata. Kánya Kálmán*, Kronosz – Magyar Történelmi Társulat, Pécs – Budapest, 2016, 52–60.

terhet jelentett, ráadásul a követség nem rendelkezett a döntésekhez szükséges háttérinformációkkal. A helyzetet bonyolította, hogy a külügyminisztérium illetékesei július elejére elkészítették a maguk 1.849/1924. Pol. számú rendelettervezetét, amely kiegészítette a 21.906/1924. IM IV. számú rendeletet.⁸⁰ A bécsi követség fennmaradt aktái arról tanúskodnak, hogy ott a későbbiekben az igazságügy-minisztérium által kiadott rendelet szellemében, de a külügyminisztériumi „pótszabályok” figyelembevételével intézték a hazatérők ügyeit.

Az 1.849/1924. Pol. számú külügyminisztériumi rendelettervezet egyébiránt rávilágított arra is, hogy a kialakított ügyrend a kívülállók számára miért lett követhetetlenül bonyolult. A külügyminisztérium „bizalmasan” tudatta a miniszterelnökkel, a belügy- és az igazságügy-miniszterrel, hogy az illetékesek megpróbáltak olyan szabályozást kidolgozni, amely, ha nem is teszi lehetetlenné az erre jogosultak hazatérését, de bizonytalan időre elodázhhatja azt, másfelől a jogalkotó szándékában állt, hogy a hazatérőket több évre kiiktassa a honi politikai életből:

Méltóságod saját információjára bizalmasan közlöm, hogy a fentjelt intézkedések célja az emigránsok visszatérésének lehető megszorítása, továbbá az, hogy hazatérésük engedélyezése esetén az országba való visszatérés után politikai agitációt ne fejthessenek ki.

Ezen cél természetesen csak úgy volna hathatósan elérhető, ha részükre az útlevél kiadása lehetetlenné lenne téve mindaddig, amíg a fent körülírt feltételeket nem teljesítik. A magyar törvény értelmében azonban egy magyar honos részére útlevél kiállítása nem tagadható meg. Olyan esetekben azonban, ha az illető magyar honos az országot nem rendes úton hagyta el, joga van az államhatalomnak a kiutazás körülményeinek továbbá annak a körülménynek a tisztázását felvetni, az miért és hogyan történt, és az akként külföldre távozottak útveleinek (!) bizonyos ellenőrző illetve preventív intézkedéseket foganatosítani, amelyek oda irányulnak, hogy az útlevélre kifejezésre jusson, (!) hogy az illető emigráns, továbbá az a körülmény, vajjon az előírt feltételeknek megfelelt-e vagy sem.

A „preventív intézkedések” egyikeként a külügyminisztérium két különböző bélyegzőt készíttetett az érintett követségek számára: aki a minisztertanácstól végül engedélyt kapott a hazatérésre, annak az úti okmányára a „*Rendeletellenesen távozott . . . . . igazolt.*” szövegű pecsét került, aki viszont „önhatalmúlag” tért haza, annak okmányát a „*Rendeletellenesen távozott.*” feliratú bélyegzővel pecsételték le.⁸¹ A bélyegzőket 1924. július 23-án postázták a külképviseleteknek, a Bécsbe küldött példányokat a követségi „vas szekrényben” helyezték el.⁸²

⁸⁰ Lásd 22.

⁸¹ *Uo.*

⁸² MNL OL KÜM Bécsi Követség K 81 102. d., sz. n. dosszié

A hazatérők a határállomáson való belépéstől kezdve „szoros megfigyelés” alatt álltak. Csak az ügymenet lényegesebb pontjait említve: a hazatérő poggyászát alaposan átkutatták, kommunista iratok, propagandaanyagok esetén az illetőt őrizetbe vették. Úti okmányát a határon való belépéskor bevonták, abban kiegészítették személyleírását, és feljegyezték tervezett magyarországi tartózkodási helyét, majd az okmányt felterjesztették a Belügyminisztérium Központi Nyomozó Hivatalához (annak megszüntetése után a Közbiztonsági Osztályhoz), amely elvégezte a személy előéletének feltárását és értékelését (a priorálást). A hazatérőnek megadott határidőn belül jelentkeznie kellett a tartózkodási helye szerinti illetékes rendőrhatóságnál, amely időközben a központból megkapta a „bizalmas megfigyelésre” vonatkozó instrukciókat. Ha a priorálás során az illető ellen „bizonyítékok” merültek fel, vagy ha a jelentkezés elmaradt, a hazatérő ellen körözést adtak ki.⁸³

Az ügyintézés sémája az íróasztalon bizonyára jól mutatott, ám közel egy tucat államigazgatási szerv együttműködését igényelte. Az adott külképviselet mellett részt vett benne a belügy-, a külügy- és az igazságügy-minisztérium, a főügyészség, az ügyészség, az államrendőrség politikai osztálya, a kormányzói kabinetiroda, a minisztertanács, majd a határátlépést ellenőrző szerv és a folyamodó lakhelye szerinti rendőrhatóság. A munkát az erősen túlterhelt igazságügy-minisztérium próbálta összefogni, közben azonban eleget kellett tennie a politika felől jövő utasításoknak és az informális megkereséseknek is. Az adminisztráció alsóbb szintjein 1925–1926-ban már nem tudták határidőre betartani az előírt protokollt: az ügyintézők nem rendelkeztek naprakész tudással az egyes ügyekről, a külképviseletekről beérkező különféle kérelmek egyidejű intézése meghaladta erejüket. Az igazságügy-miniszter 1925. február 18-án bizalmas utasítást adott ki, miszerint az ügyészségek „megfelelő módon eszközöljék ki”, hogy a hazatértek azon bűnügyeiben, ahol a nyomozólevél visszavonatott, a bíróság a főtárgyalást további rendelkezésig ne tartsa meg, illetve a már esetleg kitűzött főtárgyalást napolja el. Mindez a hazatért személyek további „sakkban tartását” is célozhatta, de tehermentesítette az igazságszolgáltatást is.⁸⁴

Budapest – Bécs – Budapest

Kassák Lajos megpróbálta elkertülni, hogy ügye a 21.906/1924. IM IV. számú rendelet hatálya alá tartozzon. Győrki Imrével 1924 májusában Bécsben személyesen is találkozhatott, hiszen Kassák budapesti ügyét egy hónappal később Győrki ügyvédi irodája kezdte el intézni: mindenekelőtt el kellett érniük, hogy megszüntessék

⁸³ Lásd 16.

⁸⁴ Lásd 36.

a magyarországi bűnvádi eljárást. Kassáknak a Budapesti Kir. Ügyészséghez intézett kérelmét Györki Imre és Horváth Sándor ügyvédi irodája nyújtotta be, az iratot az ügyészségen 1924. június 30-án érkezették. A kérelemből kiderül, hogy a korábban említett két, sajtó útján elkövetett izgatás ügyén kívül Kassák ellen IV. 13/254/1919. számon „meg nem állapított bűncselekmény miatt” is indítottak nyomozást.⁸⁵ Kassák kérelmének beérkezése után ez utóbbi ügy dokumentumait Baróthy Pál kir. főügyész kiemelte az iratcsomóból.⁸⁶ Az eredeti iratcsomó hozzáférhető, azonban a Kassákra vonatkozó anyagot később nem helyezték ide vissza, pedig – Baróthy szerint – annak része volt egy 1919. november 29-én felvett ügyészségi jegyzőkönyv is. Ez a jegyzőkönyv azonos lehet azzal az irattal, amelyet Kassák 1919-es őrizetbe vétele kapcsán már említettünk. Kassák az utóbbi ügyben „terhelő adatok híján”, a sajtóperekben pedig elévülés miatt kérte a bűnvádi nyomozás megszüntetését.

A Budapesti Kir. Ügyészség 1924. augusztus 8-án indítványozta a Kassák elleni nyomozólevelek visszavonását és a bűnvádi eljárás elévülés miatti megszüntetését, ami a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék 1924. szeptember 3-i végzésével megtörtént.⁸⁷ A Budapesti Kir. Ügyészség minderről 1924. október 28-án értesítette Györki Imrét – az iratból megtudhatjuk, hogy a IV. 13/254/1919. számú ügyet még 1920-ban egyesítették a másik két, sajtó útján elkövetett izgatás ügyével.⁸⁸

Az út azonban korántsem nyílt meg Magyarország felé. Kassák Bécsben nem tudta igazolni magyarországi illetőségét, ezért hazatérési okmányokat sem kaphatott. A Bécs és Budapest között „ingázó” Simon Jolán a következő két évben több ügyvéddel, tisztviselővel és újságíróval tanácskozott az illetőség és a honosítás megszerzéséről. Több, Kassáknak írott levele tanúskodik arról, hogy a „tanácsadók” mintegy „a levegőbe beszéltek”, az ügymenetről homályos dolgokat mondtak, és minimális erőfeszítést fejtettek ki annak érdekében, hogy Simon Jolán előbbre jusson a hivatali eljárásban.

Mindez azért is érdekes, mert az 1920-as évek közepén számos magyarországi lakosnak kellett illetőségi igazolást beszereznie. A jogi szabályozásban semmi titokzatos nem volt, és számos fővárosi ügyvéd találkozott ilyen esettel. Korábbi budapesti lakosok számára az illetőségi igazolást a főváros tanácsának illetőségi ügyosztálya állította ki. A benyújtandó kérvényhez csatolni kellett az okmányt – például az apa születési bizonyítványát –, amely a folyamodó magyar állampolgárságát igazolta, a folyamodó születési bizonyítványát, erkölcsi bizonyítványát, lakbizonylatát legalább négyévi, megszakítás nélküli Budapesten tartózkodásról,

⁸⁵ Lásd 21.

⁸⁶ Lásd 28.

⁸⁷ Lásd 32., 34.

⁸⁸ Lásd 35.

illetve adókönyvi vagy adófőkönyvi kivonat alapján azt is igazolni kellett, hogy a kérvényező Budapesten legalább egyszer adót fizetett.⁸⁹ Az illetőségi igazolás birtokában a folyamodó immáron kérelmezhetette a honosítást – Kassák hazatérésének ez utóbbi már nem volt feltétele.

Simon Jolán idővel azzal is szembesült, hogy a „pártfogók” többsége Kassák dolgaiban nem kívánja exponálni magát. Mindez az ő szempontjukból nézve érthető volt: a magyar hivatalosság Kassákot kommunista szökevényként tartotta számon. A M. Kir. Államrendőrség Politikai Nyomozó Főcsoportja által készített névjegyzék 1926. áprilisi, II. részében Kassák mint a bécsi magyar kommunista párt tagja szerepel,⁹⁰ ekként nem meglepő, hogy a magyar rendőrség Simon Jolán utazásait is követte. Budapesti tartózkodásáról például 1925. február 17-én aktát nyitottak,⁹¹ ám Simon Jolánt nyilvánvalóan már korábban is figyelték, majd 1925 márciusában, miközben a 365 című lap első számának megjelenését intézte Budapesten, ki is hallgatták.⁹²

Simon Jolán nehezen igazodott el a bürokrácia útvesztőjében, de elszántan, hősies kitartással próbált eleget tenni a kívánalmaknak, noha a hazatérés jogi procedúráját összességében nem látta át. Csak 1925 nyarára lett számára nyilvánvaló, hogy az illetőségi igazolvány *nélkülözhetetlen* az úti okmányok kiállításához.⁹³ Az adózási igazolás megszerzése külön gondot jelentett. Simon Jolán Kassák több korábbi

⁸⁹ *M. Kir. Országos Államrendőrségi Évkönyv*, szerk. SÁNDOR Jenő – BINGERT János, M. Kir. Országos Államrendőrségi Évkönyv Kiadóvállalat, Budapest, 1925, 113.; *Mindent tudok. Az Újság könyve*, szerk. DICK Bódog, Az Újság Rt. kiadása, Budapest, 1926, 249.

⁹⁰ MNL OL BM K 149 651. f. 13. cs. – A főcsoport „vörös könyveknek” is nevezett jelentéseiről lásd: VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Jaffa, Budapest, 2015, 71–72.

⁹¹ BFL VI.1.d – A M. Kir. Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának iratai, Politikai és Rendészeti Osztály, 6. kötet.

⁹² Detektívek jelentek meg Simon Jolán szokásos szálláshelyén, a Sziget utca 16. szám alatti lakásban, özv. Kassák Istvánnénál, Kassák édesanyjánál. A detektívek iratokat foglaltak le, Simon Jolánt a nála látogatóban lévő Pápa József költővel és Tamás Aladárral együtt bekísérték a budapesti rendőr-főkapitányságra, ahol Schweinitzer József rendőrkapitány hallgatta ki őket – Simon Jolán szerint „a legnagyobb udvariassággal” –, főként Simon Jolán utazásának célja felől érdeklődvén. Simon Jolán indokként saját hazatelepülésének intézését nevezte meg. Simon Jolán két nappal később Hébelt Ede kíséretében jelent meg a főkapitányságon, és a lefoglalt iratokat visszakapta. Lásd Simon Jolán – Kassák Lajosnak, [Budapest, 1925. március vége – április eleje] = PIM–KM, KM-lev. 2063/41–42. – A rendőrségi ügy regényes előadását lásd TAMÁS, *I. m.*, I/258–263. – Hébelt Ede jogász, 1922 és 1926 között szociáldemokrata nemzetgyűlési képviselő, védőügyvéd volt több, kommunistaellenes perben. – A politikai rendőrség töredékesen fennmaradt irataiból tudható, hogy például Hébelt leveleit (is) felbontották (BFL VI.1.d – A M. Kir. Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának iratai, Politikai és Rendészeti Osztály, 1. kisdoboz).

⁹³ Simon Jolán – Kassák Lajosnak, [Budapest, 1925. július eleje, 1925. július 29., illetve 1925. augusztus] = PIM–KM, KM-lev. 2063/75., 2063/78., illetve 2.063/85.

munkaadójánál is járt, de ők az iratok selejtezése miatt nem tudták igazolni Kassák alkalmazotti viszonyát. Végül Simon Jolán és özv. Kassák Istvánné 1925 karácsonya előtt személyesen felkeresték Aigner Adolfot, az egykori Aigner és Fábíán Csavargyára társtulajdonosát.⁹⁴ Aignerék valószínűleg már 1907-ben felvették Kassákot a Váci út 135. alatti gyárukba, az *Egy ember élete* tanúsága szerint a néhány hónapos alkalmazásnak egy Kassák által is szervezett sztrájkügy vetett véget. Megjegyzendő, hogy a regényben írtakhoz képest⁹⁵ Kassák a csavargyárban hosszabb ideig dolgozhatott.

*

Közben Bécsben Kassák is megkezdte a hivatalos ügyintézkést – meglátásunk szerint amolyan „próba-szerencse” alapon. Miként említettük, a belügyminisztérium – a bécsi követség értesítése alapján – 1925. szeptember 5-én tudatta az igazságügy-minisztériummal, miszerint „Kassák Lajos író, kommunista emigráns azzal a kéressel fordult a bécsi m. kir. követséghez, hogy részére hazatérésre érvényes útiigazolvány állíttassék ki az előírt eljárás mellőzésével, miután a bpesti kir. büntetőtörvényszék vádтанácsa a sajtó útján elkövetett izgatás büntette miatt ellene kibocsátott nyomozólevelet visszavonta.” A belügyminisztérium az okmány kiállításához az igazságügy-minisztérium állásfoglalását igényelte.⁹⁶ (A hivatali átfutást is figyelembe véve Kassák még augusztusban jelenhetett meg a követségen.)

Az igazságügy-minisztériumban Váry Albert koronaügyész volt Kassák ügyének referense.⁹⁷ Várynak az igazságügy-miniszter nevében írt 1925. szeptember 18-i válaszlevél-tervezete megerősítette:

⁹⁴ Simon Jolán – Kassák Lajosnak, [Budapest, 1925. december eleje] = PIM–KM, KM-lev. 2063/103–104., 2063/51.

⁹⁵ KASSÁK, *Egy ember élete*, I/237–240.

⁹⁶ Lásd 40.

⁹⁷ Váry Albert (1875–1953) 1919 augusztusától kezdve a Budapesti Államügyészség elnökeként a proletárdiktatúra alatt elkövetett bűncselekmények miatti eljárásokot felügyelte, ugyanakkor ő folytatta a vizsgálatot a Duna–Tisza közén a fehérterrorhoz 1919 késő nyarától köthető gyilkosságok és önkényeskedések ügyében is, és hasonlóképp központi szerepet vitt az ügyészségi nyomozásban, amely gróf Tisza István korábbi miniszterelnök 1918. október 31-i meggyilkolásának körülményeit próbálta tisztázni. Váry jogrend iránti elköteleződése az utóbbi ügyekben politikai-katonai érdekeket sértett, és ennek következtében 1920. október végén a Budapesti Kir. Ügyészség elnöki állásából felmentették – utódja Strache Gusztáv lett. 1921–1922-ben gróf Bethlen István miniszterelnök személyes megbízottjaként az igazságügy-minisztériumból a Budapesti Kir. Főügyészséghez kirendelve folytatta a fehérterror atrocitásainak kivizsgálását. Ezekben az ügyekben viszont Dabasi Halász Lajossal, a főügyészség vezetőjével (és a mögötte álló politikai tényezőkkal) került összeütközésbe, mire Váry saját megbízásának visszavonását kérte, és 1922. május 3-i hatállyal visszahelyezték az igazságügy-minisztériumba. Mindez egyértelmű törést jelentett a pályáján, noha az elkövetkező években megpróbálta hasznossá tenni magát: hazatérési és politikai amnesztiaügyekkel foglalkozott, ám a döntéseket itt már nem ő hozta. (NÁNÁSI László, *A jogrend szolgálatában. Váry Albert élete és működése*, Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2015, 56–133.)

Kassák Lajos hazatérés, illetve útlevél kiadása iránt előterjesztett kérelme tekintetében a 21.906/1924. IM IV. sz. miniszteri rendeletben előírt eljárás nem mellőzhető, mert bár a Kassák Lajos ellen igaztás büntette címén kibocsátott nyomozólevél visszavonatot, de hazatérésének engedélyezése előtt Kassák Lajosnak Bécsben kifejtett, részben politikai jellegű tevékenysége is vizsgálat tárgyává teendő s ez csak a 21.906/1924. IM IV. sz. rendeletben előírt eljárás lefolytatása során történhetik meg.⁹⁸

Kassáknak tehát először az igazságügy-miniszterhez kellett kérvényt intéznie, és csatolnia hozzá a bécsi rendőrigazgatóság igazolását kint tartózkodása alatti jogkövető magatartásáról. Immáron bizonyosan tudhatta, hogy a magyar hatóságok az ő bécsi időszakát is átvilágítják, s hogy az ominózus rendeletben leírt procedúrát nem kerülheti meg. A bécsi rendőrigazgatóság 1925. október 30-án kiállított okmánya viszont Kassák számára kedvező volt: közölték, hogy Kassák 1920. április 16. óta lakik az Amalienstraße 26. alatt, kifogás ellene sem erkölcsi, sem állampolgári szempontból nem merült fel, és a rendőrhatalomnak arról sem volt tudomása, hogy Kassák részt vett volna a bécsi bolsevik mozgalomban, avagy Bécsben a magyar állam ellen propagandát fejtett volna ki. A követségnek valószínűsíthetően nem volt észrevétele az igazolásban foglaltakkal szemben, Kassák kérelmét az igazságügy-minisztériumban 1925. december 9-én iktatták.⁹⁹

Kassák ekkor még bízott a gyors ügymenetben, ugyanis aláírta azt a politikai nyilatkozatot, amelynek kiállítása mintegy *utolsó fázisként*, a hazatérés minisztertanácsi jóváhagyása *után* következett volna. Talán figyelmetlenségéből, talán az eljáró hivatalnok alakította így, mindenesetre Kassák nyilatkozatából¹⁰⁰ kimaradt az öt évre vonatkozó időbeni korlátozás:

Wien 1925 december 11én

Becsületszavam adom, hogy az országba való visszabocsátásom után nem veszek részt politikai pártnak, egyesületnek vagy szervezetnek szervezésében és működésének irányításában, nem veszek részt politikai gyűlés rendezésében vagy összehívásában, ily gyűléseken tisztet nem viselek és fel nem szólalok, nem leszek politikai jelentőségű lapnak szerkesztője, kiadója, politikai tartalmú közlést sajtó útján sem saját nevem alatt, sem névtelenül vagy más neve alatt közzé nem teszek és általában minden szembetűnő politikai tevékenységről és magatartástól tartózkodni fogok.

Kassák Lajos

---

⁹⁸ Lásd 41.

⁹⁹ Lásd 42–43.

¹⁰⁰ Lásd 44.

Kassák egyébiránt ózdkodott az aláírástól, azonban Simon Jolán egyértelművé tette a számára, hogy a nyilatkozat nélkül a hazatérési procedúra nem folytatható; az aláírandó okmányt a Ma köréhez tartozó Bergmann Teréz vitte ki Bécsbe.¹⁰¹ A Budapestre visszaküldött nyilatkozatot Földes István ügyvéd adta át Váry Albertnek, aki a teljes aktát 1925. december 15-én, példás gyorsasággal küldte el a Budapesti Kir. Főügyészségnek.¹⁰² Az akkor sikert ígérő ügyintézésről Simon Jolán a következőképpen számolt be Kassáknak: „Váry, Földesnek határozott ígéretet tett, hogy a hazatérést megengedik, de még egyszer utána néznek nincs-e még valami eljárás ellened. Ha 20[-]ig tud valamit, akkor itt pesten engem értesít, ha csak 20 után tudja meg az eredményt, akkor a Wiener címünkre ír.”¹⁰³

Simon Jolán más alkalmakkor személyesen is felkereste Váry Albertet hivatalában. Simon Jolán Kassáknak szóló beszámolóiból egy munkáját komolyan vevő hivatalnok tűnik elő, aki empátiával viszonyult Simon Jolán „küldetéséhez” (noha szakmai ambícióit kevésbé elégíthette ki, hogy Kassák kommunista okfejtéseiről készítsen összefoglalókat). Ugyanakkor Váry sem gondolhatta komolyan, hogy a bürokrácia Kassák ugyancsak szenzitív ügyében pár nap alatt döntésre jut.

Simon Jolán leveleiből az is kitűnik, hogy az ügyintézésben való tisztánlátás – mások mellett – a M. Kir. Belügyminisztérium alkalmazottai is megnehezítették: téves információkkal, valótlán alternatívák „lebegtetésével” terelték el a figyelmet az általuk követendő stratégiáról. 1925–1926 telén Simon Jolánt a belügyminisztériumban például azzal hitegették, hogy Kassák illetőségi eljárás nélkül is kaphat útlevelet.¹⁰⁴ A dolog megítélését árnyalja, hogy a belügyi illetékesekkel Simon Jolán megbízásából Habár Mihály újságíró tárgyalt, és elképzelhető, hogy Habár maga sem számolt be pontosan az elhangzottakról. Simon Jolán gondolt arra, hogy Habár úgymond „linkeskedik”, de elvetette ezt az eshetőséget.¹⁰⁵

Kassák ügyében szó sem lehetett különeljárásról, így az aktáját az ügyészségen újból áttanulmányozták, mígnem Polányi Aladár, a Budapesti Kir. Ügyészség elnökének helyettese 1926. január 20-án hivatalosan is megállapította, hogy a Kassák elleni bűnvádi eljárást elévülés címén 1924. szeptember 3-án valóban megszüntették.¹⁰⁶

¹⁰¹ Simon Jolán – Kassák Lajosnak, [Budapest, 1925. december 10.] = PIM–KM, KM-lev. 2063/105.

¹⁰² Lásd 45.

¹⁰³ Simon Jolán – Kassák Lajosnak, [Budapest, 1925. december 15-től] = PIM–KM, KM-lev. 2063/102.

¹⁰⁴ A különeljárás lehetősége megvolt, de nyilván nem Kassák számára: a belügyminiszter visszahonosíthatta a kérelmezőt akkor is, ha nem rendelkezett illetőségi igazolással, amennyiben a döntést *különös méltánylást érdemlő körülmények indokolták* (vö. *Mindent tudok*, 250.).

¹⁰⁵ Simon Jolán – Kassák Lajosnak, [Budapest, 1926. január 23., 1926. február 5. után, 1926. február 10., illetve 1926. február 16. után] = PIM–KM, KM-lev. 2063/115., 2063/57., 2063/48., illetve 2063/90. – Habár Mihály a Magyarországi Újságírók Egyesületének elnöke volt 1926 tavaszáig.

¹⁰⁶ Lásd 47.

Minderről a Budapesti Kir. Főügyészség az igazságügy-minisztériumot másfél hónap késéssel, 1926. március 4-én tájékoztatta.¹⁰⁷

Az értesítés megérkezése után néhány nappal a M. Kir. Igazságügy-minisztérium új eljárást indított, mégpedig Kassák Bécsben megjelent *Álláspont* című röpiratának ügyében. A könyvet „ellenőrzés” céljából Váry még 1925 szeptemberében kérte be, és azt – Kassákék jóváhagyásával – Korcsmáros Nándor vitte be az igazságügy-minisztériumba (ez lett a könyv Magyarországon „hivatalosan olvasható” egyetlen példánya).¹⁰⁸ A szövegről tehát tudtak a hatóságok, és csak idő kérdése volt, hogy Kassákat mikor „szembesítik” a benne kifejtett programmal. Az igazságügy-miniszter 1926. március 9-én kérte fel a Budapesti Kir. Főügyészség elnökét, hogy a Budapesti Kir. Ügyészség által vizsgálta meg az 1924 tavaszán megjelent röpiratot, hogy „e füzetben foglaltak miatt indítható-e és mi címen bűnvádi eljárás s az elkövetett bűncselekmény nem évült-e el”. Másfelől levelet küldött a külügyminiszternek, hogy a bécsi követség útján állapíttassa meg, Kassák „Bécsben kommunista körökkel érintkezést tartott-e fenn s nemzetgyalázásban részes-e”.¹⁰⁹ Dabasi Halász Lajos kir. főügyész késedelem nélkül, 1926. március 13-án utasította a Budapesti Kir. Ügyészséget az igazságügy rendelkezéseinek végrehajtására,¹¹⁰ ám a Budapesti Kir. Ügyészség – noha azonnali intézkedést igénylő bélyegző került a levélre – nem végezte el a feladatot.

Kassák 1926. május elején újabb kérvénnyel¹¹¹ fordult az igazságügy-miniszterhez, és egyfajta magyarázatot fűzött *Álláspont* című, időközben vizsgálat alá vont munkájához:

Nagyméltóságú Minister Úr!
Kegyelmes Uram!

Mély tisztelettel alulírott azon alázatos kérelemmel járulok Nagyméltóságodhoz, hogy előző szám alatt már beterveztett azon kérelmemnek, hogy Magyarországra visszatérhessek – helyt adni méltóztassék.

Tudomásomra jutott, hogy bár az ellenem folyamatban lévő bűnügy jogerősen megszüntetett, mégis *Álláspont* cím alatt Wienben megjelent könyvem miatt a hazatérés részemre nem engedélyeztetett.

Tekintettel azon körülményre, hogy a könyv megjelenése óta több mint két év telt el és ezen idő alatt ezen könyv miatt ellenem eljárás folyamatba nem tetetett,

¹⁰⁷ Lásd 48.

¹⁰⁸ Simon Jolán – Kassák Lajosnak, [Budapest, 1925. szeptember 20., 1925. szeptember 28.] = PIM–KM, KM-lev. 2063/91., 2063/93. – Lásd Simon Jolán tanúvallomását is az 1928. december 5-i főtárgyaláson (109.).

¹⁰⁹ Lásd 49–50.

¹¹⁰ Lásd 51.

¹¹¹ Lásd 52.

tekintettel arra továbbá, hogy ez a könyv Magyarországon nem terjesztetett és hogy én ezen könyvet csupán a wieni pártarcok közepette írtam és hogy ez volt legutolsó politikai állásfoglalásom, amelyben azonban Magyarország és a magyar állam ellen semmi néven nevezendő kijelentés, izgatás vagy sértés nem foglaltatik, – ez a könyv nem lehet többé akadálya visszatérésem engedélyezésének.

Hivatkozással az előző kérvényben foglaltakra és az ott lévő melléletekre, tisztelettel megújítom kérésemet, vagyok Nagyméltóságodnak a legmélyebb tisztelettel

Kassák Lajos

Az 1926. május 7-én érkezett kérvényt az igazságügy-minisztérium május 12-én küldte el a Budapesti Kir. Főügyészség részére, majd ennek elnöke május 14-én újólág utasította a budapesti kir. ügyészséget, hogy az ügyben véleményét terjessze fel.¹¹²

A budapesti kir. ügyészség véleménye 1926. május 22-ére készült el:

Kassák Lajosnak *Alláspon. Tények és új lehetőségek* cím alatt megjelent 47 oldalas röpirata a magyarországi proletárdiktatúra 5 évi évfordulója alkalmából íródott. A röpirat tulajdonkép[pen] az ú.n. magyarországi emigrációhoz van intézve. Szerző röpiratában saját magát kifejezetten kommunistának nevezi és fejtegetésein végig mindenütt a kommunista érzelem és gondolkodás vonul végig. A röpirat tartalma tulajdonkép[pen] a kommunizmus elméleti igazolása és bírálata beállítva a mai világpolitikai helyzetbe, különös tekintettel a magyarországi állapotokra és az itt fennállott proletárdiktatúra körülményeire. A röpirat világnézeti és politikai felfogásából szükségszerűleg következik, hogy az a proletáriátusnak és a kapitalizmusnak[,] a munkásságnak és a polgári osztályoknak éles szembeállítását foglalja magában a proletáriátus javára megnyilvánuló egyoldalú, elfogult és a polgári osztályt támadó jelleggel. A röpirat tartalmánál fogva a Btk. 172. §-ának 2. bekezdésébe ütköző és az 1912. évi LXIII. tc. 19. §-a szerint minősülő osztály elleni izgatás büntettének a jelenségeit tünteti fel. A bűnvádi eljárás megindítását kizáró elévülés az ügyben nem következett be, miután a m. kir. Curiának 1922. december 12. napján B.I. 6.763/1922. szám alatt kelt határozata¹¹³ szerint a sajtótörvénynek az alkotmányos sajtószabadságot védő rendelkezései és különösen az elévülés időtartamát is enyhítő intézkedései nem vonatkoznak idegen állam sajtójára, amellyel szemben a magyar állam sem a törvényes rendészeti ellenőrzést nem gyakorolhatja, sem a törvény szerint való büntetőjogi felelőségre vonásra irányuló igényét nem érvényesítheti. A szóban forgó röpirat Wienben 1924. március havában állíttatván elő és hozatván forgalomba mint külföldi sajtótermék a rendes eljárás szabályai szerint bírálendő el.¹¹⁴

¹¹² Lásd 53–54.

¹¹³ *Büntetőjogi Határozatok Tára*, VII., közléteszi a m. kir. igazságügyminiszter, Budapest, 1927, 99.

¹¹⁴ Lásd 56.

A felterjesztés Baróthy Pál főügyész munkája. Baróthy a tényállást jogi szempontból pontosan írta le, de nem ragaszkodott az eljárás megindításához. Strache Gusztáv, a Budapesti Kir. Ügyészség elnöke a valódi döntést a Budapesti Kir. Főügyészségre hagyta:

Végül tisztelettel jelentem, hogy a könyv tartalma nehéz irányánál és hosszadalmas elvont elméleti fejtegetéseinél fogva veszedelmesnek nem mondható és tekintettel arra, hogy az ország területén belül terjesztés tárgyát nem képezte[,] a bűnvádi eljárás esetleges mellőzése lényegesebb joghátrány nélkül eszközölhető volna.

Kassák Lajos hazatérési kérelme tárgyában érdemleges véleményt előterjeszteni módomban nem áll, miután nevezettnek a tanácskozársaság bukása óta külföldön tanúsított magatartását és kifejtett működését nem ismerem.¹¹⁵

A Budapesti Kir. Főügyészség elnöke, Dabasi Halász Lajos 1926. május 30-i felterjesztésében követte Strache jogi érvelését, de nem vette figyelembe az eljárás mellőzésének eshetőségét, és konklúzióként a következőket fogalmazta meg:

Kassák Lajos az a kérelme, hogy az országba szabadlábbon visszatérhessen – véleményem szerint – nem teljesíthető. A kir. ügyészség pedig utasítandó volna, hogy a szóban forgó, Kassák Lajos tollából eredő röpirat tartalma miatt Kassák Lajos ellen izgatás büntette címén a bűnvádi eljárást indítsa meg és tekintve, hogy ebben az esetben a cselekmény politikai természeténél fogva kikérisi eljárásnak helye nincsen, ellene a nyomozólevél kibocsátását indítványozza.¹¹⁶

Elképzelhető, hogy Váry érzékeltette Simon Jolánnal, hogy az ügyészség részéről milyen eredmény várható, ugyanis megbeszélésükről Simon Jolán 1926. május 24-én vagy 25-én a következőképpen számolt be Kassáknak: „Várynál voltam megint és miután közösen megállapítottuk, hogy Erdős Ren[é]je erkölcstelen író és ajánlottam neki, hogy komoly irodalmi munkák helyett ezt koboztassa el az Ügyészség, elbúcsúztunk egymástól avval, hogy bízunk Istenben, talán egyszer téged is haza segít.”¹¹⁷

Az igazságügy-minisztérium mindezzel párhuzamosan folytatta a 21.906/1924. IM IV. számú rendeletben előírt eljárást. A külügyminisztérium (a hivatalos sürgetést követően) 1926. július 8-án küldte át a bécsi rendőr-igazgatóság újabb, 1926. május 11-én kelt „bizalmas értesítésének” másolatát, amely Kassák tevékenységéről kevés nívumot tartalmazott. A jelentés például hivatkozott Kassák egyik, 1921-es bécsi kihallgatására, amelynek során Kassák tagadta, hogy ő politikai menekült volna, s kijelentette, hogy csak azért tartózkodik Bécsben, mert itt könnyebben és olcsóbban

---

¹¹⁵ Uo.

¹¹⁶ Lásd 57.

¹¹⁷ Simon Jolán – Kassák Lajosnak, [Budapest, 1926. május 26. előtt] = PIM–KM, KM-2063/131.

kiadhatja művészeti folyóiratát.¹¹⁸ 1926-ban már a bécsi rendőrségnek is tudnia kellett, hogy a Kassák által 1921-ben mondottak nem feleltek meg a valóságnak.

1926. július 13-án érkezett meg a Budapesti Kir. Ügyészségre a M. Kir. Államrendőrség jelentése az *Álláspont* ügyében lefolytatott nyomozásról.¹¹⁹ Ha összevetjük az ügyészségi megkeresés szövegét¹²⁰ a rendőrségi nyomozás „eredményeivel”, látható, hogy a rendőrség a megkeresésben található adatokat prezentálta másféle csoportosításban. Ugyanakkor feltételezhető, hogy a rendőrség mégiscsak rendelkezett az *Álláspont* egy példányával, ám a kolofon adatait félreértették: a szerkesztőségként és kiadóként szereplő „MA” tulajdonnevet átmenetiségre utaló határozószóként („ma”) olvasták.

Kassák ügyében viszont újabb terhelő adatok nem kerültek elő. Váry Albert 1926. június 29-i feljegyzésében tényszerűen foglalta össze Kassáknak a proletárdiktatúra alatti tevékenységét, és elfogultságoktól mentesen adta az *Álláspont* summázatát:

1924. év nyarán a proletárdiktatúra öt éves kikiáltásának emlékére *Álláspont* cím alatt Bécsben egy kommunista röpiratot adott ki, hol elmondja, mi a kommunista párt feladata. Ez a munka nem a tömegnek szól, ideális kommunista mondja el a kommunista feladatokról nézetét intelligens emberek számára. Új embereket kíván „megépíteni” tanítás útján. Határozottan fanatikus, ideális kommunista, ki a kommunizmusban látja a munkásság jövőjét. Bízik a kapitalista rend összeomlásában, a munkásság forradalmi pártjában.

Mindazonáltal a szövegben sajátos kettősség érződik: Váry hangsúlyozta Kassák művészi kvalitásait is („határozottan tehetséges magyar író. Valami francia–orosz szertelenség és mélység van írásaiban”), és hivatkozott arra, hogy a bécsi források Kassákat „mint kommunistát” nem ismerik (a többször előkerülő *ideális* kommunista minősítés valójában enyhítő értelmű). Váry elfogadta Dabasi Halász Lajosnak a bűnvádi eljárás megindítására vonatkozó indítványát, de megfontolandónak tartotta ennek az ellenkezőjét is:

A döntésnél egyetlen szempont mérlegelendő: *Kassák Lajos ideális, elméleti kommunista*: megengedhető-e hazatérése. Lényegében ártalmatlan költő lélek, kit izgat az emberiség boldogulása, de a ki forradalmat nem tud csinálni, csak elmélkedik rajta, hogy lehetne a kommunista boldogságot megvalósítani. Én öt veszélyesnek nem tartom s mint magyar író szívesen látnám itthonn. – Kétségtelen viszont, hogy az ilyen kommunista író fanatizmusában könnyen ragadathatja magát idehaza is kommunista megnyilatkozásokra s a műveletlen tömegnek rossz példával szolgálhat.

---

¹¹⁸ Lásd 60.

¹¹⁹ Lásd 61.

¹²⁰ Lásd 55.

Váry a konklúziót végül feltételes módon, a nyomozólevélre való utalás nélkül fogalmazta meg: „Indokolt volna tehát a bűnvádi eljárás megindítása s a kérelem elutasítása.”¹²¹

Séthy Antal igazságügyi államtitkár – a miniszter nevében – 1926. július 30-án utasította Dabasi Halász Lajost, hogy Kassák Lajos ellen az *Álláspon*t című kommunista röpirat tartalma miatt izgatás büntette címén a bűnvádi eljárást indítsa meg, s hogy indítványozza a nyomozólevél kibocsátását, jelezve egyúttal, hogy nem találták teljesíthetőnek Kassák Lajosnak a hazatérésre és a bíróság előtti szabadlábon való védekezésre vonatkozó kérését.¹²² Minderről értesítették a m. kir. külügyminisztert és a belügyminisztert (NB. ez utóbbi levél az 1925. szeptemberi tudakozódásra adott választ).¹²³ A Budapesti Kir. Főügyészség 1926. augusztus 7-én utasította a Budapesti Kir. Ügyészséget az intézkedések megtételére.¹²⁴

Kassák gyors és akadálytalan hazatérésének esélyei ezzel a minimálisra csökkentek. Az *Álláspon*t miatti büntetőeljárást nem a hatályos sajtótörvény, hanem a büntető törvénykönyv alapján kellett lefolytatni, és az ügyészségi előterjesztés leszögezte, hogy az elévülésre vonatkozó enyhítő rendelkezések nem vehetők figyelembe. S miután az *Álláspon*t külföldön jelent meg, Kassák az 1924-es IM-rendelet első csoportjába tartozó „megtévedtek” közül átkerült volna a második csoport „hazaárulói” közé. 1926 nyarán egyetlen biztató dolog történt (illetve nem történt), bár erről Kassák nem tudott: a budapesti ügyészség a nyomozólevél kibocsátása érdekében hónapokon át semmilyen lépést nem tett.

*

Kassák Lajos 1926 nyarán Párizsban járt. A csehszlovák állampolgárságú Ludovik Kassák nevére kiállított útlevéllel¹²⁵ május 30-án érkezett meg a francia fővárosba.¹²⁶ Kassák és hívei június közepén felolvasóestet tartottak az Hôtel Sociétés des Savantes termében a Rue Danton-on – az időközben ellenük fordult Uitz Béla demonstrációja miatt a rendezvény botrányosra sikeredett.¹²⁷

¹²¹ Lásd 64.

¹²² Lásd 67.

¹²³ Lásd 65–66., 40.

¹²⁴ Lásd 69.

¹²⁵ PIM–KM, KM-an. 19/6.

¹²⁶ Kassák Lajos – Simon Jolánnak, [Párizs, 1926. május 30.] = PIM–KM, KM-lev. 378/21.; [Név nélkül], *Kassák Lajos Párisban*, Népszava 1926. június 8., 10.

¹²⁷ Kassák Lajos – Simon Jolánnak, [Párizs, 1926. június] = CSAPLÁR Ferenc, *Kassák Lajos levelesládájából*, Új Symposion 1979. január 15., 6.; L. Zoltán, *Kassák Lajos felolvasóestje Párisban*, Pécsi Napló 1926. június 25., 6.; [Név nélkül], *Kassák Lajos estje Párisban*, Népszava 1926. június 26., 11.; NÁDASS, *Nehéz leltár*, I/421.

Közben megjelent Magyarországon Kassák *Tisztaság könyve* című munkája, amely az emigrációs évek termésének esszenciáját adta, s amely szintén egyfajta hazatalálási kísérletként értelmezhető. Kassák előzőleg személyesen, majd levelekben instruálta Simon Jolánt, hogy a kiadvány formailag is a lehető legtrókéletesebb legyen.¹²⁸ A könyv a Krausz J. és Társa Nyomdájában készült a Falk Miksa utcában – Kassák az emigrálása előtt is velük dolgozott. Ebben az egyben semmi nem változott.

A hazatérés ügyében a fordulatot Kassák budapesti illetőségének megszerzése hozta el. 1926 júliusára Simon Jolán összegyűjtötte a benyújtáshoz szükséges dokumentumokat (beleértve az adóigazolást is), és az elkészült illetőségi igazolást szeptember közepén vette át Budapesten.¹²⁹ Gróf Ambrózy Lajos bécsi követ 1926. szeptember 29-én a következőkről tájékoztatta a külügyminisztert:

Van szerencsém tisztelettel jelenteni, hogy Kassák Lajos a követségen újból megjelent és előadta, hogy *Egy ember élete* című regénye a „Nyugat”-ban jövő hó 1-én megjelenik¹³⁰ s a kefelenyomatok átvizsgálása végett okvetlenül sürgősen Budapestre kell hazatérnie.

Van szerencsém tiszteletteljesen kérni, miszerint abbeli magas utasításával ellátni méltóztassék, vajjon nevezett számára a szokásos formájú hazatérési igazolványt „*Rendeltelenezen távozott[,] nem igazolt*” megjegyzéssel ellátva kiállíthatom-e.

Kassákot ez esetben természetesen figyelemzetném, hogy egy ily igazolvánnyal való hazatérése mily következményekkel jár.

Ambrózy s.k.
rk. követ és megh. min.

A bécsi követ szakszerűen reagált a kérelemre. Kassák az illetőségi bizonyítvány birtokában jogosulttá vált a hazatérési okmányokra, azonban valószínűsíthető volt, hogy minisztertanácsi engedély *hiányában* – mindezt a hazatérési igazolvány bélyegzője jelezte volna a határőrizeti szervek számára – a Magyarországra való belépéskor letartóztatják. A külügyminisztérium a bécsi levélről október 8-án informálta az igazságügy-minisztert,¹³¹ azonban a M. Kir. Igazságügy-minisztérium nem adott egyértelmű választ a bécsi követség kérdésére, viszont azt állította, hogy a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék Kassákot nyomozólevéllel kíséri (ami akkor nem felelt meg a valóságnak), s hogyha hazatér, letartóztatásba kerül. Október 14-én

¹²⁸ CSAPLÁR, *Kassák Lajos levelesládájából*, 4–5, 7.

¹²⁹ Simon Jolán – Kassák Lajosnak, [Budapest, 1926. július, 1926. szeptember közepe] = PIM–KM, KM-lev. 2063/143., 2063/155.

¹³⁰ A Nyugat 1926. október 1-jei számában az *Egy ember élete* második könyve (*Kamaszévek*) nyitó darabját adta közre.

¹³¹ Lásd 72.

lényegében ugyanezt a tájékoztatást kapta a belügyminisztérium és a Budapesti Kir. Főügyészség is.¹³² A bécsi fejleményekről a M. Kir. Belügyminisztérium közvetlenül is értesült, hiszen Diószeghy János, a Közbiztonsági Osztály vezetője 1926. október 12-én, az igazságügy tájékoztatása előtt már *külön* tudakozódott,¹³³ ez az újabb levél október 16-án került Váry Alberthez, aki még aznap a levél hátoldalára a következőket jegyezte fel: „Tudomásul. Előző szám alatt [ti. az október 14-i levéllel] már elintézését nyert.” Azaz az igazságügy-minisztérium nem kívánt érdemben válaszolni a belügyminisztériumnak.

Ám a belügyminisztérium nem tartotta elégségesnek az igazságügy-minisztérium 1926. október 14-i levelében foglaltakat sem, ezért Boór Aladár miniszteri osztálytanácsos október 25-én újólág az igazságügy álláspontja iránt tudakozódott.¹³⁴ A belügyminisztériumnak szóló levéltervezetet Váry 1926. október 29-én készítette el a már ismert sablonszöveggel: „Kassák Lajost a budapesti kir. büntetőtörvényszék nyomozólevéllel kíséri s így hazatérése esetén letartóztatásba kerül.”¹³⁵ Mindeközben, 1926. október 25-én (két és fél hónappal a budapesti kir. főügyész 1926. augusztus 7-i utasítása után) a Budapesti Kir. Ügyészség még csak a nyomozólevél kibocsátására vonatkozó indítványt küldte meg a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszéknek.¹³⁶

*

Hivatali akták tanulmányozása során soha nem tudhatjuk bizonyosan, hogy a bürokrácia működésében mutatkozó „szünet” – ami jelen esetben a szabályoknak eleget tévő, de érdemi választ nem tartalmazó levelekben nyilvánult meg – mulasztást jelent-e, vagy inkább háttérben zajló egyeztetésre utal. Váry Albert 1926. őszi levéltervezetei jól érzékeltetik, hogy írójuk már csekély elkötelezettséggel vitte az ügyeket (például „rövid úton” megérdeklődhetne volna, hogy ténylegesen sor került-e a Kassák elleni nyomozólevél kibocsátására). És valóban, Váry 1926. őszén – levonva a konzekvenciáját, hogy az igazságügy-minisztériumban további előrehaladásra nem számíthatott, hiszen sem megfelelő hatáskört, sem osztályvezetést nem kapott – Bethlen miniszterelnök támogatásával képviselőjelöltként indult az 1926. decemberi választásokon a Nemzeti Egység Pártjának színeiben.¹³⁷ Váry fő ellenfele a szabadszállási kerületben Héjjas Iván testvére, Héjjas Aurél volt, azonban Váry meggyőző többséggel nyerte el a mandátumot. Közben pedig váltás történt

¹³² Lásd 74–76.

¹³³ Lásd 73.

¹³⁴ Lásd 77.

¹³⁵ Lásd 79.

¹³⁶ Lásd 78.

¹³⁷ NÁNÁSI, *A jogrend szolgálatában*, 134.

a belügyminisztériumban is: Diószeghy János, a Közbiztonsági Osztály vezetője 1926. október 16-án nyugdíjaztatását kérte. Mindazonáltal a fentiekben ismertetett, *felszínen zajló* levelezés azt is jelezhetette, hogy az érintettek *döntésre vártak*. A Kassák-ügyről Váry által készített 1926. július 29-i összefoglalás erősen emlékeztet arra az összegzésre, amelyet a kormányzói kabinetiroda számára ugyancsak ő írt négy másik hazatérési ügyről még 1924 júliusában. Elképzelhető, hogy Kassák „erőszakmentes” hazatéréséhez magasabb szinten – a *legmagasabb szinten* – 1926 őszén mégis hozzájárultak. Bizonyosak ebben nem lehetünk, mert az ilyen típusú döntések meghozatala informális úton zajlott.

A bécsi követség 1926. november 3-i dátummal állította ki Kassák számára a hazatérési igazolványt. Az okmányon báró Nagy Árpád főkonzul aláírása szerepel, ugyanakkor a bélyegző szövege – „*Rendellenesen* [!] *távozott*” – eltér a hivatalos formulától.¹³⁸ Utóbbi magyarázhatja egyfelől, hogy a hazatérési igazolványokon szereplő követségi bélyegzők állandó bonyodalmakat okoztak. A külügyminisztérium néhány hónappal korábban, 1926. augusztus 3-án hívta fel a belügyminisztérium figyelmét a szabályok pontatlan alkalmazásából adódó anomáliákra. A tény, hogy olyan hazatérőket is letartóztattak a határon, akiknek az igazolványában a „*Rendeletellenesen távozott . . . . . igazolt.*” megjegyzés szerepelt, annál is kellemetlenebb lehetett a külügy számára, mert a határőrizeti szervek téves intézkedései a bécsi követség szavahihetőségét is aláásták.¹³⁹ A belügyminisztérium ekkor, úgymond, „kioktatta” a határőrizeti szerveket a helyes eljárásról, ugyanakkor ezen 1926. augusztus 10-i körrendeletbe hibásan került be a nem igazolt személyek okmányán feltüntetendő bélyegzőszöveg: a korábban jóváhagyott „*Rendeletellenesen távozott*” megjegyzést eltévesztve a belügyminiszter akként utasította a szerveket, hogy csak tartóztatandók le, akiknek az okmányában a „*Rendeletellenesen távozott, nem igazolt*” bélyegző vagy beírás található.¹⁴⁰

Kassák hazatérési okmányába viszont olyan bélyegző került, amelynek szövege nem illeszkedett sem a korábban meghatározott, sem az alárendelteknek újonnan tudomására hozott sémába – és amely nem vonta maga után a letartóztatást. Talán azok számára alkalmazták ezt a harmadik verziót, akiknek a hazatéréséhez *hallgatólagosan* hozzájárultak. Gróf Ambrózy Lajos követ 1926. szeptember 29-i levele (lásd fentebb) arról tanúskodik, hogy a követségen ismerték a belügyminisztérium által meghatározott új bélyegzőszöveget, ám a bécsi követség „old school” diplomatái, akik pályájukat még a Monarchia időszakában kezdték, rangon alulinak tartották, hogy politikai emigránsok ügyeivel foglalkozzanak;

---

¹³⁸ Lásd **80.**

¹³⁹ Lásd **68.**

¹⁴⁰ Lásd **70–71.**

a külügyminisztériummal folytatott levelezésükből tudható, hogy mindezt katonapolitikai, illetve rendőrségi hatáskörként fogták fel. A követség a Kassáknak szóló hazatérési igazolvány kiállításakor tehát arra az álláspontra helyezkedett, hogy Kassák megszerezte az illetőségi igazolást, és bemutatta számukra a Budapesti Kir. Ügyészség 1924. október 28-i, Györki Imrének szóló kiadmányát, amely szerint az ellene kibocsátott (rég) nyomozólevelet 1924. szeptember 3-án visszavonták, és a bűnvádi eljárást elévülés címén megszüntették. Az 1926 júliusa óta különböző helyekre elküldött igazságügy-miniszteri levelek a Kassák elleni új nyomozólevél számát nem adták meg (mivel a nyomozólevél nem létezett), bár a követségen nyilván azt is tudták, hogy az 1924-ben hozott vádtanácsi végzés nem érvényteleníti az 1926-os nyomozólevelet.

A követségen mindenesetre átvágták a gordiuszi csomót, és ebből a belügyminisztériumi hivatalnokok sem kreáltak ügyet. Ők a háttérből figyelték a dolgokat – megvoltak a követségi informátoraik –, ám forrásaik anonimitását megőrizve 1926. november 9-én pusztán tájékoztatták az igazságügy-minisztériumot a történetekről. Megadták Kassák igazolványának adatait (24.115/1926.), a kiállítás időpontját illetően egy napot tévedtek. A belügyminisztérium leveléből természetesen nem hiányozhatott a sokadik sürgős tudakozódás arra vonatkozóan, hogy Kassák Lajos beutazása esetén letartóztatandó-e.¹⁴¹ A figyelmes újságolvasók azonban már napokkal korábban értesültek arról, hogy Kassák Lajos megérkezett Budapestre.

„Ne csináljunk legendákat...”

A Magyar Hírlap 1926. november 7-i, vasárnap reggeli számában tudatta, hogy Kassák Lajos „hétévi távollét után ma visszaérkezett Budapestre”, Kassák a cikkben röviden nyilatkozott irodalmi terveiről is.¹⁴² A „ma” nyilvánvalóan nem aznapra vonatkozott, az 1926. november 19-i ügyészségi kihallgatási jegyzőkönyvben november 5. szerepel a Budapestre való megérkezés dátumaként.¹⁴³ Kassák és Simon Jolán a Sziget utca 16. szám alatt,¹⁴⁴ özv. Kassák Istvánnénál, Kassák édesanyjánál szálltak meg. A Keleti pályaudvarra való megérkezésnek tanúja is volt: Zelk Zoltán emlékezése szerint Kassák „álcazta” magát, csúcsos kalapját betűrve tette fel, és csokornyakkendőt viselt.¹⁴⁵

¹⁴¹ Lásd 81.

¹⁴² [Név nélkül], *Más a leírás, más a megírás...*, Magyar Hírlap 1926. november 7., 17.

¹⁴³ Lásd 87.

¹⁴⁴ Ma XIII. ker. Radnóti Miklós utca.

¹⁴⁵ ZELK Zoltán, *Kassák Lajos = Kortársak Kassák Lajosról*, 79. Vö. VEZÉR Erzsébet, *„Ne csináljunk legendákat...”*. Beszélgetés Zelk Zoltánnal, *Kritika* 1987/8., 7.

Kassák október legutolsó napjaiban még Bécsből értesítette a Budapesten tartózkodó Nádass Józsefet, hogy „csütörtökön” (tehát 4-én) indulnak,¹⁴⁶ mindez azt jelzi, Simon Jolánnal már korábban tudták, hogy néhány nap múlva megkapják az igazolványt. A lehetőséget minél előbb ki kellett használniuk, hiszen az új nyomozólevél kiadásával az egész hazatérési procedúra előlről kezdődött volna. Kéziratok, klisék, kisebb használati tárgyak az Amalienstraßen maradtak, Simon Jolán később Bergmann Terézt kérte meg a hazahozatalukra.¹⁴⁷

Kassák megérkezéséről a magyar államrendőrség is értesült, mégpedig a Magyarország című esti lap november 13-i (tehát 12-én, pénteken este megjelent) száma szerint „az egyik reggeli újságból” (ha ragaszkodunk ehhez a rendőrségi megévesztéshez, akkor minden bizonnyal a Magyar Hírlapból). A Magyarország szerint

ma délután két óra tájban [!] detektívek jelentek meg a Markó utcai ügyészségen. Néhány perc alatt elterjedt a hír, hogy a detektívek Kassák Lajos aktivista költő, a Ma című folyóirat volt szerkesztőjének ügyében jelentek meg az ügyészségen. Néhány nappal ezelőtt, az egyik reggeli újságban interjú jelent meg Kassák Lajossal. Az interjú szerint Kassák Budapestre érkezett, és itt nyilatkozott egy újságrónak. Amikor ez a főkapitányság tudomására jutott, azonnal jelentést tettek az ügyészségnek. Az ügyészségen a nyomozólevél értelmében és az ügy referensének, Miskolczy Ágost dr. ügyészségi alelnöknek jelentése alapján megtették a letartóztatási indítványt, amelynek birtokában a főkapitányság ma délelőtt [!] úgy intézkedett, hogy Kassák lakását kutassák fel, s őt tartóztassák le.¹⁴⁸

A Magyarország cikke nemcsak eljárásjogi szempontból pontatlan, a szövegben nehezen feloldható szemantikai zavarok is mutatkoznak. A tudósító két nap történéseit vontta össze, hiszen a Pesti Napló értesülésével egybevetve („péntek délelőtt elterjedt az a hír, hogy az ügyészség indítványára elrendelték Kassák Lajos, az ismert költő letartóztatását”¹⁴⁹) a budapesti rendőrkapitányság nyomozói valószínűsíthetően már csütörtökön délután jártak a Budapesti Kir. Ügyészségen. S noha a Miskolczy Ágosttal folytatott tárgyalás részletei órákon belül a sajtó tudomására jutottak, a detektívek meggondolatlan sietséggel korántsem vádolhatók: tapintatosan vártak egy-két napot, amíg elmentek a Sziget utcába. Kassákot és Simon Jolánt nem találták ott. Özv. Kassák Istvánné szerint fia még pénteken (november 12-én), Simon Jolán pedig szombaton (november 13-án) ismeretlen helyre távozott. Özv. Kassákné az Újságnak hosszabban is nyilatkozott:

¹⁴⁶ Lásd a kötet egyik mottójaként szolgáló levelet.

¹⁴⁷ Simon Jolán – Bergmann Teréznek, [Budapest, 1926. november végétől] = PIM V. 5720/15/6.

¹⁴⁸ [Név nélkül], *Letartóztatási indítvány Kassák Lajos ellen*, Magyarország 1926. november 13., 1.

¹⁴⁹ [Név nélkül], *Kassák Lajos ellen minden eljárást megszüntettek*, Pesti Napló 1926. november 13., 2.

Nagyon vágyott a fiam haza. Tetszik tudni, neki a talaja mégis csak Magyarország, ide húzta vissza a szíve, alig várta, hogy hazajöjjön. És amikor megjött, nagyon boldog volt... [...] Két kis szobám van, mint tetszik látni, s az egyikben ő húzódott meg a menyemmel. Persze, fillér nélkül jöttek haza, miből is lenne neki pénze, az ilyen küzdő, igazságra törekvő embernek? Fölmondtam a két szobaúrnak, mert ugyebár, kérem, az első az embernek mégis csak a saját gyereke, hogy az jusson hajlékhoz. [...] Most már hatvanhat éves vagyok s mindig csak újabb keserűség és fájdalom ér. Hisz már öreg vagyok, szegényen abból élek, amit az egyik leányom küld nekem, meg a szobák béréből.¹⁵⁰

A híradásokkal ellentétben a Kassák elleni új nyomozólevelet csak 1926. november 18-i dátummal bocsátotta ki a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék. A nyomozólevél indoklásában követte az október 25-i ügyészégi indítványban foglaltakat: Kassák Lajos az *Alláspont* megjelentetésével alaposan gyanúsítható a Btk. 172. §-ának 2. bekezdésébe ütköző és az 1912. évi LXIII. tc. 19. §-a szerint büntetendő osztály elleni gyűlöletre izgatás büntetével. A gyanúsított 170 cm magas, sovány, erősen csontos testalkatú; palócosan beszél, „rendkívül magas homlokú”, és „egyszerűen, hanyagul” öltözködik.¹⁵¹

A nyomozólevél hatására felgyorsultak az események. A kiadás napján (!) Kassák – ügyvédje, Földes István útján – kérvényt nyújtott be a m. kir. igazságügy-miniszterhez. Felidézte hazatérési procedúrájának fázisait, kitért az ellene 1920-ban kiadott nyomozólevél (tulajdonképpen nyomozólevelek) 1924 őszén történt visszavonására. A kérvényben fontos, a bírósági tárgyalás szempontjából később döntőnek bizonyuló, a hazatérés jogszerűségét alátámasztó érvek szerepeltek:

Már itlétem alatt értesültem arról, hogy ellenem egy még 1924. március havában Wienben megjelent könyvem miatt körülbelül egy hónappal ezelőtt új eljárás tétetett folyamatba és ennek folyamányaképpen nyomozólevelet is bocsátottak ki ellenem.

Annak nyomatékos felemlítése mellett, hogy ezen könyvet Magyarországon soha nem terjesztették, ez a könyv Magyarországból kiltva nincsen, külföldön jelent meg és akkor[,] amikor még én a kívánt politikai reversálist¹⁵² nem adtam meg, el sem tudom képzelni, mi lehet az oka annak, hogy ellenem a megadott reversális után ismét bűnvádi eljárás tétetett folyamatba egy oly könyvért, melyet külföldön írtam és amely Magyarországba soha nem került.

¹⁵⁰ [Név nélkül], *Beszélgetés Kassák Lajos anyjával, fiáról, aki ellen elfogatási parancsot adtak ki*, Újság 1926. november 16., 5.

¹⁵¹ Lásd **82.**, vö. **78.**

¹⁵² Lásd **44.**

Kassák ugyanakkor kijelentette, hogy a könyvért való felelősséget a bíróság előtt is vállalja, azonban kérte a nyomozólevél visszavonását, és annak engedélyezését, hogy az új bűnügyben szabadlábban védekezhessen.¹⁵³

Az igazságügy-miniszterhez benyújtott kérvény összehangolt akció része volt. November 18-án gróf Teleki Sándorné, Vikár Béla, Heltai Jenő, Karinthy Frigyes, Lengyel Menyhért, Kosztolányi Dezső és mások mellett a Pesti Hírlap tizenkét munkatársa kérelmezte a m. kir. igazságügy-miniszternél, engedélyezze Kassák számára, hogy az ellene indított büntetőügyben szabadlábban védekezhessék. Nem ismeretes, Kassákék miként nyerték meg ügyüknek Kosztolányi Dezsőt, mindenesetre Kosztolányi már napokkal korábban megkezdhette a kérvényt köröztetését.¹⁵⁴ A minisztériumból a kérvényt átküldték Strache Gusztávhoz, a Budapesti Kir. Ügyészség elnökéhez, aki a Magyar Újságírók Egyesületétől Márkus Miksa elnök és Balassa Imre főtktár aláírásával egy másik, hasonló tartalmú kérvényt kapott.¹⁵⁵

Strache Gusztáv 1926. november 19-én közölte Földes Istvánnal, hogy a nyomozólevelet és az elfogatási parancsot visszavonta, és engedélyezte, hogy Kassák Lajos a bűnügyi eljárás során szabadlábban védekezhessen. Ezután Kassák Lajos és Földes megjelentek Miskolczy Ágost ügyészségi alelnöknél, és jegyzőkönyvbe vették Kassák legfontosabb adatait.¹⁵⁶ Kassák életkörülményeiről a következőket mondta: „Budapesten állandó lakásom van s annyi jövedelemem, amelyből szerényen meg tudok élni. Ez a jövedelem írói tiszteletdíjakból áll, amelyeket nekem a »Nyugat« c. folyóirat és egyes könyvkiadók fizetnek.”¹⁵⁷

A két nap történéséről azután számos fővárosi és vidéki napilap beszámolt. November 19-én még egy fontos dolog történt: az igazságügy-minisztériumban elkészült a válasz a belügyminisztérium november 9-i levelére. Eszerint a kir. törvényszék vádтанácsa a Kassák régebbi ügye alapján zajló eljárást szüntette meg, az *Álláspon*t című röpirat miatt újabb bűnvádi eljárás indult, és a vádтанács elrendelte a nyomozólevél kibocsátását: „Ezek szerint Kassák Lajos hazatérte esetén letartóztatandó.”¹⁵⁸

---

¹⁵³ Lásd **83.**

¹⁵⁴ Lásd **84–85.**

¹⁵⁵ Lásd **86.**

¹⁵⁶ [Név nélkül], *A Kassák Lajos ellen kiadott elfogatóparancsot visszavonták*, Az Est 1926. november 20., 2.; [Név nélkül], *Visszavonták a Kassák Lajos ellen kibocsátott elfogató parancsot*, Magyar Hírlap 1926. november 20., 6.

¹⁵⁷ Lásd **87.**

¹⁵⁸ Lásd **88.**

A Kassák elleni új nyomozólevél *hirtelen* visszavonása az igazságügy-minisztériumot is meglepte. 1927 elején vizsgálat indult, hogy kiderítsék, Strache Gusztáv kinek az utasítására cselekedett. Az ügy előadója, Szolnok Jenő a Strache Gusztávtól kapott felvilágosítást 1927. február 1-jén a következőképpen foglalta össze: „az ügy ügyészégi iratain az ő, az ügyészség elnöke írásával feljegyzés olvasható, amelynek tartalma szerint a Kassák Lajos ellen kibocsátott nyomozólevelet vissza kell vonni és az ügyet egyelőre irattárba kell tenni. Ennek alapján a kir. ügyészség indítványára a bíróság az újabb nyomozólevelet vissza is vonta.” Az utasításról nem volt tudomása Gál László osztálytanácsosnak, az igazságügy-minisztérium Elnöki Osztálya előadó-jának, Timkó Zoltánnak, a minisztérium IV. Osztálya főnökének, Váry Albertnek és Baróthy Pálnak, a Budapesti Kir. Ügyészség főügyészhelyettesének sem. Szolnok az ügyben még egyszer megkereste Strachét, ám ő „ismételt puhatolózás után” sem tudott felvilágosítással szolgálni azzal kapcsolatban, hogy „kinek az utasítása alapján vezette a feljegyzést a bűnügyi iratra”.¹⁵⁹ Strache még az ügyészséget irányító igazságügy-minisztériumi hivatalnokok előtt sem fedte fel az utasítás forrását, vagy ha megtette is, a minisztériumban is jobbnak látták mindezt titkokban tartani.

Az igazságügy-minisztérium – a formákhoz ragaszkodva – bekérte a vonatkozó iratokat a Budapesti Kir. Ügyészségtől, áttanulmányozták, majd 1927. március 2-án visszaküldték őket az ügyészségnek azzal a megjegyzéssel, hogy az igazságügy-minisztériumnak „Kassák Lajos szabadlábbon hagyása ellen nincs észrevétele”.¹⁶⁰ (Sajnos az átvizsgált iratok sem ismeretesek.) Ekkor sikerült aktualizálni a hónapok – valójában az 1925. szeptember 5-i levél¹⁶¹ – óta ismétlődő belügyi tudakozódásra adandó választ: „minthogy azonban utóbb Kassák Lajos tartózkodási helye ismeretessé vált, a kir. ügyészség indítványára a vádtanács az utóbb kibocsátott nyomozólevelet is visszavonta. Ezek szerint Kassák Lajos letartóztatását mellőzni kell.”¹⁶²

Vád és per

A Kassák elleni büntetőeljárás tárgyalási szakasza azonban csak ezután indult. A Budapesti Kir. Ügyészség 1928. augusztus 19-i vádirata Kassák Lajost a hatályos magyar büntető törvénykönyv, az 1878. évi V. tc. 172. §-ának 2. bekezdésébe ütköző, és az 1912. évi LXIII. tc. 19. §-a szerint minősülő, illetve büntetendő izgatás

¹⁵⁹ Lásd **89.**

¹⁶⁰ Lásd **91–92.**

¹⁶¹ Lásd **40.**

¹⁶² Lásd **93.**

büntetéssel vádolta: „a Wienben 1924. évi március havában *Álláspont* főcím és *Tények és új lehetőségek* alcím alatt 300 példányban megjelentetett, illetve kiadott, s ismeretlen egyéneknek szétküldött röpiratának egész tartalmával – tehát nyomtatvány terjesztése által – a munkásosztályt a polgári osztály elleni gyűlöletre izgatta”.¹⁶³ A Btk. 172. §-ának 2. bekezdése szerint aki nyomtatvány terjesztésével valamely osztályt, nemzetiséget vagy hitfelekezetet gyűlöletre izgatót a másik ellen, két évig terjedő államfogházzal és ezer forintig terjedő pénzbüntetéssel volt büntethető, aki viszont ezt a cselekményt háború idején követte el, arra az 1912-ben elfogadott LXIII. tc. 19. §-a szerint öt évig terjedő börtönt szabhattak ki.¹⁶⁴

Az *Álláspont* vádiratbéli minősítése az 1926-os ügyészégi felterjesztéseket követte. S noha a szöveg hosszan részletezi a Kassák által propagált elvek veszélyességét, és körültekintően indokolja, hogy Kassák „a kommunizmus érdekében a polgári osztállyal szemben megvívandó harcra, tehát ezen osztály elleni gyűlöletre izgatta a munkásosztályt” – nyilvánvalóan a magyar munkásosztályt is –, mégis azt a konklúziót olvashatjuk, hogy mivel Kassák „általában a kommunizmusról, illetve a burzsoáziáról és a munkásosztályról értekezik – a hazai viszonyokat csupán érinti”, cselekménye *nem* az 1921. évi III. törvénycikk 5. §-a szerinti izgatás tényálladási elemeit mérítette ki.¹⁶⁵ Az utóbbi törvény az állami és társadalmi rend hathatósabb védelme érdekében született, szigorította a büntetések mértékét, kiterjesztette a büntetőjogi felelősséget: Kassák irománya e törvény szerint szigorúbb elbírálás alá esett volna.

Kassákot a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék vádтанácsa – Ottrubay Dezső törvényszéki tanácselnök vezetésével – 1928. október 8-án a bűnvádi perrendtartás (Bp.) 266. §-a értelmében vád alá helyezte. A vádтанács végzése a vádirattal számos bekezdésében szóról szóra megegyezik, ugyanakkor a végzés szövegében felfedezhetünk félreolvasásból vagy félrehallásból eredő hibákat is.¹⁶⁶

A nyilvános főtárgyalást Méhes Ignác kir. törvényszéki bíró elnökletével 1928. december 5-én tartották.¹⁶⁷ Kassák vallomását a jegyzőkönyv a következőképpen foglalja össze:

A vádat megértettem, nem ismerem el a bűnösségemet. A most fölolvastott és vádtárgyává tett könyvet én írtam, Bécsben. Ott is jelent meg 1924. év március havában. 300 példányban jelent meg.

Ez egy vita-könyv. A kiadó – Julius Fischer – fől szólított, hogy szóljak hozzá én is a tárgyhöz, ekkor írtam meg a könyvet. 150 drb. szét lett küldve, postán, zárt

¹⁶³ Lásd **102.**

¹⁶⁴ Az 1912. évi LXIII. tc. 1939-ig maradt hatályban.

¹⁶⁵ Lásd **102.**

¹⁶⁶ Lásd **106.**

¹⁶⁷ Lásd **109.**

borítékban [:-föltehetőleg:] a kommunista párt vezető tagjainak. A kiadó küldte szét a könyvet, valószínűleg volt egy listája, hogy kiknek küldi el ezt. A másik 150 példányt a kiadó megsemmisítette. Magyarországra egyetlen példány sem lett küldve, úgy hogy innen kitiltva nem volt. A könyv magyar, német és francia nyelven jelent meg. Julius Fischernek a „Ma” bécsi folyóirat kiadójának a pénzén állították elő a könyvet. Azt hiszem – de nem tudom –, hogy ingyen küldte szét a tagoknak.

A könyv nem kizárólag a magyarországi viszonyokról beszél. Nemzetközi szempontból vizsgálándó ez. Mint kultúr ember háborodtam föl azokon a viszonyokon, amelyek Magyarországon és az egész <ország> világon uralkodtak. Hivatkozom a magyar lapokra, amelyek abban az időben megjelentek, ezekből is merítettem az adataimat.

A könyvet nem lehet úgy elbírálni, hogy abból egyes részeket kiszakítunk, hanem csak, mint egészet. A lényege az, hogy a munkásságot ki kell oktatni[,] ezért íródott meg a könyv. A munkásság most is embertelen sorban él.

A polgári sajtó elkövetett mindent a munkásság ellen, ilyen volt pl. a Nép c. lap, amelyben tényleg jelentek meg cikkek a munkásság ellen.

Nem arra gondoltam a könyvben, hogy egy uralmon levő társadalmi osztály helyébe egy másikat ültessünk, én egálizálást gondolok. Vannak, akik fegyverrel akarják ezt elérni, én azonban ideológiával akarom.

1918. [!] évben – a kommunizmus alatt – én voltam az egyetlen, aki ezzel a kérdéssel foglalkozott. Az ember átalakításánál, akkor is egy ideológiára gondoltam.

Tény, hogy van a burzsoaziában kezdeményező erő, én arra a rétegre gondolok, aki a vagyonba született be, ez ideológiailag nem a legtisztább. Ezekkel szemben állok [!] mind együgyűek, buták, akiket derék, öntudatos, az élet javait megkívánó emberekké kell nevelni.

A háború szétzillesztette a világot, szétesett a kapitalista rend, ez a háború szükségkép[en]i következménye volt.

A könyvben egy világlátásról, egy világtörekvésről van szó.

A tárgyaláson a vádat Lindmayer Béla kir. ügyész képviselte, Kassák védelmét Földes István ügyvéd látta el. Földes az emigránsok büntetőügyeiben nyilvánvalóan a legtájékozottabb jogászok közé tartozott.¹⁶⁸ Simon Jolán Kassáknak írott

¹⁶⁸ Földes István (Fleischer, 1882–1953) ügyvéd 1919-ben a belügyi népbiztosság csoportvezetője volt, ezért a diktatúra bukása után lázadás és izgatás bűntettével gyanúsították. Földes 1925 augusztusáig élt Bécsben, politikával nem foglalkozott. A hazatérését megelőző nyomozás során nem találták bizonyítottnak, hogy Földes 1919-ben kommunista magatartást tanúsított volna, ezért az ellene folytatott eljárást leállították (MNL OL IM K 578 653. f. 2. cs. 29. öe. Bi. 728.). A sajtóhírekből tudható, hogy Földes a diktatúra bukása után a feljelentések miatt „hatósági tanácsra” [!] távozott az ország területéről. A Budapesti Ügyvédi Kamara Földest a távollétében, bizonyítékok mellőzésével, 1921-ben „végregezen elmozdította az ügyvédség gyakorlatától”. A kamara fegyelmi tanácsa 1925. október 31-én az ügyben hozott korábbi ítéletét hatályon kívül helyezte, és Földest a fegyelmi vétség vádjára és annak következményei alól fölmentette. ([Név nélkül.] *Rehabilitáltak egy emigráns ügyvédet*, Népszava 1925. november 3., 6.)

leveleiből kiderül, hogy Földes már 1925 őszétől adott Kassákéknak tanácsokat, és az igazságügy-minisztériumba is bejáratos lett.

A védelem stratégiája a Btk. 11. §-ára épült, amely szerint külföldön elkövetett bűntett vagy vétség miatt nem indítható bűnvádi eljárás, ha a cselekmény az elkövetés helyén fennálló vagy a magyar törvény szerint nem büntethető, vagy azok egyike szerint megszűnt a büntethetősége (vagy ha a büntetést az illetékes külföldi hatóság elengedte).¹⁶⁹ Simon Jolán tanúvallomása, illetve a budapesti rendőr-főkapitányság 1926. július 12-én kelt 62.877/1926. fk. II. sz. jelentése¹⁷⁰ alapján bizonyítottnak látszott, hogy az *Álláspontot* Magyarországon nem terjesztették. Földes István tehát azt kérte, hogy a törvényszék az osztrák igazságügy-minisztériumtól kérjen tájékoztatást arra vonatkozólag, hogy Kassák cselekménye ott büntethető-e.

A főtárgyalás jegyzőkönyve erősen kivonatos, a szöveg alapján az ügyészi indítványok részletekbe menően nem rekonstruálhatók, azonban úgy tűnik, hogy Lindmayer nem állt a helyzet magaslatán: az ügy részleteit, illetve az osztrák törvényben rejlő lehetőségeket csak felületesen ismerte.¹⁷¹

A felek meghallgatása után a kir. törvényszék szünetet rendelt el, és a M. Kir. Igazságügy-minisztériumból bekérte az osztrák büntető törvénykönyvet, hogy a Kassák elleni vádat annak rendelkezései szerint tegyék mérlegre. A sajtóból tudható, hogy a tárgyalás másfél óra múlva folytatódott: a kir. ügyész vádbeszédében szigorú ítéletet,¹⁷² míg a védelem felmentést, ellenkező esetben méltányos ítéletet kért.

A kir. törvényszék Kassák Lajost az ellene emelt vád alól felmentette.

Az ítélet indoklása szerint a kir. törvényszék tényként állapította meg, hogy „a vád tárgyává tett könyvet csak Wienben terjesztették s az iratok között levő példányt is a m. kir. igazságügy-minisztérium fölhívására Kassák Lajosné tanú mutatta be. E szerint tehát vádlott fönt megállapított bűncselekményét Wienben, tehát külföldön követte el.” Következésképp a törvényszék a magyar Btk. 8., 11. és 14. §-ainak értelmében megvizsgálta az osztrák büntető törvénykönyvnek a szóban forgó bűncselekményre vonatkozó rendelkezéseit, melyek szerint:

¹⁶⁹ A magyar Btk. 11–15. §-ainak értelmezése nem volt egyértelmű, ezen paragrafusokban – miként Mendelényi László kúriai bíró rámutatott – „a külföldi államok szuverenitásának elve van elismerve a magyar jog alkalmazása szempontjából.” (MENDELÉNYI László, *Külföldi bíróság felmentő ítélete nem alapítja meg a hazai bűnvádi eljárást a Btk. 11. §-a értelmében kizáró okot*, Büntető Jog Társ 1931. május, 65.)

¹⁷⁰ Lásd 61.

¹⁷¹ Lindmayer Béla 1930-ban – megromlott egészségi állapota miatt – nyugdíjaztatását kérte. A megelőző négy évben a kommunista és emigráns perekben ő képviselte a vádat, a korabeli sajtóhírek szerint a szakadatlan munka és izgalom megviselte idegrendszerét. Lindmayer végül 1937-ben vonult nyugdíjba, majd ügyvédi irodát nyitott. Az 1920-as évek kommunista pereiben betöltött szerepe miatt a népbíróság 1949-ben az ügyvédi gyakorlattól hat hónapra felfüggesztette.

¹⁷² [Név nélkül], *Felmentették Kassák Lajost az igazgatás vádjá alól*, Esti Kurír 1928. december 6., 7.

Az osztrák Btk. [...] 302. § szerint vétséget követ el és 3–6 hónapig terjedő fogsággal bünteti azt, ki más társadalom egyes osztályai és rendjei elleni gyűlölségre, vagy egyáltalában az állam lakóit ellenséges pártosságra fölhívja.

A 305. § 2. tétele szerint, ha valaki a 300., 302–305. §-okban megjelölt vétségeket nyomtatvány útján követi el, úgy a veszélyesség és a szándékolt nagyobb terjesztés mértékéhez képest a büntetést ki lehet terjeszteni egy évig terjedő szigorú fogságig.

A kir. törvényszék az osztrák büntető törvénykönyv 532. §-a alapján Kassák cselekményének elévülési idejét egy évben határozta meg. Figyelembe véve, hogy az *Alláspont* 1924 márciusában jelent meg, míg az első bírói intézkedés – a nyomozólevél kibocsátása – 1926. november 18-i keltezésű, a bíróság megállapította:

a bűncselekmény elkövetésének ideje és az első bírói intézkedés között egy év eltelt (Osztrák Btk. 531. § 1. bek.).

Az Országos bűnügyi nyilvántartó hivatal által 1927. évi május hó 16. napján kiállított erkölcsi bizonyítvány szerint vádlott a nyilvántartásban nem fordult elő, tehát az elévülési időn belül büntetett, vétséget vagy kihágást nem követett el (Osztrák Btk. 531. § 2. bek. c. pontja).

Az előadottak értelmében az elévülés föltételei a vádlott javára megállapíthatók voltak, miért is őt a Btk. 11. § értelmében a Bp. 326. § 3. pontja alapján – a rendelkező rész szerint – föl kellett menteni.¹⁷³

Az ítélet ellen Lindmayer Béla kir. ügyész fellebbezést jelentett be. A fellebbezés tartalmáról Dabasi Halász Lajos kir. főügyész 1928. december 19-én tájékoztatta az igazságügy-minisztert. A fellebbezés a Bp. 385. §-a 1/c. pontjában meghatározott anyagi semmisségi okra hivatkozott: a törvényszék a büntető törvény rendelkezését nem, vagy nem megfelelően alkalmazta abban a kérdésben, „hogy a beszámíthatóságot, a bűnvádi eljárás megindítását vagy a büntethetőséget kizáró ok és melyik forog fenn”. Dabasi Halász megjegyezte egyúttal, hogy az *Alláspont*nak az ügyészség által inkriminált részei az 1921. évi III. tc. 5. § 1. bekezdésében meghatározott igazgatás vétségét is magába foglalták, és arra – mint írta – ugyanazon törvény 12. §. 1. bek. (valójában a 11. § 1. bek.)¹⁷⁴ szerint a Btk. 7. §-a nyer alkalmazást, vagyis a magyar büntető törvénykönyv rendelkezései alkalmazandók abban az esetben is, ha a cselekményt külföldön követték el. A Btk. szerint pedig a cselekmény vétség esetében sem évült el.¹⁷⁵ Dabasi Halász azzal, hogy megváltoztatta a Kassák által elkövetett bűncselekmény minősítését, felülbírált az általa 1926. május 30-án, az igazságügy-miniszternek küldött felterjesztés azon megállapítását is, miszerint

¹⁷³ Lásd 110.

¹⁷⁴ Lásd a M. Kir. Kúriánál 1930. március 18-án tartott nyilvános tárgyalás indoklási részében található korrekciót (117.).

¹⁷⁵ Lásd 112.

„a röpirat tartalma a polgári osztály ellen irányuló, a Btk. 172. § 2. bekezdésébe ütköző, az 1912. évi 63. tc. 19. § szerint minősülő igaztás büntettének tényálladékát valósítja meg.”¹⁷⁶

A fellebbviteli főtárgyalást 1929. április 11-én tartották, a vádat Kéler Béla kir. főügyész-helyettes képviselte, aki az elsőfokú ítélet megsemmisítését és a vádlott elítélését kérte. Rámutatott arra, hogy amennyiben az osztály elleni igaztást elévültnek tekintik is, az 1921. évi III. tc. 5. § 1. bek. szerinti állam és társadalmi rend erőszakos felforgatására irányuló vétség tényállása fennforog. Földes István védő kérte az elsőfokú bírói ítélet helybenhagyását, a kérelemhez Kassák is csatlakozott, kiemelve, „hogy ő tudományos szempontból és nem igaztás tendenciájával foglalkozott a kérdéssel és így őt semmiféle igaztásért elítélni véleménye szerint nem lehet.” A kir. ítélőtábla a kir. törvényszék felmentő ítéletét helybenhagyta (a külön íven szerkesztett ítélet szövege nem maradt fenn).¹⁷⁷ Az ítélet ellen Kéler Béla főügyész-helyettes újólag a Bp. 385. §-ának 1/c. pontjára hivatkozva semmisségi panaszt jelentett be.¹⁷⁸

A Magyar Kir. Kúriánál tartott tárgyalásra – Oswald István kúriai másodelnök vezetésével – 1930. március 18-án került sor. A vádat Polgár Viktor koronaügyész-helyettes képviselte, és a kir. főügyész semmisségi panaszát helyénvalónak tartva Kassák bűnösségének megállapítását kérte. Földes István védő a semmisségi panasz elutasítását kérte, hiszen a vád kizárólag a Btk. 172. § 2. bekezdésébe ütköző és az 1912. évi LXIII. tc. 19. §-a szerint minősülő igaztás büntettére irányult, ez a bűncselekmény azonban az alsóbbfokú ítéletekben kifejtettek szerint elévült. Földes álláspontja szerint ha mindemelllett megállapítható volna is az 1921. III. tc. 5. §-ában írt igaztás vétsége, akkor is csupán eszmei halmazatról lehetne szó, ez esetben azonban az enyhébb vétség (1921. III. tc. 5. §) osztaná a súlyosabb büntett (1878. V. tc. 172. §) jogi sorsát.¹⁷⁹ (Kassák a tárgyaláson nem vett részt.)

A M. Kir. Kúria a semmisségi panaszt elutasította, az ítélet indoklása szerint a testület

a másodbírósági ítéletben valóként elfogadott és ez okból reá nézve kötelezően irányadó tényállásból és az ennek alapjául szolgáló sajtótermék szövegéből az alsóbíróságokkal egyezően a kir. ítélőtábla ítéletében felhozott helyes indokoknál fogva szintén azt a következtetést vonta le, hogy a vádbeli bűncselekmény elévült,

¹⁷⁶ Lásd 57.

¹⁷⁷ Lásd 114.

¹⁷⁸ Lásd 115.

¹⁷⁹ Lásd 116. – Eszmei halmazat esetén az elkövető egyetlen cselekményére két vagy több törvényi tényállás is vonatkozik. Az 1878. évi V. tc. eszmei halmazat esetében nem engedte meg a legsúlyosabb bűncselekmény büntetési tétele felső határának átlépését (aszperáció), a bíró legfeljebb a megszabott keretben mozoghatott (abszorpció).

mihez képest az alsófokú bíróságok a vádlottat helyesen, a törvény megsértése nélkül mentették fel.¹⁸⁰

A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék a végzést a Budapesti Kir. Ítéltábla 1929. április 11-i ítéletének jogerőssé válásáról 1930. április 12-én adta ki.¹⁸¹

*

Kétséges, hogy a Horthy-adminisztráció Kassákat börtönbe akarta-e juttatni. Strache Gusztáv a Budapesti Kir. Ügyészségen és Váry Albert az igazságügy-minisztériumban kezdettől fogva enyhébben ítélte meg az *Álláspont*ban mondottakat, a szigorúbb mércét 1926 nyarától Dabasi Halász Lajos legfőbb ügyész alkalmazta. Ám Strachének jobban működhettek az informális kapcsolatai, hiszen 1926. november 19-én a *háttérből* a megfelelő lélektani pillanatban is megkapta a felhatalmazást, hogy a Kassák elleni „egynapos” nyomozólevelet vonja vissza. Ezt a döntést még az igazságügy-minisztériumban sem vitatták, csak köröztették az aktákat, amíg mindenki megértette, hogy Kassákkal *most* nem fognak példát statuálni, bár azért nem is engedik el teljesen.

Kassák perében a kulcsszereplő Földes István ügyvéd volt, aki a tárgyaláson *mindenkit* meglepett a magyar Btk. menekülési lehetőséget nyújtó, felmentést eredményező paragrafusára történő hivatkozással és az indítvánnyal, amellyel az osztrák Btk. rendelkezéseinek alkalmazását kérte. Ezzel olyan jogi helyzetet teremtett, amelyben nem lehetett kikerülni a felmentő ítéletet.

Válaszlepként Dabasi Halász az elsőfokú ítélet után kísérletet tett a Kassáknak felrótt bűncselekmény átminősítésére, és ezt az álláspontot a főügyészség a másodfokú tárgyaláson, illetve a Kúria előtt is képviselte. A M. Kir. Ítéltábla, illetve a Kúria viszont külön-külön is helybenhagyta az elsőfokú ítéletet, azaz a Budapesti Királyi Főügyészségről és elnökéről az egész szakma láthatta, hogy rosszul mérte fel a helyzetet. Avagy mindenki azt a feladatot hajtotta végre a nyilvánosság előtt, amely a koreográfia szerint neki jutott.

Dabasi Halászt 1930 őszén nyugdíjazták, Strache Gusztáv viszont nagyot lépett előre: Dabasi Halász hivatalát foglalhatta el.

Szinte ugyanekkor, 1930. október 3-án a bíróság elrendelte az *Álláspont* összes magyarországi példányának elkobzását és megsemmisítését,¹⁸² bár aztán valószínűleg egyetlen példányra sem letek. Nagy baj is lett volna az ellenkezője. Kassák ekkor már második éve (1928 szeptembere óta) adta ki Munka című lapját, és a megjelent

¹⁸⁰ Lásd 117.

¹⁸¹ Lásd 118.

¹⁸² Lásd 123.

publikációkat figyelembe véve egyáltalán nem tartotta magára nézve kötelezőnek az 1925-ben aláírt nyilatkozatot, amelyből kimaradt az öt éves időkorlát, ám amelyben – többek között – becsületszavát adta erre is: „nem leszek politikai jelentőségű lapnak szerkesztője, kiadója, politikai tartalmú közlést sajtó útján sem saját nevem alatt, sem névtelenül vagy más neve alatt közzé nem teszek és általában minden szembetűnő politikai tevékenységtől és magatartástól tartózkodni fogok.”

A Munkában Kassák egyik álneve Földes István volt.

Dokumentumok

1920

1.

**Nyomozás elrendelése Kassák Lajos *Aktivizmus és Levél Kun Bélához*
a művészet nevében című publikációinak ügyében**

[Budapest, 1920. január 21.]

Aktaszám: 51.644/1919. k.ü.

Lsz.: IV. 5/49/1920.

Nyomozás elrendelés sajtóperben

Főkapitányságnak Budapesten.

A Budapesten előállított Ma című időszakos lap 1919. évi április hó 10. napról keltezett IV. [évf.] 4. számában *Aktivizmus* felirattal közzétett cikk¹ |továbbá a *Levél Kun Bélához* című röpirv:|² miatt a Btk. 172. §-ába ütköző izgatás büntette címén a nyomozást a Bp. 84. §-a alapján elrendelem, teljesítése végett a m. kir. államrendőrség főkapitányi hivatalát megkeresem[,] tárgyául pedig a sajtójogilag felelős személy (St. 33–38. §) megállapítását és felelősségre vonását jelölöm meg.

Bp 920 I/21

/azonosítatlan aláírás/

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Kitöltött nyomtatvány, a kész iratot 1920. január 23-án küldték el.

¹ Kassák 1919. február 20-án tartott felolvasásának szövegét közölte a lapban (46–51.).

² KASSÁK Lajos, *Levél Kun Bélához a művészet nevében*, a Ma folyóirat kiadása, Budapest, 1919.

2.

Nyomozás elrendelése a *Kassák Lajos előadása* című cikk ügyében

[Budapest, 1920. január 21.]

Aktaszám: 5.604/1920. k.ü.

Lsz.: IV. 5/41/1920.

Nyomozás elrendelés sajtóperben

Főkapitányságnak Budapesten.

A Budapesten előállított Vörös <Újság> Lobogó című időszakos lap 1919. évi április hó 17. napról keltezett 15. számában *Kassák Lajos előadása* felirattal közzétett cikk miatt a Btk. 172. §-ába ütköző izgatás büntette címén a nyomozást a 4.039/1919. M.E. rend. alapján elrendelem, teljesítése végett a <m. kir.>³ államrendőrség főkapitányi hivatalát megkeresem[,] tárgyaúl pedig a sajtójogilag felelős személy (St. 33–38. §) megállapítását és felelősségre vonását jelölöm meg.

Budapest, 920 I 21

/azonosítatlan aláírás/

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Kitöltött nyomtatvány, a kész iratot 1920. január 24-én küldték el.

---

³ Az ügyintéző törlése, Magyarország államformája 1920. március 1-jétől lett újra királyság.

3.

A Budapesti Kir. Ügyészség – a Budapesti Rendőr-főkapitányságnak

[Budapest, 1920. március 9.]

Aktaszám: 20.099/1920. á.ü.

Lsz.: IV. 5/41/1920.

Nyomozás kiegészítése

Tárgy: Sajtó útján elkövetett izgatás büntetével gyanúsított Kassák Lajos és társa elleni bűnügyben

[Címzés:]

Főkapitányság

Helyben

Sajtó útján elkövetett izgatás büntetével gyanúsított Kassák Lajos és társa elleni bűnügyben az iratok átküldése mellett megkeresem annak megállapítása iránt, hogy Kassák Lajos gyanúsított tartott-e tényleg oly előadást, amelynek során a „Vörös Lobogó” című időszakos lapnak 1919. évi április hó 17. napjáról keltezett 15. számában *Kassák Lajos előadása* felirattal közzétett cikkben foglaltakat adta elő, és ha igen, mikor és hol?

Bpest 1920 évi márczius 9.

Dr. Lehotzky Miklós

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Dr. Lehotzky Miklós kir. ügyész levéltervezete autográf aláírással, a kész iratot 1920. március 13-án küldték el.

4.

A Budapesti Kir. Ügyészség indítványa nyomozólevél kibocsájtására Kassák Lajos *Aktivizmus* és *Levél Kun Bélához a művészet nevében* című publikációinak ügyében

[Budapest, 1920. május 26.]

Aktaszám: 40.626/1920. k.ü.

Lsz.: IV. 5/49/1920.

Indítvány nyomozólevél kibocsájtása iránt

A Vádtanácsnak!

Ezeket az iratokat a következő indítvány benyújtásával küldöm át:

A vádtanács Kassák Lajos érsekújvári származású 32 éves r. kath. vallású hírlapíró ellen kétféleképpen, a Btk. 172. §-ának 2. pontjába ütköző és az 1912. évi LXIII. tc. 19. §-a szerint minősülő sajtó útján elkövetett izgatás büntette miatt a Bp. 470. §-a alapján bocsásson ki nyomozólevelet, ennek megtörténte után a Bp. 472. §-ában meghatározott eljárás teljesítésével bízson meg vizsgálóbíró, az pedig az iratokat közölje majd velem, egyben szíveskedjék a nyomozólevél egy példányát, a napilapokban leendő közzététel végett, nekem megküldeni.

Indokok:

A nyomozással megállapított adatok szerint a Budapesten előállított „Ma” című időszaki lapnak 1919. évi április hó 10. napjáról keltezett IV. [évf.] 4. számában *Aktivizmus* felirattal közzétett cikkben, továbbá a Budapesten a „Ma” című folyóirat kiadásában 1919. évben megjelent *Levél Kun Bélához* című röpirvben taglalt a magát proletárnak nevező néposztályt a többi osztály ellen gyűlöletre izgatta.

Ezen cikkekért a sajtójogi felelősség, a St. 32. §-a alapján, mint szerzőt – Kassák Lajost terheli.

Taglalt fenti cselekménye, minthogy a cikkek háború idején jelentek meg, kétféleképpen, a Btk. 172. §-ának 2. pontjába ütköző és az 1912. évi LXIII. tc. 19. §-a szerint minősülő sajtó útján elkövetett izgatás büntettét állítja helyre. [!]

Minthogy pedig a terhelt az ellene indított bünvádi eljárás alatt megszökött: ennél fogva a nyomozólevél kibocsájtása a Bp. 470. §-a alapján indokolt.

Budapest, 1920 évi V hó 26.ik napján.

Dr. Lehotzky Miklós
előadó

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Dr. Lehotzky Miklós által kitöltött nyomtatvány, dr. Váry Albert, a Budapesti Kir. Ügyészség elnökének kézjegyével.
– A kész iratot 1920. május 28-án küldték el.

5.

Nyomozólevél kibocsájtása Kassák Lajos *Aktivizmus és Levél Kun Bélához a művészet nevében* című publikációjának ügyében

[Budapest, 1920. június 1.]

A budapesti büntető törvényszék vádtanácsa.^f
Aktaszám: B.IV. 5.845/1920.

Végzés

A budapesti büntetőtörvényszék vádtanácsa izgatás büntette miatt Kassák Lajos ellen az ügyészségnek 40.626/1920. számú indítványa folytán⁴ a Bp. 470. §-a alapján nyomozólevelet bocsát ki és a Bp. 472. §-ában meghatározott szabályzati eljárás foganatosítása végett az iratokat a vizsgálóbírónak kiadja.

Budapest, 1920 június hó 1. napján.

dr. Kiss sk. vt. elnök⁵

/ . . . ./

sk. vt. előadó

A kiadmány hitelül:

/ . . . ./

irodai főtitst.

[Címzés:]

Kir Ügyészség

H[elyben]

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Kitöltött nyomtatvány, a vádtanács előadója és az irodai főtitstt azonosítatlan aláírásával.

⁴ Lásd az előző iratot.

⁵ dr. Kiss István törvényszéki bíró

6.

A Budapesti Kir. Ügyészség indítványa nyomozólevél kibocsájtására a *Kassák Lajos előadása* című cikk ügyében

[Budapest, 1920. június 18.]

Aktaszám: 47.565/1920. á.ü. [!]

Lsz.: IV. 5/41/1920.

Indítvány nyomozólevél kibocsájtása iránt
A Vádtanácsnak!

Ezeket az iratokat a következő indítvány benyújtásával küldöm át:

A vádtanács Kassák Lajos érsekújvári származású 33 éves keresztény vallású hírlapíró ellen a Btk. 172. §-ába ütköző és az 1912. évi LXIII. tc. 19. §-a szerint minősülő sajtó útján elkövetett izgatás büntette miatt a Bp. 470. §-a alapján bocsásson ki nyomozólevelet, ennek megtörténte után a Bp. 472. §-ában meghatározott eljárás teljesítésével bízson meg vizsgálóbíró, az pedig az iratokat közölje majd velem. Egyben szíveskedjék a nyomozólevél egy példányát, a napilapokban leendő közzététel végett nekem megküldeni.

Indokok:

A nyomozással megállapított adatok szerint a Budapesten előállított „Vörös Lobogó” című időszakos lapnak 1919. évi április hó 17. napjáról keltezett 15. számában *Kassák Lajos előadása* felirattal közzétett cikk, a magát proletárnak nevező néposztályt a többi osztály ellen gyűlöletre izgatta, amely is, minthogy háború idején jelent meg[,] a Btk. 172. §-ába ütköző és az 1912. évi LXIII. tc. 19. §-a szerint minősülő sajtó útján elkövetett izgatás büntettét állapítja meg, amelyért a felelősség a St. 33. §-a alapján, mint szerzőt, Kassák Lajost terheli.

Minthogy pedig a terhelt az ellene indított bűnvádi eljárás alatt megszökött: ennél fogva a nyomozólevél kibocsátása a Bp. 470. §-a alapján indokolt.

Budapest, 1920 évi VI hó 18.ik napján.

Dr. Lehotzky Miklós
előadó

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Dr. Lehotzky Miklós által kitöltött nyomtatvány dr. Váry Albert kézjegyével. – A kész iratot 1920. június 22-én küldték el.

Nyomozólevél kibocsájtása a *Kassák Lajos előadása* című cikk ügyében

[Budapest, 1920. június 25.]

A budapesti kir. büntető törvényszék vádtanácsától.

Aktaszám: B.IV. 7.133/1920.

Lsz.: IV. 5/41/1920.

NYOMOZÓLEVÉL

A budapesti kir. büntetőtörvényszék a 47.565. sz. ügyési indítvány folytán⁶ a szökésben levő Kassák Lajos érsekújvári származású 33 éves keresztény vallású, magas sovány, palocos beszédű, szókéshajú, hírlapíró ellen a Btk. 172. §-ába ütköző és az 1912. évi LXIII. t.c. 19. §-a szerint minősülő sajtó útján elkövetett izgatás büntette miatt a Bp. 470. §-a alapján nyomozólevelet bocsájt ki, s megkeresi az összes hatóságokat, nevezetnek letartóztatása és a budapesti kir. ügyészséghez kísértetése iránt,

MERT:

a nyomozással megállapított adatok szerint a Budapesten előállított „Vörös Lobogó” időszaki lapnak 1919. évi április 17. napjáról keltezett 15. számában *Kassák Lajos előadása* felirattal közzétett cikk a magát proletároknak nevező néposztály ellen [!] gyűlöletre izgatta, amiért is minthogy háború idején jelent meg[,] a Btk. 172. §-ába ütköző és az 1912. évi LXIII. t.c. 19. §-a szerint minősülő sajtó útján elkövetett izgatás büntettét állapítja meg[,] amelyért a felelősség a St. 33. §-a alapján mint szerzőt Kassák Lajost terheli.

Az iratokat a Bp. 472. §-ában foglalt eljárás teljesítése végett kiadjuk a vizsgálóbírónak.

Budapest, 1920 június 25.

dr. Kiss sk. vádtanács elnök

dr. Perémy sk. előadó

---

⁶ Lásd az előző iratot.

A kiadmány hitelül:
Czifra [?]
iroda főtiszt.

[Címzés:]
Kir. Ügyészség
H.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Sokszorosított gépirat, dr. Kiss István és dr. Perémy Gábor törvényszéki bírák autográf aláírása nélkül. – A címzés tintával.

8.

A Budapesti Kir. Ügyészség indítványa az eljárás megszüntetése iránt

[Budapest, 1920. június 29.]

Aktaszám: 63.866/1920. á.ü. [!]

Lsz.: IV. 5/49/1920.

Tvszéki szám: B. 5.845/1920.

Indítvány az eljárás megszüntetése iránt
(a Bp. 472. §-a esetében.)

A Vádtanácsnak!

A vizsgálat iratait ./- alá idezárva következő indítvány benyújtásával küldöm át:

A vádtanács Kassák Lajos 32 éves r. kath. vallású érsekújvári születésű hírlapíró ellen a Btk. 172. §-ának 2. pontjába ütköző és az 1912. évi LXIII. tc. 19. §-a szerint minősülő sajtó útján elkövetett izgatás büntette miatt folyamatban levő eljárást a terhelt előkerültéig szüntesse meg.

Indokok:

A vádtanács 1920. év június hó 1. napján 5.845/1920. sz. a. ez ügyben a fent-nevezett terhelt ellen nyomozólevelet bocsátott ki.⁷

Ez eredményre nem vezetett.

A Bp. 472. §-ában előírt eljárást a vizsgálóbíró teljesítette.

Az eljárást a terhelt előkerültéig tehát megszüntetni kell.

Budapest, 1920 évi június hó 29-ik napján.

Baróthy
fűh.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Ismeretlen kéz által kitöltött nyomtatvány, dr. Baróthy Pál főügyész helyettes autográf aláírásával. – A kész iratot 1920. július 10-én küldték el.

---

⁷ Lásd 5.

9.

A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék végzése

[Budapest, 1920. augusztus 2.]

BUDAPESTI KIR. BÜNTETŐ TÖRVÉNYSZÉK^f

Aktaszám: B.IV. 5.845/1920.

Lsz.: IV. 5/49/1920.

Végzés.

Izgatás büntette miatt Kassák Lajos ellen indított bűnügyben, a bpesti büntető kir. törvényszék vádтанácsа а kir. ügyészсэг 63.866/1920. számú indítványa folytán,⁸ nevezett terhelttel szemben а бűnvádi eljárást, а Bp. 472. §-ának 4. bekezdése alapján а távollévő terhelt előállításáig megszünteti.

Indokolás.

A terhelt ellen 5.845/1920. szám alatt kibocsátott nyomozólevél⁹ mindaddig eredményre nem vezetett, а nyomozás pedig befejezést nyert, а бűnvádi eljárást tehát а távollévő terhelt előállításáig а Bp. 472. §-ának 4. bekezdése értelmében meg kellett szüntetni.

Bpest 1920 évi aug hó 2 napján.

Dr Perémy sk vt. elnök

[Címzés:]

Kir. ügyészсэгnek

H.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Ismeretlen kéz által kitöltött nyomtatvány, dr. Perémy Gábor vádтанácsi elnök autográf aláírása nélkül. – Az iratot а Budapesti Kir. Ügyészсэген 102.824. számon 1920. október 20-án érkezették.

---

⁸ Lásd az előző iratot.

⁹ Lásd 5.

10.

A Budapesti Kir. Ügyészség indítványa az eljárás megszüntetése iránt

[Budapest, 1920. november 19.]

Aktaszám: 112.803/1920. á.ü. [!]

Lsz.: IV. 5/41/1920.

Indítvány az eljárás megszüntetése iránt
(a Bp. 472. §-a esetében.)

A Vádtanácsnak!

A nyomozás iratait ./.. alá idezárva következő indítvány benyújtásával küldöm át:

A vádtanács Kassák Lajos 33 éves keresztény vallású érsekújvári születésű hírlapíró ellen a Btk. 172. §-ába ütköző és az 1912. évi LXIII. tc. 19. §-a szerint minősülő sajtó útján elkövetett izgatás büntette miatt folyamatban levő eljárást a terhelt előkerültéig szüntesse meg.

INDOKOK:

A vádtanács 1920. év június hó 25-ik napján B.IV. 7.133/1920. sz. a. ez ügyben a fentnevezett terhelt ellen nyomozólevelet bocsátott ki.¹⁰

Ez eredményre nem vezetett.

A BP. 472. §-ában előírt eljárást a vizsgálóbíró teljesítette.

Az eljárást a terhelt előkerültéig tehát megszüntetni kell.

Budapest, 1920 évi nov. hó 19-ik napján.

Baróthy
fűh.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Ismeretlen kéz által kitöltött nyomtatvány, dr. Baróthy Pál főügyész helyettes autográf aláírásával. – A kész iratot 1920. november 24-én küldték el.

---

¹⁰ Lásd 7.

11.

A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék végzése

[Budapest, 1920. december 16.]

BUDAPESTI KIR. BÜNTETŐ TÖRVÉNYSZÉK^f

Aktaszám: B.IV. 7.133/1920.

Lsz.: IV. 5/41/1920.

Végzés.

Izgatás büntette miatt Kassák Lajos ellen indított bűnügyben, a bpesti büntető kir. törvényszék vádtanácsa a kir. ügyészség 112.803/1920. k.ü. számú indítványa folytán,¹¹ Kassák Lajos terhelttel szemben a bűnvádi eljárást, a Bp. 472. §-ának 4. bekezdése alapján a távollevő terhelt előállításáig megszünteti.

Indokolás.

A terhelt ellen 7.133/1920. k.ü. szám alatt kibocsátott nyomozólevél¹² mindeddig eredményre nem vezetett, a nyomozás pedig befejezést nyert, a bűnvádi eljárást tehát a távollevő terhelt előállításáig a Bp. 472. §-ának 4. bekezdése értelmében meg kellett szüntetni.

Bpest 1920 évi december hó 16 napján.

Vecsey sk. vt. eln., dr Perémy sk. előadó

A kiadmány hitelül
/azonosítatlan aláírás/

[Címzés:]

Bpesti Kir. Ügyészség
Helyben

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Ismeretlen kéz által kitöltött nyomtatvány, dr. Vecsey Gyula vádtanácsi elnök és dr. Perémy Gábor vádtanácsi előadó autográf aláírása nélkül. – Az iratot a Budapesti Kir. Ügyészségen 1921. január 2-án érkezették.

¹¹ Lásd az előző iratot.

¹² Lásd 7.

1922

12.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. külügyminiszternek

[Budapest, 1922. május 19.]

Aktaszám: Bi. 642/1. IM

Szigorúan bizalmas!
Saját kezű felbontásra!

A m. kir. igazságügy-minisztertől.

A bécsi m. kir. követség Nagyméltóságodnak 58.061/6-1922. számú nagybecsű átiratával velem közölt jelentése szerint nem rendelkezik olyan szervezettel, amely lehetővé tenné, hogy a Bécsben, illetőleg Ausztriában tartózkodó ún. „emigránsok” személyéről és működéséről megfelelő tájékoztatást szerezzen. Így egyes konkrét esetekben arra kénytelen szorítkozni, hogy az illetők magatartásáról a bécsi politikai rendőrség útján szerezzen felvilágosítást. De még ez is nehézségekbe ütközik, amennyiben nem lehet ettől az idegen hatóságtól megkívánni, hogy érdekünkben számos egyénre vonatkozólag sok időbe kerülő költséges kutatásokat eszközöljön.

Köztudomású és nem szorul részletes ismertetésre az a céltudatosan megszervezett, nagy körütekintéssel folytatott, szétágazó aknamunka, melyet a magyarországi kommun bukása után Ausztriába s főleg Bécsbe menekült destruktív elemek a Magyarországon újjá éledt nemzet- és államfen[n]tartó irányzat ellen elkeseredett gyűlölettel és nagy kitartással folytatnak.

Nem lehet elvitatni, hogy állam- és társadalombontó tevékenységük több esetben elsőrendű érdekeinket súlyosan érintő eredményeket ért el. Egyfelől legyen szabad ebben a vonatkozásban reámutatnom arra, hogy ennek a szervezett bandának ismételt sikerült közállapotaink állandó hazug beállításával, tendenciózusan kiszínezett és elferdített tények előadásával a világsajtót, úgyszintén csaknem egész Európa szervezett munkásságát ellenünk hangolni, sőt egy időben – bár csonka és félszeg – nemzetközi bojkottot is kieroszakolni ellenünk. Nagyméltóságod legilletékesebb annak megítélésére, hogy ez az aknamunka a külföldi hatalmakkal folytatott politikai és gazdasági tárgyalásaink sikerét is mennyire kedvezőtlenül befolyásolta. De másfelől államunk belső biztonsága szempontjából nem kevésbé veszélyes az ún. emigrációnak szervezett és tervszerű aknamunkája az állami és

társadalmi rend felforgatása érdekében. Köztudomású s így nem szorul konkrét tényekkel való megvilágításra, hogy az itthon folyó földalatti aknamunka szellemi és anyagi irányításának főfészeke az ún. bécsi emigráció, melynek titkos ügynökei állandóan munkában vannak az országban s titkos bujtogatásokkal és a külföldről szerzett anyagi eszközökkel szítják a felforgatás szellemét.

Ily körülmények között felmérhetetlen az az erkölcsi és anyagi kár, amelyet az állami élet csaknem minden vonatkozásában az emigránsok működése következtében szenvedünk s amelynek hátrányos következményeit a mindennapi megélhetés gondjaitól kezdve a külső és belső állami és nemzeti céljaink érdekében folytatott küzdelmünk minden fokozatában állandóan érezzük.

A védekezés szempontjából elsőrendű országos érdek volna tehát az emigránsok gyűjtő neve alatt ismert elemeknek és működésüknek pontos ismerete és állandó figyelemmel tartása. Ez pedig csak megfelelő szervezet létesítése útján lehetséges. Bizonyos, hogy ennek fenntartása az államkincstárnak bizonyos megterhelésével járna, ez a megterhelés azonban számba sem jöhet azzal a hátránnyal szemben, ami az emigránsok működéséről nem kellő tájékozottságunk folytán az országra hárulhat.

Részemről ennek a kérdésnek felvetésére az a Nagyméltóságod által is jól ismert körülmény ad alkalmat, hogy a Kormányzó Úr Ó Főméltósága magas kegyelmi elhatározásaiból kifolyólag számos ún. emigráns kéri kegyelemben való részesítését. Nagyobbára mindegyik azt adja elő, hogy külföldön tartózkodása alatt távol állott minden politikától s így az ellenü[n]k indított hazaáruló aknamunkától is. Bécsi követségünk egyáltalán nincs tájékozva az illető magatartásáról. Az idegen politikai rendőrség a ránézve teljesen közömbös ügyben nincs érdekelve. Nem is ér rá behatóbban foglalkozni minden személy viszonyaival. Az osztrák belpolitikai viszonyok mellett az sincs kizárva, hogy a nyomozás megejtése végett kiküldött közeg maga is inkább rokonszenvezik azzal a politikai irányzattal, amelyet az emigránsok képviselnek. Így hivatalos nyomozásáról tett jelentésében esetleg célzatos tervszerűséggel az állami és társadalmi rend szempontjából megbízható viselkedésűnek jelez veszélyes egyéneket is. A hazai hatóságok viszont adatok hiányában teljesen tájékozatlanok az illető egyénisége és magatartása tekintetében. Megtörténhetik tehát, hogy az illető kegyelemben részesül, bántatlanul hazatérhet, bárha cselekvő részese egy veszedelmes szervezetnek, melynek megbízottjaként éppen azért kíván hazatérni, hogy itt eredményesebben folytassa aknamunkáját, lázítson a társadalmi rend ellen, szítson elégtelenséget, készítsen elő sztrájkokat, felbujtson gyűjtogatásra vagy bombavetésre fanatizált embereket. Így már néhány veszedelmes egyén is, a kit tájékozatlanságunk folytán magunk segítettünk a hazatérésben a rosszul

alkalmazott kegyelem útján, hasonlíthatatlanul nagyobb anyagi kárt idézhet elő, mint amennyit a követség rendelkezése alatt felállítandó megfigyelő szervezet több évi fenntartásának költsége kitehet.

A bécsi m. kir. követség Nagyméltóságodhoz tett jelentése szerint megoldhatónak véli a kérdést oly módon, hogy a hazatérni vágyó s itthon bűnvádi eljárás alatt álló emigránstól bekívánna [!] egy rövid curriculum vitae[-]t, továbbá az ottani rendőrségtől egy erkölcsi bizonyítványt. Ezzel az illető elnyerhetné a követség jelentkezési bizonyítványát, aminek birtokában meg lenne óva a határ átlépése után a letartóztatástól s csak egy megnevezendő hatóság előtt jelentkezésre utasíthatnék.

Ez az eljárási mód véleményem szerint teljesen értéktelen és hiába való volna. Végeredményében ugyanis a folyamodó külföldi működésére vonatkozólag a tájékoztatást magára az illetőre bízna (!), aki curriculum vitae[-]jében természetesen gondosan elkerülné minden olyan adat felemlítését, ami megbízhatóságát illetően a hazai hatóságokban csak a legcsekélyebb aggályt is kelthetné. Éppen a legfurfangosabb és legveszedelmesebb gonosztevő terjesztené elő magáról a legártatlanabb leírást.

Nem vonom kétségbe, hogy az ún. emigránsok között is lehet számos olyan egyén, aki az ellenünk folytatott külföldi aknamunkában nem vett részt s akit csak csekélyebb súlyú bűncselekmény terhel, amelyet itthon a proletárdiktatúra alatt[,] méltánylást érdemlő személyi körülmények hatása alatt követett el, úgy hogy emiatt feleletre vonásától – ha beilleszkedik az itteni társadalmi rendbe és az ellen tovább nem vét – kegyelem alkalmazásával el lehetne tekinteni. Bizonyára helyesebb is volna, ha ezek a hazatérni vágyó és a békés társadalmi munkában résztvenni óhajtó elemek nem szaporítanák „az emigránsok” számát s az elégedetleneknek azt a tűzfészket, melyből a veszedelmes destrukció harcos tábort szűnetlen agitációval toborozza. Ezeknek visszatérése tehát véleményem szerint is mielőbb lehetővé teendő. De azt viszont minden rendelkezésre álló eszközzel meg kell akadályozni, hogy ezeknek az ártalmatlanabb elemeknek sorába – mintegy állami protektorátus alatt – igazán veszedelmes elemek is befurakodjanak és az előbbiekkal azonos enyhe elbánásban részesüljenek.

Mindezeknek a szempontoknak általánosságban és a felvetett kérdésre való tekintettel konkrét vonatkozásban való mérlegelése is arra a meggyőződésre indít, hogy az ország elsőrendű érdekében sürgősen és elengedhetetlenül szükség van az emigránsok táborának állandó nyilvántartására és a megfigyelésére, ami csak a bécsi magyar királyi követséggel szerves kapcsolatban létesítendő külön megfigyelő szervezet beállítása útján történhetik.

Tisztelettel felkérem ennél fogva Nagyméltóságodat szíveskedjék e kérdést sürgősen bölcs megfontolása tárgyává tenni s nagybecsű elhatározásáról engem is értesíteni.

Tisztelettel arról is értesítem Nagyméltóságodat, hogy a fent kifejtett álláspontom támogatása érdekében a m. kir. miniszterelnök, a belügyi és a honvédelmi miniszter urakhoz is átiratot intéztem.

A nagybecsű átiratában említett konkrét esetekre vonatkozólag külön átiratban lesznek bátor állásfoglalásomat közölni.

Budapest, 1922. május 19-én.

Tomcsányi

[Címzés:]

M. kir. Külügyminiszter úrnak

Budapest.

MNL OL KÜM K 64 18. d. 1924–41. tétel – Gépirat dr. Tomcsányi Vilmos Pál igazságügy-miniszter autográf aláírásával. – Az iratot a M. Kir. Külügyminisztérium Politikai Osztályán 3.069/1922. Pol. szám alatt 1922. május 24-én iktatták.

13.

A m. kir. honvédelmi miniszter – a m. kir. külügyminiszternek

[Budapest, 1922. június 2.]

Magy. kir. Honvédelmi Minister.
Aktaszám: 51.196/1922. Kat. Pol. Osz.

Tárgy: Wieni emigránsok működésének figyelemmel kísérése

Nagyméltóságú
gróf Bánffy Miklós
m. kir. külügyminister úrnak
Budapest

Budapest, 1922. június 2-án.

A m. kir. Igazságügy-minister Úr f. é. Bi. 642/1/1922. számú, a wieni ún. emigránsok működésének figyelemmel kísérése tárgyában Nagyméltóságodhoz intézett átirata kapcsán. A kommun bukása után illetve román megszállás megszűntével a honv. legfelsőbb vezetőségnek törekvése oda irányult, hogy a hivatott közp. hatóságok által a külföldre menekült (ún. „emigráns”) kommunisták és egyéb országrontó elemek működése megfelelően megfigyeltessék.

Ennek alapján az ügy országos fontosságára és sürgősségére való tekintettel a honvédelmi ministerium nemzetvédelmi szempontból a külföldön tartózkodó ún. emigrált elemek nyilvántartására és hadseregellenes működésük megfigyelésére Wienben egy megbízottat rendelt ki, aki az ottani hazafias egyesületektől hozzá érkező jelentéseket összegyűjti és a központi katonai vezetőségnek felterjeszti. A Hm. számított azzal, hogy e szervet a hivatott hatóságok hasonló szervei is rövid időn belül követni fogják, ami által a Hm. kirendeltje a nála eddig vezetett adatok átadása után működését kizárólag hadseregellenes munka megfigyelésére fordíthatta volna.

A nemzetvédelmi bizottság egyik értekezletén 1920. június havában a honv. min. képviselője újonnan szóvá tette és szorgalmazta a wieni kirendeltség felállítását, mely a m. kir. belügyministerium (3-4 közeg) külügyministerium (1-2 közeg) és honv. ministerium (1 közeg) megfelelő számú közegeiből nyerte volna összeállítását és a wieni követség útlevél osztályánál találta volna rejtett

elhelyezését. E megbeszélésnél a belügyministerium részéről Dr. Czövek¹³ főkapitány helyettese, a külügyministerium részéről Medve követs. tan.,¹⁴ a honv. ministerium részéről Perczel ezredes¹⁵ vett részt. 1920. aug. havában a honv. ministerium kat. pol. osztálya e tárgyban a wieni követségünkkel közvetlenül is előzetes érintkezésbe lépett, hogy tárgybéli állásfoglalását, mely a honv. min.-ével azonos volt[,] megismerje.

Ennél tovább – sajnos – a honv. ministerium fáradozásai még máig sem jutottak, mert a felállítást különböző, főleg pénzügyi nehézségek akadályozták.

Így ma is csak a honv. ministerium fent említett megbízottja végzi csaknem minden hivatalos támogatás nélkül e nagy fontosságú munkát, a wieni m. kir. követség, főleg Lehóczky követs. tan.¹⁶ jóakarata támaszkodva. Ezen szerv úgyszólván az egyedüli állandó szerv, mely az emigránsok működéséről országunkat megfelelő híryanaggal és nyilvántartási adattal látja el, melyet a honv. ministerium mindenkor az érdekelt, illetve intézkedésre hivatott közp. hatóságoknak haladéktalanul továbbított. A Büm.¹⁷ esetenként küld ki tudomás szerint megfelelő közegeket. A megbízott eredményes működésének bizonyítékául szabad legyen csak a legutóbb 50.011/33.b/ és c/1922. kat. pol. oszt. sz. alatt megküldött nyilvántartásokat fel- említenem, melyek a Wienben tartózkodó kommunisták, velük rokonszenvező és egyéb országrontó egyének[,] igazolt kommunisták, segélyben részesülő kommunisták, kémek és futárok névjegyzékeit, illetve adatait tartalmazzák. Az állandóan beérkező híryanag oly kiterjedésű, tartalmára nézve oly értékes, hogy ügykörszerű feldolgozása a vezetésem alatt álló ministerium kat. pol. oszt. által a legnagyobb erőmegfeszítést igényli.

Szükségesnek találtam még az esetenkénti értesítéseken kívül időközi (havonta 1-2-szer) vörösvédelmi „helyzetek” kiadását is, melyek az összegyűjtött híryanagból és egyéb adatból, főleg nemzetvédelmi szempontokból lettek összeállítva és valamennyi hatóság általános tájékoztatását célozzák. 1920 óta máig 29 helyzettájékoztató lett kibocsátva.

A fentiekből kifolyólag a m. kir. Igazságügy-minister Úrnak a bekezdésben hivatott átiratában kifejtett felette fontos és országos érdekű álláspontját teljesen magamévá teszem és kérem a nemzetvédelmi szempontokból is oly fontos kérdést szíves elbírálása tárgyává tenni, minek következtében kirendelt közegem erre hivatottabbak által tehermentesítve eredeti hivatásához visszatérhetne.

¹³ dr. Czövek Sándor

¹⁴ dr. Medve Miklós

¹⁵ Perczel Armand ezredes, a Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Osztályának vezetője 1924-ig.

¹⁶ Lehóczky Béla követségi tanácsos, vezérkari ezredes, katonai szakelődőként működött a bécsi követségen 1925-ig.

¹⁷ M. Kir. Belügyminisztérium

Megküldöm a m. kir. Külügyminister Úrnak és szíves tudomására a m. kir. Igazságügy-minister Úrnak és a Belügyminister Úrnak.

Belitska.

MNL OL KÜM K 64 18. d. 1924–41. tétel – Gépirat Belitska Sándor vezérőrnagy, honvédelmi miniszter autográf aláírásával. – Az iratot a M. Kir. Külügyminisztérium Politikai Osztályán 3.347/1922. Pol. számon 1922. június 8-án iktatták.

Dr. Medve Miklós bécsi követségi tanácsos jelentése

[Bécs, 1922. szeptember 16.]

Aktaszám: Ad 3.069 és 3.347/1922. Pol. KÜM

Masirevich bécsi követ úrral¹⁸ és Nickl követségi tanácsos úrral,¹⁹ valamint a honvédelmi miniszterium bécsi vörösvédelmi expositurájának vezetőjével: Buchberger Őrnagy úrral²⁰ úgyszintén Lehóczky Béla követségi tanácsos úrral és helyettesével Foramiti [!] alezredes úrral²¹ történt megbeszélés, valamint a bécsi rendőrigazgatóság illetékes szerveinél a tárgyra vonatkozólag nyert tájékoztatás után tiszteletteljesen jelentetik:

1920. június havában a belügyminiszteriumban tartott úgynevezett nemzetvédelmi bizottsági értekezleten éppen a külügyminiszterium képviselője részéről lett hangsúlyozva annak fontossága, hogy Bécsben egy magyar polgári vörösvédelmi szervezet állíttassék fel. A külügyminiszterium képviselőjének terve szerint a belügyminiszterium, illetőleg a budapesti főkapitányság kebelébe tartozó közegek lettek volna Bécsbe kiküldve, hol ezek vezetője, a követség irányítása mellett, a miniszterium vörösvédelmi expositurájának főnökével együtt – a bécsi rendőrigazgatóságnak a magyar állam érdeke szempontjából megbízható elemeire támaszkodva – végezte, illetőleg beosztott tisztviselőivel végeztette volna az emigráció megfigyelését és látta volna el minden a vörösvédelem szempontjából fontos mozzanat nyilvántartását.

Viczián belügyi volt államtitkárnak²² azon ellenvetésére, hogy nem a belügy feladata ezen szolgálatra tisztviselőket a külügy rendelkezésére bocsátani, azon válasz adatott, hogy a külügyminiszteriumnak megfelelő gyakorlattal[,] tárgyi és személyi ismeretekkel bíró szervei nincsenek és tisztán a sokszor, kivált abban az időben vörösvédelmi szempontból gyakran kétes konfidensekre se lehetne támaszkodni. Egyébként is elsősorban a belügyi igazgatás érdeke volna az áttörhetetlen vörösvédelem megszervezése.

A felvetett eszme sajnos nem lett megvalósítva. Főleg anyagi okok voltak azok, melyek miatt nem válhatott valóra a bécsi vörösvédelmi civil expositura létrejövele.

Egy ilyen szerv felállítása most korántsem bír olyan fontossággal, mint akkor bírt volna. Az emigráció számban, súlyban erősen megcsappant.

¹⁸ dr. Masirevich Szilárd

¹⁹ dr. Nickl Alfréd követségi tanácsos, a bécsi követség helyettes vezetője

²⁰ Buchberger György őrnagy (a M. Kir. Honvédelmi Minisztérium kiküldöttje)

²¹ minden bizonnyal Foramitti Alajos alezredes

²² dr. Viczián István helyettes államtitkár (1922-ig)

Amennyiben pedig általában az emigránsok, elsősorban a hazatérők bécsi múltját kellene kinyomozni, ezen szerv majdnem kizárólag csak a bécsi rendőrségre támaszkodhatnék.

Az ezen részről való felvilágosítás pedig hála annak a jó viszonynak, mely a bécsi magyar követség és az itteni rendőrigazgatóság államrendészeti osztálya között fennáll, amúgy is biztosítva van. Az igazságügy-miniszterium nincs megfelelően tájékoztatva, midőn azon nézetének ad kifejezést, hogy a bécsi Polizeidirektiontól alig lehet megkívánni, hogy sok időbe – esetleg anyagi áldozatba is – kerülő nyomozást végezzen részünkre. Az itteni rendőrigazgatóság nem ismer határt az ügybuzgóság terén akkor, ha magyar részről az emigrációt illetőleg megbízatást kap és mondhatni magyar vörösvédelmi szempontból a követség részére kitűnő felvilágosító munkát végez.

Az osztrák viszonyokat illetőleg a bécsi rendőrség szellemét nem jól ismerő egyes magyar hatóságok részéről ismételtlen lehetett azon véleményt hallani, hogy a Polizeidirektion magyar szempontból nem egészen megbízható. A bécsi magyar követség[,] úgy szintén mindazon hivatalos magyar szervek, melyeknek az itteni rendőrséggel az utóbbi években dolguk volt, igazolhatják, hogy a fentemlített feltevés indokolatlan és hogy a rendőrigazgatóság kiváltkép[p]en pedig annak államrendészeti osztálya magyar szempontból is teljesen megbízható.

Tiszteletteljesen megjegyeztetik, hogy a bécsi rendőrség államrendészeti osztálya minden destruktív mozgalmat nyilvántartó és üldöző szervei – bár sokszor csak közvetve – szereztek magyar vörösvédelmi szempontból olyan érdemeket, mint a magyar királyi belügyminiszterium, mely rendőrhatalóságait megfelelő irányítás és anyagi támogatás nélkül hagyva, az egyes (sokszor kitűnő) rendőrtisztviselőkre bízta az államfelforgatók elleni védelmet, mely belügyminiszterium nem gondoskodott egységes irányítású vörösvédelemről s túrta, hogy szervei – nem tudván az egyik kéz, hogy mit cselekszik a másik – igen gyakran éppen vörösvédelmi szempontból egymás ellen dolgozzanak.

Tiszteletteljesen kéretik itt annak megemlíthetése, hogy igen üdvös volna, ha gróf Bethlen miniszterelnök úr²³ figyelme felhívhatnék arra, hogy az egységes vörösvédelem megteremtése egy minden idevágó ügyet felölelő szerv létesítése által lehetővé tétetnék.

Egyelőre mellőzendő volna Bécsben egy polgári vörösvédelmi expositura létesítése. Állíttassék fel előbb Budapesten az említett vörösvédelmi központi szerv. Ennek megtörténte után szó lehetne arról, hogy ennek az osztálynak közegei Bécsbe kiküldessenek. Az emigráció megfigyelése terén számottevő munkát ezen kiküldöttek ugyan már nem végezhetnének, akadna azonban még elég egyéb megfigyelésre

²³ gróf Bethlen István dr.

érdemes anyag. Igen természetes, hogy ezen kiküldöttek Pestről kizárólag a fentemlített egységes szerv által irányítottassanak, úgy azonban, hogy a bécsi követ úrnak állandóan módjában legyen a vörösvédelmi kiküldöttek munkája felett való felügyelet gyakorlása.

Mindaddig pedig az igazságügy-miniszterium teljesen megelégedhetik a hazatérő emigránsokat illetőleg azzal a tájékoztatással, melyet a bécsi követés az itteni rendőrigazgatóságtól nyert felvilágosítás alapján a külügyminiszteriumon át vele közöl.

Daruváry igazságügy-miniszter úr²⁴ – de kizárólag ő – (az igazságügy-miniszterium részéről) r. u. előszóval felvilágosítandó volna arról, hogy Masirevich követ úr Schober rendőrigazgatósági elnökkel,²⁵ valamint államrendészeti osztályával, vörösvédelmi ügyekre vonatkozólag a legkitűnőbb összeköttetést teremtette meg. Ezen a legóvatosabb formák között folyó együttműködés mind máig zavartalan volt és a destruktívól legtávolabb is álló magyar körök igényeit is minden tekintetben legmesszebbmenőleg kielégítette.

Masirevich követ úrnak és a vezetése alatt álló követésnek a bécsi rendőrigazgatósággal vörösvédelmi ügyeket illetőleg való harmonikus együttműködése feltétlenül garancia arra, hogy magyar szempontból a vörösvédelem Bécsben jobban nem lehet ellátva és mindaddig, míg Pesten a fentérintett központi vörösvédelmi szerv fel nem állítatik, nem lenne szabad a követésget egy újabb, esetleg tíz budapesti oldalról irányított expositurával megterhelni.

A honvédelmi miniszterium vörösvédelmi expositurája Buchberger őrnagy úr vezetése alatt nagyon szépen működik s ma már koránt sincs úgy megterhelve, mint a múlt és az azt megelőző évben volt.

Wien, 1922. szeptember 16-án

Medve

MNL OL KÜM K 64 18. d. 1924–41. tétel – Gépírat dr. Medve Miklós, a Magyar Királyság Bécsi Követsége tanácsosának autográf javításával és aláírásával. – Az iratot a M. Kir. Külügyminisztériumban 282/1922. Pol. Res. számon 1922. szeptember 28-án iktatták.

---

²⁴ dr. Daruváry Géza

²⁵ Johann Schober (1874–1932, Polizeipräsident, Bundespolizeidirektion Wien)

15.

A Magyar Királyság bécsi követe – a m. kir. külügyminiszternek

Bécs, 1922. évi november hó 28.

[Bécs, 1922. november 28.]

Aktaszám: 593/1922. Pol. Bécsi Követség
Szigorúan bizalmas.

Tárgy: Bécsi emigránsok, vörösvédelmi bécsi hírszerző szolgálat kiépítése

Hivatkozási sz. 73.239/6.; kelte 1922. július 17.

Hivatkozással Nagyméltóságod fentidézett rendeletével megküldött 28.021/1922. IM IV. számú igazságügy-ministeriumi átirat második bekezdésében mondottakra van szerencsém a folyó évi május hó 14-iki 222/Pol. számú jelentésemben (2. és 3. oldalon) érintett itteni vörösvédelmi hírszerző szolgálatra néhány szóval visszatérni.

Az ország biztonsága megköveteli, hogy az itteni emigráció tevékenységét, mely állandóan társadalmi rendünk és országunk biztonsága ellen irányul, különösen szemmel tartsuk.

A fenti jelentésben említett hírszerző organizációnak anyagi eszközei azonban az itteni drágaság mellett elégtelenek az organizáció létcéljának megvalósításához. Ezen szervezet a felettes központi hatóságától havi 60.000 magyar koronát, azaz kb. egymillió-nyolcszázezer osztrák koronát kap. Ezen összegből a szervezet egyik tagjának fizetésére már 900.000 korona megy el. Az illető[,] csak mellesleg megjegyezve[,] ezen összegből nem tarthatja fenn magát. Nem is magasan kvalifikált munkás itt közel kétfélmillió koronát keres havonta. A villanyosköltségek egyedül az 1.600 koronás tarifánál nagy léket ütnek a budget[-]be. Ehhez jönnek még az irodai költségek, utazás Budapestre, újságok stb. úgy, hogy konfidensekre már alig marad pár száz ezer korona mely összegért ma ily veszélyes szerepet senki sem vállal. A hírszerző szolgálat természete azonkívül magával hozza, hogy a nyomozóknak sokszor kávéházakban kell találkozni konfidenseikkel. Bécsben egy fekete kávé 3.000 koronába kerül, így az ilyenmű kiadások is sok ezer koronára rúgnak.

Ily viszonyok között a szóban forgó közegek, kiknek igen agilis és hasznos tevékenységének a pénz hiánya korlátokat szab, mindinkább arra gondolnak, hogy ezen szolgálatból kiválgjanak. Új embereknek bedolgozása azután sokkal nagyobb anyagi áldozatokkal fog jární. A bécsi spionage-központban így könnyen védtelenül fogunk állni.

Szem előtt tartva azt, hogy a követség napi bevételei kb. 10 millió korona körül mozognak, felvetni bátorkodom a kérdést, vajjon a tekintetbe jövő ressortjaink, pénzügy- belügy- és külügyminiszterium, a fentemlített és az ország valamint társadalmi rendünk biztonságára nézve kiváló fontossággal bíró cél elérésére nem volnának-e hajlandók a követség útlevelbevételeiből a honvédelmi miniszterium által már fizetett egymillió-nyolcszáz ezer osztrák koronához havi további két és fél, vagy három milliót kivetni. A cseh és szerb szervezeteknek valamint az orosz bolsevistáknak itt rendelkezésre álló valószínűleg jóval nagyobb összegek mellett az említett összegek még mindig csekélyek, de a konfidensek munkakedvét mégis fokozni lehetne nagyobb jutalmak kilátásba helyezése által, hírszerző közegeinknek pedig módot nyújthatnánk legszükségesebb kiadásaik fedezésére.

Tisztelettel kérem tehát Nagyméltóságodat, hogy magas befolyását illetékes helyeken nyomatékkkal és sürgősen oly irányban érvényesíteni méltóztassék, hogy a szóban forgó szervezetet a fentjelzett irányban támogathassuk. A hozott határozatokról Nagyméltóságodnak mielőbbi szíves értesítését kérni bátorkodnám.

Masirevich
r.k. követ és megh. miniszter.

[Címzés:]
Nagyméltóságú
gróf losonczy Bánffy Miklós Úrnak,
magyar kir. külügyminiszter stb. stb.,

Budapest.

MNL OL KÜM K 64 18. d. 1924–41. tétel – Gépírat dr. Masirevich Szilárd rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter autográf aláírásával. – Az iratot a M. Kir. Külügyminisztériumban 395/1922. Pol. Res. számon 1922. december 4-én iktatták.

Dr. Masirevich Szilárd 1921 és 1925 között képviselte a Magyar Királyságot Bécsben.

1924

16.

Dr. Czövek Sándor kerületi főkapitány feljegyzése

[Budapest, 1924. február 25.]

Aktaszám: 13.218/1924. BM VII. Res., Központi Nyomozó Hivatal
Szigorúan bizalmas!

Tárgy: Hazatérő emigránsok ellenőrzése

Pro Domo!

A párisi m. kir. követségnek a hazatérő emigránsok ellenőrzése tárgyában tett jelentését a m. kir. Külügyministerium a szükséges intézkedések megtétele végett a m. kir. Belügyministeriumnak küldötte meg. A közbiztonsági osztály az ügyiratot javaslat tétel végett rövid úton a központi nyomozó hivatalnak adta ki.

Tekintettel arra, hogy államrendészeti szempontból a hazatérő emigránsoknak már a határon való belépéstől kezdve szoros megfigyelés alatt kell állaniok, az e tekintetben szükségesnek mutatkozó intézkedések tárgyában tisztelettel a következő javaslatot terjesztem elő:

Az ilyen hazatérő emigránsok, mint magyar állampolgárok, jelentkezésre kötelezve nincsenek. Ezért feltétlenül szükségesnek mutatkozik annak feltűnés nélküli megállapítása, hogy az illetők hová szándékoznak utazni, illetve hol fognak letelepedni, egyrészt azért, hogy személyazonosságuk kétséget kizárólag megállapítható legyen, másrészt azért, hogy bizalmas megfigyelés alá helyezhetők legyenek. Valószínűnek látszik ugyanis, hogy egyesek saját nevük alatt jönnek be, míg mások esetleg hamis okmányok alapján hamis név alatt fognak bejönni és itt olyan helyen kívánnak letelepedni, ahol őket nem ismerik. Személyazonosságuk tehát megállapítandó és előéletük felkutatandó lesz. Ezért célszerűnek vélném, ha útlevelük a belépés alkalmával bevonatnék és közöltetnék velük, hogy útlevelükért a tartózkodási helyük szerint illetékes első fokú rendőrhatalóságnál (rendőrkapitányság, főszolgabíró) jelentkezzenek. Ezután az illetők megkérdettnének, hogy hová utaznak, illetve hol fognak tartózkodni és ez az útlevélbe bejegyeztetnék.

Az útlevél ilyenkénti bevonását eszközlő határszerv (rendőrkapitányság, rendőri kirendeltség, vámőrség, folyamőrség) a bevont útlevelet – annak bejelentésével, hogy hová utazott az illető – haladéktalanul felterjeszteni volna köteles a Központi

Nyomozó Hivatalhoz, amely hivatal azután megállapítja az illető előéletét, értesíti az illetékes rendőrhatalóságot és azt a szükségesnek mutatkozó utasításokkal ellátja.

Amennyiben az illető a bevont útlevélért az illetékes rendőrhatalóságnál jelentkez-
zik, bizalmas megfigyelés alá helyezhető, esetleg a prioritálás eredményéhez képest
ellene az eljárás megindítható. Amennyiben azonban útleveleért nem jelentkezik,
avagy a prioritálás során merülnek fel ellene bizonyítékok illetve megállapítást nyer
az, hogy hamis név alatt jött be, körözése elrendeltetik.

Az útlevél bevonása ellen aggály fel nem merülhet, mert az nem állandó jellegű
okmánya, azt csakis hazatérésre kapták és így amint a határon belépett, érvénye meg-
szűnik és az tőle bevonható. Személyi okmányait pedig illetőségi helyén beszerezheti.

Az államrendőrségi kerületi főkapitányok, a révőrkapitány és a vámőrség főparancs-
noka útján (m. kir. pénzügyministerium) tehát a határátkelési pontokon szolgálatot
teljesítő útlevél-ellenőrző hatóságok vezetői utasítandók volnának, hogy amennyiben
a fent jelzett módon kiállított útlevéllel belépéskor jelentkezik egy utas, az illetőnek
személyét és podgyászát feltűnés nélkül alaposan kutassák át és amennyiben birto-
kában kommunista iratok, propaganda röpiratok, vagy egyéb gyanús feljegyzések
illetve egyéb bizonyítékok találtakatnának, vegyék őrizetbe és ellene szabályszerűen
járjanak el. Amennyiben pedig ellene leendő eljárásra okot nem találnak, az utazá-
sának végcélja iránt hozzá intézett kérdésre adott választ jegyezzék be az útlevélbe,
az útlevelet vonják be és közölik az illetővel azt, hogy útlevélért a tartózkodási
helye szerint illetékes első fokú rendőrhatalóságnál jelentkezzen, és továbbutazásában
az illetőt nem gátolva, az útlevelet utazása végcéljának illetve tartózkodási helyének
megjelölése és az útlevélben lévő személyleírásának feltűnés nélküli kiegészítése
mellett haladéktalanul terjesszék fel a Központi Nyomozó Hivatalhoz.

Az útlevél-ellenőrzést teljesítő hatóságok vezetőinek a neve, mint akik erről az
intézkedésről tudomásul bírnak, bejelentendő és azután a m. kir. külügyministe-
riummal közlendő volna.

Ezeknek a rendelkezéseknek kiadása után az ügyiratot a Központi Nyomozó
Hivatalnak megküldeni kérem, hogy a gyorsvonalaton az útlevél-ellenőrzést teljesítő
rendőrtisztviselőket a megfelelő utasításokkal szintén haladéktalanul elláthassam.

R. U.

a VII. (közbiztonsági) osztálynak az ügyiratot fenti javaslatommal és a rendelet-
tervezetekkel együtt tisztelettel megküldöm.

Budapest, 1924. évi február hó 25-én.

Dr. Czövek Sándor
ker. főkapitány.

MNL OL BM K 149 129. d. 1924–1. tétel – Gépírat Dr. Czövek Sándor, a M. Kir. Belügyminisztérium Központi Nyomozó Hivatala vezetőjének autográf aláírásával. – A M. Kir. Belügyminisztérium VII., Közbiztonsági Osztályához tartozott a Központi Nyomozó Hivatal, a hivatalt a belügyminiszter 1924. június 30-ával megszüntette.

A 21.906/1924. IM IV. számú rendelet

[Budapest, 1924. április 18.]

Valamennyi kir. főügyésznek
(A budapesti kivételével)

Az 1921. évi december hó 22. napján kelt legfelsőbb kegyelmi elhatározás értelmében nem részesülnek közkegyelemben azok, akik magukat a bűnvádi eljárás vagy a büntetés elől elvonva külföldre távoztak.

A közkegyelmet korlátozó eme rendelkezés folytán az ún. kommunista bűncselekményekkel terhelt oly egyénekkal szemben, akik magukat a bűnvádi eljárás elől elvonva külföldre távoztak (ún. emigránsok), amennyiben utóbb kézrekerültek, a bűnvádi eljárást le kell folytatni. És pedig azokban az esetekben, amelyekben az eljárást 1921. évi december hó 24. napja előtt a 4.039/1919. M.E. számú rendeletben megállapított gyorsított eljárási szabályok alapján már megindították, a most említett szabályok szerint, ellenkező esetben pedig a rendes bűnvádi eljárás szabályainak megfelelően (V.ö. az Ig. Közl. 1921. évi 12. számában 903. l. közzétett 10.992/1921. M.E. számú rendeletet).

A 4.039/1919. M.E. számú rendelet 4. §-a értelmében a gyanúsítottat le kell tartóztatni, ehhez képest szabály szerint gyanúsított az eljárás egész folyama alatt letartóztatásban van. Az időközben kézrekerült ún. emigránsokkal szemben tehát általában véve szintén ez a szabály az irányadó. Ez általánosságban kötelező rendelkezéssel szemben azonban már az 1920. évi augusztus hó 24. napján kibocsátott 29.743/1920. IM IV. számú bizalmas körrendelet azt a könnyítést tette, hogy oly esetekben, amikor a vád tárgyát alanyi vagy tárgyi szempontból aránylag kevésbé súlyos beszámítás alá eső cselekmény képezi, másfelől pedig a letartóztatás a gyanúsítottat vagy családját létérdekeiben súlyosan veszélyeztetné, felhatalmazta a kir. főügyészeket annak a megengedésére, hogy a kir. ügyészség a letartóztatott gyanúsítottat, ha szökés veszélye fenn nem forog, ideiglenesen szabadlábra helyezze, sőt különös méltánylást érdemlő esetekben a még szabadlábon lévő gyanúsítottal szemben a letartóztatás elrendelésétől is eltekinthessen.

A 4.039/1919. M.E. számú rendelet 4. §-ában foglalt általános szabálytól eltérő[en] ez a méltányossági rendelkezés az ún. emigránsok ügyében is irányadó[, mert] ehhez képest megadja a lehetőséget arra, hogy oly terhelttel szemben, aki haza kíván térni abból a célból, hogy a bíróság elé álljon és feleljen a kommunista bűncselekmény címén ellene emelt váddal szemben, a vádhatóság a letartóztatástól eltekinthessen és megengedhesse azt, hogy a terhelt szabadon védekezhessék és

várja be a bíróság döntését. Különösen oly esetekben tartom kívánatosnak ennek a méltányossági intézkedésnek az alkalmazását, amelyekben a vád tárgya úgy alanyi, mint tárgyi szempontból aránylag kevésbé súlyos beszámítás alá eső bűncselekmény. Tárgyi szempontból enyhébb cselekményeknek főleg azokat kívánom tekinteni, amelyekre a törvény öt évet meg nem haladó szabadságvesztés-büntetést vagy ép[p]en csupán pénzbüntetést állapít meg. Viszont alanyi szempontból különösen az olyan cselekmények jöhetnek figyelembe, amelyeknél az eljárás adataiból megállapíthatóan a gyanúsított egyénisége és érzülete szerint valójában távol állott az ún. proletárdiktatúra szellemétől, annak uralma alatt csak alárendelt jelentőségű szerepet játszott[,] inkább csak létérdekeinek biztosítása végett vagy a környezet fertőző hatása alatt hágtá át a jogrend tiltó parancsai által eléje szabott korlátokat.

Ezeknek az irányelveknek a szem előtt tartásával azokban az esetekben, amelyekben a fentebbiek értelmében enyhébb beszámítás alá eső bűncselekménnyel terhelt oly egyén, aki ellen nyomozólevél van kibocsátva, bejelenti, hogy a külföldről visszatérve kész az ellene emelt váddal szemben a bíróság elé állani és magát a büntető igazságszolgáltatás rendelkezésére bocsátani, megengedhetőnek tartom azt, hogy a kir. ügyészség a bíróságnál a terhelt ellen kibocsátott nyomozólevél visszavonását indítványozza, amennyiben a terhelt a nyomozólevél visszavonását követő három hónapon belül a kir. ügyészségnél személyesen jelentkezik, vele szemben a 4.039/1919. M.E. számú rendelet 4. §-a által előírt letartóztatás elrendelésétől eltekinthessen.

Kívánatosnak tartom, hogy ily bejelentések esetében a terhelt hatósági bizonyítvánnyal (bizonyítványokkal), mely Bécsben a m. kir. követség által is láttamozandó, igazolja azt, hogy az országból történt távozása óta hol tartózkodott, külföldi tartózkodási helyén (helyein) mivel foglalkozott, hogy az állam és törvényes rendje ellen irányuló magatartást nem tanúsított, sem ily irányú üzemekben részes egyénnel összekötetésben nem állott. Ily hatósági bizonyítvány bemutatásától kivételesen el lehet tekinteni oly esetekben, amikor annak megszerzése rendkívüli nehézségekbe ütközik s egyébként is a terhelt egyénisége az állam és társadalmi rendre veszélyessége tekintetében aggályokat nem támaszt.

A kir. ügyészség ily kérelem beérkezése esetében köteles a terhelt volt lakóhelye szerint illetékes rendőrhatalóságtól a terheltnek ott tartózkodása idején s különösen a proletárdiktatúra alatt tanúsított magatartására, egyéniségére és életviszonyaira vonatkozóan tájékoztató jelentést illetőleg értesítést beszerezni. Ezekben az ügyekben soron kívül kell eljárni és nyolc nap alatt dönteni.

Abból a célból, hogy az ily kérelmeknek egységes szellemben való elintézése biztosítható, azok tárgyában a döntést a magam részére tartom fenn. A kir. ügyész a hozzá beérkező kérvényt a rendőrségtől beszerzendő tájékoztató adatokkal és iratokkal felszerelve véleményes jelentés kíséretében a kir. főügyészhez terjeszti fel, aki azokat döntésem kieszközlése végett saját véleményének kifejtése mellett hozzám mutatja be.

Amennyiben a terhelt a nyomozólevél visszavonását követő három hónap alatt a kir. ügyészségnél személyesen nem jelentkezik, ellene újból nyomozólevél kibocsátását kell indítványozni.

Felkérem Méltóságodat, hogy e rendeletnek megfelelően a kir. ügyészségnek a szükséges irányítást megadni szíveskedjék.

Budapest, 1924. évi április 18.

MNL OL KÜM Bécsi Követség K 81 102. d., sz. n. dosszié. – A M. Kir. Igazságügy-minisztérium a rendelet gépiratos másolatát 1924. május 6-án küldte meg a Magyar Királyság Bécsi Követségének, az Ad. 21.906/1924. IM IV. számú kísérőlevél kiegészítésként arról tájékoztatta a címzettet, hogy a miniszter a Budapesti Kir. Főügyészség területén „a kérelmek tárgyában a döntést az eljárás gyorsítása céljából” a budapesti kir. főügyészre ruházta át.

Feljegyzés a Magyar Királyság Bécsi Követségén

[Bécs, 1924. május 30–31.]

[aktaszám nélkül]

[Tárgy:] A bécsi „emigránsok” hazatérési ügyének chronologiai fejlődése

A Külügyministerium 1922. aug. 9-iki 77.701/6. sz. rendeletével megküldte az Igazságügymin. 1922. jún. 2-iki 23.108/1922. IM IV. sz. átiratát amely szerint „az emigránsok részére hazatérésre jogosító igazolványok kiállítása mellőzendő, mert semmi indok sem forog fenn, hogy azok akik ellen nyomozólevelet adtak ki, szabadon hazatérhessenek mielőtt a kért kegyelmet valóban meg is kapták volna”. E rendelet továbbá úgy intézkedik, hogy minden esetben kegyelmi kérvény nyújtandó be és, ha az igazságügy-min. ezt tárgyalásra alkalmasnak találja, csak akkor szólíttatja fel az illető emigránst az ügyészség útján, hogy igazolja, hogy a külföldön mivel foglalkozott és, hogy ott az állam és a társadalom rendje ellen irányuló magatartást nem tanúsított. A követség tehát csak akkor eszközölt ezen irányban kutatásokat, ha az illető itt a kir. ügyészség fenti felhívását bemutatta. A kutatások eredménye külön-külön jelentetett minden esetben a Kümnak, amely a jelentést tovább adta az Igazságügy-min.nak.

Ilyen volt a helyzet a követség f. évi május 5-iki 144/pol. sz. jelentésének elküldéséig. Utóbbi jelentés azért íródott, mert Bánóczy dr.,²⁶ az emigránsok itteni ügyvédjének közlése szerint itt járt Györki Imre dr. nemzetgyűlési képviselő aki az emigránsok nagyobb arányú hazatérésének ügyében dolgozott és azt állította, hogy az Igazságügy-ministerium egy újabb idevonatkozó rendeletet adott ki.

Az Igazságügy-ministerium ezen[,] Györki által említett f. évi apr. 18-iki 21.906. sz. rendeletét máj. 6-iki átiratával meg is küldötte a követségnek *közvetlenül*.²⁷ E rendelet veleje az, hogy a főügyészek felhatalmaztatnak, hogy kevésbé súlyos esetekben intézkedhetnek, ha egy emigráns kijelenti, hogy külföldről visszatérve kész a bíróság elé állni, az eljárást az illető *elfogatása nélkül* folytassák le az ügyészségek. Ily bejelentések esetében azonban az illető emigráns *a követség által láttamozandó* helyhatósági igazolvánnyal köteles igazolni, hogy mivel foglalkozott külföldön és, hogy az állam és a társadalom rendje ellen irányuló cselekedetet nem követett el. Ha a főügyész az általa a magyar rendőrségtől beszerzendő adatok alapján

²⁶ dr. Bánóczy Dénes [?]

²⁷ Lásd az előző iratot.

az elfogatóparancs visszavonását engedélyezi, az illetőknek a nyomozólevél visszavonását követő *három hónap alatt* a kir. ügyészségnél személyesen kell jelentkezniök, különben új nyomozólevél bocsáttatik ki ellenük.

A Követség mely ezen rendelet tartalmáról Bánóczy által már annak beérkezése előtt értesítve volt[,] fenti 144/pol. sz. jelentésében rámutatott arra, hogy segédeszközök hiányában a szóbanforgó bizonyítványok láttamozása által az emigránsok itteni magatartására vonatkozólag semmiféle felelősséget nem vállalhat, azaz hitelesen nem bizonyíthatja, hogy az illető (a prominens személyek kivételével) itt tényleg nem dolgozott-e ellenük. A május 8-iki 149/pol. sz. telefonsürgönnyel a követség a 144/pol. sz. jelentésére adandó választ megsűrgette.

A Külügyministerium május 11-iki 29. sz. táviratában azt válaszolta, hogy a legalizálás elégséges, kivéve ha a követségnek a hatósági bizonyítvánnyal ellenkező adat áll rendelkezésére.

A Küm. május 14-iki 31. sz. táviratában pedig azt rendelte, hogy emigránsok részére további intézkedésig sem útleveleket sem hazatérési igazolványokat nem szabad kiadni. A május 16-iki 33. sz. külügyministeriumi távirat szerint a bizonyítványoknak a követség által való láttamozása azt jelenti, hogy az érdekelt személyt illetőleg nem bír tudomással oly adatokról, melyek nem állnak összhangban az illető által bemutatott hatósági bizonyítvánnyal. Terhelő adatok minden esetben jelentendők. Az emigránsok részére kiállítandó útlevelek kérdése pedig csak (az alanti) Igazságügyminiszteri körrendeletben említett eljárás lefolytatása után válik aktuálissá.

A 33. sz. táviratban említett igazságügymin. máj. 9-iki Bi. 728/1. és május 12-iki Bi. 728/2. sz. átiratok a külügyministerium május 22-iki 1.477/pol. sz. rendeletével küldettek meg a követségnek.

Ezen két igazságügy-min. átirat tartalma azonos az ig. min. fentemlített 21.906. sz. körrendeletében valamint a külügyministerium fent idézett 29. és 33. sz. táviratában mondottakkal. Tehát ha a hazatérni óhajtó emigráns az ügyészségnél bejelenti, hogy odahaza bíróság elé akar állni, az ügyészség az elfogatóparancs visszavonása iránt intézkedhetik, ennek megtörténte után azonban az illetőnek három hónapon belül tényleg jelentkeznie kell az ügyészségnél.

A követségre nézve azonban még mindig érvényben áll a május 14-iki 31. sz. távirat amely szerint további intézkedésig nem szabad az emigránsok részére hazatérési igazolványokat és útleveleket kiállítani.

A május 31-ikén a reggeli légi postával küldött 173. sz. pol. jelentésből „Az Ember vasárnap, jún. 1-i cikke”²⁸ kitűnik, hogy az emigránsok nagyon zúgolódnak. Az Ember ugyanezen számában egy másik cikk is jelent meg, hogy a követség magyar embernek nem állít ki útlevelet hazatérésre.

²⁸ Az idézőjelek között a hivatkozott jelentés egyik alcíme olvasható.

A követség május 28-iki 33. sz. táviratában javasolta, hogy az emigránsok részére jó volna rövid lejáratú fényképes hazatérési igazolványokat kiállítani, nehogy az emigránsok újabban támadják a kormányt. (Hogy mennyire igazunk volt, kitűnik Az Ember vasárnapi cikkéből!)²⁹

Megjegyzendő végül, hogy a követ úr által külön kezelt Musulin féle csoportra vonatkozólag a május 9-iki Bi. 728/1. sz. igazságügy-ministeri átirat csak annyit tartalmaz, hogy most (két év múlva!) az ig. ministerium a szóbanforgó 21 egyénre vonatkozólag jelentéseket kért be a különböző ügyészségektől, hogy hogyan állnak az ellenük folyó eljárások.

Wien, 1924. május 30.

[Ceruzaírásos megjegyzés a tárgymegjelölés felett:]

Másolat

Az eredeti példányt a Követ úr³⁰ V. 31-én magával vitte a tárgyalásra.

/azonosítatlan kézjegy/

V/31.

MNL OL KÜM Bécsi Követség K 81 102. d., sz. n. dosszié – Gépirat.

---

²⁹ [Név nélkül], *A bécsi magyar követség nem ad útlevelet*, Az Ember 1924. június 1., 7.

³⁰ dr. Masirevich Szilárd

19.

Gyakorlati szabályok a 21.906/1924. IM IV. számú rendelet alkalmazásához

[Budapest, 1924. június elején]

[I.]

Az úgynevezett kommunista bűncselekménnyel terhelt egyének, akik magukat a bűnvádi eljárás elől elvonva külföldre távoztak, abban az esetben, ha az ellenük emelt vád tárgya mind alanyi, mind tárgyi szempontból enyhébb beszámítás alá eső bűncselekmény, annak bejelentése mellett, hogy a külföldről visszatérve készek az ellenük emelt váddal szemben a bíróság elé állani és magukat a büntető igazságszolgáltatás rendelkezésére bocsájtani, kérvényt nyújthatnak be aziránt, hogy az ellenük kibocsátott nyomozólevél visszavonassék s engedtessek meg nekik az, hogy hazatérve az ellenük emelt váddal szemben szabadlábbon védekezhessenek és így várhassák be a bíróság döntését.

Tárgyi szempontból az olyan bűncselekmény esik enyhébb beszámítás alá, amelyre a törvény csak pénzbüntetést vagy öt évet meg nem haladó szabadságvesztés-büntetést állapít meg, alanyi szempontból pedig az olyan bűncselekmény, amelynek elkövetője egyéniségére és érületére nézve valójában távol állott az úgynevezett proletárdiktatúra szellemétől, annak uralma alatt csak alárendelt jelentőségű szerepet játszott és inkább csak létérdekeinek biztosítása végett vagy a környezet fertőző hatása alatt hágtá át a jogrend tiltó parancsai által eléje szabott korlátokat.

Az igazságügy-miniszterhez címzendő kérvényt a terhelt a lakóhelye szerint illetékes magyar követségénél nyújtja be; ahhoz csatolni tartozik a külföldi tartózkodási helyeire nézve illetékes rendőri hatóságok bizonyítványait arról, hogy Magyarországból történt távozása óta hol tartózkodott, külföldi tartózkodási helyén (helyein) mivel foglalkozott s hogy az állam és társadalom törvényes rendje ellen irányuló magatartást nem tanúsított, sem ily irányú üzemekben részes egyénnel összekötöttesben nem állott. A követség, amennyiben a rendelkezésre álló adatok szerint a bemutatott rendőrhatalmási bizonyítvány tartalma ellen észrevétele nincs, azt láttamozza, ha pedig a kérvényező személyére és magatartására vonatkozóan észrevételei vannak, azokat külön kísérő jelentésbe foglalja s mindkét esetben a kérvényt a magyar királyi igazságügy-miniszterhez juttatja. Az igazságügy-miniszter az ily módon hozzáérkezett kérvényt az illetékes kir. ügyészséghez küldi le, amely köteles a terhelt volt lakóhelye szerint illetékes kerületi rendőr-főkapitányság politikai osztályától (esetleg magától az országos rendőr-főkapitányságtól) a terheltnek itt tartózkodása

idején s különösen a proletárdiktatúra alatt tanúsított magatartására, egyéniségére és életviszonyaira vonatkozóan tájékoztató értesítést beszerezni. Ennek beszerzése után a királyi ügyészség a kir. főügyészhez, ez pedig az igazságügy-miniszterhez terjeszt elő véleményes jelentést. Az igazságügy-miniszter ezek után az ügyet a maga javaslata kíséretében a minisztertanács elé terjeszti döntés céljából. A minisztertanács döntése alapján az igazságügy-miniszter, ha a döntés kedvező, a követséget felhívja, hogy a kérelmező féltől nyilatkozatot szerezzen be. Ebben a nyilatkozatban a kérelmezőnek ki kell jelentenie és sajátkezű aláírásával ellátott iratba foglalva becsületszavát kell adnia, hogy az országba visszabocsátásától öt éven át nem vesz részt politikai pártnak, egyesületnek vagy szervezetnek szervezésében, vezetésében, működésének irányításában, nem vesz részt politikai gyűlés rendezésében vagy összehívásában, ily gyűlésen tisztet nem visel és fel nem szólal, nem lesz politikai jellegű lapnak szerkesztője, kiadója, politikai tartalmú közlést sajtó útján sem saját neve alatt, sem névtelenül vagy más név alatt közzé nem tesz és általában minden szembetűnő politikai tevékenységtől és magatartástól tartózkodik. Ha a kérelmező ezt a nyilatkozatot kiállította, a követség erről az igazságügy-minisztert értesíti. Ez értesítés vétele után az igazságügy-miniszter a királyi ügyészségnek utasítást ad a nyomozólevél visszavonását célzó intézkedésre. Az előbb említett nyilatkozat kiállítása előtt a követség a kérelmező által bemutatott útlevelet nem láttamozhatja.

A nyomozólevél visszavonásáról a kir. ügyész jelentést tesz a kir. főügyészhez, ez viszont az igazságügy-miniszterhez s egyúttal arról az országos főkapitányt is értesíti, aki az értesítés tartalmát közli a határátlépő állomásra illetékes elsőfokú rendőrhatalósággal.

II.

Az úgynevezett emigrációnak azokat a tagjait, akik ellen a kommunizmus bukása után az állami és társadalmi rend fokozottabb védelméről szóló 1921. III. tc.-be ütköző vagy egyébként az állam ellen az emigrációban elkövetett bűncselekmény miatt van bűnvádi eljárás folyamatban, *közigazgatási úton* akkor lehet az ország területére bocsájtani, ha az I. pontban megszabott nyilatkozat kiállításán felül a követség előtt azt is megfelelően biztosítják, hogy az ország területén kívül maradt társai[k] a magyar állam ellen irányuló minden néven nevezendő propagandát öt éven át abbagynak, a sajtópropagandát rögtön teljesen beszüntetik és általában ezen az időn át a magyar állam mai rendje és kormányrendszere ellen irányuló minden tevékenységtől és magatartástól tartózkodnak.

Az ily személyek által benyújtott kérelmeket a követség a külügyminiszterhez terjeszti fel s az van hivatva arra, hogy a visszatérési kérelem tárgyában a minisztertanács döntését kieszközölje.

Ily esetekben a követség a kérelmező fél útlevelét csak akkor láttamozhatja, ha a minisztertanácsnak a visszatérési kérelmet kedvezően elintéző döntéséről értesítést nyert.

MNL OL KÜM Bécsi Követség K 81 102. d., sz. n. dosszié. – A M. Kir. Igazságügy-minisztérium a rendelet gépiratos másolatát 1924. június 6-án küldte meg a M. Kir. Bécsi Követségének. A Bi. 741/2. IM számú kísérőlevél tanúsága szerint a megbeszélésen, amelynek eredményeként a szabályozás elkészült, gróf Bethlen István miniszterelnök, dr. Pesthy Pál igazságügy-miniszter, dr. Daruváry Géza külügyminiszter és dr. Masirevich Szilárd bécsi követ vettek részt. 1924. június 6-án a fenti iratot megküldték dr. Rakovszky Iván belügyminiszternek is (MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006.).

Dr. Masirevich Szilárd magánlevele dr. Kánya Kálmánnak

[Bécs, 1924. június 13.]

Aktaszám: Magánlevél 121/1924. Res. Bécsi Követség
Exp: VI. 13.

Kánya, Budapest.

Tisztelt Barátom,

Felteszem ugyan, hogy az igazságügy-minister a külügyministeriumnak már megküldötte folyó hó 6-án Bi. 741/2. szám alatt hozzám intézett átiratát, melynek mellékletét képezik a hazatérni kívánó emigránsokkal szemben követendő eljárás „gyakorlati szabályai”,³¹ melyeknek megküldése nekem a miniszterelnöknél tartott megbeszélés alkalmával kilátásba helyeztetett. Nem tudván azonban, hogy ezen feltevésem helyes-e[,] minden eshetőségre megküldöm Neked ezen „gyakorlati szabályok” másolatát, melynek átolvasása után úgy hiszem hozzám hasonlóan azon conclusióhoz fogsz jutni, hogy annak tartalma nem <teljesen> egyezik meg a Budapesten megbeszélés irányelveivel. Budapesti megbeszélésünknek az volt a célja, hogy ezen ügyben világosság teremtsék és hogy a követség az általa követendő eljárás tekintetében strikt instrukciók birtokába jusson. Már most úgy veszem észre, hogy az igazságügy-ministerium által megküldött „gyakorlati szabályok” újabb homályt és zavart teremtenek. E szerint ugyanis az emigránsoknak különféle kategóriákba való sorolása a követségre háramlanék, mely az adott esethez képest vagy a külügyministeriumnak, vagy az igazságügy-ministeriumnak tenne jelentést. Erről a budapesti megbeszélés alkalmával nem volt szó, mert a követségnek nem áll módjában tudnia azt, hogy ezen vagy azon emigráns mit követett el a proletárdiktatúra alatt Magyarországon, és a prominensebb egyéneket kivéve sem tudhatja, hogy mit tettek vagy vettek Ausztriában az elmúlt 4 év alatt egyes emigránsok, a kik a nyilvánosságban és az emigráció sajtóorganaumaiban nem szerepeltek. Teljesen érthetetlen a „gyakorlati szabályok”-nak II. alatti része, illetve az abban foglalt passzus, mely szerint „ha az I. pontban megszabott nyilatkozat kiállításán felül a követség előtt azt is megfelelően biztosítják, hogy az ország területén kívül maradt

---

³¹ Lásd az előző iratot.

társai[k] a magyar állam ellen irányuló minden néven nevezendő propagandát öt éven át abban hagynak, a sajtópropagandát rögtön megszüntetik és általában ezen időn át a magyar állam mai rendje és kormányrendszere ellen irányuló minden tevékenységtől és magatartástól tartózkodnak”. Budapesten csak arról volt szó, hogy ezen emberek nyilatkozatot tesznek az iránt, miszerint igyekezni fognak külföldön maradó társaikat nemzeti irányban befolyásolni. Teljesen megfoghatatlan előttem, hogy mikép[p] vállalhasson valaki megfelelő biztosítást az iránt, hogy a külföldön maradt társak emezt vagy amazt tenni vagy nem-tenni fogják.

Az igazságügy-ministerium által kidolgozott „gyakorlati szabályokkal” szemben rekapitulalom a budapesti megbeszélés eredményeit azon kéréssel, hogy azoknál megmaradjunk mert különben újból csak a legnagyobb zűrzavar fog támadni:

1.) A követség átveszi a hazatérni kívánó emigránsnak az osztrák rendőrhatalóság igazolványával felszerelt kérvényét.

2.) A követség a külügyministeriumnak ezen kérvényt mellékletestől együtt (utóbbit láttamozva) vagy tel quel³² előterjeszti, vagy pedig ha az osztrák hatósági bizonyítvánnyal nem ért egyet, jelentésében megteszi az illető kérvényező emigránsra vonatkozó megjegyzéseit illetve véleményezését.

3.) A hazatérési kérvényekről a ministertanács dönt.

4.) A külügyministerium értesíti a követséget, s egyszersmind tudatja vele, hogy az illető emigráns milyen kategóriába tartozik, vagyis, hogy milyen nyilatkozat lesz általa aláírandó.

Két fajta nyilatkozat van.

a) Melyben az illető kötelezi magát, hogy az ellene megindítandó bírói eljárásig tartózkodni fog minden politikai tevékenységtől,

b) melyben az illető kötelezi magát, hogy öt évig tartózkodni fog minden politikai tevékenységtől és azonkívül ígéretet tesz, hogy igyekezni fog külföldön maradt társait hazafias irányban befolyásolni.

5.) A fenti értesítés vétele után a követség megcítálja az emigránst, aláírhatja vele az egyik vagy a másik nyilatkozatot és azt mondja neki, hogy 8–10 nap múlva jöjjön el az útleveleért.

6.) A követség a nyilatkozat aláírásáról értesíti az igazságügy-ministeriumot, mely intézkedik a nyomozólevél visszavonása iránt.

7.) Az igazságügy-ministerium értesíti a követséget a nyomozólevél visszavonásáról, amire azután az emigráns megkapja az útlevelet.

P. S. Kívánatosnak látszanék, ha a hazatérni kívánók által aláírandó nyilatkozatok *pontos* szövege Budapesten állapíttatnék meg és közöltetnék velem.

³² (fr.): itt: változatlan formában

MNL OL KÜM Bécsi Követség K 81 103. d. 1924–Magánlevelek – Gépiratos
levéltervezet.

Dr. Kánya Kálmán (1869–1945) 1925 őszéig, berlini követté történő kinevezéséig
a m. kir. külügyminiszter állandó helyettese volt.

21.

Kassák Lajos kérelme a Budapesti Kir. Ügyészséghez

[Budapest, 1924. június 30. előtt]

Aktaszám: 72.004/1924. k.ü.

Tekintetes budapesti kir. Ügyészséghez
előterjesztése
Kassák Lajos író, wieni lakosnak,

képv:
Dr. GYÖRKI IMRE
és
Dr. HORVÁTH SÁNDOR
ügyvédek
Budapest, VI. Gyár-uca 40. I. 13.
TELEFON: 184-/. /³³

bűnvádi nyomozás megszüntetése iránt.

Ad. [IV.] 13/254/1919., IV. 5/41/1920. és IV. 5/49/1920. számhoz.

Tekintetes kir. Ügyészség!

Ellenem a tekintetes kir. Ügyészség IV. 13/254/1919. sz. alatt, valamint IV. 5/41/1920. és IV. 5/49/1920. számok alatt az első ügyben meg nem állapított bűncselekmény miatt[,] a két utóbbi ügyben a Btk. 172. §-ba ütköző sajtó útján elkövetett izgatás miatt bűnvádi nyomozást indított.

A IV. 13/254/1919. számú ügyben általánosságban és póstatakarékpénztári tisztviselő alaptalan feljelentésére indult meg nyomozás ellenem, de hogy minő bűncselekmény miatt, azt pontosan az iratokból megállapítanom nem sikerült, de annyi bizonyos, hogy ezen ügyben lefolytatott nyomozás során a tekintetes kir. Ügyészség annak dacára, hogy kommunista bűncselekmények miatt előzetes letartóztatásba helyezés kötelező, szabadlábra helyezett és így joggal kell hinnem, hogy az ellenem általánosságban emelt vád tekintetében lefolytatott nyomozás

---

³³ hivatali címbélyegző

tagadásommal szemben ellenem semmi terhelő adatot nem produkált és így ez ügyben a bűnvádi nyomozás ellenem a bűnvádi perrendtartás 101. §-nak 1. és 3. pontjai alapján feltétlenül megszüntetendő.

De megszüntetendő nézetem szerint az ellenem a Btk. 172. §-ba ütköző sajtó útján elkövetett izgatás miatti bűnvádi nyomozás is, mert ezen két ügyben a legutolsó bírói intézkedés B.IV. 7.133/1920. illetve B.IV. 5.845/1920. szám alatt 1920. augusztus 2-án illetve 1920. december 16-án tétetett³⁴ és így a bűnvádi eljárás ezen két ügyben, miután az utolsó bírói intézkedés keltétől számított három év eltelt, már elévült.

A fenti okoknál fogva tehát tisztelettel arra kérem a tekintetes kir. Ügyészséget: 1 ./- alatt igazolt ügyvédem útján:

méltóztassék mind három fenti ügyben ellenem a bűnvádi nyomozást a bűnvádi perrendtartás 101. §-nak 1. és 3. pontjai alapján megszüntetni és erről engem ügyvédem útján értesíteni.

Teljes tisztelettel

Kassák Lajos.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Gépirat autográf aláírás nélkül. – Az iratot a Budapesti Kir. Ügyészségen 1924. június 30-án érkezették.

---

³⁴ Lásd 9., 11.

22.

A m. kir. külügyminiszter – a m. kir. igazságügy-miniszternek

[Budapest, 1924. július 10.]

MAGYAR KIR. KÜLÜGYMINISZTERIUM^f

Aktaszám: 1.849/1924. Pol.

TITKOS!

Budapest, 1924 július 10-én.

[Tárgy:] Kommunista bűncselekményekkel, illetve államellenes bűncselekményekkel terhelt ún. emigránsok hazatérése

1 melléklet

Van szerencsém Nagyméltóságodat a kommunista bűncselekményekkel terhelt, hazatérni kívánó ún. emigránsokkal szemben a m. kir. külképviselési hatóságok által követendő eljárás szabályait magában foglaló rendelettervezetemet szíves tudomásvétel és esetleges nagybecsű észrevételeinek közlése végett megküldeni azzal, hogy azt egyidejűleg a miniszterelnök és belügyminiszter uraknak is megküldöttem.

A miniszter helyett:

Kánya Kálmán

rk. követ és meghat. miniszter.

[Címzés:]

Nagyméltóságú

Pesthy Pál úrnak,

m. kir. igazságügyminiszter

Budapest

A kommunista bűncselekményekkel, illetve államellenes bűncselekményekkel terhelt, hazatérni kívánó ún. emigránsokkal szemben a m. kir. külképviselési hatóságok által követendő eljárás szabályait magában foglaló

rendelet tervezet

Utóbbi időben azon külföldön élő magyar állampolgárok, akik a kommun bukása után nem rendes úton külföldre távoztak, mind gyakrabban útlevelért folyamodnak külképviseleti hatóságainkhoz.

Ezen, ilymódon külföldre távozott és hazatérésüket kérvényező ún. emigránsok két csoportba oszthatók.

1) A kommun ideje alatt elkövetett ún. kommunista bűncselekményekkel terhelt egyének, akik ellen bünvádi eljárás van folyamatban és nyomozólevél adatott ki.

2) Az ún. emigrációnak azon tagjai, akik ellen a kommunizmus bukása után az állam ellen az emigrációban elkövetett bűncselekmények miatt van eljárás folyamatban, vagy ellenük bünvádi eljárás már be lett szüntetve vagy eddig egyáltalában nem indított meg.

Az említett két csoportba tartozókkal szemben a követség részéről a következő eljárás követendő.

I. Minden a fenti két csoporthoz tartozó s hazatérni kívánó egyén köteles a követségnél eziránt egy kérvényt benyújtani.

Aki ellen bünvádi eljárás tétetett folyamatba, köteles ezen[,] a követségnél benyújtandó kérvényt az igazságügy-miniszterhez címezni és abban kérelmezni azt, hogy az ellene kibocsátott nyomozólevél visszavonassék és engedtessek meg neki, hogy hazatérve az ellene emelt váddal szemben szabadlábon védekezhessék és így várhassa be a bíróság döntését.

II. A kérvényező kérvényéhez csatolni tartozik a külföldi tartózkodási helyeire nézve illetékes rendőri hatóságok bizonyítványait arról, hogy Magyarországból történt távozása óta hol tartózkodott, külföldi tartózkodási helyén (helyein) mivel foglalkozott s hogy az állam és társadalom törvényes rendje ellen irányuló magatartást nem tanúsított, sem ily irányú üzemekben részes egyénnel összeköttetésben nem állott.

III. A követség ezen kérvényt a csatolt rendőrhatalósági bizonyítvánnyal együtt, utóbbit láttamozva az esetben, ha annak tartalmával ellenkező információi nincsenek, ha pedig a kérvényező személyére és magatartására vonatkozólag észrevételei vannak, azokat kísérő jelentésbe foglalja, mindkét esetben a kérvényt további intézkedés végett [a] külügyminiszterhez terjeszti fel.

IV. Minden egyes kérelem tárgyában a minisztertanács dönt.

V. A követség a minisztertanácsi döntésről vett értesítés alapján a kérelmezőtől egy nyilatkozatot szerez be, melyet szintén a külügymin[iszterhez]³⁵ terjeszti fel.

---

³⁵ Kézírással kipontozott helyen.

Ezen nyilatkozat kétféle:

1.) Ha a kérelmező az ún. emigránsok első kategóriájába tartozik vagyis egy kommunista bűncselekménnyel terhelt egyén, az illetőnek ki kell jelentenie és sajátkezü aláírásával ellátott iratba foglalt becsületszavát kell adnia, hogy az országba való visszabocsátása után nem vesz részt politikai pártnak, egyesületnek vagy szervezetnek szervezésében, vezetésében és működésének irányításában, nem vesz részt politikai gyűlés rendezésében vagy összehívásában, ily gyűlésen tisztet nem visel és fel nem szólal, nem lesz politikai jelentőségű lapnak szerkesztője, kiadója, politikai tartalmú közlést sajtó útján sem saját neve alatt, sem névtelenül vagy más név alatt közzé nem tesz és általában minden szembetűnő politikai tevékenységtől és magatartástól tartózkodni fog.

2.) Ha pedig a kérelmező a fentjelzett második csoporthoz tartozó ún. emigrációnak olyan tagja, aki az emigrációban követett el állam- és társadalmi rend ellenes bűncselekményt, az illetőnek az 1.) pont alatt megszabott nyilatkozat kiállításán felül azt is megfelelően kell biztosítania, hogy az ország területén kívül maradt társaira oda fog hatni, hogy a magyar állam ellen irányuló minden néven nevezendő propagandát abba hagyjanak, a sajtópropagandát rögtön teljesen beszüntessék, s általában a magyar állam mai rendje s kormányrendszere ellen irányuló minden tevékenységtől és magatartástól tartózkodjanak.

Méltóságod saját információjára bizalmasan közlöm, hogy a fentjelzett intézkedések célja az emigránsok visszatérésének lehető megszorítása, továbbá az, hogy hazatérésük engedélyezése esetén az országba való visszatérés után politikai agitációt ne fejthessenek ki.

Ezen cél természetesen csak úgy volna hathatósan elérhető, ha részükre az útlevél kiadása lehetetlenné lenne téve mindaddig, amíg a fent körülírt feltételeket nem teljesítik. A magyar törvény értelmében azonban egy magyar honos részére útlevél kiállítása nem tagadható meg. Olyan esetekben azonban, ha az illető magyar honos az országot nem rendes úton hagyta el, joga van az államhatalomnak a kiutazás körülményeinek továbbá annak a körülménynek a tisztázását felvetni, az miért és hogyan történt, és az akként külföldre távozottak útveleinek [!] bizonyos ellenőrző illetve preventív intézkedéseket foganatosítani, amelyek oda irányulnak, hogy az útvelelre kifejezésre jusson, [!] hogy az illető emigráns, továbbá az a körülmény, vajjon az előírt feltételeknek megfelelt-e vagy sem.

A közöltek szerint ennél fogva: Minden külföldön tartózkodó és hazatérését kérelmező emigránsnak ebbeli kérelme nem tagadható meg és részére útvelel helyett egy hazatérésre szóló rövid lejáratú, fényképpel ellátott igazolvány állítandó ki, amelyen az illetőnek emigráns volta és az előírt feltételek elfogadása vagy azok megtagadása fel kell hogy tüntetve legyen.

Amennyiben tehát a) egy ún. emigráns a követségénél útlevél kiállítását kéri anélkül, hogy hazautazásra a minisztertanácstól engedélyt kért, b) vagy ha kért – kapott volna,³⁶ c) vagy ha kért és azt megkapta, de az előírt nyilatkozat kiállítását megtagadta, az ezek részére kiállítandó hazatérési igazolványra „*Rendelet ellenesen távozott*” kitétel (pecsétformában) alkalmazandó.

Azon esetben d) ha az emigráns a hazautazásra a minisztertanácstól engedélyt kért és az azt megadta, a részére kiállítandó hazatérési igazolványra a „*Rendelet ellenesen távozott – igazolt*” szövegű kitétel alkalmazandó.³⁷

Az a–c-ig említettekre nézve megjegyzem, hogy ezek a határállomásokon szolgálatot teljesítő közbiztonsági közegek által a határátlépés alkalmával azonnal őrizetbe fognak vétetni s a budapesti m. kir. államrendőrség toloncügyosztályához beszállíthatni, ahol is mindaddig őrizetben maradnak, amíg az ún. proletárdiktatúra alatt és azután is tanúsított magatartásuk megvizsgálást nyert és a bíróság elé állíttatásuk tekintetében döntés megtörténhetik.

A fent körülírt szövegű pecsétet (Stampigliákat) a követségnek a legközelebbi futárral megküldöm.

MNL OL IM K 578 653. f. 2. cs. 29. őe. Bi. 728. – Gépirat dr. Kánya Kálmán autográf aláírásával.

---

³⁶ Ti. kért engedélyt, de nem kapott.

³⁷ A m. kir. követségek által alkalmazandó bélyegzők szövegét a belügyminisztérium javasolta (lásd 13.826/1924. BM VII. Res., [Budapest. 1924. június 7.] = MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006.).

23.

A m. kir. belügyminiszter – a m. kir. külügyminiszternek

[Budapest, 1924. július 15.]

Aktaszám: 14.022/1924. BM VII. Res.

A válaszirat alapjául szolgáló beadvány száma: 1.849/1924. KÜM Pol.

Tárgy: Az úgynevezett „emigránsok” hazatérése

Bizalmas! Sajtókezű felbontásra!

Hivatkozással f. évi július 10-én kelt fenti számú nagybecsű átiratára³⁸ van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel értesíteni, hogy az úgynevezett „emigránsok” hazatérésére vonatkozó rendelettervezet tárgyában a mellékelt tervezeti példányban feljegyzett változtatásokon kívül államrendészeti szempontból még a következő észrevételeim vannak:

1.) A külképviseleti szerveink által kiállítandó igazolványba minden egyes esetben feljegyzendő volna az utazás célpontjaként azon hely is, hol az illető „emigráns” idehaza tartózkodni óhajt.

2.) Kívánatosnak tartom, hogy külképviseleti hatóságaink az egyes hazatérési igazolványok kiállításáról a szándékolt hazai tartózkodási hely megjelölése mellett egyidejűleg a vezetésem alatt álló ministeriumot is értesítsék, hogy az illetékes rendőrhatóságok és szervek figyelmét a hazatérni szándékozókra már előzetesen felhívhassam.

3.) Szükségesnek tartanám azt is, hogy a véleményadásra hivatott külképviseleti hatóság a kérelmező úgynevezett „emigráns” esetleges más előzetes külföldi tartózkodási helyén illetékes külképviseleti szervünk információit is beszerezné és kísérelve levélben a maga észrevételei mellett ezeket az információkat is jelentené.

Végül van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel felkérni, hogy kiadandó rendeletét velem is közölni méltóztassék, hogy a hazatérők ellenőrzése végett közbiztonsági közegeimet megfelelő utasítással láthassam el.

Bpest 1924. VII. 15.

Deák

---

³⁸ Lásd az előző iratot.

MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006. – Dr. Deák Andor, a M. Kir. Belügyminisztérium VII. Közbiztonsági Osztályára beosztott rendőrkapitány levéltervezete saját és dr. Boór Aladár osztálytanácsos, a VII. osztály osztályvezető-helyettesének kézjegyével.

24.

**Magyarország Kormányzója Kabinetirodájának helyettes főnöke –
a m. kir. igazságügy-miniszternek**

[Budapest, 1924. július 21.]

MAGYARORSZÁG KORMÁNYZÓJÁNAK
KABINETIRODÁJA^f

Aktaszám: 3.169/1924.

Bizalmas!
Saját kezéhez!

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Az 1924. évi 21.906. IM IV. számú rendelet lehetővé teszi azt, hogy bizonyos[,] esetenként elbírálandó feltételek mellett az aránylag kevésbé súlyos kommunista bűncselekményekkel terhelt úgynevezett emigránsok a bíróság előtt az ellenük emelt váddal szemben szabadlábbon védekezhessenek.

Ezzel a lehetőséggel kapcsolatban a Kormányzó Úr Ő Főméltósága³⁹ annak az óhajának adott előttem kifejezést, hogy mielőtt az illetékes igazságügyi hatóság a fentebbi rendelet alá eső kérelem felett határozná[,] a terhelt személyi adatainak, külföldön tanúsított magatartásának és a vád tárgyát képező bűncselekménynek bizalmas közlése mellett, Ő Főméltósága esetleges óhaját a kabinetiroda közvetítésének igénybevételével kikérni méltóztassék.

Van szerencsém erről Nagyméltóságodat tisztelettel értesíteni és egyben arra felkérni, hogy az úgynevezett emigránsok névsorát és személyi adatait a terhükre rótt bűncselekmények rövid vázlatával együtt Ő Főméltóságának leendő bemutatás végett velem közölni méltóztassék.

Végül Gábor Andornak a kabinetirodához juttatott, kormányzósértést tartalmazó újságcikkét további intézkedés végett tisztelettel megküldöm.⁴⁰

Budapest, 1924. évi július hó 21. napján.

dr. Uray István
a kabinetiroda főnökhelyettese.

³⁹ vitéz nagybányai Horthy Miklós

⁴⁰ GÁBOR Andor, *Hogyan üljön. Horthy arcképe*, Új Előre, 1924. március 27., 6.

Nagyméltóságú
dr. Pesthy Pál úrnak,
magyar királyi igazságügyminiszter

Budapest.

MNL OLIMK 578 653. f. 2. cs. 29. őe. Bi. 728. – Gépirat dr. Uray István (1882–?) tanácsos autográf aláírásával. – A levelet a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 1924. július 26-án Bi. 728/42. számon iktatták.

25.

A m. kir. belügyminiszter – a M. Kir. Államrendőrség országos kerületi főkapitányainak és a révfőkapitánynak

[Budapest, 1924. július 24.]

Másolat.

M. kir. belügyminister.^f

Aktaszám: 14.084/1924. BM VII. Res.

Szigorúan bizalmas!
Sajátkezű felbontásra!

Valamennyi kerületi Főkapitánynak.

M. kir. Révfőkapitányságnak.

A hazatérő emigránsok ellenőrzése tárgyában kiadott 13.218/1924. BM VII. Res. számú rendelet⁴¹ részbeni módosítása gyanánt – tekintettel a Központi Nyomozó Hivatal megszüntetése tárgyában kiadott 124.037/1924. BM számú körrendeletre – felkérem Méltóságodat, hogy a hatósága alá tartozó útleveellenőrző határállomások vezetőit szigorúan bizalmasan arra utasítani szíveskedjék, hogy a jövőben az utastól bevont útlevelet a vonatkozó adatokkal együtt a vezetésem alatt álló ministerium közbiztonsági főosztályához (határrendészeti csoport) közvetlenül terjesszék fel.

Budapest, 1924. július hó 24-én.

A minister helyett:

Nádós s.k.
országos főkapitány⁴²

MNLOLKÜM K 64 18. d. 1924–36. tétel – Gépirat – Egyúttal hasonló tartalmú levelet küldtek a m. kir. pénzügyminiszternek a M. Kir. Vámórség utasítása céljából.

---

⁴¹ Lásd 16.

⁴² Dr. Nádós Imre országos rendőrfőkapitány volt 1921 és 1926 között.

A m. kir. belügyminiszter – a M. Kir. Államrendőrség budapesti főkapitányának

[Budapest, 1924. július 24.]

Másolat.

M. kir. belügyminister.^f

Aktaszám: 14.084/1924. BM VII. Res.

A budapesti m. kir. államrendőrség Főkapitányának
Budapest.

Folyó évi február havában vett bizalmas értesülés szerint a kommün alatt vagy után kompromit[er]ált, körözött, vagy egyébként gyanús, szélsőséges párt-állású magyar állampolgároknak (ún. emigránsoknak) nyugat felől, különösen Franciaországból nagyobb mérvben való hazajövele várható. Ezek a hazatérők párisi követségünkön keresztül rendszerint csak hazautazási útlevelet szoktak kérni, mely útlevelek rövid időre, rendszeren 8–14 napra lesznek kiállítva, s amelyekbe a követség – a figyelem felkeltése céljából – vörös tentával a következő három nyelvű (magyar, német, francia) bejegyzéseket vezet be: „Csak hazautazásra érvényes. Meg nem hosszabbítható.”

Miután államrendészeti és politikai szempontból rendkívül fontossággal bír, hogy mindezek az egyének már a határon való belépéskor alapos vizsgálat alá vétéssenek, s személyazonosságuk megállapítása után bizalmas megfigyelés alá helyeztessenek, – annakidején 13.218/1924. BM VII. Res. szám alatti rendelettel megfélelően intézkedtem.⁴³

Tekintettel arra, hogy időközben a Központi Nyomozó Hivatal a 124.037/1924. BM számú körrendelettel megszüntetett[,] és a bécsi gyorsvonatokon az útlevel-ellenőrzést a Méltóságod vezetése alatt álló főkapitányság tisztviselői látják el, felkérem Méltóságodat, szíveskedjék az útlevel-ellenőrzést teljesítő tisztviselőit szigorúan bizalmasan arra utasítani, hogy a Franciaországból jövő és a fentebb körülírt záradékkal ellátott útlevelel rendelkező magyar állampolgárok személyét és podgyászát a belépéskor feltűnés nélkül alaposan kutassák át és amennyiben birtokukban kom[m]unista röpiratok, propaganda iratok, vagy egyéb gyanús

⁴³ Lásd 16.

feljegyzések és egyéb bizonyítékok találatnának, őket vegyék őrizetbe és ellenük szabályszerűen járjanak el.

Amennyiben pedig eljárásra okot nem találnának, útlevelüket vonják be, az utazás végcélját, illetve [az utas] tartózkodási helyét és lakását a kikérdezés során állapítsák meg, az esetleg hiányos személyleírást feltűnés nélkül egészítsék ki, s az ily módon felvett adatokat az utazás végcéljának illetve a tartózkodási helynek és lakásnak megjelölése mellett, az utastól bevont útlevél kapcsán jelentsék be, az utast pedig utasítsák, hogy útleveléért a tartózkodási hely szerint illetékes I. fokú rendőrhatóságnál jelentkezzenek.

Felkérem továbbá Méltóságodat, hogy amennyiben az utas utazásának végcélja illetőleg tartózkodási helye gyanánt Budapestet jelölné meg, úgy nevezettet szoros megfigyelés alá helyezni, vele szemben a kifejlendőkhoz képest és előéletéhez mérten eljárni szíveskedjék – ellenesetben pedig az utas útlevelét a vonatkozó jelentéssel együtt a vezetésem alatt álló ministerium közbiztonsági főosztályához (határrendészeti csoport) sürgősen felterjeszteni szíveskedjék.

Tekintettel az ügy szigorúan bizalmas voltára, felkérem Méltóságodat, hogy azoknak a tisztviselőknek neveit, akikkel ez a rendeletem közöltetett[,] hozzám bejelenteni szíveskedjék.

Budapest, 1924 évi július hó 24-én.

A minister helyett:

Nádasy [Imre] s.k.
országos főkapitány

MNLOLKÜMK 64 18. d. 1924–36. tétel – Gépirat a M. Kir. Belügyminisztérium Közbiztonsági Osztálya pecsétjével.

27.

A Budapesti Kir. Ügyészség – a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszéknek

[Budapest, 1924. július 28.]

Aktaszám: 72.004/1924. k.ü.

A budapesti kir. ügyészségtől.

Sajtó útján elkövetett izgatás büntettei miatt terhelt Kassák Lajos elleni bűnügyben megkeresem, hogy a B.IV. 7.133/1920. és B.IV. 5.845/1920. számok alatt elfekvő összes bűnügyi iratokat a fennforogni látszó elévülés folytán előterjesztendő újabb indítványtétel végett megküldeni szíveskedjék.

Budapest, 1924. július 28.

Dr Baróthy, kir. főügyész.

A kiadmány hitelül:

Havas.

kiadó

[Címzés:]

A kir. büntető törvényszéknek.

Budapest

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Ismeretlen kéz írása, dr. Baróthy Pál autográf aláírása nélkül, Havas Béla irodatiszt névbélyegzőjével. – A kért iratok 1924. augusztus 4-én érkeztek meg a Budapesti Kir. Ügyészségre.

Dr. Baróthy Pál feljegyzése a Budapesti Kir. Főügyészség elnöke számára

[Budapest, 1924. július 28.]

Aktaszám: 72.004/1924. k.ü.

A Királyi Ügyészség Nagyságos vezetőjének
Budapest

Kassák Lajos wieni lakós benyújtott kérvényének hiteles másolatát ide zárva beterjesztem.

S egyben jelentem, hogy a kérvényben említett s a királyi ügyészség irattárában IV. 5/41–1920. és IV. 5/49–1920. számok alatt elfekvő és sajtó útján elkövetett igazgatás büntette miatt Kassák Lajos ellen folyamatba tett bűnügyekben a budapesti kir. büntetőtörvényszéket a bűnügyi iratok átküldése iránt megkerestem.⁴⁴ Ezen ügyekben az iratok beérkezése után érdemleges indítványt fogok előterjeszteni.

A csatolt kérvényben említett⁴⁵ és a királyi ügyészség irattárában IV. 13/254-1919. szám alatt kezelt ügycsomóban számos egyénre vonatkozó és egymással semminemű kapcsolatban nem levő ügy iratai kezeltetnek. Ezen iratcsomót átvizsgáltam s az azokban talált, Kassák Lajos ellen folyamatba tett bűnügyi nyomozásra vonatkozólag adatokat szolgáltatni mutató 14 darab iratot; valamint az ugyanezen iratcsomóban talált s hasonlólag Kassák Lajos ügyére vonatkozó, 1919. november hó 29. napján felvett ügyészségi jegyzőkönyvet, amely 57.309/1919. k.ü. szám alatt lett iktatva és IV. 13/99-1919. szám alatt lajstromozva az iratokból kiemeltem.

Ezen 15 darab iratot irományjegyzékbe foglalva további rendelkezés végett idezárva bemutatom.

Fogadja Nagyságod kiváló tiszteletem nyilvánítását.

Budapest, 1924. VII/28.

Baróthy
Kir. főügyész

---

⁴⁴ Lásd az előző iratot.

⁴⁵ Lásd **21.**

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Ismeretlen kéz levéltervezete, dr. Baróthy Pál kir. főügyész autográf aláírásával. – A címzett valószínűsíthetően nem a Budapesti Kir. Ügyészség, hanem a Budapesti Kir. Főügyészség elnöke.

Dr. Váry Albert feljegyzése a hazatérni kívánó emigránsok ügyében

[Budapest, 1924. július 30.]

Magyar királyi

IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM.^f

Aktaszám: Bi. 728/42.

Beadvány ügyszáma: 3.169/1924. Kormányzói Kabinetiroda.

A kabinetiroda főnöke bizalmasan kéri, hogy azokra az egyénekre nézve, akik a 21.906/1924. IM IV. számú rendelet szerint hazatérni kívánkoznak, a terhelt személyi adatainak, külföldön tanúsított magatartásának és a vád tárgyát képező bűncselekménynek megjelölése mellett a tényállás mindenkor bizalmasan közöltesse a kabinetiroda főnökével, hogy a Kormányzó Úr Őfőméltósága esetleges óhaját a kabinetiroda közvetítése mellett közölhesse.

Egyben a kabinetiroda Őfőméltóságának való bemutatása végett kéri, hogy az úgynevezett emigránsok névsorát és személyi adatait a terhükre rótt bűncselekmények rövid vázlatával együtt terjesszük fel a kabinetiroda főnökéhez.

Végre kéri, hogy Gábor Andornak nyilván az amerikai Népszavában *Hogyan üljön* cím alatt megjelent és kormányzósértést magában foglaló közleményéért a további eljárás megtétessek.⁴⁶

A kabinetiroda ezen bizalmas közlése alapján a m. kir. Igazságügy-minister Úr Ő-nagyméltósága elrendelte, hogy mától fogva minden olyan ügyben, ahol a szökésben levő és külföldön tartózkodó terhelt a nyomozólevél visszavonását kéri, döntés előtt a terhelt személyére, külföldön tanúsított magatartására és a vád tárgyát képező bűncselekményre vonatkozó adatok a kabinetiroda főnökével közlendők abból a célból, hogy Ő-Kormányzó Úr Ő-főméltósága esetleges óhaját kikérje és velünk közölje.

Az úgynevezett emigránsok névsorára vonatkozó óhaj teljesíthető, mert az 58.406/1923. IM IV. számú iratok szerint a kir. ügyészségek és a Bi. 728/36. számú iratok szerint az illetékes kerületi rendőrfőkapitányságok a m. kir. Igazságügy-ministerhez, illetve belügyministerhez jelentették azok névsorát, akik kommunista bűncselekménnyel terheltlen szökésben vannak. Hogy ezek mind emigránsok volnának, az meg nem állapítható. Nagyon valószínű, hogy legnagyobb részük külföldön van szökésben.

---

⁴⁶ Lásd 24.

Ezeknek helyes elnevezése: „Külföldi kommunista szökevények”.

Az úgynevezett emigránsok azok akik külföldre szökvén nemzetgyalázást követtek el és a magyar állam és magyar nemzet ellen gyalázkodó hadjáratot folytatnak. Az 58.406/1923. IM IV. számú iratok mellett van egy névsor, amelyet a budapesti és győri kir. ügyészség ezekről a nemzetgyalázó, úgynevezett emigránsokról készített és amely névjegyzék alapján készült el a Bi. 728/36. számhoz csatolt B. jegyzék.

Ez alapon a kabinettirodának a két jegyzék megküldetik.

E jegyzékből egyébként a m. kir. Ministerelnöknek, a m. kir. Külügyministernek, a m. kir. Belügyministernek és a bpesti főkapitánynak is küldetik egy-egy példány.

A kabinettiroda által közölt újságközlemény tárgyában a bűnvádi eljárás a büntetőtörvénykönyv rendes szabályai szerint kormányzósértés vétsége címén elrendeltetik és annak teljesítése végett a budapesti kir. főügyész hivatik fel.

Jelenleg négy ügy áll döntés előtt abban a kérdésben, hogy az ellenük kibocsátott nyomozólevél visszavonassék. Ezekről az ügyekről a jelentés megtétetik.⁴⁷

MNL OL IM K 578 653. f. 2. cs. 29. öe. Bi. 728. – Gépirat dr. Váry Albert kézjegyével.

---

⁴⁷ Lásd a következő iratot.

**A m. kir. igazságügy-miniszter – Magyarország Kormányzója
Kabinetirodájának főnökének**

[Budapest, 1924. július 30.]

Magyar királyi
IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM.^f
Akraszám: Bi. 728/42.

A kabinetiroda Főnökének
BIZALMAS, SAJÁT KEZÉHEZ

Folyó évi július hó 21-én kelt 3.169/1924. számú nagybecsű iratára⁴⁸ tisztelettel értesítem Nagyméltóságodat,⁴⁹ hogy jövőre minden egyes ügyben, amikor a külföldre szökött kommunista a nyomozólevél visszavonását kéri, döntés előtt a terhelt személyére, külföldön tanúsított magatartására és a vád tárgyát képező bűncselekményre vonatkozó adatokat bizalmasan közölni fogom Nagyméltóságoddal, hogy a Kormányzó Úr Ő-főméltósága esetleges óhaját részemre kikérni és velem közölni méltóztassék.

Tisztelettel értesítem nagyméltóságodat, hogy jelenleg az alábbi négy kérelem áll döntés előtt:

1.) Timberger József 31 éves, izr. vallású, miskolci születésű, volt budapesti lakos, nőtlen, vagyontalan cukrászsegéd, aki jelenleg Wienben lakik kéri, hogy a nyomozólevél ellene visszavonassék és szabadlábon állhasson a bíróság elé. Igazolta, hogy Wienben tartózkodása alatt ellene erkölcsi tekintetben kifogás fel nem merült és nincs adat arra, hogy Wienben bolsevista mozgalomban részt vett vagy a magyar állam ellen propagandát üzött volna. A bécsi magyar követ igazolta a rendőrigazgatóság pecsétjének és aláírásának hitelességét. Timberger József azt is igazolta, hogy két évig Ungvárott tartózkodott és ott egy cukorkagyáros üzem[-] és üzletvezetője volt és mint ilyen semmiféle politikai mozgalomban részt nem vett, sem ilyen pártnak tagja nem volt. A beszerzett rendőrségi jelentés szerint Timberger József szocialista volt, de nem kommunista. Nem erőszakoskodott és nem hatalmaskodott, általában jóindulatúan viselkedett. A budapesti kir. ügyészség őt zsarolás büntettségével

⁴⁸ Lásd 24.

⁴⁹ A kormányzói kabinetirodát dr. Bartha Richárd (1871–1927) vezette.

és magánlaksértés büntetével vádolja. A vád tárgyává tett cselekmény büntetése öt évet meg nem halad. A cselekmény lényege, hogy a cukorkaüzemek szocializálásában részt vett. Terhelt egyénisége alárendelt jelentőségű. Cselekménye nem súlyos. A kir. főügyész a nyomozólevél visszavonását véleményezi. Terhelt kérelmét teljesíteni szándékozom.

2.) Rejtő Vilmos abaujszántói születésű, volt budapesti lakos, 40 éves izr. vallású, nő, volt székesfővárosi kezelő tisztviselő, szintén kérte az ellene kibocsátott nyomozólevél visszavonását, sőt időközben súlyos családi körülményei miatt haza is érkezett és egyelőre szabadlábbon is hagyatott.

Kérvényéhez csatolta a wieni rendőrigazgatóság bizonyítványát, amely szerint ellene sem erkölcsi, sem politikai tekintetben kifogás fel nem merült. Bolsevista körökkel nem érintkezett és a magyar állam ellen propagandát nem űzött. A bécsi m. kir. követ a pecsét és aláírás hitelességét igazolta. Ugyancsak a bécsi magyar követség 222/pol. számú titkos jelentése szerint Rejtő Vilmos kegyelemre érdemes, politikai működést Wienben nem fejtett ki. Rejtő Vilmos igazolta, hogy Wienben négy éven át egy részvénytársaságnál volt alkalmazásban és hogy Budapesten ugyanezen részvénytársaság fiókjának vezetésével bízott meg. A beszerzett rendőrségi jelentés szerint Rejtő Vilmos a diktatúra alatt tisztességesen viselte magát. Nem volt kommunista, nem erőszakoskodott, vagyontalan volt, sőt ellenforradalmároknak szolgálatot tett. Rejtő Vilmos az Igazságügy-ministerhez intézett beadványában becsületszavára jelentette ki, hogy öt éven belül semmiféle politikai egyesületnek tagja nem lesz és minden néven nevezendő politikai tevékenységtől távol tartja magát. A budapesti kir. ügyészség őt lázadás büntetével vádolja, mert annak idején vezető tagja volt annak a lázadó csoportnak, amely a székesfővárost elfoglalta, a régi vezetőséget állásából elűzte és helyettük kommunista egyéneket rakott. Rejtő Vilmos a főváros XVI. ügyosztályának vezetésével bízott meg. Tetteitársai hatóság elleni erőszak büntetésében mondattak ki bűnösnek és az egyik egy évi és két hónapi, a másik tíz hónapi börtönre ítéltetett. A kir. főügyész nem ajánlja a kérelem teljesítését mert terheltet a mindenáron való érvényesülés vágya vitte. A kérelmet teljesíteni szándékozom, mert terhelt cselekménye enyhébb jellegű, ő maga másodrendű alak és tulajdonképpen az akkori idők szelleme sodorta bele a bűncselekmény elkövetésébe. Terheltnek Budapesten állása, családja van, Wienben tisztességesen viselkedett és így módot kell neki adni arra, hogy magát az ellene emelt vádak tekintetében szabadlábbon tisztázhassa.

3.) Dr. Sándor András, 35 éves, izr. vallású, volt újpesti ügyvédjelölt, jelenleg wieni lakos, a wieni Polizeidirektionnak a bécsi magyar követség által láttamozott bizonyítványával igazolta, hogy Bécsben ellene kifogás fel nem merült, bolsevista mozgalomban részt nem vett és a magyar állam ellen propagandát nem űzött. A budapesti államrendőrség jelentése szerint abban a házban, amelyben lakott jó

magaviseletű egyénnek ismerték. A budapesti kir. ügyészség dr. Sándor Andrászt izgatás büntettségével vádolja, mert mint az Ügyvédjelöltek Országos Szövetségének egyik vezető tagja, dicsőítő beszédeket tartott a kommunizmus mellett. A tanúk vallomása szerint erősen izgatott a polgári osztály ellen, viszont Diószeghy János belügyminiszteri tanácsos írásbeli nyilatkozata szerint nevezett megbízható, kommunista nem volt. A kir. főügyész a kérelem teljesítését nem ajánlja, mert terheltet veszedelmes kommunistának tartja. A terhelt kérelmét teljesíthetőnek tartom. Cselekménye nem súlyos, ha nagyszájú volt is, senkinek bajt nem okozott, s így közveszélyesnek nem tekinthető.

4.) Daridai József 48 éves, magyarádi születésű, volt rákospalotai lakos, r. k. valóságú, lakatossegéd, a bécsi magyar követség által láttamozott erkölcsi bizonyítvány szerint ellene Steyr-ben,⁵⁰ ahol lakik semmi kifogás nem merült fel. Becsátolt bizonyítványa szerint osztrák fegyvergyárban mint lakatos működik. A budapesti államrendőrség jelentése szerint terhelt a Máv Istvánélki főműhelyének bizalmija volt és mint ilyen szélsőségs felé hajlott. A bécsi m. kir. követség bizalmas jelentése szerint nevezett a bécsi magyar kommunista párt igazolt tagja volt Bécsben. A pestvidéki kir. ügyészség lázadás és izgatás büntettségével vádolja terheltet, mert a kommunizmus mellett szónokolt s a vörös hadseregbe való belépésre hívott fel. A kir. főügyész terhelt kérelmét teljesíthetőnek nem találja, mert terheltet kommunistának tartja. A cselekmény nem súlyos. Minthogy azonban a bécsi magyar követség jelentése szerint terhelt ott a kommunista párt igazolt tagja volt, kérelmét teljesíthetőnek nem tartom, mert terhelt közveszélyesnek látszik.

Ennek a négy terheltnek kérelme a legközelebbi ministertanácsban való döntés céljából készen áll és ez okból tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, méltóztatassék számomra a Kormányzó Úr Ő-főméltósága esetleges óhaját ez ügyekben kikérni és velem közölni.⁵¹

Egyúttal tisztelettel megküldöm Nagyméltóságodnak azt a két jegyzéket, amelyet az egyes ügyészségek és kerületi rendőrfőkapitányságok jelentései alapján elkészítettem, és amely magában foglalja azon kommunista bűncselekménnyel terhelt egyének névsorát, akik az ellenük indított eljárás alatt megszöktek. Nagyon valószínű, hogy e szökevények túlnyomó része külföldön tartózkodik. A másik jegyzék azoknak névsorát foglalja magában, akik külföldön a magyar nemzet ellen való gyalázó hadjáratban részt vettek és akik ellen emiatt a budapesti kir. ügyészség bűnvádi eljárást indított. Sem az egyik, sem a másik jegyzék nem teljes. A szökevényekről ugyanis az egyes hatóságok jegyzéket nem vezettek és így az általuk készített kimutatás

⁵⁰ város Felső-Ausztriában

⁵¹ A Minisztertanács 1924. augusztus 22-i ülésén Timberger József, Rejtő Vilmos és dr. Sándor András kérelmének teljesítéséhez hozzájárult, Daridai József kérelmét elutasította. MNL OL W 12 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (1867–1944) = eleveltar.hu

hiányos. Nem készült jegyzék – mert hiszen a kir. ügyészségek nem is tudhatják –, azokról akik a megszállott területen és külföldi sajtóban ellenünk nemzetgyalázást követtek el. Igyekezni fogok a magyar kir. Külügyministerium útján egy ilyen névjegyzéket összeállíttatni, amely magában foglalja azok névsorát, akik a külföldi sajtóban ellenünk nemzetgyalázást követtek el.

Végre értesítem Nagyméltóságodat, hogy a nekem megküldött *Hogyan üljön* című és kormányzósértést magában foglaló közlemény miatt a további intézkedéseket megtettem.

A kérdéses közlemény a New Yorkban megjelenő Új Előre című kommunista lapban évekkal ezelőtt tétetett közzé s így valószínű, hogy időközben elévült.⁵²

Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletem kijelentését.

Budapest, 1924. július hó 30.

MNL OL IM K 578 653. f. 2. cs. 29. őe. Bi. 728. – Gépirat, dr. Váry Albert levéltervezete.

---

⁵² Lásd 24.

A m. kir. belügyminiszter – a M. Kir. Államrendőrség budapesti főkapitányának, országos kerületi főkapitányainak és a révfőkapitányának

[Budapest, 1924. július 31.]

Aktaszám: 14.096/1924. BM VII. Res.
Szigorúan bizalmas! Sajatkezű felbontásra!

Tárgy: Hazatérő emigránsokkal szemben követendő eljárás

Utóbbi időben azon külföldön élő magyar állampolgárok, akik a kommun bukása után nem rendes úton távoztak külföldre, mind gyakrabban folyamodnak útlevélért külképviseleti hatóságainkhoz, hogy hazatérhessenek.

Ezek részére útlevél helyett egy hazatérésre szóló rövid lejáratú, fényképpel ellátott igazolvány állítatik ki.

Hogy a hazatérő emigráns volta kitűnjék, az igazolványra „*Rendelet ellenesen távozott – igazolt*” vagy csupán „*Rendelet ellenesen távozott*” szövegű bélyegző alkalmaztatik.

A hazatérő „emigránsok” érkezését a határállomások rendőrségi kirendeltségei haladéktalanul kötelesek jelenteni. A jelentésben feltüntetendő az igazolványt kiállító követség, az „emigráns” személy adatai és a község vagy város, a hol az „emigráns” állandóan lakni szándékozik.

Az az „emigráns”, akinek hazatérési igazolványán „*Rendelet ellenesen távozott*” szövegű bélyegző áll, a határátlépés alkalmával őrizetbe veendő, s a budapesti főkapitányság fogház- és toloncügyosztályaához szállítandó, ahol mindaddig őrizetben tartandó, amíg az ún. proletárdiktatúra alatt és azután is tanúsított magatartása megvizsgálást nyert és az illetékes bíróság elé állítása fölötti döntés megtörtént.

A hazatért „emigránsok” állandó bizalmas megfigyelés alatt tartandók s amennyiben megállapítást nyerne, hogy magatartásuk az államra vagy a társadalomra veszélyes, vagy káros, <vagy pedig megállapítatnék, hogy az általuk kiállított nyilatkozatban foglalt ígéretet nem tartják meg,> ellenük a 4.352/1920. int. BM számú rendelet⁵³ értelmében kell eljárni, ha pedig politikába elegyednének, úgy az ügy haladéktalanul jelentendő.

⁵³ A rendelet *Az állam biztonságára vagy a társadalmi rend és béke szempontjából, valamint a közbiztonságra veszélyes, aggályos és gyanús, úgyszintén gazdasági okokból káros egyének rendőri felügyelet alá helyezése, őrizetbevétele és internálása* címmel jelent meg 1920. március 7-én.

Budapest, 1924. évi július hó 31-én.

MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006. – Levéltervezet dr. Boór Aladár osztálytanácsos kézjegyével. – A m. kir. belügyminiszter egyúttal azonos szövegű levelet küldött a m. kir. pénzügyminiszternek a M. Kir. Vámórség utasítása céljából.

32.

A Budapesti Kir. Ügyészség indítványa

[Budapest, 1924. augusztus 8.]

Aktaszám: 83.835/1924. k.ü.

VIII.

Eljárás megszüntetése elévülés címén bírói eljárás esetében.

A budapesti Büntetőtörvényszéknek!

Ezeket az iratokat ./- alá idezárva a következő indítvány tételével küldöm át:

A törvényszék Kassák Lajos ellen izgatás büntette miatt 7.133/1920. és 5.845/1920. szám alatt kibocsátott nyomozólevelet vonja vissza és a bűnvádi eljárást most már elévülés címén mondja ki megszüntnek.

Indokok:

A fentnevezett terhelt ellen a törvényszék 7.133/1920. és 5.845/1920. szám alatt nyomozólevelet bocsájtattot ki és 1920. évi december hó 16-ik napján B.IV. 7.133/1920. számú és f. é. [1920.] aug. 2-án B.IV. 5.845/1920. végzésével a terhelt kézrekerülteig az eljárást megszüntette.⁵⁴ Azóta ellene a bíróság a Btk. 108. §-ának megfelelő és az elévülést félbeszakító intézkedést nem tett.

A tovább való bűnvádi eljárást tehát ebben az ügyben az 1914. évi XIV. tc. 48. §-a értelmében az elévülés kizárja.

Budapest, 1924 évi augusztus hó 8.-ik napján.

Dr Brassován
előadó.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Ismeretlen kéz által kitöltött nyomtatvány dr. Brassován Julián ügyész autográf aláírásával.

---

⁵⁴ Lásd 5., 7., 9., 11.

**Magyarország Kormányzója Kabinetirodájának főnöke – a m. kir.
igazságügy-miniszternek**

[Budapest, 1924. augusztus 16.]

MAGYARORSZÁG KORMÁNYZÓJÁNAK
KABINETIRODÁJA^f

Aktaszám: 115/1924. eln.

BIZALMAS.
SAJÁTKEZŰ FELBONTÁSRA.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

A Kormányzó Úr Ő Főméltóságának, a Nagyméltóságod folyó évi július hó 30-án Bi. 728/42. szám alatt kelt nagybecsű átiratában foglaltakról⁵⁵ siettem tüzetes jelentést tenni és azok tekintetében a következőkről van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel értesíteni.

Az átirat bevezetésében foglaltakat Ő Főméltósága megelégedéssel és megnyugvással méltóztatott tudomásul venni. Ami pedig a nagybecsű átiratban említett négy konkrét ügyben (Timberger József, Rejtő Vilmos, dr. Sándor András és Daridai József ügye) Nagyméltóságod által tervezett intézkedéseket illeti, van szerencsém közölni, hogy azokra vonatkozólag Ő Főméltósága részéről aggály vagy észrevétel nem merült fel.

Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletem nyilvánítását.

Budapest, 1924. évi augusztus hó 16. napján.

Bartha
a kabinetiroda főnöke.

Nagyméltóságú
dr. Pesthy Pál úrnak
magyar királyi igazságügyminiszter

Budapest.

---

⁵⁵ Lásd 30.

[Dr. Váry Albert megjegyzései a levél verzóján:]
A benti értesítés folytán a benti négy egyén ügye az 1924. aug. 22-én tartott minisztertanácsra előadatott.

Bpest 924 VIII/29

Váry

NB: A miniszter úr Öexc.jának Uray Őméltóságával⁵⁶ történt megállapodása folytán jövőre az ügyek a minisztertanácsra való *előkészítés után* az ügydarabbal együtt *rövid úton* fölvitetnek a kabinetirodába, ott előadatnak s aztán kerülnek minisztertanács elé.

Bpest 924 VIII/29

Váry

MNL OL IM K 578 653. f. 2. cs. 29. őe. Bi. 728. – Gépirat dr. Bartha Richárd autográf aláírásával. – A levelet a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 1924. augusztus 28-án Bi. 728/45. számon iktatták.

---

⁵⁶ dr. Uray István tanácsos

**A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék végzése a Kassák Lajos elleni
bűnvádi eljárás megszüntetéséről**

[Budapest, 1924. szeptember 3.]

A BUDAPESTI KIR. BÜNTETŐ TÖRVÉNYSZÉK^f
Aktaszám: B.IV. 5.845/1920.

A Magyar Állam nevében

A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék vádтанácsa izgatás büntette miatt Kassák Lajos ellen indított bűnügyben az államügyszségnek 83.835/1924. számú indítványa folytán⁵⁷ az alulírott napon tartott zárt ülésében meghozta a következő

végzést.

A vádтанács sajtó útján elköv. izgatás miatt Kassák Lajos ellen indított bűnvádi eljárást a Btk. 106. §-ában meghatározott elévülés bekövetkezése folytán megszünteti és az 1920. évi június hó 1. napján 5.845/1920. és 7.133/1920. szám alatt kibocsátott nyomozólevelet⁵⁸ a Bp. 470. §-ának utolsó bekezdése alapján visszavonja.

A bűnügyi költségek a Bp. 482. §-ának 1. bekezdése értelmében az államkincstárt terhelik.

Indokolás.

A bíróság az 1920. évi aug. 2. és dec. 15.⁵⁹ napján [B.IV.] 5.845/1920. [és] 7.133/1920. szám alatt kelt határozata óta a terhelt ellen sem olyan határozatot nem hozott, sem olyan intézkedést nem tett, amely a Btk. 108. §-a szerint az elévülést félbeszakította volna.

Minthogy ekkép lefolyt az az idő, amelynek elteltével a bűnvádi eljárást az 1914. évi XIV. tc. 48. §. értelmében beállott elévülés kizárja[,] ennél fogva a bűnvádi eljárást megszüntetni és a nyomozóleveleket visszavonni kellett.

Bp 1924 évi szept hó 3 napján.

⁵⁷ Lásd **32.**

⁵⁸ A második nyomozólevelet 1920. június 25-én bocsátották ki – lásd **7.**

⁵⁹ *helyesen:* dec. 16. – lásd **11.**

Dr Gőczi Károly⁶⁰ sk
vádтанács előadó

A kiadmány hitelül
/azonosítatlan aláírás/

[Címzés:]
Kir. Ügyészség
H.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Ismeretlen kéz által kitöltött nyomtatvány. – Az iratot a Budapesti Kir. Ügyészségen 1924. szeptember 9-én 94.582-es számon érkezették.

---

⁶⁰ Dr. Gőczi Károly, a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék bírása.

A Budapesti Kir. Ügyészség – dr. Györki Imrének

[Budapest, 1924. október 28.]

A budapesti kir. ügyészségtől.^f
Aktaszám: 72.004/1924. k.ü.

Kassák Lajos író, wieni lakos képviselőjében 1924. évi június 30-án beadott előterjesztésre⁶¹ értesítem, dr. Györki Imre budapesti ügyvédet, hogy az előterjesztésben hivatkozott IV. 12/254-1919. számú⁶² ügyben 1920. évi szeptember 24-én 25.418/1920.⁶³ k.ü. szám alatt és 1920. évi október hó 6-án 25.049/1920. k.ü. szám alatt megszüntető határozat hozatott, a mely határozatok az ezen ügyben Kassák Lajoson kívül szereplő egyénekre vonatkoznak.

A 13/254-1919. lsz. ügynek Kassák Lajosra vonatkozó része 1920. évi január hó 21. napján 51.644-1919. k.ü. szám alatt a IV. 5/41-1920. és IV. 5/49-1920. lsz. ügyekkel lett egyesítve.

Ezen egyesített ügyekben Kassák Lajos ellen sajtó úján elkövetett izgatás büntette címén volt eljárás folyamatban és ellene a vádtaács B.IV. 5.845/1920. és B.IV. 7.133/1920. szám alatt nyomozólevelet bocsátott ki. A nyomozólevelet a kir. büntetőtörvényszék vádtaácsa indítványomra 1924. évi szeptember hó 3. napján kelt B.IV. 5.845/1920. számú végzésével⁶⁴ visszavonta és a bűnvádi eljárást az 1914. évi XIV. tc. 48. §-a értelmében elévülés címén megszüntette.

Budapest, 1924. október hó 28-án.

Dr. Strache kir. főügyész.
a budapesti kir. ügyészség elnöke

A kiadmány hitelül:
Havas.
kiadó.

⁶¹ Lásd 21.

⁶² helyesen: IV. 13/254-1919. számú

⁶³ A második számjegy olvasata bizonytalan.

⁶⁴ Lásd az előző iratot.

[Címzés:]

Tekintetes

Györki Imre ügyvéd úrnak,

Budapest,

VI. Gyár ucca 40. sz. I. em. 13.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Hivatali példány, ismeretlen kéz írása Dr. Strache Gusztáv autográf aláírása nélkül, a kiadó aláírásbélyegzőjével.

Dr. Strache Gusztáv (1872–?) 1930-ig töltötte be a Budapesti Kir. Ügyészség elnöki tisztét.

1925

36.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Főügyészség elnökének

[Budapest, 1925. február 18.]

Hivatalos másolat.

Aktaszám: Bi. 799/1. IM

Bizalmas! Saját kezéhez!

Tárgy: Kommunista gyanúsított tárgyalások függőben tartása

Az 1924. évi április hó 18-án kelt 21.906/1924. IM IV. számú körrendeletem módot adott arra, hogy a kir. ügyészség az ún. kommunista bűncselekménnyel terhelt oly egyénnel szemben, akik magukat a bűnvádi eljárás alól elvonva, külföldre távoztak (ún. emigránsok), amennyiben a reájuk nézve a rendeletben megjelölt előfeltételek fennforognak és a külföldről visszatérve készek az ellenük emelt váddal szemben a bíróság elé állani, előzetes engedélyem alapján a bíróságnál a kibocsátott nyomozólevél visszavonását indítványozza s ha a terhelt a nyomozólevél visszavonását követő három hónapon belül a kir. ügyészségnél személyesen jelentkezik, a letartóztatás elrendelésétől eltekinthessen.

Felkérem Méltóságodat, szíveskedjék a felügyelete alatt álló kir. ügyészségeket sürgősen utasítani, hogy mindazokban a bűnügyekben, amelyekben a terhelt ily irányú kérelme alapján a nyomozólevél visszavonatot, megfelelő módon eszközöljék ki, hogy a bíróság a főtárgyalást további rendelkezésemig ne tartsa meg, illetve a már esetleg kitűzött főtárgyalást napolja el.

Ugyanilyen eljárást kell követni ama bűncselekmények eseteiben is, amelyek miatt a 4.039/1919. M.E. számú rendelet alapján folyik bűnvádi eljárás, ha a cselekményre a törvény öt évet meg nem haladó szabadságvesztés büntetést állapít meg s ha a terhelt az úgynevezett emigránsok közé *nem* sorozható vagyis *nem* oly egyén, aki az 1921. évi december hó 22. napján kelt kegyelmi elhatározással azért nem részesült közkegyelemben, mert magát a bűnvádi eljárás alól elvonva *külföldre* távozott.

Budapest, 1925. február hó 18-án

dr. Pesthy Pál s.k.

MNL OL IM K 578 653. f. 2. cs. 32. őe. Bi. 799/1. – Sokszorosított gépirat,
a tárgymegjelölés ceruzával.

A címzett dr. Dabasi Halász Lajos (1861–1940) a Budapesti Királyi Főügyészség
elnöke.

A m. kir. belügyminiszter – a m. kir. külügyminiszternek

[Budapest, 1925. április 9.]

M. KIR. BELÜGYMINISZTERIUM.^f

Aktaszám: 5.374/1925. BM VII. Res.

Tárgy: Az ún. emigránsok külföldi utaztatásának szabályozása

A kommunista bűncselekményekkel terhelt ún. emigránsok külföldre szóló útleveleinek kiállítására körüli eljárás szabályozása tárgyában kelt 939/1925. Pol. számú nagybecsű válaszirata van szerencsém közölni Nagyméltóságoddal, hogy az eljárás egyöntetősége érdekében kívánatos volna oly irányú intézkedés, hogy a Nagyméltóságod bölcs vezetése alatt álló külügyi hatóságok ne forduljanak e tárgyban közvetlenül az egyes rendőrhatalóságokhoz, hanem az ún. emigránsoknak minden ily irányú kérelmét közvetlenül, avagy a Nagyméltóságod bölcs vezetése alatt álló Külügyministerium útján hozzám, illetve a vezetésem alatt álló ministerium közbiztonsági osztályához juttassák el. Én fogom aztán az egyes esetekben, főleg a bűnvádi eljárás alatt álló ún. emigránsok ily irányú kérelme tárgyában az Igazságügy-minister úr véleményét kikérni.

Felkérem Nagyméltóságodat, hogy a külképviseleti hatóságokhoz e tárgyban kiadandó rendeletet velem is szíveskedjék közölni.

Budapest 1925 IV/9.

[Címzés:]

Külügyminister

MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006. – Dr. Czövek Sándor
levéltervezete.

A m. kir. külügyminiszter – a m. kir. belügyminiszternek

Budapest, 1925. április 27.
[Budapest, 1925. április 27.]

MAGYAR KIRÁLYI KÜLÜGYMINISTERIUM^f
Aktaszám: 1.225/1925. Pol.

Tárgy: az ún. emigránsok külföldi utazgatásának szabályozása
1 melléklet

Hivatkozással folyó évi április hó 15-én 5.374. szám alatt kelt nagybecsű átíratára⁶⁵ van szerencsém Nagyméltóságodnak az ún. emigránsok külföldi utazgatásának szabályozása tárgyában külképviseleti hatóságainkhoz intézett rendeletemet⁶⁶ szíves tudomásvétel végett csatoltan megküldeni.

A miniszter helyett:

Kánya Kálmán

[Címzés:]
Nagyméltóságú
Rakovszky Iván
m. kir. belügyminiszter úrnak,
Budapest.

MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006. – Gépirat dr. Kánya Kálmán autográf aláírásával. – Az iratot a M. Kir. Belügyminisztériumban 1925. május 1-jén érkezették.

⁶⁵ Az 1925. április 9-i levéltervezet tisztázatat (lásd az előző iratot) minden bizonnyal 15-én írta alá a belügyminiszter.

⁶⁶ Lásd a következő iratot.

39.

A m. kir. külügyminiszter rendelete a Magyar Királyság külképviseletei számára

Budapest, 1925. április 27.
[Budapest, 1925. április 27.]

M. kir. Külügyminiszter.^f
Aktaszám: 1.225/1925. Pol.
Bizalmas!

Tárgy: Az ún. emigránsok külföldi utazgatásának szabályozása

Utóbbi időben azon külföldön élő és ott mint emigránsok szereplő magyar állampolgárok, akik a kommun bukása után nem rendes úton külföldre távoztak és egyelőre hazatérni nem szándékoznak, mindgyakrabban útlevéért folyamodnak külképviseleti hatóságainkhoz, hogy ezzel más külföldi államba utazhassanak.

Külképviseleti hatóságaink ilyen esetekben vagy tölem kérnek utasítást vagy pedig a m. kir. belügyminiszterium, illetve az egyes rendőrhatalóságok véleményét kikérik arra nézve, hogy ezen kérelmeket teljesítsék-e vagy sem.

A kommunista bűncselekményekkel, illetve államellenes bűncselekményekkel terhelt ún. emigránsok külföldre szóló útleveleinek kiállítása körüli eljárás egyöntetűségének szabályozása végett a m. kir. belügyminiszter és a m. kir. igazságügy-miniszter urakkal egyetértőleg felkérem Nagyméltóságodat / Méltóságodat / Nagyságodat, hogy a külföldön élő ún. emigránsoknak minden ilyen irányú kérelmét a m. kir. belügyminiszter és a m. kir. igazságügy-miniszter urakkal egyetértőleg való döntés végett hozzám szíveskedjék felterjeszteni.

A miniszter helyett:

Kánya sk.

MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006. – Sokszorosított gépirat, dr. Kánya Kálmán autográf aláírása nélkül.

40.

A m. kir. belügyminiszter – a m. kir. igazságügy-miniszternek

[Budapest, 1925. szeptember 5.]

M. kir. Belügyministerium^f
Aktaszám: 6.496/1925. BM VII. Res.

Tárgy: Kassák Lajos emigráns hazatérési ügye

Kassák Lajos író, kommunista emigráns azzal a kéréssel fordult a bécsi m. kir. követséghez, hogy részére hazatérésre érvényes útiigazolvány állíttassék ki az előírt eljárás mellőzésével, miután a bpesti kir. büntetőtörvényszék vádтанácsa a sajtó útján elkövetett izgatás bűntette miatt ellene kibocsátott nyomozólevelet visszavonta.

Tisztelettel felkérem Nagyméltóságodat, hogy az előterjesztett kérelem tárgyában állást foglalni s nagybecsű álláspontjáról engem mielőbb tájékoztatni méltóztassék.

Budapest, 1925. évi szeptember hó 5-én.

A minister rendeletéből:

Diószeghy
ministeri tanácsos.

[Címzés]
M. kir. Igazságügyminister úrnak
Budapest.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat dr. Diószeghy János, a M. Kir. Belügyminisztérium VII. Közbiztonsági Osztálya vezetőjének autográf aláírásával. A levelet a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban Bi. 741/13. számon 1925. szeptember 9-én iktatták.

41.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. belügyminiszternek

[Budapest, 1925. szeptember 18.]

M. kir. Igazságügyminiszterium
Aktaszám: Bi. 741/13.

A m. kir. belügyminiszter úrnak

Kassák Lajos kommunista szökevény útlevele tárgyában Nagyméltóságodnak 1925. szeptember hó 5-én kelt 6.496/1925. VII. Res. sz. a kelt nagybecsű megkeresésére⁶⁷ tisztelettel van szerencsém értesíteni Nagyméltóságodat, hogy Kassák Lajos hazatérés, illetve útlevél kiadása iránt előterjesztett kérelme tekintetében a 21.906/1924. IM IV. sz. miniszteri rendeletben előírt eljárás nem mellőzhető, mert bár a Kassák Lajos ellen izgatás büntette címén kibocsátott nyomozólevél visszavonott, de hazatérésének engedélyezése előtt Kassák Lajosnak Bécsben kifejtett, részben politikai jellegű tevékenysége is vizsgálat tárgyává teendő s ez csak a 21.906/1924. IM IV. sz. rendeletben előírt eljárás lefolytatása során történhetik meg.

Bpest 925 IX. 18

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Dr. Váry Albertnek a m. kir. igazságügy-miniszter nevében írt levéltervezete a M. Kir. Belügyminisztériumtól érkezett 1925. szeptember 5-i levél verzóján olvasható. – A levelet 1925. szeptember 22-én küldték el.

---

⁶⁷ Lásd az előző iratot.

Kassák Lajos kérvénye a m. kir. igazságügy-miniszterhez

[Bécs, 1925. december 9. előtt]

Aktaszám: 57.996/1925. IM IV.

A nagyméltóságú m. Kir. Igazságügyminister Úrhoz
Budapest

Kérvénye
Kassák Lajos, író,
wieni (XIII. Amalienstrasse 26.) lakosnak
hazatérési igazolvány illetőleg útlevél kiállítása iránt.

Nagyméltóságú Minister Úr!
Kegyelmes Uram!

Tisztelettel alólírott azon kéréssel fordulok Nagyméltóságodhoz, hogy – miután az ellenem folyamatban volt bűnügyi eljárás a budapesti kir. ügyészség 72.004/1924. sz. végzése szerint⁶⁸ megszűnt – itt tartózkodásom alatt pedig ellenem erkölcsi tekintetben kifogás fel nem merült – tehát hazatérésemnek akadályá nincsen, –

részemre hazautazásra alkalmas útlevél vagy igazolvány kiállítását engedélyezni méltóztatnék.

Mély tisztelettel

Kassák Lajos
író

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Idegen kéz írása; a keltezés nélküli iratot – az alább következő igazolással együtt benyújtva – 1925. december 9-én iktatták a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban.

---

⁶⁸ Lásd 34–35.

A Bécsi Rendőrigazgatóság igazolása

[Bécs, 1925. október 30.]

Polizeidirektion Wien.

Dem ungarischen Staatsangehörigen Ludwig Kassak, Schriftsteller, am 21. März 1887 in Nove Zansky [!] geboren, angeblich nach Budapest zuständig, katholisch, verheiratet, seit 16. April 1920 in Wien, derzeit XIII., Amalienstrasse 26 wohnhaft, wird zum Zwecke der Vorlage vor ungarischen Behörden bestätigt, dass er während seines Aufenthaltes hierselbst weder in moralischer noch in staatsbürgerlicher Hinsicht zu missliebigen Wahrnehmungen Anlass gegeben hat. Es ist der Polizeidirektion auf Grund der im Gegenstande durchgeführten Erhebungen nicht bekannt geworden, dass er in Wien an der bolschewistischen Bewegung teilgenommen oder hier gegen den ungarischen Staat Propaganda getrieben hätte.

Wien, am 30. Oktober 1925.

/azonosítatlan aláírás/

[az okirat szövegének magyar fordítása:]

Rendőrigazgatóság, Bécs.

A magyar állampolgárságú Kassák Lajosnak – író, született 1887. március 21-én Érsekújvárott, állítólagosan budapesti illetőségű, katolikus, házas, 1920. április 16. óta bécsi, ez idő szerint XIII. kerület, Amalienstrasse 26. szám alatti lakos – igazoljuk a magyar hatóságoknak való bemutatás céljából, hogy itt tartózkodása alatt sem erkölcsi, sem állampolgári szempontból kifogás ellene nem merült fel. A rendőr-főkapitányság az e tárgyban folytatott vizsgálatok során nem szerzett tudomást arról, hogy Bécsben a bolsevik mozgalomban résztvett volna, vagy a magyar állam ellen propagandát fejtett volna ki.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Gépirat – Az igazolást 1925. december 9-én 57.996. számon iktatták a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban.

44.

Kassák Lajos nyilatkozata

[Bécs, 1925. december 11.]

Nyilatkozat.

Becsületszavam adom, hogy az országba való visszabocsátásom után nem veszek részt politikai pártnak, egyesületnek vagy szervezetnek szervezésében és működésének irányításában, nem veszek részt politikai gyűlés rendezésében vagy összehívásában, ily gyűléseken tisztet nem viselek és fel nem szólalok, nem leszek politikai jelentőségű lapnak szerkesztője, kiadója, politikai tartalmú közlést sajtó útján sem saját nevem alatt, sem névtelenül vagy más neve alatt közzé nem teszek és általában minden szembetűnő politikai tevékenységtől és magatartástól tartózkodni fogok.

Kassák Lajos

Wien 1925 december 11[-]én

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Idegen kéz írása, Kassák Lajos autográf aláírásával.

45.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Főügyészség elnökének

[Budapest, 1925. december 11.]

Aktaszám: 57.996/1925. IM IV.

A bpesti kir. főügyész úrnak

Kassák Lajos kommunista szökevénynek hazatérési kérelmét annak megállapítása iránt, hogy nevezett ellen van-e a bpesti kir. ügyészségen bűnvádi eljárás s esetleg a 21.906/1924. IM IV. sz. rendeletben szabályozott eljárás lefolytatása iránt Méltóságodnak megküldöm.

Bpest 1925 XII. 11./

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Dr. Váry Albert levéltervezete, az iratot a miniszter 1925. december 11-én írta alá (lásd **48.**), azonban csak december 15-én küldték el.

1926

46.

A Budapesti Kir. Ügyészség – a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszéknek

[Budapest, 1926. január 13.]

Aktaszám: 125.046/1925. k.ü.

Sajtó útján elkövetett izgatás büntetével terhelt Kassák Lajos bűnügyében a B.IV. 5.845/1920. számú iratokat visszaküldöm azzal, hogy indítvány szükségé fenn nem forog, mert az 1924. évi szeptember hó 3. napján B.IV. 5.845/1920. szám alatt kelt végzéssel⁶⁹ a bűnvádi eljárás már meg lett szüntetve.

Budapest, 1926 I 13.

[Címzés:]

A kir. brő. törvényszéknek

H.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Levéltervezet dr. Baróthy Pál főügyész helyettes aláírás-bélyegzőjével. – A kész iratot 1926. január 19-én vagy 20-án küldték el.

---

⁶⁹ Lásd 34.

**A Budapesti Kir. Ügyészség elnökének helyettese – a Budapesti Kir.
Főügyészség elnökének**

[Budapest, 1926. január 20.]

A BUDAPESTI KIR. ÜGYÉSZSÉGTŐL.^f

Aktaszám: 125.089/1925. k.ü.

Hivatkozással a 11.536/1925. f.ü. számú rendeletére jelentem Méltóságodnak, hogy a Wienben tartózkodó Kassák Lajos író ellen a vezetésem alatt álló budapesti kir. ügyészségnél az ügynevezett tanácsköztársaság ideje alatt sajtó útján elkövetett izgatás büntette miatt IV. 13/254–1919., IV. 5/41–1920. és IV. 5/49–1920. lsz. alatt három bűnügy volt folyamatban. Ezen ügyek egyesítve lettek és a budapesti kir. büntetőtörvényszék vádтанácsa a szökésben levő Kassák Lajos ellen B.IV. 5.845/1920. és B.IV. 7.133/1920. szám alatt nyomozólevelet bocsátott ki.⁷⁰ A nyomozólevelet a vádтанács indítványomra 1924. évi szeptember hó 3. napján kelt B.IV. 5.845/1920. számú végzésével⁷¹ visszavonta és a bűnvádi eljárást az 1914. évi XIV. tc. 48. §-a értelmében elévülés címén megszüntette.

Kassák Lajos ellen más bűnvádi eljárás folyamatban nem volt és jelenleg ellene bűnvádi eljárás folyamatban nincs.

Kassák Lajosnak az Igazságügy-miniszter úrhoz intézett kérvényét és annak melékletét ./.. alatt csatolom.

Budapest, 1926. évi január hó 20. napján.

Dr. Polányi Aladár
kir. főügyész, h.
a budapesti kir. ügyészség elnöke, h.

[Címzés:]

Méltóságos

Dr. dabasi Halász Lajos

kir. főügyész úrnak

Budapest.

⁷⁰ Lásd 5., 7.

⁷¹ Lásd 34.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Gépírat autográf aláírással, az iratot a Budapesti Kir. Főügyészségen 1926. január 23-án 806. számon érkezették.

Polányi Aladár főügyész (1870–1941) 1937-es nyugdíjazásáig negyvenöt esztendőt töltött a magyar igazságszolgáltatás szervezetében.

48.

**A Budapesti Kir. Főügyészség elnökének helyettese – a m. kir. igazságügy-
miniszternek**

[Budapest, 1926. március 4.]

A budapesti kir. főügyészség.^f
Aktaszám: 1.948/1926. f.ü.

Háromrendbeli sajtó útján elkövetett izgatás büntetvével terhelt Kassák Lajos kommunista szökevény bűnügyében – hivatkozással Nagyméltóságodnak 1925. évi december 11-én kelt 57.996/1925. IM IV. sz. rendeletére⁷² jelentem, hogy a budapesti kir. büntetőtörvényszék 1924. évi szeptember 3-án B. 5.845/1920. sz. a. hozott végzésével a nevezettel szemben az eljárást az elévülés bekövetkezése folytán megszüntette⁷³ és az 1920. évi június 1-én a B.[IV.] 5.845/1920. és B.IV. 7.133/1920. sz. a. kibocsátott nyomozóleveleket⁷⁴ visszavonta.

Folyamodó kérvényét az ügyészség jelentésével és a bűnügyi iratokkal együtt ./.
alatt idezárva felterjesztem.

Budapest, 1926. március 4.

Csuppay Ferenc
kir. főügyész.

[Címzés:]

A m. kir. Igazságügyminiszteriumnak
Budapest.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat autográf aláírással, az iratot a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 1926. március 6-án 11.936. számon iktatták.

---

⁷² Lásd 45.

⁷³ Lásd 34.

⁷⁴ Lásd 5., 7. – A második nyomozólevelet 1920. június 25-én bocsátották ki.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Főügyészség elnökének

[Budapest, 1926. március 9.]

M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM.

IV. osztály^f

Aktaszám: 11.936/1926. IM IV.

Tárgy: A bpesti kir. ügyészség fölterjeszti az izgatás büntetével terhelt Kassák Lajos kommunista szökevény hazatérési kérelmére vonatkozó iratokat. Az eljárás megszűnt, nyomozólevél visszavonattott

A bpesti kir. főügyész úrnak

Izgatás büntetével terhelt Kassák Lajos kommunista szökevény hazatérési kérelme ügyében 1926. márc. 4-én 1.948/1926. f.ü. sz. a. kelt jelentésével⁷⁵ fölterjesztett iratokat ./ idezárva fölkérem Méltóságodat, hogy az idecsatolt *Álláspont* című Kassák Lajostól származó kommunista röpiratot a bpesti kir. ügyészség útján átvizsgáltatni, megállapítani és jelenteni szíveskedjék, hogy e füzetben foglaltak miatt indítható-e és mi címen bűnvádi eljárás s az elkövetett bűncselekmény nem évült-e el.

Bpest 926 III/9

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Dr. Váry Albert levéltervezete, a kész iratot 1926. március 12-én küldték el.

---

⁷⁵ Lásd az előző iratot.

50.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. külügyminiszternek

[Budapest, 1926. március 9.]

M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM.

IV. osztály^f

Aktaszám: 11.936/1926. IM IV.

Tárgy: A bpesti kir. ügyészség fölterjeszti az izgatás büntetével terhelt Kassák Lajos kommunista szökevény hazatérési kérelmére vonatkozó iratokat. Az eljárás megszűnt, nyomozólevél visszavonatot

A m. kir. külügyminiszter úrnak

Kassák Lajos bécsi kommunista szökevény hazatérési kérelmet terjesztett elő. Kassák Lajos író, ki ellen kommunista izgatás büntette miatt itt folyamatban volt eljárás[,] elévülés okából megszűnt. [sic!]

Tisztelettel van szerencsém fölkérni Nagyméltóságodat, méltóztassék a bécsi m. kir. követség útján megállapíttatni, s velem közölni, hogy nevezett Bécsben kommunista körökkel érintkezést tartott-e fenn s nemzetgyalázásban részes-e.

Bpest 926 III/9

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Dr. Váry Albert levéltervezete, a kész iratot 1926. március 12-én küldték el.

51.

**A Budapesti Kir. Főügyészség elnöke – a Budapesti Kir. Ügyészség
elnökének**

[Budapest, 1926. március 13.]

A budapesti kir. főügyészség.^f
Aktaszám: 2.456/1926. f.ü.

Az Igazságügy-miniszter úr 11.936/1926. IM IV. sz. a. kelt rendeletére⁷⁶ az izgatás büntetével terhelt Kassák Lajos kommunista szökevény hazatérési kérelme ügyében a 125.089/1925. sz. a. kelt jelentésével⁷⁷ felterjesztett iratokat visszaküldve felhívom Méltóságodat, hogy az idecsatolt *Álláspont* című[,] Kassák Lajostól származó kommunista röpiratot tüzetesen átvizsgálni és jelenteni szíveskedjék, hogy e füzetben foglaltak miatt indítható-e és mi címen bűnvádi eljárás, és a bűnvádi eljárás megindítását kizáró elévülés nem következett-e be?

Budapest. 1926. március hó 13.

Dabasi Halász Lajos
kir. főügyész.

[Címzés:]
A budapesti kir. ügyészség Elnökének
Budapest.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Gépirat, autográf aláírással. – Az iratot a Budapesti Kir. Ügyészségen 1926. március 17-én érkezettették, és azonnali elintézészt igénylő bélyegzővel látták el.

---

⁷⁶ Lásd 49.

⁷⁷ Lásd 47.

Kassák Lajos kérvénye a m. kir. igazságügy-miniszterhez

[Budapest, 1926. május 7. előtt]

Aktaszám: 22.666/1926. IM IV.

A nagyméltóságú
magyar kir. Igazságügyminister Úrhoz,
Budapesten

Kérvénye
Kassák Lajos író, wieni
(XIII. Amalienstrasse 26.) lakósnak
visszatérésének engedélyezése iránt
... számhoz.

Nagyméltóságú Minister Úr!
Kegyelmes Uram!

Mély tisztelettel alulírott azon alázatos kérelemmel járulok Nagyméltóságodhoz, hogy előző szám alatt már beterjesztett azon kérelmemnek, hogy Magyarországra visszatérhessek⁷⁸ – helyt adni méltóztassék.

Tudomásomra jutott, hogy bár az ellenem folyamatban lévő bűnügy jogerősen megszüntetett, mégis *Álláspont* cím alatt Wienben megjelent könyvem miatt a hazatérés részemre nem engedélyeztetett.

Tekintettel azon körülményre, hogy a könyv megjelenése óta több mint két év telt el és ezen idő alatt ezen könyv miatt ellenem eljárás folyamatba nem tétetett, tekintettel arra továbbá, hogy ez a könyv Magyarországon nem terjesztetett és hogy én ezen könyvet csupán a wieni pártharcok közepette írtam és hogy ez volt legutolsó politikai állásfoglalásom, amelyben azonban Magyarország és a magyar állam ellen semmi néven nevezendő kijelentés, izgatás vagy sértés nem foglaltatik, – ez a könyv nem lehet többé akadálya visszatérésem engedélyezésének.

Hivatkozással az előző kérvényben foglaltakra és az ott lévő mellékletekre, tisztelettel megújítom kérésem, vagyok Nagyméltóságodnak
a legmélyebb tisztelettel

Kassák Lajos

---

⁷⁸ Lásd 42.

[Ismeretlen kéz ceruzairásos megjegyzése a kérelem alatt:] A könyv Wienben jelent meg 1924 év nyarán. | nem sajtó, mert külföldön jelent meg

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Gépirat nem Kassák Lajos aláírásával. – A kérvényt a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 22.666. számon 1926. május 7-én iktatták.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Főügyészség elnökének

[Budapest, 1926. május 8.]

Aktaszám: 22.666/1926. IM IV.

A bpesti kir. főügyész úrnak

Izgatás büntettségével terhelt Kassák Lajos kommunista szökevény hazatérési kérelme ügyében 1926. márc. 9-én 11.936/1926. IM IV. sz. a. kelt rendeletemre⁷⁹ utalással Kassák Lajos újabb kérvényét⁸⁰ figyelembe vétel végett ./ idezárva fölkérem Méltóságodat, hogy az ügyben véleményét mielőbb fölterjeszteni szíveskedjék.

Bp. 926 V/8

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Dr. Váry Albert levéltervezete az igazságügy-miniszter számára, a kész iratot 1926. május 12-én küldték el.

---

⁷⁹ Lásd **49.**

⁸⁰ Lásd az előző iratot.

54.

**A Budapesti Kir. Főügyészség elnöke – a Budapesti Kir. Ügyészség
elnökének**

[Budapest, 1926. május 14.]

A budapesti kir. főügyészség.^f
Aktaszám: 4.404/1926. f.ü.

Izgatás büntettségével terhelt Kassák Lajos kommunista szökevény hazatérési kérelme ügyében 1926. március 14-én 2.456/1926. f.ü. sz. a. kelt rendeletemre⁸¹ utalással Kassák Lajos újabb kérvényét⁸² figyelembe vétel végett /. alatt idezárva az Igazságügy-miniszter úr rendeletére felhívom Méltóságodat, hogy az ügyben véleményét sürgősen felterjeszteni szíveskedjék.

Budapest, 1926. május 14.

dr. Dabasi Halász Lajos
kir. főügyész.

[Címzés:]
A budapesti kir. ügyészség Elnökének
Budapest.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Gépirat dr. Dabasi Halász Lajos autográf aláírásával. – Az iratot a Budapesti Kir. Ügyészségen 47.084. számon 1926. május 17-én érkezették, és azonnali elintézészt igénylő bélyegzővel látták el.

---

⁸¹ Lásd **51.** (1926. március 13.)

⁸² Lásd **52.**

55.

**A Budapesti Kir. Ügyészség – a M. Kir. Államrendőrség
Budapesti Főkapitányságának**

[Budapest, 1926. május 22.]

Aktaszám: 47.084/1926. k.ü.

Főkapitányság
Budapest.

Sajtó útján elkövetett igazgatás büntetettével vádolt Kassák Lajos bűnügyében megke-resem annak sürgős megállapítása és közlése iránt, hogy Kassák Lajosnak *Álláspont. Tények és új lehetőségek* című, Wienben az „Elbemühl” Wien IX. Berggasse 31. nyomdában előállított s állítólag 1924. év március havában megjelent röpirata tényleg mikor jelent meg és hozatott forgalomba. Szíveskedjék a röpiratból lehetőleg egy példányt beszerezni és megküldeni.

Budapest 1926. május 22.

Baróthy Pál
kir. főügyész

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Hivatali példány, ismeretlen kéz levéltervezete dr. Baróthy Pál főügyész autográf aláírásával.

**A Budapesti Kir. Ügyészség elnöke – a Budapesti Kir. Főügyészség
elnökének**

[Budapest, 1926. május 22.]

A BUDAPESTI KIR. ÜGYÉSZSÉGTŐL.^f

Aktaszám: 47.084/1926. k.ü.

Izgatás büntetével terhelt Kassák Lajos kommunista szökevény hazatérési kérelme ügyében az 1926. évi március 13. napján 2.456/1926. f.ü. szám alatt kelt rendeletével⁸³ leküldött iratok s az 1926. évi május 14. napján 4.404/1926. f.ü. szám alatt kelt rendeletével⁸⁴ leküldött kérvény egyidejűleges felterjesztése mellett tisztelettel jelentem, hogy Kassák Lajos *Álláspont* című Wienben előállított és ugyanott forgalomba hozott magyar nyelvű röpirata a röpirat tartalmából megállapíthatólag az 1924. évi március havában jelent meg.

A m. kir. államrendőrség budapesti főkapitányságát megkerestem annak feldeírítése végett, hogy a szóban forgó sajtótermék mikor lett előállítva és forgalomba hozva. Az erre vonatkozólag beérkező jelentést pótlólag fel fogom terjeszteni.

Kassák Lajosnak *Álláspont. Tények és új lehetőségek* cím alatt megjelent 47 oldalas röpirata a magyarországi proletárdiktatúra 5 évi évfordulója alkalmából íródott. A röpirat tulajdonkép[p]en az ú.n. magyarországi emigrációhoz van intézve. Szerző röpiratában saját kifejezetten kommunistának nevezi és fejtegetésein végig mindent a kommunista érzelem és gondolkodás vonul végig. A röpirat tartalma tulajdonkép[p]en a kommunizmus elméleti igazolása és bírálata beállítva a mai világpolitikai helyzetbe, különös tekintettel a magyarországi állapotokra és az itt fennállott proletárdiktatúra körülményeire. A röpirat világnézeti és politikai felfogásából szükségszerűleg következik, hogy az a proletáriátusnak és a kapitalizmusnak[,] a munkásságnak és a polgári osztályoknak éles szembeállítását foglalja magában a proletáriátus javára megnyilvánuló egyoldalú, elfogult és a polgári osztályt támadó jelleggel. A röpirat tartalmánál fogva a Btk. 172. §-ának 2. bekezdésébe ütköző és az 1912. évi LXIII. tc. 19. §-a szerint minősülő osztály elleni izgatás büntetnének a jelenségeit tünteti fel. A bűnvádi eljárás megindítását kizáró elévülés az ügyben nem következett be, miután a m. kir. Curiának

⁸³ Lásd 51.

⁸⁴ Lásd 54.

1922. december 12. napján B.I. 6.763/1922. szám alatt kelt határozata⁸⁵ szerint a sajtótörvénynek az alkotmányos sajtószabadságot védő rendelkezései és különösen az elévülés időtartamát is enyhítő intézkedései nem vonatkoznak idegen állam sajtójára, amellyel szemben a magyar állam sem a törvényes rendszeti ellenőrzést nem gyakorolhatja, sem a törvény szerint való büntetőjogi felelőségre vonásra irányuló igényét nem érvényesítheti. A szóban forgó röpirat Wienben 1924. március havában állíttatván elő és hozatván forgalomba mint külföldi sajtótermék a rendes eljárás szabályai szerint bírálendő el.

Végül tisztelettel jelentem, hogy a könyv tartalma nehéz irányánál és hosszadalmas elvont elméleti fejtegetéseinél fogva veszedelmesnek nem mondható és tekintettel arra, hogy az ország területén belül terjesztés tárgyát nem képezte[,] a bűnvádi eljárás esetleges mellőzése lényegesebb joghátrány nélkül eszközölhető volna.

Kassák Lajos hazatérési kérelme tárgyában érdemleges véleményt előterjeszteni módomban nem áll, miután nevezettnek a tanácsköztársaság bukása óta külföldön tanúsított magatartását és kifejtett működését nem ismerem.

Budapest, 1926. május 22.

dr. Strache Gusztáv
kir. főügyész,
a budapesti kir. ügyészség elnöke.

[Címzés:]

Méltóságos
dr. dabasi Halász Lajos
királyi főügyész úrnak
Budapest.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat autográf aláírással. – Az iratot a Budapesti Kir. Főügyészségen 1926. május 28-án 4.878. számon iktatták, majd 27.939. számon a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 1926 júniusában (a nap nem olvasható).

A felterjesztést dr. Baróthy Pál főügyész, a Budapesti Kir. Ügyészség főügyész-helyettese készítette el (lásd BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.).

---

⁸⁵ *Büntetőjogi Határozatok Tára*, VII., közléteszi a m. kir. igazságügyminiszter, Bp., 1927, 99.

A Budapesti Kir. Főügyészség elnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek

[Budapest, 1926. május 30.]

A budapesti kir. főügyészség.^f
 Aktaszám: 4.878/1926. f.ü.

Izgatás büntetével terhelt Kassák Lajos kommunista szökevény hazatérési ügyében – hivatkozással Nagyméltóságodnak folyó évi március 4-én kelt 11.936/1926. IM IV. számú⁸⁶ és folyó évi május 8-án kelt 22.666/1926. IM IV. számú rendeletére⁸⁷ – a budapesti ügyészségnek a Kassák Lajostól származó, Wienben megjelent *Álláspont* című röpirat tartalma miatt a bűnvádi eljárás megindítása tárgyában előterjesztett véleményes jelentését⁸⁸ és annak mellékleteit ./. alatt idezárva azzal terjesztem fel Nagyméltóságodhoz, hogy magamévá teszem a kir. ügyészségnek azt a véleményét, hogy a röpirat tartalma a polgári osztály ellen irányuló, a Btk. 172. § 2. bekezdésébe ütköző, az 1912. évi 63. tc. 19. § szerint minősülő izgatás büntetnének tényálladékát valósítja meg és hogy a külföldön készült sajtótermékekre a St.-nek a sajtójogi felelősségre és az elévülésre vonatkozó rendelkezései nem alkalmazhatók, hanem a külföldön készült, a bűncselekményt magában foglaló sajtótermék szerzője és terjesztője a Btk.-nek a büntetőjogi felelősségről szóló rendelkezések [!] értelmében vonandó felelősségre.

Tekintettel arra, hogy az *Álláspont* című röpirat Wienben az 1924. évben jelent meg, a bűnvádi eljárást kizáró elévülés ebben az esetben be nem következett.

Mindezeknél fogva Kassák Lajos az a kérelme, hogy az országba szabadlábban visszatérhessen – véleményem szerint – nem teljesíthető. A kir. ügyészség pedig utasítandó volna, hogy a szóban forgó, Kassák Lajos tollából eredő röpirat tartalma miatt Kassák Lajos ellen izgatás büntette címén a bűnvádi eljárást indítsa meg és tekintve, hogy ebben az esetben a cselekmény politikai természeténél fogva kikérési eljárásnak helye nincsen, ellene a nyomozólevél kibocsátását indítványozza.

Budapest, 1926. május 30.

dr. Dabasi Halász Lajos
 kir. főügyész.

⁸⁶ Az említett irat keltezése 1926. március 9. – Lásd 49.

⁸⁷ Lásd 53.

⁸⁸ Lásd az előző iratot.

[Címzés:]

A m. kir. Igazságügyminiszteriumnak
Budapest.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat autográf aláírással. – Az iratot a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 1926. június 7-én 27.939. számon iktatták.

A felterjesztést dr. Kéler Béla, a Budapesti Kir. Főügyészség főügyészhelyettese készítette el (lásd BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.).

58.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. külügyminiszternek

[Budapest, 1926. június 9.]

Aktaszám: 27.939/1926. IM IV.

A m. kir. külügyminiszter úrnak

Izgatás büntetével terhelt Kassák Lajos bécsi kommunista szökevény hazatérési kérelme ügyében 1926. március hó 9-én megkeresést intéztem Nagyméltóságodhoz nevezettnek bécsi szereplésére és viselkedésére vonatkozólag.⁸⁹

Tisztelettel van szerencsém Nagyméltóságodat fölkérni ezen megkeresésem kegyes elintéztetése iránt.

Bpest 926 VI. 9.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Dr. Váry Albert levéltervezete az igazságügy-miniszter számára, a levelet 1926. június 15-én küldték el.

---

⁸⁹ Lásd 50.

59.

**A Budapesti Kir. Ügyészség elnöke – a Budapesti Kir. Főügyészség
elnökének**

[Budapest, 1926. június 12.]

Aktaszám: 47.084/1926. k.ü.

Királyi Főügyész Úrnak
Budapesten

Izgatás büntettségével terhelt Kassák Lajos hazatérési kérelme ügyében Méltóságodnak 2.456/1926. f.ü. számú rendelete folytán⁹⁰ 47.084/1926. k.ü. szám alatt kelt jelentésem mellől⁹¹ kiadói tévedésből visszamaradt iratokat pótlólag tisztelettel felterjesztem.

Budapest 1926. június 12.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Ismeretlen kéz levéltervezete dr. Baróthy Pál főügyész aláírás-bélyegzőjével, a kész iratot 1926. június 14-én küldték el.

---

⁹⁰ Lásd **51.**

⁹¹ Lásd dr. Strache Gusztáv 1926. május 22-i jelentését (**56**).

A m. kir. külügyminiszter – a m. kir. igazságügy-miniszternek

[Budapest, 1926. július 8.]

M. KIR. KÜLÜGYMINISTERIUM.^f

Aktaszám: 2.375/1926. Pol.

Nagyméltóságú
Dr. Pesthy Pál
M. Kir. Igazságügyminiszter Úrnak,
Budapest.

Vonatkozással Nagyméltóságod hozzám folyó évi június hó 9-én 27.939/1926. IM IV. számú nagybecsű átiratára⁹² van szerencsém tisztelettel megküldeni.

Budapest, 1926. július hó 8-án

A minister helyett:

gr. Khuen-Héderváry Sándor

1 drb melléklet.

[Gépirat gr. Khuen-Héderváry Sándor dr., a külügyminiszter állandó helyettese autográf aláírásával. A levélhez csatolták gr. Ambrózy Lajos bécsi követ 1926. június 25-i levelének gépiratos másolatát, amely a bécsi rendőr-igazgatóság 1926. május 11-i, Kassák Lajosra vonatkozó igazolásának kivonatát is tartalmazta. – Gróf Ambrózy Lajos 1925 és 1932 között képviselte a Magyar Királyságot Bécsben, nyugdíjazása előtt ez volt az utolsó állomáshelye.

A küldeményt a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 1926. július 13-án 34.488. számon iktatták.]

---

⁹² Lásd 58.

[A bécsi m. kir. követ – a M. Kir. Külügyminisztériumnak]

Bécs 1926 évi június hó 25-én.

MÁSOLAT.

MAGYAR KIR. KÖVETSÉG BÉCS.
LÈGATION ROYALE DE HONGRIE À VIENNE.^f
Iktatószám: 17.767/1926.

Tárgy: KASSÁK LAJOS bécsi kommunista szökevény hazatérése
Hiv. sz. és kelte: 2.130/1926. VI. 18. Pol.⁹³
1 drb. melléklet.

A bécsi rendőr-igazgatóságtól vett bizalmas értesítés másolatát van szerencsém idezártnan tiszteletteljesen bemutatni.

AMBRÓZY sk.
rendk. követ és meghat. minister.

A m. kir. külügyministeriumnak
BUDAPEST.

Kivonatos Másolat

Wien, am 11. Mai 1926.
[Bécs, 1926. május 11.]

Polizeidirektion in Wien.
Pr. Z. IV-2.264/26.

An die verehrliche königlich ungarische Gesandtschaft
in Wien.

Ludwig Kassak, Schriftsteller, (am 21. März 1887 zu Nove Zamky, Tschechoslowakei geboren, daselbst zuständig, katholischen Glaubensbekenntnisses) hält sich seit dem Jahre 1920 in Wien auf, woselbst er mit seiner Gattin Jolanta, geborenen Simon, im Hause XIII., Amaliengasse Nr. 26 wohnt. Er ist Herausgeber, Eigentümer und

⁹³ A M. Kir. Külügyminisztérium minden bizonnyal 1926. június 18-án sürgette az ügy elintézését.

Verleger der Kunstzeitschrift „Ma“, welche in der Druckerei der „Elbemühl A.G.“ IX. Berggasse No. 37, gedruckt wird. Bei einer im Jahre 1921 erfolgten pöizeilichen Einvernahme hat Kassak ausdrücklich erklärt, er sei kein politischer Flüchtling und halte sich lediglich deshalb in Wien auf, weil er hier leichter und billiger seine Kunstzeitschrift herausgeben könne. Auch Kassak ist als bestraft nicht vorgemerkt und hat sich in Wien in keiner Weise missliebzig bemerkbar gemacht.

[az értesítés magyar fordítása:]

A Magyar Királyság mélyen tisztelt Követségének
Bécsben

Kassák Lajos, író (született 1887. március 21-én Érsekújvárott, Csehszlovákiában, ottani illetőségű, katolikus vallású), 1920 óta Bécsben tartózkodik, ahol Jolán nevű feleségével (születési neve Simon) a XIII. kerületi Amalienstrasse 26. szám alatt lakik. Szerkesztője, tulajdonosa és kiadója a Ma művészeti folyóiratnak, amelyet az „Elbemühl Rt.” IX. ker. Berggasse 37. szám alatti nyomdájában állítanak elő. Kassák 1921-ben egy rendőrségi kihallgatáson egyértelműen kijelentette, hogy ő nem politikai menekült, csak azért tartózkodik Bécsben, mert itt könnyebben és olcsóbban kiadhatja művészeti folyóiratát. Kassák Bécsben nem volt büntetve, és nem voltak nemkívánatos megnyilvánulásai.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

61.

**A M. Kir. Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága – a Budapesti Kir.
Ügyészségnek**

[Budapest, 1926. július 12.]

A m. kir. államrendőrség budapesti főkapitányságától.
Aktaszám: 62.877/1926. fk. II.

Tekintetes budapesti kir. ügyészségnek,
Helyben.

Hivatkozással a sajtó útján elkövetett izgatás büntettségével vádolt Kassák Lajos elleni nyomozás ügyében 1926. évi május 22-én 47.084/1926. k.ü. szám alatt kelt megkeresésére⁹⁴ értesítem, hogy Kassák Lajosnak *Álláspont, Tények és Új Lehetőségek* című Wienben az Elbemühl Wien IX. Berggasse 31. sz. alatti nyomdában előállított röpirata 1924. évi március havában jelent meg és hozatott forgalomba egy 47 oldalas füzet alakjában.

A röpirat, illetve füzet szerkesztősége és kiadóhivatala ma Wien XIII. Amalienstrasse 26. sz. a. van. Felelős szerkesztője pedig Josef Kalmer Wien.

A kért röpirat illetve füzetből egy példányt sem sikerült beszerezni.

Budapest, 1926. július 12-én.

/olvashatatlan aláírás/
főtanácsos.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Gépirat, az értesítést a Budapesti Kir. Ügyészségen 1926. július 13-án érkezették.

---

⁹⁴ Lásd 55.

62.

A Budapesti Kir. Ügyészség elnöke – a Budapesti Kir. Főügyészség
elnökének

[Budapest, 1926. július 16.]

Aktaszám: 65.214/1926. k.ü.

Főügyész Úr!
H

Sajtó útján elkövetett izgatás büntetével terhelt Kassák Lajos bűnügyében hivatkozással Méltóságodnak f. é. március hó 13-án kelt 2.456/1926. f.ü. számú rendeletére⁹⁵ és f. é. május hó 22-ről kelt 47.084/1926. k.ü. számú jelentésemre⁹⁶ a főkapitányság 62.877/1926. fk. II. számú iratát⁹⁷ tisztelettel felterjesztem.

Budapest, 1926. VII. 16.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Idegen kéz levéltervezete dr. Baróthy Pál főügyész aláírás-bélyegzőjével. – A kész iratot 1926. július 21-én küldték el.

---

⁹⁵ Lásd **51.**

⁹⁶ Lásd **56.**

⁹⁷ Lásd az előző iratot.

63.

Budapesti Kir. Ügyészség – a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszéknek

[Budapest, 1926. július 16.]

Aktaszám: 73.011/1926. k.ü.

Kir. Büntetőtörvényszéknek
Budapesten.

Sajtó útján elkövetett izgatás büntette miatt Kassák Lajos elleni bűnügyben
a B. 5.845/1920. számú iratokat használat után visszaküldöm.

Budapest 1926. aug. 28.

Polányi
elnök h.

Brassován
kir. ügyész

BFL.BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41. – Idegen kéz levéltervezete dr. Polányi
Aladár és dr. Brassován Julián autográf aláírásaival.

Dr. Váry Albert feljegyzése Kassák Lajos hazatérési ügyéről

[Budapest, 1926. július 29.]

M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM.^f

Aktaszám: 36.555/1926. IM IV.

Tárgy: A bpesti kir. főügyész fölterjeszti az izgatás büntetével terhelt Kassák Lajos bécsi kommunista szökevény hazatérési kérelmére vonatkozó iratokat

A tényállás a következő:

Kassák Lajos igen tehetséges, keresztény magyar író a háború alatt túnt föl erőteljes, de szertelen és túlzó, szinte futurista költeményeivel és elbeszéléseivel. Előbb A Tett című heti irodalmi lapot szerkesztette, majd annak istenkáromló tartalma miatt történt betiltása után a Ma című heti irodalmi lapot szerkesztette⁹⁸ és a Nyugatba is írt. – Hangsúlyoznom kell, hogy határozottan tehetséges magyar író. Valami francia–orosz szertelenség és mélység van írásaiban. – Határozottan forradalmi lélek.

A proletárdiktatúra alatt örömmel üdvözölte a bolsevista forradalmat, előadást tartott, melyet a Vörös Lobogó közölt s lapjának[,] a Mának április 4-iki számában⁹⁹ is a diktatúrát üdvözlő, dicsőítő cikket írt. Ugyancsak a forradalmat dicsőítette *Levél Kun Bélához a művészet nevében* című röpiratában. – E közleményei miatt izgatás büntette címén bűnvádi eljárás is folyt ellene, 1919 szeptemberében le is volt tartóztatva mint az írói direktórium tagja. Súlyos betegsége miatt szabadlábra helyeztetett, majd Bécsbe szökött. Az ellene kibocsátott nyomozólevél 1924. szeptember 3-án az időközben bekövetkezett elévülés folytán visszavonatot.

Bécsben a különböző ott megjelent magyar nyelvű lapokba írogatott, nagyobbára szépirodalmi dolgokat.

1924. év nyarán a proletárdiktatúra öt éves kikiáltásának emlékére *Alláspon*t cím alatt Bécsben egy kommunista röpiratot adott ki, hol elmondja, mi a kommunista párt feladata. Ez a munka nem a tömegnek szól, ideális kommunista mondja el a kommunista feladatokról nézetét intelligens emberek számára. Új embereket kíván „megépiteni” tanítás útján. Határozottan fanatikus, ideális kommunista, ki

⁹⁸ A Tett 1915. november 1. és 1916. szeptember 20. között kéthetente jelent meg, és a MA is kétheti lapként indult 1916. november 15-én.

⁹⁹ Az *Aktivizmus* című cikkről van szó (Ma, IV. évfolyam 4. szám, 1919. április 10., 46–51.).

a kommunizmusban látja a munkásság jövőjét. Bízunk a kapitalista rend összeomlásában, a munkásság forradalmi pártjában.

A röpirat egyes kifejezéseiben nem izgató, az egész röpirat tartalma az, mely izgatás a meglévő társadalmi rend és polgári osztályok ellen.

Bécsben megélhetése lehetetlenné válván, haza kívánkozik.

A bécsi rendőrség szerint ott mint kommunistát nem ismerik. Úgy látszik, a bécsi m. kir. Követség sem.

Hazatérésének lehetősége attól függ, hogy az *Álláspont* című röpirata miatt indítunk-e ellene bünvádi eljárást.

A budapesti kir. ügyészség szerint a röpirat izgatás büntetnének megállapítására alkalmas, de a bünvádi eljárás mellőzhető is volna, mert a füzet nehéz irályú, elvont, elméleti kommunista elmélkedés.

A kir. főügyész szerint a bünvádi eljárás megindítandó, ellene nyomozólevél bocsátandó ki s hazatérési kérelme elutasítandó.

Előadó a budapesti kir. főügyész véleményét teszi magáévá, bár igen megfontolandónak tartja, nem volna-e [a] bünvádi eljárás mellőzhető s terhelt hazatérése engedélyezhető.

A döntésnél egyetlen szempont mérlegelendő: *Kassák Lajos ideális, elméleti kommunista*: megengedhető-e hazatérése. Lényegében ártalmatlan költő lélek, kit izgat az emberiség boldogulása, de a ki forradalmat nem tud csinálni, csak elmélkedik rajta, hogy lehetne a kommunista boldogságot megvalósítani. Én őt veszélyesnek nem tartom s mint magyar író szívesen látnám itthonn. – Kétségtelen viszont, hogy az ilyen kommunista író fanatizmusában könnyen ragadtathatja magát idehaza is kommunista megnyilatkozásokra s a műveletlen tömegnek rossz példával szolgálhat.

Indokolt volna tehát a bünvádi eljárás megindítása s a kérelem elutasítása.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Dr. Váry Albert kézírásos feljegyzése, amelyhez kapcsolódóan dr. Váry három levéltervezetet készített az igazságügy-miniszter nevében (lásd 65–67.); a Budapesti Kir. Főügyészség elnökének szóló levél elküldött formában is ismert (lásd 67.).

A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. belügyminiszternek

[Budapest, 1926. július 29.]

M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM.^f

Aktaszám: 36.555/1926. IM IV.

Izgatás büntette miatt terhelt Kassák Lajos bécsi kommunista szökevény hazatérési kérelme tárgyában 1925. szeptember hó 5-én 6.496/1925. VII. Res. sz. a kelt nagybecsű megkeresésére¹⁰⁰ tisztelettel van szerencsém értesíteni Nagyméltóságodat, hogy nem találtam teljesíthetőnek Kassák Lajosnak azt a kérelmét, hogy hazatérhessen és a bíróság előtt szabadlábbon védekezhessék.

Bpest 926 VII. 29

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Lásd az előző iratot.

---

¹⁰⁰ Lásd 40.

66.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. külügyminiszternek

[Budapest, 1926. július 29.]

M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM^f

Aktaszám: 36.555/1926. IM IV.

Izgatás büntette miatt terhelt Kassák Lajos bécsi kommunista szökevény hazatérési kérelme tárgyában 1926. július hó 8-án 2.375/1926. Pol. sz. a. kelt nagybecsű értesítésére¹⁰¹ utalással tisztelettel van szerencsém Nagyméltóságoddal közölni, hogy nem találtam teljesíthetőnek Kassák Lajosnak azt a kérelmét, hogy hazatérhessen és a bíróság előtt szabadlábbon védekezhessen.

Bpest 926 VII. 29

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Lásd a **64.** számú iratot.

---

¹⁰¹ Lásd **60.**

67.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Főügyészség elnökének

[Budapest, 1926. július 30.]

MAGYAR KIRÁLYI IGAZSÁGÜGYMINISZTER.^f

Aktaszám: 36.555/1926. IM IV.

Izgatás büntette miatt terhelt Kassák Lajos bécsi kommunista szökevény bűnügyi iratait /. alatt idezárva felkérem Méltóságodat, szíveskedjék utasítani a budapesti kir. ügyészséget, hogy Kassák Lajos ellen az *Alláspont* című kommunista röpirat tartalma miatt izgatás büntette címén a bűnvádi eljárást indítsa meg s ellene a nyomozólevél kibocsátását indítványozza.

Egyidejűleg értesítem Méltóságodat, hogy nem találtam teljesíthetőnek Kassák Lajosnak azt a kérelmét, hogy hazatérhessen és a bíróság előtt szabadlábon védekezhessék.

Budapest, 1926. évi július hó 30. napján

A miniszter helyett

Séthy
államtitkár.

[Címzés:]

A kir. Főügyész úrnak

Budapest.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Gépirat, dr. Séthy Antal államtitkár autográf aláírásával, lásd **64.** is. – Az iratot a Budapesti Kir. Főügyészségen 7.036. számon 1926. augusztus 6-án iktatták.

A m. kir. külügyminiszter – a m. kir. belügyminiszternek

Budapest, 1926. augusztus hó 3.-án
[Budapest, 1926. augusztus 3.]

MAGYAR KIRÁLYI KÜLÜGYMINISTERIUM^f

Aktaszám: 2.571/1926. Pol.

Tárgy: Hazatérő emigránsok letartóztatása

A bécsi m. kir. követség folyó évi július hó 13-iki 18.500. számú jelentése szerint hazatérő emigránsok, kik – Nagyméltósággal egyetértésben kiadott és Nagyméltóságodnak 1924. július hó 22-én megküldött 2.325/1924. Pol. számú rendeletének megfelelően „*Rendeletellenesen távozott igazolt*” jelzéssel ellátott hazatérési igazolvánnyal Magyarországra utaznak,¹⁰² a határátlépés alkalmával, vagy közvetlenül az átlépés után le lettek, illetve le lesznek tartóztatva, ami az emigránsoknál azt a benyomást kelti, hogy a bécsi magyar követség az emigránsoknak nemcsak helytelen felvilágosításokat ad, hanem letartóztatásuk iránt intézkedik, ami természetesen egyrészt nem felel meg a tényeknek, másrészt ismét ellentétben áll fentidézett rendeletemben foglaltakkal.

Az előfordult letartóztatások egyrészt meghazudtolják ezen rendeletem IV. bekezdése 2. pontjának d) alatti a ministertanács által engedélyezett hazatérés kimondását, másrészt rövid időn belül annak híre fog elterjedni, hogy a bécsi követség kijelentéseiben nem lehet bízni, aminek nem kívánatos politikai következményei lennének.

Van szerencsém ezért felkérni Nagyméltóságodat, hogy a határellenőrző rendőri közegeket a legsürgősebben felhívni méltóztassék a vonatkozó és idézett rendeletben foglaltak betartására, mert ezen rendelkezés értelmében csak azon – a IV. bekezdés 2. pontjának a, b, c) alá eső – emigránsok tartóztathatók le, akiknek utazási igazolványai „*Rendeletellenesen távozott*” jelzésű pecséttel vannak ellátva.

A minister helyett:

Barcza

¹⁰² Lásd a rendelet tervezetét (22.).

[Címzés:]

Nagyméltóságú
Dr. Pesthy Pál
A M. Kir. Belügyministerium ideiglenes vezetésével
megbízott M. Kir. Igazságügyminister
Úrnak,
Budapest.

MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006. – Gépirat dr. Barcza György, a minisztérium Politikai Osztályának vezetője autográf aláírásával. – A levelet a M. Kir. Belügyminisztériumban 1926. augusztus 6-án 4.727/1926. BM VII. Res. számon iktatták.

A Budapesti Kir. Főügyészség elnöke – a Budapest Kir. Ügyészségnek

[Budapest, 1926. augusztus 7.]

Aktaszám: 7.036/1926. f.ü.

A magyar királyi igazságügy-miniszter úrnak f. évi július 30-án kelt 36.555/1926. IM IV. számú rendelete folytán¹⁰³ az izgatás büntette miatt terhelt Kassák Lajos bécsi kommunista szökevény bűnügyi iratait ./ idezárva utasítom a kir. ügyészséget, hogy Kassák Lajos ellen az *Álláspont* című kommunista röpirat tartalma miatt izgatás büntette címén a bűnvádi eljárást indítsa meg s ellene a nyomozólevél kibocsátását indítványozza.

Egyidejűleg a 65.214/1926. k.ü. sz. jelentésére¹⁰⁴ utalva értesítem a kir. ügyészséget, hogy Igazs. min. úr nem találta teljesíthetőnek Kassák Lajosnak azt a kérelmét, hogy hazatérhessen és a bíróság előtt szabadlábban védekezhessen.

Bpest 1926. aug. 7.

[Címzés:]

A budapesti kir. ügyészségnek

H.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Levéltervezet, dr. Fabó Zoltán főügyészhezlyettes a m. kir. igazságügy-miniszter 1926. július 30-i levelét javította át. – A kész iratot 1926. augusztus 9-én küldték el.

---

¹⁰³ Lásd **67.**

¹⁰⁴ Lásd **62.**

A m. kir. belügyminiszter – a m. kir. külügyminiszternek

[Budapest, 1926. augusztus 10.]

Aktaszám: 4.727/1926. BM VII. Res.

Tárgy: Hazatérő emigránsokkal szemben követendő eljárás

M. Kir. Külügyministernek.

Hivatkozással Nagyméltóságodnak a hazatérő emigránsokkal szemben követendő eljárás tárgyában 2.571/1926. Pol. szám alatt hozzám intézett nagybecsű átiratára¹⁰⁵ van szerencsém tisztelettel közölni, hogy a határszéli rendőrhatalóságokat egyidejűleg a helyes eljárásra megfelelően kioktattam.

Bpest. 926, VIII. 10.

MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006. – Dr. Kemény István rendőrtanácsos ugyanazon aktaszámon két levéltervezetet készített a m. kir. belügyminiszter számára (lásd a következő iratot is).

---

¹⁰⁵ Lásd **68.**

A m. kir. belügyminiszter – a M. Kir. Államrendőrség budapesti főkapitányának, országos kerületi főkapitányainak és a révfőkapitányának

[Budapest, 1926. augusztus 10.]

Aktaszám: 4.727/1926. BM VII. Res.

Tárgy: Hazatérő emigránsokkal szemben követendő eljárás

Valamennyi ker. főkapitányának, a budapesti főkapitányának és a révfőkapitányának.

Hivatkozással a hazatérő emigránsokkal szemben követendő eljárás tárgyában 14.096/1924. VII. Res. szám alatt kiadott körrendeletemre¹⁰⁶ közlöm, hogy a m. kir. külügyminiszter úrtól vett értesítés szerint egyes határszéli rendőrhatóságok olyan hazatérő emigránsokat, akik valamely külképviseleti hatóságunk által kiállított és „*Rendeletellenesen távozott... Igazolt*” bélyegzővel ellátott hazatérési igazolvánnyal léptek be, letartóztattak.¹⁰⁷

Tudomásvételel, mihez tartás és az alsófokú hatóságok megfelelő utasítása céljából közlöm, hogy a hivatkozott 14.096/1924. számú körrendeletben körvonalazott szigorúbb eljárásnak (őrizetbe vétel) csupán azokkal a hazatérő emigránsokkal szemben van helye, akiknek hazatérési igazolványában a „*Rendeletellenesen távozott, nem igazolt*” bélyegző vagy beírás található. Egyébként, azaz ha a hazatérési igazolványban a „*Rendeletellenes [!] távozott, igazolt*” bélyegző vagy beírás szerepel, úgy a belépésnél csupán a fokozott ellenőrzésnek van helye, és – a választott lakhely rendőrhatóságának megfelelő utasítása céljából – hozzám kell jelentést tenni.

MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006. – Dr. Kemény István rendőrtanácsos levéltervezete dr. Boór Aladár 1926. augusztus 10-i kézjegyével. – Lásd az előző levelet is.

¹⁰⁶ Lásd **31.**

¹⁰⁷ Lásd **68.**

A m. kir. külügyminiszter – a m. kir. igazságügy-miniszternek

[Budapest, 1926. október 8.]

MAGYAR KIRÁLYI KÜLÜGYMINISTERIUM^f

Aktaszám: 3.446/1926. Pol.

Nagyméltóságú
dr. Pesthy Pál
m. kir. igazságügyminiszter Úrnak,

Budapest.

Hivatkozással f. évi július hó 30-án 36.555. sz. alatt kelt nagybecsű átíratára¹⁰⁸ szíves tudomásvétel és további intézkedés végett megküldöm.

Budapest, 1926. okt. 8.

A miniszter helyett:

Khuen-Héderváry

[A bécsi m. kir. követ – a m. kir. külügyminiszternek]

[Bécs, 1926. szeptember 29.]

Másolat.

M. Kir. Követség Bécs.
Aktaszám: 22.008/1926.
Kassák Lajos hazatérése.
Hiv. sz. 2.799/Pol. 1926. VIII. 11.

---

¹⁰⁸ Lásd **66.** – (1926. július 29.)

Bécs, 1926. szept. 29.

Van szerencsém tisztelettel jelenteni, hogy Kassák Lajos a követségen újból megjelent és előadta, hogy *Egy ember élete* című regénye a „Nyugat”-ban jövő hó 1-én megjelenik¹⁰⁹ s a kefelenyomatok átvizsgálása végett okvetlenül sürgősen Budapestre kell hazatérnie.

Van szerencsém tiszteletteljesen kérni, miszerint abbéli magas utasításával ellátni méltóztassék, vajjon nevezett számára a szokásos formájú hazatérési igazolványt „*Rendeletellenesen távozott nem igazolt*” megjegyzéssel ellátva kiállíthatom-e.

Kassákot ez esetben természetesen figyelmeztetném, hogy egy ily igazolvánnyal való hazatérése mily következményekkel jár.

Ambrózy s.k.
rk. követ és megh. min.

[Címzés:]

M. Kir. Külügyminiszteriumnak
Budapest.

MNL OLIM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – A M. Kir. Külügyminisztérium gr. Ambrózy Lajos követ jelentését gépiratos másolat formájában továbbította, az aláíró gr. Khuen-Héderváry Sándor. – A levelet a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 1926. október 13-án 50.798. számon iktatták, és azonnali elintézészt igénylő bélyegzővel látták el.

---

¹⁰⁹ A Nyugat 1926. október 1-jei számában az *Egy ember élete* második könyvének nyitó darabját adták közre (489–506.).

A m. kir. belügyminiszter – a m. kir. igazságügy-miniszternek

[Budapest, 1926. október 12.]

M. KIR. BELÜGYMINISZTER^f
 Aktaszám: 5.103/1926. VII. Res.

Tisztelettel felkérem Nagyméltóságodat, hogy a m. kir. Külügyminiszter úrnak Kassák Lajos kommunista emigráns hazatérése tárgyában 3.446/1926. Pol. szám alatt Nagyméltóságodhoz intézett átirata¹¹⁰ tekintetében elfoglalt nagybecsű állás-pontjáról engem is tájékoztatni méltóztassék.

Budapest, 1926. évi október hó 12-én.

A miniszter rendeletéből:

Diószeghy János
 miniszteri tanácsos.

[Címzés:]
 M. kir. Igazságügyminiszter Úrnak
 Budapest.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat autográf aláírással.
 – Az iratot a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 51.030. számon 1926. október 14-én iktatták.

A levél hátoldalán dr. Váry Albert 1926. október 16-i, a **75.** számú iratra utaló megjegyzése olvasható:
 „Tudomásul. Előző szám alatt már elintéztést nyert.”

---

¹¹⁰ Lásd az előző iratot.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. külügyminiszternek

[Budapest, 1926. október 14.]

Aktaszám: 50.798/1926. IM IV.

A m. kir. külügyminiszter úrnak

Izgatás büntette miatt terhelt Kassák Lajos kommunista szökevény hazatérési ügyében Nagyméltóságod 1926. okt. 8-án 3.446/1926. Pol. sz. a. kelt nagybecsű értesítésére¹¹¹ tisztelettel van szerencsém Nagyméltóságoddal közölni, hogy Kassák Lajost a bpesti kir. büntetőtörvényszék izgatás büntette miatt nyomozólevéllel kíséris ha hazatér, letartóztatásba kerül.

Bp 926 X. 14

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Dr. Váry Albert a fenti, illetve a következő két levéltervezetet a M. Kir. Külügyminisztérium 1926. október 8-i levelének papírára (lásd 72.) írta. A leveleket október 16-án küldték el.

---

¹¹¹ Lásd 72.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. belügyminiszternek

[Budapest, 1926. október 14.]

Aktaszám: 50.798/1926. IM IV.

A m. kir. belügyminiszter úrnak

Izgatás büntette miatt terhelt Kassák Lajos kommunista szökevény hazatérési ügyében arról értesülök, hogy nevezett haza akar térni. Ez okból tisztelettel van szerencsém Nagyméltóságoddal közölni, hogy Kassák Lajost a bpesti kir. büntetőtörvényszék izgatás büntette miatt nyomozólevéllel kíséri s ha hazatér, letartóztatásba kerül.

Bp 926 X. 14

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Lásd 72., 74. is.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Főügyészség elnökének

[Budapest, 1926. október 14.]

Aktaszám: 50.798/1926. IM IV.

A budapesti kir. főügyész úrnak

Izgatás büntette miatt terhelt Kassák Lajos kommunista szökevény hazatérési ügyében arról értesülök, hogy nevezett haza akar térni.

Mínthogy Kassák Lajost a bpesti kir. büntetőtörvényszék izgatás büntette címén nyomozólevéllel kíséri, az esetleges további intézkedések megtétele végett Kassák Lajos hazatérési szándékát Méltósággal közlöm.

Bp 926 X. 14

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Lásd **72.**, **74.** is.

A m. kir. belügyminiszter – a m. kir. igazságügy-miniszternek

[Budapest, 1926. október 25.]

Magyar királyi belügyminiszter^f
 Aktaszám: 5.164/1926. VII. Res.

Tárgy: Kassák Lajos kommunista emigráns hazajövetele

Hivatkozással Nagyméltóságodnak folyó évi október hó 14-én 50.798/1926. IM IV. szám alatt kelt nagybecsű átíratára¹¹² tisztelettel felkérem Nagyméltóságodat, hogy a magyar királyi külügyminiszter úrnak Kassák Lajos kommunista emigráns hazatérése tárgyában 3.446/1926. Pol. szám alatt Nagyméltóságodhoz intézett átírata tekintetében¹¹³ elfoglalt nagybecsű álláspontjáról is tájékoztatni méltóztassék.

Budapest, 1926. évi október hó 25-én

A miniszter rendeletéből:

Boór Aladár
 miniszteri o.tanácsos.

[Címzés:]
 M. Kir. Igazságügyminiszter Úrnak
 Budapest

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat autográf aláírással.
 – A levelet a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 52.289. számon 1926. október 28-án iktatták.

---

¹¹² Lásd 75.

¹¹³ Lásd 72.

**A Budapesti Kir. Ügyészség indítványa a Budapesti Kir.
Büntetőtörvényszék vádtanácsának**

[Budapest, 1926. október 25.]

A budapesti kir. ügyészségtől.
Aktaszám: 77.843/1926. k.ü.

Ezeket az iratokat a következő indítvány benyújtásával küldöm át:

A vádtanács Kassák Lajos érsekújvári származású 39 éves, r. kath. vallású, volt budapesti, jelenleg bécsi lakos író ellen a Btk. 172. §-ának 2. bekezdésébe ütköző[.] az 1912. LXIII. tc. 19. §-a szerint büntetendő osztály ellen való gyűlöletre izgatás büntette miatt a Bp. 470. §-a alapján bocsásson ki nyomozólevelet, ennek megtörténte után a Bp. 472. §-ában meghatározott eljárás teljesítésével bízom meg [a] vizsgálóbíró, az pedig az iratokat közölje majd velem.

Közlöm, hogy a terhelt személyleírását a B. 5.845/1920. sz. ügyben már megküldöttem.

Indokok:

A nyomozással megállapított adatok szerint a terhelt Bécsben 1924. március havában *Alláspont* címen röpiratot adott ki, amelynek 8. lapján bevallott célja: „ama munka megindítása, amellyel a kommunista emigráció ezideig adósa a magyar forradalomnak, és az ellenforradalom terrorja alatt kínlódó magyar munkásságnak.”¹¹⁴

Megállapítja a 6. lapon, hogy a komoly munkásmozgalom a kommunista mozgalommal egyenlő.

Megállapítván a 7. lapon, hogy a kommunista emigráció a magyarországi proletárdiktatúra ötödik évfordulóján üres tarsollyal térne haza bekapcsolódni az otthoni mozgalomba, ha a hazatérés lehetősége megnyílnék. – A tétlenséget jogosan számon kérhetnék tőle [!] az emigráció tagjaitól az otthoniak. – Röpiratával tehát a kommunista program szerint Magyarország viszonyait érintő tennivalók szükségességét fejti ki s okadatolja a következőképpen.

Reámutat a polgári osztályra mint a munkásosztály ellenségére. – A kommunista pártot a munkásság új nemzetközi jelentőségű erőképviseletnek [!] nevezi.

¹¹⁴ Az idézett hely pontosan: „nagyon szeretném, ha megjelenése komoly vitára adna alkalmat s így talán megindulhatna az a munka, amivel a kommunista emigráció ezideig adósa maradt a forradalomnak és az ellenforradalom terrorja alatt kínlódó magyar munkásságnak.” (KASSÁK, *Alláspont*, 8.)

– A társadalmi forradalmat jelenti ki az emberi életmódosítása végett az egyetlen formának. – Dicsőíti Lenint mint a konstrukció emberét. „Meg kell találnunk – mondja – annak a forradalmi munkának módját, amely a nyílt fegyveres akcióig hasznossá teszi az átmeneti időt.”¹¹⁵ – A kommunista párt anyja és felnevelője az új embernek. – Megállapítja, hogy az első tennivaló pártiskolák felállítása. – Ezek részére programot közöl. – A burzsoá társadalom halálát és a forradalom szükségét hirdeti. – A terhelt ily módon a munkásosztályt a polgári osztály ellen gyűlöltre izgatta, mert az osztályellentétek kiküszöbölése végett a társadalmi forradalmat[,] a polgári osztály megsemmisítését és létezésének jogosulatlanságát hirdeti.

E tényállás szerint Kassák Lajos terhelt [!] a fent megjelölt büntette nyomatékos gyanúja kétségtelenül terheli.

Mínthogy pedig a terhelt annak idején az ellene indított más bűnvádi eljárás alatt megszökött, s jelenleg külföldön tartózkodik, ennél fogva a nyomozólevél kibocsátása a Bp. 470. §-a alapján indokolt.

Budapest, 1926. évi október 25.-én.

Dr. Strache
kir. főügyész, a kir. ügyészség elnöke.

A kiadmány hitelül:
Hartmann
kiadó.

[Címzés:]

A budapesti kir. büntető törvényszék vádтанácsának
Budapest.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Gépirat autográf aláírás nélkül. – Az indítványt 1926. október 27-én 13.079. számon iktatták a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszéken.

---

¹¹⁵ Az idézett hely pontosan: „meg kell találnunk annak a forradalmi munkának a módját, a lehető legjobb módját, amivel ezt az átmeneti időt, mint a forradalom egy szakaszát hasznosítani tudjuk az elkövetkező aktív, illetve a nyílt politikai és fegyveres akciók számára.” (*Uo.*, 27.)

A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. belügyminiszternek

[Budapest, 1926. október 29.]

M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM^f

Aktaszám: 53.289/1926. IM IV.

Izgatás büntetével terhelt Kassák Lajos bécsi kommunista szökevény hazatérési ügyében 1926. okt. 25-én 5.164/1926. VII. Res. alatt kelt nagybecsű megkeresésére¹¹⁶ tisztelettel van szerencsém értesíteni Nagyméltóságodat, hogy Kassák Lajost a bpesti kir. büntetőtörvényszék nyomozólevéllel kíséri s így hazatérése esetén letartóztatásba kerül.

Bpest 926 X. 29

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Dr. Váry Albert levéltervezete az igazságügy-miniszter számára, a levelet 1926. november 4-én küldték el.

---

¹¹⁶ Lásd 77.

Hazatérési igazolvány Kassák Lajos magyar emigráns számára

[Bécs, 1926. november 3.]

Aktaszám: 24.115/1926. Bécsi követség

Hazatérési igazolvány magyar emigráns részére.	Heimreisezertifikat für ungarischen Emigranten.
Név: Kassák Lajos	Name: Ludwig Kassák
Foglalkozás: író	Beschäftigung: Schriftsteller
Születési hely: Érsekújvár	Geburtsort: Érsekújvár
Születési idő: 1887. III. 21.	Zeit der Geburt: 21. III. 1887.
Illetőségi hely: Budapest (239.596-IV-26)	Zuständigkeitsort: Budapest (239.596-IV-26)
Jelenlegi lakhely: Bécs Amalienstrasse 26	Gegenwärtiger Wohnort: Wien, Amalienstrasse 26
Magyarországi lakhely: Budapest, V. Szigetutca 16 [!]	Aufenthaltort in Ungarn: Budapest V. Szigetutca 16 [!]
Személyleírás: termete: közép arca: hosszás szeme: kék haja: sötétbarna	Personbeschreibung: Statur: mittel Gesicht: oval Augen: blau Haare: dunkelbraun.
Érvényes: 1926. évi november hó 10-éig	Giltig bis 10. November 1926.
Bécs, 1926. évi november hó 3.	Wien, am 3. November 1926.
A m. kir követ helyett:	Für den kgl. ung. Gesandten:
	Nagy Generalkonsul.

PIM–KM, KM-an. 19/11. – Kassák Lajos fényképével, br. Nagy Árpád főkonzul aláírásával és a Bécsi Magyar Kir. Követség pecsétjével. – Az okmány felső margóján a *Rendellenesen távozott* bélyegzőszöveg olvasható.

A m. kir. belügyminiszter – a m. kir. igazságügy-miniszternek

[Budapest, 1926. november 9.]

Magyar királyi belügyminiszter.

Aktaszám: 5.276/1926. BM VII. Res.

Hivatkozással Nagyméltóságodnak Kassák Lajos kommunista emigráns hazatérése ügyében október hó 14-én 50.798/1926. IM IV. szám alatt hozzámm intézett nagybecsű átiratára,¹¹⁷ valamint október hó 25-én 5.164/1926. VII. Res. szám alatt Nagyméltóságodhoz intézett megkeresésemre¹¹⁸ van szerencsém tisztelettel közölni, hogy a bécsi m. kir. követség Kassák Lajos részére folyó hó 4-én 24.115/1926. szám alatt hazatérési igazolványt állított ki,¹¹⁹ miután nevezett felmutatta a budapesti kir. ügyészségnek 72.004/1924. számú, 1924. október 28-án kelt[,] Dr. Györki Imre budapesti ügyvédhez intézett kiadmányát,¹²⁰ mely szerint a Kassák Lajos ellen kibocsátott nyomozólevelet a kir. büntetőtörvényszék vádтанácsa 1924. szeptember 3-án kelt B.IV. 5.845/1920. számú végzésével visszavonta és a bűnvádi eljárást az 1914. évi XIV. tc. 48. §-a értelmében elévülés címén megszüntette.¹²¹

Tisztelettel kérem azért Nagyméltóságodat szíveskedjék velem sürgősen közölni, hogy fentiekre való tekintettel Kassák Lajos beutazása esetén letartóztatandó-e, vagy sem?

Budapest, 1926. évi november hó 9-én.

A miniszter rendeletéből:

Boór Aladár
miniszteri o.tanácsos.

---

¹¹⁷ Lásd 75.¹¹⁸ Lásd 77.¹¹⁹ Lásd az előző iratot. – A kiállítás dátuma 1926. november 3.¹²⁰ Lásd 35.¹²¹ Lásd 34.

[Címzés:]

M. kir. Igazságügyminiszter Úrnak
Budapest.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat autográf aláírással. – A levelet a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 56.683. számon 1926. november 15-én iktatták, és „azonnal” utasítással látták el.

A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék nyomozólevele Kassák Lajos ellen

[Budapest, 1926. november 18.]

A budapesti kir. büntetőtörvényszék^f
 Aktaszám: B.IV. 13.079/1926/2.

Nyomozólevél.

Kassák Lajos alaposan gyanúsítható a Bécsben 1924. március havában elkövetett a Btk. 172. §-ának 2. bek. ütköző és az 1912. évi 63. tc. 19. § szerint büntetendő osztály ellen való gyűlöletre izgatás büntetével.

Mínt hogy a fent nevezett terhelt/elítelt ismeretlen helyen tartózkodik – megszőkött – megkeresem az összes bírói és közigazgatási hatóságokat, hogy a terhelt/elíteltet nyomoztatni, kézrekerülése esetében letartóztatni, a legközelebbi kir. járásbíróóság vagy kir. törvényszék fogházába beszállítani és erről a kir. bíróságot értesíteni szíveskedjenek.

A terhelt /elítelt személyleírása a következő:

- 1.) A terhelt/elítelt neve és álneve: *Kassák Lajos*
- 2.) Születésének helye: *Érsekújvár*
- 3.) Állampolgársága: *magyar*
- 4.) Születésének ideje: *39 éves*
- 5.) Nyelvismerete: *magyar*
- 6.) Vallása: *keresztény*
- 7.) Családi állapota: *nő*
- 8.) Foglalkozása: *író*
- 9.) Atyának neve: –
- 10.) Anyának leánykori neve: –
- 11.) Míkép[pen] írható le a terhelt/elítelt személye és különösen melyek a szembeötlő, jellemző sajátosságai (különös ismertetőjelei):
  - a) természetben; tartásában, mozdulataiban, testén? *170 cm sovány[,] erősen csontos*
  - b) beszédében? *palócosan beszél*
  - c) szemén, tekintetében, nézésében? *szürke*

- d) száján?
  - e) orrán?
  - f) fülén?
  - g) fejének egyéb részén? *rendkívül magas homlokú*
  - h) kezének látható részein?
- 12.) Milyen a terheltnek/elíteltnek
- a) a haja? *szőkés barna*
  - b) szemöldöke? ”
  - c) a bajusza? *borotvált*
  - d) a szakálla? ”
- 13.) Ismeretes-e a terhelt/elítelt egyéb sajátossága testének ruhával fedett részein?
- 14.) Milyen volt a terhelt/elítelt legutolsó ruházata? *egyszerűen, hanyagul*

Budapest 1926 évi november hó 18 napján.

/azonosítatlan aláírás/
kir. tszéki bíró

[Idegen kéz ceruzaírásos megjegyzése a rektó alsó szélén:] volt kommunista

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – A formanyomtatványon írógéppel, illetve kézírással kitöltött részeket dőlt betűvel közöljük.

Kassák Lajos kérvénye a m. kir. igazságügy-miniszterhez

[Budapest, 1926. november 18.]

Iktatószám: 103.841/1926. k.ü.

A nagyméltóságú
magy. kir. Igazságügy Miniszter Úrhoz,
Budapest

(a budapesti kir. Ügyészség útján)

Sürgős Kérvénye
Kassák Lajos, író terheltnek,
képv:
Dr. Földes István ügyvéd
Budapest, VI., Berliini-tér 2.

az ellene folyamatban lévő bűnügyben
szabadlábon való védekezés engedélyezése iránt.

Nagyméltóságú Miniszter Úr,
Kegyelmes Uram!

Az ellenem sajtó útján elkövetett izgatás büntette miatt folyamatba tett bűnügyben a budapesti kir. Ügyészség méltóságos Elnöke annakidején eljáró ügyvédemet Dr. Györki Imrét 72.004/1924. k.ü. sz. a. arról értesítette, hogy ellenem az eljárás megszűnt és a nyomozólevelet a budapesti kir. büntetőtörvényszék vádtanácsa B.IV. 5.845/1920. sz. végzésével visszavonta.¹²²

Ennek megtörténte után kérvényt adtam be Nagyméltóságodhoz még 1924-ben, melyben kértem, hogy hazatérésem engedélyeztessék és ez a kérvényem, közel két évig tartó elintézés után azzal nyert befejezést, hogy tőlem egy reversálist vettek, hogy hazajövetelem esetén politikával foglalkozni nem fogok,¹²³ és ennek folyamánaképpen a wieni magyar kir. követség által kiállított hazatérési igazolvánnyal Magyarországra visszatértem.

¹²² Lásd 34., 35.¹²³ Lásd 44.

Már ittlétem alatt értesültem arról, hogy ellenem egy még 1924. március havában Wienben megjelent könyvem miatt körülbelül egy hónappal ezelőtt új eljárás tétetett folyamatba és ennek folyamánaképpen nyomozólevelet is bocsátottak ki ellenem.

Annak nyomatékos felemlítése mellett, hogy ezen könyvet Magyarországon soha nem terjesztették, ez a könyv Magyarországból kitiltva nincsen, külföldön jelent meg és akkor[,] amikor még én a kívánt politikai reversálist nem adtam meg, el sem tudom képzelni, mi lehet az oka annak, hogy ellenem a megadott reversális után ismét bünvádi eljárás tétetett folyamatba egy oly könyvért, melyet külföldön írtam és amely Magyarországba soha nem került.

A könyvért én természetesen, ha ellenem vád emeltetik, a teljes felelősséget vállalom, bírám elé állok és amennyiben ezért a könyvért Magyarországon felelőségre vagyok vonható, el fogom viselni a kiszabandó büntetést.

Ily előzmények után arra kérem Nagyméltóságodat már igazolt ügyvédem által: méltóztassék nekem megengedni, hogy az ellenem folyamatba tett |:új:| bűnügyben szabadlábon védekezhessem és méltóztassék a budapesti kir. ügyészséget utasítani, hogy a kibocsátott nyomozólevelet vonja vissza.

Nagyméltóságodnak alázatos szolgája

Kassák Lajos.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Gépirat, autográf aláírás nélkül, dr. Földes István kézjegyével. – Az iratot 1926. november 18-án 103.841. számon érkezették a Budapesti Kir. Ügyészségen.

Kosztolányi Dezső – Simon Jolánnak

Budapest 1926–XI. 18
[Budapest, 1926. november 18.]

Nagyságos Asszonyom, –

itt küldöm az ívet: rajta van gróf *Teleky* [!] Sándorné, *Vikár* Béla, az akadémikus, több petőfista, aki a kormány előtt számít. Nem ártana, ha még néhány embert – akárkit – aláíratna, a szám miatt. *Vikár* Béla maga ajánlkozott, hogy az igazságügy miniszter elé viszi. Kérem, legyen kedves szólítson föl (Teréz 128-85), hogy a küldöttség ügyét megbeszélhessük.

Vagyok kész híve:

Kosztolányi Dezső

K: MTA KIK Ms 4.621/207. – Névjegykártyán tintairással, a névjegykártya szövege: KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

M: KOSZTOLÁNYI Dezső, *Levelek – Naplók*, szerk. RÉZ Pál, KELEVÉZ Ágnes, KOVÁCS Ida, Osiris, Budapest, 1996, 552.

A kártya Kosztolányi Dezső hagyatékában maradt fenn, az író az itt következő kérvényt más úton juttathatta el Simon Jolánnak.

Gróf Teleki Sándorné Kende Júlia (1864–1937), író álnévén Szikra.

Vikár Béla (1859–1945) etnográfus-népdalgyűjtő, műfordító, eszperantista.

Magyar írók és hírlapírók kérvénye a m. kir. igazságügy-miniszterhez

[Budapest, 1926. november 18.]

Nagyméltóságú
Dr. Pesthy Pál Magyar kir. Igazságügyminister Úrhoz
Budapest.

Méltóságos
Dr. Strache Gusztáv
Kir. ügyészségi elnök Úr kezéhez

Kérvénye
gróf Teleki Sándorné és benntnevezett társainak
Kassák Lajos elleni ügyben bentiek iránt.

Nagyméltóságú Minister Úr,
Kegyelmes Uram!

Alulírott magyar írók és hírlapírók, mély tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, Kassák Lajos írotársunk azon kérelmére, [!] hogy az ellene folyamatba tett új bűnvádi ügyben szabadlábbon védekezhessék – kegyesen helyt adni méltóztassék.

Mély tisztelettel

gr. Teleki Sándorné¹²⁴
Vikár Béla
az Akadémia tagja
Heltai Jenő¹²⁵
Harsányi Zsolt¹²⁶
Karinthy Frigyes¹²⁷
Dánielné Lengyel Laura¹²⁸

¹²⁴ gr. Teleki Sándorné Kende Júlia

¹²⁵ Heltai Jenő (1871–1957) író, költő, újságíró, dramaturg és színházigazgató.

¹²⁶ Harsányi Zsolt (1887–1943) író, újságíró, műfordító, színiigazgató.

¹²⁷ Karinthy Frigyes (1887–1938) író, költő, műfordító.

¹²⁸ Dánielné Lengyel Laura (1877–1954) író, újságíró, évtizedeken át a Budapesti Hírlap kritikusaként működött.

Lengyel Menyhért¹²⁹
Lányi Viktor¹³⁰
Molnár Jenő¹³¹
Porzsolts Kálmán¹³²
Szenes Béla¹³³
Sas Ede
    a Petőfi Társaság titkára¹³⁴
Ráskai Ferenc¹³⁵
dr. Várady József¹³⁶
Mezei Ernő¹³⁷
dr. Bauer / . . . . /
Tamás Ernő¹³⁸
Réti Lajos¹³⁹
Lenkey Gusztáv¹⁴⁰
Süle Antal¹⁴¹
Kosztolányi Dezső

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Gépirat, autográf aláírásokkal. – Az aláírók a névsorban Lányi Viktorral kezdődően Kosztolányi Dezső munkatársai voltak a Pesti Hírlap szerkesztőségében.

---

¹²⁹ Lengyel Menyhért (1880–1974) színműíró, publicista, forgatókönyvíró.

¹³⁰ Lányi Viktor (1889–1962) író, műfordító, zeneszerző.

¹³¹ Dr. Molnár Jenő (1880–1933) író, újságíró, számos alkalmi vers szerzője; a levél írása idején a Borsszem Jankó szerkesztője.

¹³² Porzsolts Kálmán (1860–1940) író, újságíró, színiigazgató, a Pesti Hírlap *Esti leveleinek* szerzője.

¹³³ Szenes Béla (1894–1927) író, újságíró, színpadi szerző.

¹³⁴ Sas Ede (1869–1928) író, újságíró, lapszerkesztő.

¹³⁵ Ráskai Ferenc (1880–1942) író, újságíró, színpadi szerző, a Pesti Hírlap belső munkatársa.

¹³⁶ Feltehetőleg dr. belényesi Várady József (1881–1945) újságíró, a Pesti Hírlap munkatársa.

¹³⁷ Mezei Ernő (1850–1932) hírlapíró, országgyűlési képviselő.

¹³⁸ Tamás Ernő (1892–1955) író, hírlapíró, költő, 1924-től a Pesti Hírlap munkatársa.

¹³⁹ Réti Lajos (1902–?) hírlapíró, a Pesti Hírlap belső munkatársa.

¹⁴⁰ Lenkey Gusztáv (1870–1936) hírlapíró, a Pesti Hírlap felelős szerkesztője.

¹⁴¹ Süle Antal (1884–1969) újságíró, a Pesti Hírlap szerkesztője.

**A Magyar Újságírók Egyesületének kérvénye a Budapesti Kir. Ügyészség
elnökéhez**

Budapest, 1926 november 18.
[Budapest, 1926. november 18.]

Méltóságos dr. Sztrache [!] Gusztáv Úrnak,
a budapesti kir. ügyészség elnökének,
Budapest.

Méltóságos Urunk!

A Magyar Újságírók Egyesülete azon tiszteletteljes kéressel járul Méltóságod elé, méltóztassék [a] Kassák Lajos író ellen kibocsátott körözést¹⁴² visszavonni. Anélkül, hogy az ügyre egyébként bármilyen befolyást óhajtanánk gyakorolni, csupán az a kérésünk, hogy Kassák Lajos az ellene indított bűnügyben szabadlábbon védekezhessék.

Köszönetünk előzetes kifejezése mellett, vagyunk Méltóságodnak
készséges hívei:

Balassa Imre
főtitkár

Márkus Miksa
m. kir. udv. tan.
elnök.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Levélpapír-fejléc: MAGYARORSZÁGI | ÚJSÁGÍRÓK EGYESÜLETE | VII, RÁKÓCZI ÚT 10 | TELEFON: JÓZSEF 120-26 [az első szóból az „ORSZÁGI” rész kihúзва] – Gépirat, autográf aláírásokkal, későbbi iktatószámokkal.

Balassa Imre (1886–1974) író, újságíró, dramaturg, zenekritikus.

Márkus Miksa (1868–1944) újságíró, lapszerkesztő, a Magyarországi Újságírók Egyesületének elnöki tisztét 1918-tól töltötte be.

¹⁴² Lásd **82.**

Jegyzőkönyv Kassák Lajos bűnügyében

[Budapest, 1926. november 19.]

[aktaszám nélkül]

Jegyzőkönyv

Felvették a budapesti kir. ügyésznél Budapesten, 1926. november 19-én izgatás büntetvével terhelt Kassák Lajos bűnügyében.

Jelenlevők az alulírottak.

Kassák Lajos, 1887. március 21-én született, Érsekújvárt, r. kat., író, nős Simon Jolánnal, budapesti (V. Sziget-utca 16., I. 14.) lakos s a következőket adja elő:

F. é. november 5-én érkeztem meg Budapestre Bécsből, ahol 1920. február hava óta tartózkodtam. Nem tudtam arról, hogy ellenem *Álláspont* c. röpiratommal kapcsolatosan bűnvádi eljárás indult meg ellenem, [!] s nyomozólevelet bocsátottak ki.

Én a bécsi m. kir. követség hazatérési igazolványával ellátva tértem vissza Magyarország területére.

Budapesten állandó lakásom van s annyi jövedelem, amelyből szerényen meg tudok élni. Ez a jövedelem írói tiszteletdíjakból áll, amelyeket nekem a „Nyugat” c. folyóirat és egyes könyvkiadók fizetnek.

Kérésem az, hogy letartóztatásom mellőztessék és az ellenem megindult bűnvádi eljárás során szabadlábban védekezhessenem.

Felolvastatván, helybenhagyatott

Kmf.

dr. Miskolczy Ágost
kir. ügyész.

Kassák Lajos

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – A jegyzőkönyvet a Budapesti Kir. Ügyészség alelnöke, dr. Miskolczy Ágost vette fel. – Kassák Lajos autográf aláírásával.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. belügyminiszternek

[Budapest, 1926. november 19.]

M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM^f

Aktaszám: 56.683/1926. IM IV.

A m. kir. belügyminister Úrnak

Kassák Lajos ellen folyamatba tett bűnügyben, hivatkozással f. évi november hó 9-én 5.276/1926. VII. Res. szám alatt kelt nagybecsű iratára,¹⁴³ tisztelettel értesítem Nagyméltóságodat, hogy a nevezett ellen régebbi ügye alapján folyamatban volt bűnvádi eljárást szüntette meg a kir. törvényszék vádтанácsa. Kassák Lajos ellen azonban az *Álláspont* című röpirat tartalma miatt izgatás büntette címén újabb bűnvádi eljárás lett folyamatba téve, annak során a kir. ügyészség újabb nyomozólevél kibocsátását indítványozta s a vádтанács a nyomozólevél kibocsátását el is rendelte. Ezek szerint Kassák Lajos hazatérte esetén letartóztatandó.

Bp 926 XI/19.

P. d.: Előadó rövid úton állapította meg, hogy a bíróság kibocsátotta a nyomozólevelet.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Dr. Szolnok Jenő főügyész-helyettes, az ügy új előadójának levéltervezete az igazságügy-miniszter számára a belügyminiszter 1926. november 9-i levelének verzóján. – Mivel a levéltervezet papírján kiadói jegyzések nem találhatók, elképzelhető, hogy a levelet végül nem küldték el.

---

¹⁴³ Lásd **81.**

1927

89.

Dr. Szolnok Jenő feljegyzése a Kassák Lajos elleni nyomozólevél visszavonásáról

[Budapest, 1927. február 1.]

[Magyar Kir. Igazságügy-minisztérium]

Aktaszám: 56.683/1926. IM IV.

A m. kir. belügyminiszter úr felvilágosítást kér arra nézve, hogy a Kassák Lajos ellen kibocsátott nyomozólevél hatálya fennáll-e és Kassák Lajos beutazása esetén letartóztatandó-e.

Az iratokból megállapítható, hogy a Kassák Lajos ellen régebbi ügye alapján folyamatban volt bűnvádi eljárást a vádtanács megszüntette. Ő azonban újabban *Alláspont* felirat alatt egy röpiratot tett közzé, annak tartalma miatt izgatás bűntette címén újabb bűnvádi eljárás lett ellene folyamatba téve és annak során a bíróság újabb nyomozólevél kibocsátását rendelte el.

Tisztelettel alulírott előadó ez ügy állása felől a kir. ügyészség elnökénél¹⁴⁴ érdeklődvén, tőle azt a felvilágosítást kapta, hogy az ügy ügyészségi iratain az ő, az ügyészség elnöke írásával feljegyzés olvasható, amelynek tartalma szerint a Kassák Lajos ellen kibocsátott nyomozólevelet vissza kell vonni és az ügyet egyelőre irattárba kell tenni. Ennek alapján a kir. ügyészség indítványára a bíróság az újabb nyomozólevelet vissza is vonta. Az ügyészség elnöke ismételt puhatolózás után sem tudott felvilágosítást adni arra nézve, hogy kinek az utasítása alapján vezette a feljegyzést a bűnügyi iratra.

Az utasításról nincs tudomása Timkó ömértóságának,¹⁴⁵ Váry Albertnek és Gál o. tanácsosnak¹⁴⁶ sem. Nem tud az utasításról Baróthy főügyész¹⁴⁷ és tisztelettel alulírott előadó sem.

Indokoltnak látszik az iratok beszerzése.

Budapest, 1927. évi február hó 1-én.

Szolnok Jenő

¹⁴⁴ dr. Strache Gusztáv

¹⁴⁵ dr. Timkó Zoltán koronaügyész-helyettes, az igazságügy-minisztérium IV. Büntetőjogi Ügyosztályának főnöke

¹⁴⁶ dr. Gál László min. osztálytanácsos, az igazságügy-minisztérium Elnöki Ügyosztályának előadója

¹⁴⁷ dr. Baróthy Pál

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat autográf aláírással.
– A feljegyzéshez dr. Szolnok Jenő az igazságügy-miniszter nevében levéltervezetet csatolt (lásd a következő iratot).

90.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Ügyészség elnökének

[Budapest, 1927. február 1.]

[Magyar Kir. Igazságügy-minisztérium]

Aktaszám: 56.683/1926. IM IV.

Felkérem Méltóságodat, hogy Kassák Lajos ellen izgatás büntette címén folyamatba tett bűnügy iratait hozzám sürgősen felterjeszteni szíveskedjék.

Budapest, 1927. évi február hó 1-én.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Dr. Szolnok Jenő gépiratos tervezete, a levelet 1927. február 7-én küldték el. – Lásd az előző iratot.

**Dr. Szolnok Jenő feljegyzése a Kassák Lajos bűnügyére vonatkozó iratok
felterjesztéséről**

[Budapest, 1927. február 23.]

M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM.^f

Aktaszám: 8.848/1927. IM IV.

A beadvány száma és kelte: 12.875/1927. k.ü. – febr. 11.¹⁴⁸

Tárgy: A budapesti kir. ügyészség felterjeszti osztály elleni gyűlöletre izgatás büntetével gyanúsított Kassák Lajos bűnügyére vonatkozó iratokat

A Kassák Lajos ellen folyamatba tett bűnügy alapját előiratunk, különösen a 36.555/1926. IM IV. sz. előadmány¹⁴⁹ ismerteti.

Amint 56.683/1926. IM IV. sz. előiratunkból¹⁵⁰ kitűnik, a budapesti kir. ügyészség elnöke¹⁵¹ nem tudott felvilágosítást adni arra nézve, hogy az ügy ügyészségi iratainak olvasható az a feljegyzés, hogy a Kassák Lajos ellen kibocsátott nyomozólevelet vissza kell vonni és az ügyet egyelőre irattárba kell tenni, kinek az utasítása alapján történt.

Tisztelettel alulírott előadó az utasítás eredete kérdésében kérdést intézett Timkó Öméltóságához,¹⁵² a miniszterelnökség sajtóosztályához, Váry Albert, Baróthy Pál és Gál o. tan.¹⁵³ urakhoz, de az utasításról senki sem tudott felvilágosítást nyújtani.

Ezekre tekintettel indokoltnak látszik, hogy az iratokat – a terheltnek továbbra is szabaddalbon hagyása mellett – a bűnvádi eljárás folytatása céljából a kir. ügyészségnek visszaküldjük.

Budapest, 1927. évi február 23-án.

Szolnok Jenő

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat autográf aláírással. A feljegyzéshez dr. Szolnok Jenő az igazságügy-miniszter nevében két levéltervezetet készített (lásd **92–93.**).

¹⁴⁸ Ez a beadvány az iratok között nem volt fellelhető.

¹⁴⁹ Lásd **64.**

¹⁵⁰ Lásd **89.**

¹⁵¹ dr. Strache Gusztáv

¹⁵² dr. Timkó Zoltán

¹⁵³ dr. Gál László

A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Ügyészség elnökének

[Budapest, 1927. február 23.]

M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM.^f

Aktaszám: 8.848/1927. IM IV.

A budapesti kir. ügyészségnek.

Izgatás büntetével gyanúsított Kassák Lajos ellen folyamatba tett bűnügyben a folyó évi február hó 11. napján kelt 12.875/1927. k.ü. számú jelentése¹⁵⁴ kíséretében felterjesztett iratokat a bűnvádi eljárás folytatása céljából Méltóságodnak visszaküldöm. Kassák Lajos szabadlábbon hagyása ellen nincsen észrevételem.

Kmf.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Dr. Szolnok Jenő gépiratos tervezete, a levelet 1927. március 2-án küldték el.

---

¹⁵⁴ Ez a jelentés az iratok között nem volt fellelhető.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. belügyminiszternek

[Budapest, 1927. február 23.]

M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM.^f

Aktaszám: 8.848/1927. IM IV.

A m. kir. belügyminiszter úrnak.

Kassák Lajos ellen folyamatba tett bűnügyben hivatkozással a múlt évi november hó 9-én 5.276/1926. VII. Res. szám alatt kelt nagybecsű iratára¹⁵⁵ tisztelettel értesítem Nagyméltóságodat, hogy a nevezett ellen régebbi ügye alapján folyamatban volt bűnvádi eljárást szüntette meg a kir. törvényszék vádtanácsa. Kassák Lajos ellen azonban az *Álláspont* című röpirat tartalma miatt izgatás büntette címén újabb bűnvádi eljárás lett folyamatba téve, annak során a kir. ügyészség újabb nyomozólevél kibocsátását indítványozta, a vádtanács a nyomozólevél kibocsátását el is rendelte, minthogy azonban utóbb Kassák Lajos tartózkodási helye ismeretessé vált, a kir. ügyészség indítványára a vádtanács az utóbb kibocsátott nyomozólevelet is visszavonta.

Ezek szerint Kassák Lajos letartóztatását mellőzni kell.

Budapest, 1927. évi február 23-án.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Dr. Szolnok Jenő gépiratos tervezete, a levelet 1927. március 2-án küldték el.

---

¹⁵⁵ Lásd **81.**

Julius Fischer nyilatkozata

[Bécs, 1927. február 24.]

Geschäftszahl 348/1927.

Erklärung

Endesunterzeichneter, Besitzer des Verlages J. Fischer erkläre ich, dass das in meinem Verlag von Lajos Kassák unter dem Titel *Álláspon*t erschienene Buch nie in den Buchhandel gekommen ist. Das Buch wurde ausschliesslich als Manuskript in verschlossenem Kuvert an bestimmte Personen verschickt. Sein Inhalt schliesst sich in seiner polemischen Eigenschaft an die, in der kommunistischen Partei seinerzeit stattgefundenen t[h]eoretischen Kämpfe[,] an. Das Buch wurde in 300 Exemplaren gedruckt, von denen 150 verschickt, die übrigen 150 als Makulatur vernichtet wurden.

Es wurde kein einziges Buch nach Ungarn verschickt, noch ist das Buch je in öffentlichen Buchhandlungen verkauft worden, ist auch heute nirgends erhaeltlich. [!]

Wien, am 24 Feber 1927

Julius Fischer

Fordítás

az 1 schilling bélyeggel ellátott német szövegű eredetiről.

[Nyilatkozat]

Alulírott, mint a Fischer J. Kiadóvállalat tulajdonosa ezennel kijelentem, hogy a Kassák Lajostól *Álláspon*t cím alatt kiadásomban megjelent könyv a könyvkereskedelemben nem került. A könyv kizárólag mint kézirat, zárt borítékban bizonyos személyek címére küldetett. Tartalma, vita jellegénél fogva bekapcsolódik a kommunista pártban annakidején folytatott elméleti harcokba. A könyv 300 példányban jelent meg, ebből 150 szétküldetett, a többi pedig makulatúráként lett megsemmisítve.

Egyetlen egy könyv sem küldetett Magyarországra, sem nyilvános könyvkereskedésben a könyv soha nem árusított és ma sem kapható sehol.

Wien, 1927. február 24.

Fischer Gyula s.k.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Gépirat későbbi iktatószámokkal. – Julius Fischer (Gömöri Gyula) könyvkereskedő (Bécs, VII. ker. Neustiftgasse 93. sz.) aláírását Dr. Ludwig Hackmüller bécsi közjegyző hitelesítette az okiraton.

A M. Kir. Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának jegyzőkönyve

[Budapest, 1927. április 27.]

A m. kir. állami rendőrség bpesti főkapitánysága.^f
[Aktaszám nélkül]

Jegyzőkönyv.

Fölvéve Budapesten, 1927. évi április hónap 27. napján déli 12 óraker.
Jelen vannak: alulírottak.

Idézésre megjelent gyanúsított személyes viszonyaira nézve megkérdezettvén,
előadja:

1. Családi neve: *Kassák*
2. Utóneve: *Lajos*
3. Atyjának családi és utóneve: *K. István*
4. Anyjának családi és utóneve: *Istenes Erzsébet*
5. Születés-ideje: *1887. év március hó 21. nap.*
6. Születés-helye: *Érsekújvár*
7. Családi állapota: *nős*
Nős férfinél a feleség neve: *Simon Jolán*
8. Honossága: *magyar*
9. Községi illetősége: *Budapest*
10. Lakhelye: *5. Sziget ucca 16. I. 14.*
11. Vallása: *rkat.*
12. Kora: *40 éves*
13. Foglalkozása (állása, hivatása): *író*
14. Vagyoni viszonyai: *vagyontalan* [ceruzáírási kiegészítés:] *évi 1.000–1.200*
15. Katonai viszonyai: *nem volt*
16. Szellemi műveltsége:
  - a.) ír és olvas? [a kitöltő hivatalnok az előbbi szavakat aláhúzta;
ceruzáírási kiegészítése:] *4 elemi*
  - b.) magasabb iskolai képzettsége?
17. Anyanyelve: *magyar* [ceruzáírási kiegészítés:] *beszél németül*
18. Az örökösökre át nem szálló címek, rend- és díszjelek: –

19. Terhelt által vitt gyámság vagy gondnokság: –
20. Előző büntetések: *büntetlen*
21. A gyanúsítottnál netán felismerhető testi vagy szellemi fogyatkozás: *nincsen*

Személyazonosságának megállapítása után közöltetik terhelttel, hogy *osztály ellen gyűlöletre izgatás büntetével* gyanúsíttatik.

Gyanúsított figyelmeztetvén védőválasztói jogára, fölvilágosítatván a védő ki-
rendelésének módozatairól és az ingyenes védelem esetéről, kijelenti:

Védőül választom *Dr Földes István* ügyvédet.

Arra a kérdésre, hogy kíván-e valamit védelmére előadni, terhelt következőleg nyilatkozik:

A gyanúsítást megértettem, bűnösnek nem érzem magamat.

*Az Álláspont című füzetem miatt ellenem indult ügyben védekezésemet követke-
zőkben adom elő.*

*A füzetet én irtam, felelős kiadója én vagyok. Bécsben az Elbemühl nyomdában készült
s megjelent illetve nyomtatott mindössze 300 példányban. 150 példányt a füzetben
foglalt elméleti kérdések Magyarországon kívül élő szakembereinek mint vita anyagát
képezhető kéziratot küldtük szét. Tehát a füzetet a könyvárusi forgalomba nem hoztam
s megjelentetésével céloom ez nem is volt. Legjobb tudomásom szerint Magyarországra
ebből a füzetből egyetlen egy példány nem érkezett. Nem követhettem el tehát füzetem-
ben foglaltakkal olyan izgatást, melyet magyarországi hatóság üldözhetne. A füzetből
fennmaradt 150 példány Fischer Gyulának[,] a füzetet kiadó vállalat tulajdonosának
idecsatolt hitelesített nyilatkozata szerint mint főleg megsemmisítettett.¹⁵⁶*

*Füzetem már csak azért sem képezheti izgatás tárgyát, mivel konkrét esetekkel és napi
politikával legfőképp[en] pedig Magyarországgal illetve az itteni osztályok harcaival
nem foglalkozok benne. Teljesen elvont kérdéseket tárgyalok, elméleti megvilágításában
azoknak a gondolatoknak, melyek füzetem lényegét adják s így mint egy elméleti mű
nem izgathat tömegeket, osztályokat egymás ellen.*

*Magamat kol[l]ektív embernek érzem és vallom s így természetemnél s író mivoltomnál
főga minden kérdéshez hozzászólok; ez azonban nálam nem pártpolitikai megnyilat-
kozás. Ez annál is inkább így van, mert kb. 18 éve nem vagyok semmiféle politikai
pártnak, – s így a kommunista pártnak, sem Magyarországon sem külföldön tagja.*

*Megjegyezni kívánom, hogy a csatolt füzetnek – Álláspont – Magyarországra érkezett
egyetlen példányát is én küldöttem a királyi ügyészségnek ügyvédem útján azzal, hogy
amennyiben a benne foglaltak hazatérésem után esetleges ellenem folyamatba tehető
eljárás tárgyát képezhetnék, ezt megelőzzem.*

Felolvasás után h.h. aláíratott.

¹⁵⁶ Lásd az előző iratot.

Kmf.

Kassák Lajos

írója: Wetzel Viktor rendőrkapitány

jegyezte: / . . . . . / István

BFL.BKB VII.5.c 13.079–1926. – Autográf aláírásokkal, későbbi iktatószámokkal.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Ügyészség elnökének

[Budapest, 1927. október 22.]

Magyar királyi Igazságügyminiszterium.^f

Aktaszám: Ad. 8.848/1927. IM IV.

Hivatalos sürgetés

Bpesti Ügyészség elnöke

Hivatkozással az 1927. évi április hó 11. napján 12.875/1927. f.ü. [!] szám alatt kelt jelentésére¹⁵⁷ ismételten felkérem Méltóságodat, hogy Kassák Lajos ellen izgatás büntette miatt folyamatba tett bűnvádi eljárás jelenlegi állásáról hozzám jelentést tenni szíveskedjék.

Budapest, 1927 évi X hó 22 napján.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Kitöltött formanyomtatvány dr. Szolnok Jenő kézjegyével, a levelet 1927. október 27-én küldték el. Az ügyet 1927. december 2-i dátummal a Budapesti Kir. Ügyészségnél újfólag sürgették (lásd a következő iratot).

---

¹⁵⁷ Elírásról lehet szó, mindazonáltal az 1927. február 11-én kelt 12.875/1927. k.ü. [!] számú jelentés nem található az iratok között (lásd. 91.).

97.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Ügyészség elnökének

[Budapest, 1927. december 2.]

Magyar királyi Igazságügyminiszterium.^f

Aktaszám: Ad. 8.848/1927. IM IV.

Hivatalos sürgetés

Bpesti Ügyészség elnöke

Hivatkozással az 1927. évi április hó 11. napján 12.875/1927. f.ü. szám alatt kelt jelentésére¹⁵⁸ ismételten felkérem Méltóságodat, hogy Kassák Lajos ellen izgatás bűntette miatt folyamatba tett bünvádi eljárás jelenlegi állásáról hozzám jelentést tenni szíveskedjék.

Bp 927 XII/2

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – A levelet 1927. december 7-én küldték el.

---

¹⁵⁸ Lásd az előző jegyzetet.

98.

A Budapesti Kir. Ügyészség elnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek

[Budapest, 1927. december 3.]

A BUDAPESTI KIR. ÜGYÉSZSÉGTŐL

Aktaszám: 97.119/1927. k.ü.

Izgatás büntette miatt Kassák Lajos ellen folyamatba tett bűnügyben hivatkozással Nagyméltóságodnak f. é. október 24. napján ad. 8.848/1927. IM IV. sz. alatt kelt rendeletére¹⁵⁹ tisztelettel jelentem, hogy az államrendőrségtől a nyomozási iratok már beérkeztek, az ügy feldolgozásra vár[,] a mi rövid időn belül meg fog történni. Az érdemi elintézésről Nagyméltóságodhoz jelentést fogok tenni.

Budapest, 1927. évi december hó 3-ik napján.

dr. Strache Gusztáv
kir. főügyész
a budapesti kir. ügyészség elnöke

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat autográf aláírással. – A levelet a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 1927. december 7-én 63.815. számon iktatták.

---

¹⁵⁹ Lásd **96.** (1927. október 22.)

1928

99.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Ügyészség elnökének

[Budapest, 1928. május 18.]

Magyar királyi
Igazságügyminiszterium.^f
Aktaszám: Ad. 63.815/1927. IM IV.

Hivatalos sürgetés

Bpesti ügyészség Elnöke

Hivatkozással az 1927. évi december hó 3. napján 97.119/1927. k.ü. szám alatt kelt jelentésére¹⁶⁰ ismételten felkérem Méltóságodat, hogy Kassák Lajos ellen izgatás bűntette miatt folyamatba tett bűnvádi eljárás jelenlegi állásáról hozzám jelentést tenni szíveskedjék.

Budapest, 1928 évi V hó 18 napján.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Kitöltött formanyomtatvány dr. Szolnok Jenő kézjegyével. – A nyomtatvány alapján készült iratot 1928. május 24-én küldték el.

---

¹⁶⁰ Lásd az előző iratot.

A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Ügyészség elnökének

[Budapest, 1928. augusztus 3.]

Magyar királyi
IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM.^f
Aktaszám: Ad. 63.815/1927. IM IV.

Hivatalos sürgetés

Budapesti kir. ügyészségnek

Hivatkozással az 1927. évi december hó 3. napján 97.119/1927. k.ü. szám alatt kelt jelentésére¹⁶¹ és fenti szám alatt kelt sürgetésemre,¹⁶² felhívom a kir. ügyészséget, hogy a Kassák Lajos ellen izgatás büntette miatt folyamatba tett bűnvádi eljárás jelenlegi állásáról és a jelentés megtétele körül mutatkozó késedelem okairól tegyen hozzám jelentést.

Budapest, 1928 évi aug. hó 3. napján.

MNL OLIM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Kitöltött formanyomtatvány a referens kézjegyével. – A nyomtatvány alapján készült iratot 1928. augusztus 9-én küldték el.

---

¹⁶¹ Lásd **98.**

¹⁶² Lásd az előző iratot.

**A Budapesti Kir. Ügyészség elnökének helyettese – a m. kir. igazságügy-
miniszternek**

[Budapest, 1928. augusztus 19.]

A BUDAPESTI KIR. ÜGYÉSZSÉGTŐL.^f

Aktaszám: 71.018/1928. k.ü.

Izgatás büntette miatt Kassák Lajos ellen folyamatba tett bűnügyben hivatkozással Nagyméltóságodnak f. é. május hó 21.,¹⁶³ július hó 3. és augusztus hó 3.¹⁶⁴ napjain Ad. 63.815/1927. IM IV. sz. alatt kelt rendeleteire, egyidejűleg benyújtott vádiratom 2 hiteles kiadmányát tisztelettel felterjesztem.¹⁶⁵

Tisztelettel jelentem egyúttal Nagyméltóságodnak, hogy az ügy feldolgozásának késedelmét az általam felelősségre vont Lindmayer Béla előadó azzal mentegeti, hogy huzamosabb időn keresztül (f. é. februártól – július hó közepéig) heves rheumatikus fájdalomban szenvedett és ügykörét emiatt csak csökkent munkaerővel láthatta el. Minthogy abban az időben Lindmayer kir. ügyész fájásai miatt előttem is gyakran panaszkodott, ezúttal a súlyosabb megtorlástól eltekintettem és a nevezett előadóat a jövőre nézve csupán csak az ügyeknek gyorsabb elintézésére figyelmeztettem. (Ü.u. 94. § 3. p.)

Budapest, 1928. augusztus hó 19. napján.

Dr. Polányi Aladár
királyi főügyész h.
a budapesti kir. ügyészség elnöke h.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat autográf aláírással. – A levelet a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 1928. augusztus 24-én 49.324. számon iktatták. – A Budapesti Kir. Ügyészségen az 1920-as évek közepétől dr. Lindmayer Béla volt a politikai és emigráns ügyek referense. 1930-ban megromlott egészségi állapotára való tekintettel nyugdíjaztatását kérte, majd kérelmét visszavonta, miután az említett perek intézését más munkatárs vette át.

¹⁶³ Lásd 99. – A kitöltött nyomtatvány adatai szerint a hivatalos sürgetést megismételték 1928. július 3-án is.

¹⁶⁴ Lásd az előző iratot.

¹⁶⁵ Lásd a következő iratot.

A Budapesti Kir. Ügyészség vádirata

[Budapest, 1928. augusztus 19.]

A budapesti kir. ügyészségtől.^f
 Aktaszám: 71.018/1928. k.ü.

Izgatás büntette miatt Kassák Lajos ellen folyamatba tett bűnügyben a vonatkozó B.IV. 13.079/1926. sz. bűnügy iratait idezárva, a következő

vádirat

benyújtásával küldöm át:

Kassák Lajos – Érsekújváron, 1887. évi március hó 21. napján született, r. kath., nős, író, budapesti (V. Sziget u. 16. I. 14.) lakost

a Btk. 172. §-ának 2. bekezdésébe ütköző, s az 1912. 63. tc. 19. §-a szerint minősülő, illetve büntetendő izgatás büntette miatt azzal vádolom, hogy a Wienben 1924. évi március havában *Alláspon*t főcím és *Tények és új lehetőségek* alcím alatt 300 példányban megjelentetett, illetve kiadott, s ismeretlen egyéneknek szétküldött röpiratának egész tartalmával, – tehát nyomtatvány terjesztése által – a munkásosztályt a polgári osztály elleni gyűlöletre izgatta és pedig főleg a röpirat következő kitételeivel:

„Öt esztendeje annak, hogy a magyar munkásság szinte egyik órától a másikra kikiáltotta a proletárdiktatúrát, az erőtlennek és elégtelennek bizonyult októberi forradalomtól átvette az államhatalmat, hogy így a hatalmi szervezetek birtokában beteljesítse történelmi hivatását.” [5.]

„Öt esztendő múlt el azóta s a magát és osztályát megváltani akaró magyar munkásságot embertelen kínokra ítélte, halálbaverte és ítéli és veri még ma is az új erőkhöz jutott burzsoázia ellenforradalma.” [5.] – „Bizonyos, hogy a magyar munkásság az ellenforradalmi öt év alatt semmi tanújelét nem adta annak, hogy embertelen sorsán komolyan változtatni akar.” – „Ez a kérdés elsősorban mint kommunisztát érdekel engem s ha azt mondom, hogy nem csináltunk – (t.i. »mi[.] az emigráció») –¹⁶⁶ semmi pozitív munkát, akkor ezt első sorban a kommunista pártra vonatkoztatva értem. A komoly munkásmozgalmat a kommunista

¹⁶⁶ *beszűrés a vádiratban*

mozgalommal tartom egyenlőnek. Az emigrációba kényszerült szociáldemokraták munkássága, mint csírátlan és jövőtlen erő kifejtés, nem érdekel...” [6.] – „...annál határozottabban kell feltenni a kérdést: ezekkel a munkákkal szemben és mindenek felett a munkásság jövő harcai érdekében mit termelt ki magából a kommunista emigráció? – Semmit, vagy majdnem semmit. Ötödik esztendeje vagyunk önkénytelen tétlenségre kárhóztatva, s hiába minden meggondoltság, ez az idő nem csak az otthonmaradt munkásság kálváriája, hanem az emigrációba kényszerült vezetők tudásának, elevenségének és munkabírásának a tűzpróbája is volt. Ha egyszer eljön annak a lehetősége, hogy az emigráció újból beleolvadhat az otthoni mozgalomba, akkor nem a kis Magyarországtól, hanem az egész világtól elzárt emberek joggal számonkérhetik az emigrációból, tehát egy aránylag szabadabb életből hazatérőktől, mit hoztatok magatokkal, mi az a munka, amit a munkásmozgalom érdekében végeztetek? Kétségtelen, hogy az emigrációs csoportok közül ma a kommunisták csoportja érkezne haza a legüresebb tarsollyal.” [6–7.] – „...a polgári sajtó mindent megtesz a munkásság ellen és a fehérterror legalizálása érdekében...” – „...nagyon szeretném, ha megjelenése (t.i. ezen írásnak)¹⁶⁷ komoly vitára adna alkalmat s így talán megindulhatna az a munka, amivel a kommunista emigráció ezideig adósa maradt a forradalomnak és az ellenforradalom terrorja alatt kínlódó magyar munkásságnak.” [8.] – „Számolnunk kell vele, hogy velünk, mint feltörekvő osztállyal, egy a már meglévő javait mint saját kiváltságos életét védő osztály áll szemben. Egy osztály áll velünk szemben az ő megcsontosodott ideológiájával, politikai fölényével, gazdasági erősségével és hatalmi erőszakszerveivel. S hogy ez az osztály nem az örültek osztálya, ahogy azt jámbor zurnaliszták elképzelik, s hogy ennek az osztálynak minden cselekedete pontosan átgondolt, és minden gondolata az osztály uralkodási rendjének érdekében születik meg. Tudunk kell tehát, hogy ellenfelünk komoly ellenerőt képvisel a mi előtörekvő erőnkkel szemben s hogy ellene csakis egy komoly erő komolyan előkészített, megszervezett mozdulataival harcolhatunk eredményesen. A burzsoáziának nem csak a harcra képtelen gyávaságát, de a mi felkelésünkkel nagyon eredményesen szembeszögezhető kultúrfölényét, *etikai és morális gátlásokról mentes*¹⁶⁸ individualisztikus életöszönét is vegyük észre.” [11–12.] – „Túl kell lépniünk a forradalom romantikus képzelgésein és meg kell kezdenünk a forradalmi cselekedetre történelmi és gazdasági helyzeténél fogva képes ember és osztály kulturális és ideológiai előkészítését is.” [12.] – „Igaz, hogy Oroszországban győzött a forradalom, megtörtént az állam kisajátítása, s igaz, hogy nekünk *ebben az irányban*¹⁶⁹ mindent elülről kell kezdenünk – de mégis, mindennek

---

¹⁶⁷ *beszűrés a vádiratban*

¹⁶⁸ *kiemelés a vádiratban*

¹⁶⁹ *kiemelés a vádiratban*

dacára a világhelyzetből következőn mindnyájunkra nézve kötelezően igaza van Trozskinak főntebbi megállapításában (t.i. »nem csak politikából él az ember«),¹⁷⁰ és igaza van mindabban, amit ebből a mondatból kikövetkeztet és ahogyan ezen a fonálon végighaladva, az orosz proletariátus elé az új munkaprogrammot felállítja. Mondom, nem csak az oroszokra nézve, de az általános forradalmi munkálkodásra vonatkozólag igaza van. És igaza van a marxi történelmi materializmusnak, mint világszemléletnek, és a lenini történelmi dialektikának, mint reális mintaképnek az alapján. Marx soha sem látta a proletariátus forradalmát kizárólagosan politikai-gazdasági kérdésnek, és Lenin egész munkássága, emberi universalitása szintén rácsafol a dogmatikus pártemberek minden nem speciálisan politikai kérdéstől való csökönyös elzárkózottságára; vagy minden kérdésnek, legyen az tudományos, technikai vagy művészeti jelentőségű: speciális politikai leméricskélésére.¹⁷¹ [13–14.] – „Lényegében a kapitalizmus háborús krízise ölte meg ezeknek a pártoknak (t.i. szocialdemokrata és demokrata pártoknak)¹⁷² a létjogosultságát és szülte meg a munkásság új harci szervezetétül a kommunista pártot, mint nemzetközi jelentőségű erőképviseletet.” [14–15.] – „Az emberi élet módosíthatóságának egyik, szerintem egyetlen formája a társadalmi forradalom.” [21.] – „A kommunista forradalomnak objektív társadalmi lehetőségei először: a kapitalista gazdasági rend szükségszerű szétzülléséből, a polgári politika »munkásdemokráciával« próbálkozásából, másodsor: a proletariátus gazdasági nyomorából és politikai tevékenységéből eredően kétségtelenül adva vannak.” [22.] – „A mai kor életigényességének, cselekvésre képesítésének legjelentősebb emberpéldánya Lenin volt.” – „És ez az ember nem a destrukció, hanem a konstrukció embere volt.” [25.] – „Nem a régi rend ördöge, hanem az ebben a rendben többé megférti nem tudó, felduzzadt életességéhez egy új, egy általánosabb rendet igénylő társadalom két jobbkezes angyala volt ő. Konstruktor. A gazdaságot, politikát, tudományt és technikát egyenlő mértékkel mérő új, kollektív ember.” [26.] – „... meg kell találnunk annak a forradalmi munkának a módját, a lehető legjobb módját, amivel ezt az átmeneti időt, mint a forradalom egy szakaszát hasznosítani tudjuk az elkövetkező aktív, illetve a nyílt politikai és fegyveres akciók számára.” [27.] – „A kommunista pártok, ha valóban a marxizmus meghamisíthatatlan képviselői akarnak lenni, fel kell szabadítaniok magukat ez alól a végzetes örökség (t.i. csak a politika favorizálása)¹⁷³ alól, kereteiket ki kell szélesíteniök, hogy mint a proletárforradalom irányító szervei magukba vehessék a forradalom összes ható tényezőit s hogy tagjaiknak s általában a most ugrásszerűen fejlődésben levő embernek ne csak politikai felvilágosodottságot

¹⁷⁰ beszűrés a vádiratban

¹⁷¹ a vádiratban: leméricskélésére

¹⁷² beszűrés a vádiratban

¹⁷³ beszűrés a vádiratban

adjanak, hanem iparkodjanak megmutatni nekik az élet teljes gazdagságát és annak szocialisabb lehetőségeit, hogy így azok könnyebben emberi és ennek következményekép[p]en osztályöntudatra ébredhessenek. Már tudjuk, a legutóbbi forradalmi kísérleteink nem a burzsoázia erősségén és a proletariátus gazdasági megelégedettségén, hanem a munkásságnak ideológiai kiképzetlenségén [!] buktak el.” [28.] – „...de akkor meg volt adva egy *felkelés*¹⁷⁴ lehetősége s ezért minden valóban forradalmárnak ezt az adott helyzetet meg kellett kísérelnie a győzelem érdekében kihasználni. Akkor ellenforradalmi megnyilatkozás lett volna azt mondani: a fegyveres felkelés helyett tessék előbb az ideológiai nevelést végigcsinálni...” [28–29.] – „Ha a pártok élére került vezető személyek ezt a szociáldemokrata pártoktól való elemi különbséget észreveszik és ennek a megismerésnek értelmében dolgozni akarnak – akkor a kommunista párt anyja és felnevelője lesz az új embernek.” [32–33.] – „Ezen az úton az első és legfontosabb tennivaló a pártiskolák felállítása.” [33.] – „A kapitalista termelési rendnek össze kell omlania, mert a saját szabadversenyos életéből fejlődésnek indult technika már kinőtt az individualisztikus rabszolgatartás keretei közül, a gépből diktátor lett, s ha a proletariátus meg akarja teremteni a kollektív társadalmat, gazdálkodási tempójával és fogyasztóképeségével a technikát újra rabszolgává kell tennie. A kapitalista termelés az embert elgépiesítette, a kommunista termelésnek ép[p]en a gépnek százszázalékos kihasználásával az embert vissza kell adnia önmagának.” [40–41.] – „Mikor tehát a kommunista pártoknak csak politikai beállítottsága ellen írok, akkor ezt a tiszta marxizmus alapjáról a *forradalom*¹⁷⁵ föltétlen érdekében teszem.” [42.] – „Ez a konstrukciónélküliség a burzsoá társadalom halálát jelenti s egy új, most fejlődésben lévő konstruktív emberi tudatosság és összedolgozás a kollektív társadalmi rend kialakulását készíti elő.” [43.] – „És itt értünk el újra a munkásság forradalmi pártjához, mint ah[h]oz a szervezethez, amely egyedül van hivatva az ember rendszeres és céltudatos irányítására. Hogy ez az irányító párt a *mai* kommunista párt lesz-e, ez a kérdés. A világhelyzet mai állásánál fogva minden oldalról kényszerítő erők hatnak ránk, hogy egy összefogott és tudatosan egyirányú munka induljon meg a *forradalom* érdekében.¹⁷⁶ Ha a kommunista párt túl tudja tenni magát a szociáldemokrata kicsinyességeken és szűk látókörűségeken, akkor benne a jövő csirái teljeseznek föl.” [46–47.]

E vád tekintetében a főtárgyalásra az Élt.¹⁷⁷ 17. §-ának 1. pontja értelmében a budapesti kir. büntetőtörvényszéknek van hatásköre és illetékessége.

¹⁷⁴ *kiemelés a vádiratban*

¹⁷⁵ *kiemelés a vádiratban*

¹⁷⁶ *mindkét kiemelés a vádiratban*

¹⁷⁷ 1897. évi XXXIV. törvénycikk a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről

INDOKOK:

Magyarország és a többi nemzetek közelmúlt történetének eseményei, a lefolytatott bűnperek adatai, jelesül az ezen adatok alapján köztudomásra jutott szervezkedés mibenléte, céljának, eszközeinek megismert immoralitása kétségtelessé tették, hogy a kommunizmus (bolsevizmus) nem egyéb, mint – a szó legszorosabb értelmében véve – a mai – évezredek fejlődéséből kialakult – állami és társadalmi rend berendezkedés [!] ellen irányuló összeesküvés, amely „minden eszközzel – még fegyverrel a kézben is – a nemzetközi burzsoázia megbuktatásáért és a nemzetközi tanácskörtársaság megteremtéséért, mint az állam teljes megsemmisítéséhez vezető átmeneti fokozatért való harcot” hirdeti és teszi az ú.n. proletárorsztály szigorú kötelességévé. Könyörtelen és állandó osztályharc tehát a jelszó, amely harc tulajdonképpen a „bellum omnium contra omnes”¹⁷⁸ mindent leromboló elvének megvalósítása, mert az emberi élet, helyesebben az emberi természet sajátosságának szükségszerű következménye osztályok állandó alakulása és léte, illetve az ezen szükségszerű alakuláson felépülő nemzeti és társadalmi élet. Az a törekvés tehát, amely az emberi élet s fejlődés örök logikájának, örök törvényének teljes negatíójával az egyén[,] az individuum helyébe a collectiv embert, s a társadalmi tagozódást feltüntető államok helyébe a collectiv társadalmat akarja helyezni, s ezt a berendezkedést évezredek munkája gyümölcseinek teljes elpusztításával hirdeti megvalósíthatónak, hogy azután az elpusztított régi világ temetőjén, romjain építse fel az új világot, az Oroszországban már látható „földi paradicsomot” – ez a törekvés, még ha azt akár politikai, vagy a szűkebb értelemben vett socialpolitikai, akár filozófiai tannak tudnók is nevezni, csak utópia, csak agyrém, amelynek örültjei, vagy gonosztevői lehetnek csupán, akik megérezve a rombolás hirdetésének a tömegekre ható vonzó, sőt suggestív erejét, beteges, gonosz hatalmi vágyuk kielégítésére ezt használják fel eszközüül. De akár örülteknek, akár gonoszoknak tekintjük is a kommunizmus híveit (amely különbség felismerését a folytatott osztályharcban tanúsított tervszerűség és vadság azonossága lehetetlenné teszi)[,] azt kétségtelesen meg kell állapítanunk, hogy az örökös harc, a rombolás hirdetői esküdt ellenségei az emberi nemnek, mert természetesen ellenségei azoknak az ösztönszerű nemes érzéseknek, amelyek Istennel, hazával, családdal, emberiséggel függenek össze, s amely nemes érzések az emberi természetből folyó tisztas törekvések negatíójával, s a könyörtelen, örök harc és rombolás hirdetésével össze nem egyeztethetők, sőt azok ellen ösztönszerű borzalommal tiltakoznak.

Messze vezetne és e vádirat keretét meg is haladná bővebb taglalása a „kommunizmus”-nak, ami még csak párhuzamba sem vonható, annál kevésbbé azonosítható

¹⁷⁸ (lat.): mindenki háborúja mindenki ellen

azzal a törekvéssel, illetve szocialis munkával, amely az emberi gyarlóság szülte, s mindenütt többé-kevésbé föllelhető társadalmi hibák, hiányok és visszasságok orvoslását tűzi ki céljául, amely orvoslásnak békés fejlődési viszonyok között és morális s törvényes keretek között folytatott küzdelem révén, szükségszerűen úgysis be kell következnie. És hogy az eddig kifejtett okfejtés helyes s hogy az ebből levont megállapítás is helytálló, csupán a 10 év óta égő orosz pokolra, a kommunizmus ellen világszerte, mind erőteljesebben kifejtett védekezésre, illetve a nálunk garázdálkodott bolsevista rémuralom borzalmaira kell – bizonyítékként – hivatkoznom.

Összefoglalva már most az elmondottakat, kétségtelen, hogy a kommunizmusnak nyílt propagálása nem egyéb, mint az erőszakos osztályharc hirdetése, a társadalmi osztályok békés együttműködésének megbontása, tehát gyűlölet felkeltését célzó izgatás az egyes társadalmi osztályok, és pedig a magukat proletároknak valló munkásosztály s az ezzel szembeállított polgári (vagyonos és intellektuel) osztály között. A gyanúsított tehát akkor, amidőn hivatkozott – és saját beismerése szerint is terjesztett – röpiratában – magát nyíltan kommunistának vallva – az átkos emlékkü proletárdiktatúráról, mint a munkásság történelmi hivatásának beteljesüléséről emlékezik meg, magyarázza annak eredménytelensége okait, a burzsoáziáról mint a munkásságot embertelen kínokra ítélte[,] morális és etikai szempontokat semmibe vevő társadalmi osztályról beszél, megállapítja, hogy csak a kommunista mozgalom a komoly munkásmozgalom, továbbá amikor azt fejtegeti, hogy a kommunista párt a munkásság új nemzetközi jelentőségű erőképviselete, dicsőíti a társadalmi forradalmat és azok legvéresebb kezű vezetőit[,] Lenint és Trockit, végül, amikor hirdeti a burzsoá társadalom halálát és a kommunizmus részére új programot dolgoz ki röpiratában, kiterjesztve azt nemcsak a politikai térre, hanem az állami s társadalmi élet minden megnyilvánulására, de kijelenti, hogy minderre csak a nyílt fegyveres akcióig, s annak előkészítése végett van csupán szükség – mindezek megírásával, illetve terjesztésével tulajdonkép[p]en a kommunizmus érdekében a polgári osztállyal szemben megvívandó harcra, tehát ezen osztály elleni gyűlöletre izgatta a munkásosztályt. Minthogy pedig gyanúsított ezt a cselekvényt nyomtatvány útján – tehát a Btk. 171. §-ában meghatározott módon – követte el, s általában a kommunizmusról, illetve a burzsoáziáról és a munkásosztályról értekezik – a hazai viszonyokat csupán érinti –, cselekménye az indítványi rész szerinti, nem pedig az 1921. III. tc. 5. §-a szerinti izgatás tényálladáki elemeit meríti ki.

A vádemelés tehát teljes egészében megokolt.

Budapest, 1928. augusztus 19. napján.

dr. Polányi kir. főügyész helyettes.

A kiadmány hitelül:
Hartmann
kiadó.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – A sokszorosított vádirat nem tartalmaz autográf aláírásokat, a hitelesítés Hartmann Zsigmond irodatiszt aláírás-bélyegzőjével, illetve a Budapesti Kir. Ügyészség körbélyegzőjével történt. A vádirat fenti példányát a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 1928. augusztus 24-én 49.324. számon iktatták, egy másik példány a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék aktájában maradt fenn (BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.). Ez utóbbi példányon ismeretlen kéz írása a fejléc fölött: „1924 III-ban | bíróság 1926 XI/18”. (Az első dátum az *Álláspont* megjelenésének ideje, a másik a Kassák elleni új nyomozólevél kiadásának napja.)

Feljegyzés a Kassák Lajos elleni vádirat felterjesztéséről

[Budapest, 1928. augusztus 24.]

M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUM.^f

IV. osztály.

Aktaszám: 49.324/1928. IM IV.

1928 aug 24.

Tárgy: A budapesti kir. ügyészség felterjeszti az izgatás büntette miatt Kassák Lajos bűnügyében benyújtott vádiratot

Az ügy késedelmes ellátása miatt tett felüyeleti eljárás eredményekép[p]en jelenti, hogy az előadó, Lindmayer Béla kir. ügyészt, késedelmes elintézése miatt figyelmeztetésben részesítette s egyben felhívta az ügyek gyorsabb elintézésére.¹⁷⁹

Lindmayer Béla egy ízben, 1924-ben (késedelmes szabadlábra helyezés) írásbeli intésben részesült, egy ízben pedig szóbeli intést kapott (a főtárgyalási elnökkel történt összetűzése miatt).

Figyelemmel a jelentésben említett betegségére, az ügyészség elnöke által tett felüyeleti intézkedést tudomásul kellene vennünk.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Dr. Timkó Zoltán kézjegyével.

---

¹⁷⁹ Lásd **101.**

**A Budapesti Kir. Főügyészség főügyészhelyettese – a m. kir. igazságügy-
miniszternek**

[Budapest, 1928. augusztus 24.]

BUDAPESTI KIRÁLYI FŐÜGYÉSZSÉG.^f

Aktaszám: 7.532/1928. f.ü.

Izgatás büntette miatt Kassák Lajos ellen folyamatba tett bűnügyben hivatkozva Nagyméltóságodnak 1926. évi október hó 14-ik napján 50.798/1926. IM IV. szám alatt kelt rendeletére¹⁸⁰ a budapesti kir. ügyészség 71.018/1928. k.ü. számú vádiratának¹⁸¹ hiteles kiadmányát idemellékelve azzal a jelentéssel terjesztem fel, hogy a vádirat beadásához hozzájárultam.

Budapesten, 1928. évi augusztus hó 24-ik napján.

Dr. Fabó Zoltán
kir. főügyész h.

[Címzés:]

A kir. Igazságügyminiszteriumnak
BUDAPEST

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat autográf aláírással.
– A levelet a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 49.838. számon 1928. augusztus 28-án iktatták.

---

¹⁸⁰ Lásd **76.**

¹⁸¹ Lásd **102.**

Jegyzőkönyv a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék vádtanácsának üléséről

[Budapest, 1928. október 8.]

Jegyzőkönyv.

Aktaszám: B.IV. 13.079/6/1926.

Készült az izgatás büntette miatt Kassák Lajos ellen indított bűnügyben a bp. kir. büntetőtörvényszék vádtanácsának 1928. évi október hó 8. napján tartott nem nyilvános üléséről.

Jelen voltak:

Dr. Ottrubay Dezső kir. törvényszéki tanácselnök
a vádtanács elnöke.

[Dr.] Csiky Imre kir. ítéletáblai bíró
Dr. Horváth Ferenc kir. törvényszéki bíró
a vádtanács tagjai.

Dr. Szabó Gyula Jenő kir. törvényszéki titkár
jegyzőkönyvvezető.

Dr. Pálos Hugó
kir. főügyész h.

Dr. Földes István ü.
védő.

Nem jelent meg: szabályszerű ért. ellenére Kassák Lajos terhelt; helyette védője. Az ülés megnyitása után dr. Horváth Ferenc előadja az ügyet előadja.

A terhelt védője az írásban beadott kifogásait szóval előterjeszti és ezek alapján a vádirat elutasításával a bünvádi eljárás megszüntetését kéri.

A kir. ügyész a vádat fenntartja és kéri a kifogások elutasításával a terheltnek a vádirat értelmében vád alá helyezését.

A terhelt védője kéri, hogy a kítűzendő fő tárgyalásra még Kassák Lajosné is (VI. Lehel u. 6.) és a bejelentendő lakhelyéről Fischer Gyula is tanúként megidéztessék.

A tárgyalás befejezése után a vádtanács meghozta és kihirdette az idecsatolt végzést, amely tud. vétetett.

Elnök a tárgyalást berekeszti.

A jegyzőkönyv lezárattott.

Kmft.

Dr. Ottrubay Dezső
vádtanács elnök

Dr. Szabó Gyula Jenő
vádtanács jegyző

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Kitöltött formanyomtatvány a vádtanács elnöke és a jegyzőkönyvvezető autográf aláírásával.

A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék vádтанácsának végzése

[Budapest, 1928. október 8.]

A budapesti kir. büntető törvényszék vádтанácsától.^f

Aktaszám: B.IV. 13.079/6/1926.

A budapesti kir. büntetőtörvényszék vádтанácsa izgatás büntette miatt terhelt Kassák Lajos bűnügyét a kir. ügyészségnek 71.018/1928. k.ü. számú vádirata¹⁸² ellen a Kassák Lajos terhelt részéről tett kifogás folytán 1928. évi október hó 8. napján dr. Ottrubay Dezső kir. törvényszéki tanácselnök elnöklete alatt, dr. Horváth Ferenc kir. büntetőtörvényszéki bíró és Csiky Imre kir. táblabíró részvételével tartott nem nyilvános ülésében¹⁸³ vizsgálat alá vette és a felek előterjesztéseinek meghallgatása után meghozta a következő

Végzést:

A vádтанács Kassák Lajos érsekújvári születésű, 41 éves, r. k. vallású, író foglalkozású, budapesti lakost a Btk. 172. §-ának 2. bekezdésébe ütköző és az 1912. évi 63. tc. 19. §-a szerint minősülő izgatás büntette miatt annak nyomatékos gyanúja alapján, hogy a Wienben 1924. évi március havában *Álláspont* főcím és *Tények és új lehetőségek* alcím alatt 300 példányban megjelentetett, illetve kiadott, s ismeretlen egyéneknek szétküldött röpiratának egész tartalmával, – tehát nyomtatvány terjesztése által – a munkásosztályt a polgári osztály elleni gyűlöletre izgatta és pedig főleg a röpirat következő kitételeivel:

„Öt esztendeje annak, hogy a magyar munkásság szinte egyik órától a másikra kikiáltotta a proletárdiktatúrát, az erőtlennek és elégtelennek bizonyult októberi forradalomtól átvette az államhatalmat, hogy így a hatalmi szervezetek birtokában beteljesítse történelmi hivatását.” [5]

„Öt esztendő múlt el azóta s a magát és osztályát megváltani akaró magyar munkásságot embertelen kínokra ítélte, halálbaverte és ítéli és veri még ma is az új erőkhöz jutott burzsoázia ellenforradalma.” [5] – „Bizonyos, hogy a magyar munkásság az ellenforradalmi öt év alatt semmi tanújelét nem adta annak, hogy embertelen sorsán komolyan változtatni akar.” – „Ez a kérdés elsősorban mint

¹⁸² Lásd 102.

¹⁸³ Lásd az előző iratot.

kommunistát érdekel engem s ha azt mondom, hogy nem csináltunk – (T.i. »mi[.] az emigráció«)¹⁸⁴ – semmi pozitív munkát, akkor ezt első sorban a kommunista pártra vonatkoztatva értem. A komoly munkásmozgalmat a kommunista mozgalommal tartom egyenlőnek. Az emigrációba kényszerült szociáldemokraták munkássága, mint csírátlan és jövőtlen erő kifejtés, nem érdekel...” [6] – „...annál határozottabban kell feltenni a kérdést: ezekkel a munkákkal szemben és mindennek felett a munkásság jövő harcai érdekében mit termelt¹⁸⁵ ki magából a kommunista emigráció? – Semmit, vagy majdnem semmit. Ötödik esztendeje vagyunk önkénytelen réttlenségre kárhoztatva, s hiába minden meggondoltság, ez az idő nem csak az otthonmaradt munkásság kálváriája, hanem az emigrációba kényszerült vezetők tudásának, elevenségének és munkabírásának a tűzpróbája is volt. Ha egyszer eljön annak a lehetősége, hogy az emigráció újból beleolvadhat az otthoni mozgalomba, akkor nem a kis Magyarországtól, hanem az egész világtól elzárt emberek joggal számonkérhetik az emigrációból, tehát egy aránylag szabadabb életből hazatérőktől, mit hoztatok magatokkal, mi az a munka, amit a munkásmozgalm érdekében végeztetek? Kétségtelen, hogy az emigrációs csoportok közül ma a kommunisták csoportja érkeze haza a legüresebb tarsollyal.” [6–7.] – „...a polgári sajtó mindent megtesz a munkásság ellen és a fehérterror legalizálása érdekében...” – „...nagyon szeretném, ha megjelenése (t.i. ezen írásnak)¹⁸⁶ komoly vitára adna alkalmat s így talán megindulhatna az a munka, amivel a kommunista emigráció ezideig adósa maradt a forradalomnak és az ellenforradalom terrorja alatt kínlódó magyar munkásságnak.” [8.] – „Számolnunk kell vele, hogy velünk, mint feltörekvő osztállyal, egy a már meglévő javait mint saját kiváltságos életét védő osztály áll szemben. Egy osztály áll velünk szemben az ő megcsontosodott ideológiájával, politikai fölényével, gazdasági erősségével és hatalmi erőszakszerveivel. S hogy ez az osztály nem az örültek osztálya, ahogy azt jámbor zszurnaliszták elképzelik, s hogy ennek az osztálynak minden cselekedete pontosan átgondolt, és minden gondolata az osztály uralkodási rendjének érdekében születik meg. Tudnunk kell tehát, hogy ellenfelünk komoly ellenérőt képvisel a mi előretörekvő erőnkkel szemben s hogy ellene csakis egy komoly erő komolyan előkészített, megszervezett mozdulataival harcolhatunk eredményesen. A burzsoáziának nem csak a harcra képtelen gyávaságát, de a mi felkelésünkkel nagyon eredményesen szembeszögezhető kultúrfőlényét, etikai és morális gátlásoktól mentes individualisztikus életöszönét is vegyük észre.” [11–12.] – „Túl kell lépnünk a forradalom romantikus képzelgésein és meg kell kezdenünk a forradalmi cselekedetre történelmi és gazdasági helyzeténél fogva képes ember és

---

¹⁸⁴ *beszűrés a végzésben*

¹⁸⁵ *a végzésben*: terhelt

¹⁸⁶ *beszűrés a végzésben*

osztály kulturális és ideológiai előkészítését is.” [12.] – „Igaz, hogy Oroszországban győzött a forradalom, megtörtént az állam kisajátítása, s igaz, hogy nekünk ebben az irányban mindent elülről kell kezdenünk – de mégis, mindennek dacára a világhelyzetből következőn mindnyájunkra nézve kötelezően igaza van Trotskinak főntebbi megállapításában (t.i. nem csak politikából él az ember),¹⁸⁷ és igaza van mindabban, amit ebből a mondatból kikövetkeztet és ahogyan ezen a fonálon végighaladva, az orosz proletariátus elé az új munkaprogrammot felállítja. Mondom, nem csak az oroszokra nézve, de az általános forradalmi munkálgodásra vonatkozólag igaza van. És igaza van a marxi történelmi materializmusnak,¹⁸⁸ mint világszemléletnek, és a lenini történelmi dialektikának, mint reális mintaképnek az alapján. Marx soha sem látta a proletariátus forradalmát kizárólagosan politikai-gazdasági kérdésnek, és Lenin egész munkássága, emberi universalitása szintén rácsófol a dogmatikus párt emberek minden nem speciálisan politikai kérdéstől való csökönyös elzárkózottságára; vagy minden kérdésnek, legyen az tudományos, technikai vagy művészeti jelentőségű: speciális politikai leméréskézésére.”¹⁸⁹ [13–14.] – „Lényegében a kapitalizmus háborús krízise ölte meg ezeknek a pártoknak (t.i. a szocialdemokrata és demokrata pártoknak)¹⁹⁰ a létjogosultságát és szülte meg a munkásság új harci szervezetét a kommunista pártot, mint nemzetközi jelentőségű erőképviseletet.” [14–15.] – „Az emberi élet módosíthatóságának egyik, szerintem egyetlen formája a társadalmi forradalom.” [21.] – „A kommunista forradalomnak objektív társadalmi lehetőségei először: a kapitalista gazdasági rend szükségszerű szétzúllésából, a polgári politika »munkásdemokráciával« próbálkozásából, másodsor: a proletariátus gazdasági nyomorából és politikai tevékenységéből eredően kétségtelenül adva vannak.” [22.] – „A mai kor életigényességének, cselekvésre képesítésének legjelentősebb emberpéldánya Lenin volt.” – „És ez az ember nem a destrukció, hanem a konstrukció embere volt.” [25.] – „Nem a régi rend ördöge, hanem az ebben a rendben többé megférni nem tudó, felduzzadt életességéhez egy új, egy általánosabb rendet igénylő társadalom két jobbkezes anyala volt ő. Konstruktor. A gazdaságot, politikát, tudományt és technikát egyenlő mértékkel mérő új, kollektív ember.” [26.] – „...meg kell találnunk annak a forradalmi munkának a módját, a lehető legjobb módját, amivel ezt az átmeneti időt, mint a forradalom egy szakaszát hasznosítani tudjuk az elkövetkező aktív, illetve a nyílt politikai és fegyveres akciók számára.” [27.] – „A kommunista pártok, ha valóban a marxizmus meghamisíthatlan képviselői akarnak lenni, fel kell

---

¹⁸⁷ *beszűrás a végzűsben*

¹⁸⁸ *a végzűsben*: materialisnak

¹⁸⁹ *a végzűsben*: leműrsűkűlésűre

¹⁹⁰ *beszűrás a végzűsben*

szabadítaniok magukat ez alól a végzetes örökség (t.i. csak a politika favorizálása)¹⁹¹ alól, kereteiket ki kell szélesíteniök, hogy mint a proletárforradalom irányító szervei magukba vehessék a forradalom összes ható tényezőit s hogy tagjaiknak s általában a most ugrásszerűen fejlődésben levő embernek ne csak politikai felvilágosodottságot adjanak, hanem iparkodjanak megmutatni nekik az élet teljes gazdagságát és annak szocialisabb lehetőségeit, hogy így azok könnyebben emberi és ennek következményekép[en] osztályöntudatra ébredhessenek. Már tudjuk, a legutóbbi forradalmi kísérleteink nem a burzsoázia erősségén és a proletariátus gazdasági meglegedettségén, hanem a munkásságnak ideológiai kiképzetlenségén [!] buktak el.” [28.] – „...de akkor meg volt adva egy felkelés lehetősége s ezért minden valóban forradalmárnak ezt az adott helyzetet meg kellett kísérelnie a győzelem érdekében kihasználni. Akkor ellenforradalmi megnyilatkozás lett volna azt mondani: a fegyveres felkelés helyett tessék előbb az ideológiai nevelést végigcsinálni.” [28–29.] – „Ha a pártok élére került vezető személyek ezt a szociáldemokrata pártoktól való elemi különbséget észreveszik és ennek a megismerésnek értelmében dolgozni akarnak – akkor a kommunista párt anyja és felnevelője lesz az új embernek.” [32–33.] – „Ezen az úton az első és legfontosabb tennivaló a pártiskolák felállítása.” [33.] – „A kapitalista termelési rendnek össze kell omlania, mert a saját szabadversenyos életéből fejlődésnek indult technika már kinőtt az individualisztikus rabszolgatartás keretei közül, a gépből diktátor lett, s ha a proletariátus meg akarja teremteni a kollektív társadalmat, gazdálkodási tempójával és fogyasztóképességével a technikát újra rabszolgává kell tennie. A kapitalista termelés az embert elgépiesítette, a kommunista termelésnek ép[en] a gépnek százszázalékos kihasználásával az embert vissza kell adnia önmagának.” [40–41.] – „Mikor tehát a kommunista pártoknak csak politikai beállítottsága ellen írok, akkor ezt a tiszta marxizmus alapjáról a forradalom föltétlen érdekében teszem.” [42.] – „Ez a konstrukciónélküliség a burzsoá társadalom halálát jelenti s egy új, most fejlődésben lévő konstruktív emberi tudatosság és összedolgozás a kollektív társadalmi rend kialakulását készíti elő.” [43.] – „És itt értünk el újra a munkásság forradalmi pártjához, mint ah[h]oz a szervezethez, amely egyedül van hivatva az ember rendszeres és céltudatos irányítására. Hogy ez az irányító párt a mai kommunista párt lesz-e, ez a kérdés. A világhelyzet mai állásánál fogva minden oldalról kényszerítő erők hatnak ránk, hogy egy összefogott és tudatosan egyirányú munka induljon meg a forradalom érdekében. Ha a kommunista párt túl tudja tenni magát a szociáldemokrata kicsinyességeken és szűk látókörűségein, akkor benne a jövő csírái teljesednek föl.” [46–47.]

---

¹⁹¹ *beszűrés a végzésben*

a Bp. 266. §-a értelmében vád alá helyezi.

A fő tárgyalásra Kassák Lajosné (VI., Lehel u. 6.)¹⁹² és a védelem által bejelentendő lakhelyről Fischer Gyulát mint tanúkat kell megidézni.

A vádtanács az iratokat a fő tárgyalási elnökhöz teszi át.

Indokolás.

Kassák Lajos terhelt kifogásaiban tagadta, hogy a vád tárgyává tett bűncselekményt elkövette volna, illetve azzal védekezett, hogy cselekménye a vád tárgyává tett izgatás büntettének tényálladékát nem meríti ki.

A vádtanács azonban a nyomozás adatainak mérlegelése alapján úgy találta, hogy a kiderített bizonyítékok a kifogást tevő Kassák Lajos terhelt ellenében a vád alá helyezéshez szükséges nyomatékos gyanú megállapítására elegendő alapot szolgáltatnak, mivel a bizonyíthatóan mutatkozó ténykedése a vádbeli cselekmény alkotó elemeit kimeríteni látszik.

Ennél fogva terheltet a rendelkező rész értelmében vád alá helyezi.

Budapest, 1928. évi október hó 8. napján

Dr. Ottrubay Dezső
kir. törvényszéki tanácselnök
vádtanács elnök

dr. Horváth Ferenc
kir. büntetőtörvényszéki bíró,
vádtanács előadó

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Gépirat, autográf aláírásokkal.

---

¹⁹² *Javítás tintairással, eredetileg: V., Sziget u. 16. I. 14.*

A Budapesti Kir. Ügyészség elnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek

[Budapest, 1928. október 11.]

A BUDAPESTI KIR. ÜGYÉSZSÉGTŐL.^f

Aktaszám: Ad. 71.018/1928. k.ü.

Nagyméltóságodnak f. évi augusztus hó 3-án Ad. 63.815/1927. IM IV. sz. alatt kelt rendelete¹⁹³ folytán jelentem, hogy a kir. büntetőtörvényszék vádtanácsa f. hó 8-án B.IV. 13.079/1926. sz. alatt hozott végzésével¹⁹⁴ Kassák Lajost a Nagyméltóságodhoz már korábban felterjesztett 71.018/1928. k.ü. számú vádiratom¹⁹⁵ értelmében izgatás bűntette miatt vád alá helyezte.

Budapest, 1928 évi október hó 11-ik napján.

Dr. Strache Gusztáv
kir. főügyész
a budapesti kir. ügyészség elnöke.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat autográf aláírással, a levelet a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 60.060. számon 1928. október 16-án iktatták.

---

¹⁹³ Lásd **100.**

¹⁹⁴ Lásd az előző iratot.

¹⁹⁵ Lásd **101–102.**

A Budapesti Kir. Főügyészség elnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek

[Budapest, 1928. október 17.]

BUDAPESTI KIR. FŐÜGYÉSZSÉG.^f

Aktaszám: 8.850/1928. f.ü.

Hivatkozással Nagyméltóságodnak 1926. év október hó 14-én 50.798/1926. IM IV. szám alatt kelt rendeletére¹⁹⁶ [és] folyó évi augusztus 24-én kelt 7.532/1928. f.ü. számú jelentésemre¹⁹⁷ pótlólag jelentem, hogy a kir. büntetőtörvényszék vádtańácsa folyó hó 8-án B.IV. 13.079/1926. szám alatt hozott végzésével¹⁹⁸ Kassák Lajost a vádirat értelmében izgatás büntette miatt vád alá helyezte.

Budapest, 1928. október hó 17-én.

Dabasi Halász Lajos
kir. főügyész.

[Címzés:]

Kir. Igazságügyminiszterium

Budapest.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat autográf aláírással, a levelet a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 1928. október 25-én 61.950. számon iktatták.

---

¹⁹⁶ Lásd **76.**

¹⁹⁷ Lásd **104.**

¹⁹⁸ Lásd **106.**

**A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék nyilvános főtárgyalásának
jegyzőkönyve**

[Budapest, 1928. december 5.]

Jegyzőkönyv.

Aktaszám: B.XXXV. 13.079/8/1926.

Készült az izgatás büntette miatt Kassák Lajos ellen indított bűnügyben a bpesti kir. büntetőtörvényszéknél Budapesten 1928. évi december hó 5. napján tartott nyilvános főtárgyalásról.

Jelen voltak:

dr. Méhes Ignác kir. törvényszéki bíró
főtárgyalási elnök.

dr. Ávédik Félix kir. törvényszéki bíró
dr. Pósta Lajos kir. törvényszéki bíró
szavazó bírák.

dr. Patzák József kir. törvényszéki titkár
jegyzőkönyvvezető.

dr. Lindmayer Béla
kir. ügyész.

dr. Földes István ügyv.
védő.

Kassák Lajos
vádlott.

Kassák Lajosné
tanú.

Az elnök a határozatok szerkesztésére dr. Ávédik Félix kir. törvényszéki bírót jelöli ki. Ezután a főtárgyalást a Bp. 301. §-a szerint az ügy rövid megjelölésével megnyitja, hallgatóságot megfelelően figyelmezteti és a vádlottat személyes viszonyai felől kikérdezi.

A vádlott az alábbi kérdésekre a következőkép[en] válaszol:

1. Családi és utóneve? *Kassák Lajos*
2. Álnéve vagy megkülönböztető neve? –
3. Házastársának családi és utóneve? *Simon Jolán*
4. Születésének éve hónapja és napja? *1887. március 21.*
5. Születésének helye? *Érsekújvár*
6. a) Községi illetősége? *Budapest*
b) Utolsó lakhelye? *Lehel u. 6. V. 1.*
7. Anyanyelve és egyéb nyelvism.? *magyar, német*
8. Vallása? *róm. kath.*
9. Családi állapota? *nős*
10. Főfoglalkozása a vádlottnak? *író*
11. Katonai szolgálata? *nem teljesített*
12. Műveltségi foka *4 elemi*
13. Szembeötlő testi vagy szellemi fogyatkozása és egyéb különös ismertető jele? –
14. Vagyoni viszonyai? *vagyonatlan, évi 1.000–1.200 P. jövedelme van.*
15. Atyjának családi és utóneve? *Kassák István*
16. Anyjának családi (leánykori) neve és utóneve? *Istenes Erzsébet*
17. Volt-e már büntetve, s ha igen, mely bíróság mikor és mi miatt ítélte el?
büntetlen

Elnök megállapítja, hogy a megidézettek, Fischer Gyula tanú kivételével, megjelentek; a nevezett nem volt megidézhető, mert a bejelentő hiv. szerint Bpsten ismeretlen, illetve közelebbi adat nélkül föl nem található.

Felek meghallgatása után, a kir. törvényszék

Végzett.

A kir. törvényszék elrendeli a főtárgyalás megtartását.

Tudomásul szolgál.

A tanú a Bp. 301. §-ának 4. és 5. bekezdésében foglalt felhívás és figyelmeztetés után elhagyja a tárgyalótermet.

A Bp. 304. §-a értelmében felolvassák az 1928. évi október hó 8. napján B.IV. 13.079/6/1926. szám alatt kelt vádhatározatnak rendelkező részét, továbbá az *Álláspont* cím alatt, Wienben 1924. március havában megjelent sajtóterméket.

Kassák Lajos vádlott a Bp. 304. §-ának alkalmazása mellett feltett kérdésekre lényegben (Bp. 331. §. 2. bek.) a következőképp[en] nyilatkozik:

A vádat megértettem, nem ismerem el a bűnösségemet. A most fölolvastott és vádtárgyává tett könyvet én írtam, Bécsben. Ott is jelent meg 1924. év március havában. 300 példányban jelent meg.

Ez egy vita-könyv. A kiadó – Julius Fischer – fölszólított, hogy szóljak hozzá én is a tárgyhoz, ekkor írtam meg a könyvet. 150 drb. szét lett küldve, postán, zárt borítékban |;föltehetőleg;| a kommunista párt vezető tagjainak. A kiadó küldte szét a könyvet, valószínűleg volt egy listája, hogy kiknek küldi el ezt. A másik 150 példányt a kiadó megsemmisítette.¹⁹⁹ Magyarországra egyetlen példány sem lett küldve, úgy hogy innen kitiltva nem volt. A könyv magyar, német és francia nyelven jelent meg. Julius Fischernek a „Ma” bécsi folyóirat kiadójának a pénzén állították elő a könyvet. Azt hiszem – de nem tudom –, hogy ingyen küldte szét a tagoknak.

A könyv nem kizárólag a magyarországi viszonyokról beszél. Nemzetközi szempontból vizsgálendő ez. Mint kultúr ember háborodtam föl azokon a viszonyokon, amelyek Magyarországon és az egész világon uralkodtak. Hivatkozom a magyar lapokra, amelyek abban az időben megjelentek, ezekből is merítettem az adataimat.

A könyvet nem lehet úgy elbírálni, hogy abból egyes részeket kiszakítunk, hanem csak mint egészet. A lényege az, hogy a munkásságot ki kell oktatni[,] ezért íródott meg a könyv. A munkásság most is embertelen sorban él.

A polgári sajtó elkövetett mindent a munkásság ellen, ilyen volt pl. a Nép c. lap, amelyben tényleg jelentek meg cikkek a munkásság ellen.

Nem arra gondoltam a könyvben, hogy egy uralmon levő társadalmi osztály helyébe egy másikat ültessünk, én egálizálást gondolok. Vannak, akik fegyverrel akarják ezt elérni, én azonban ideológiával akarom.

1918. [!] évben – a kommunizmus alatt – én voltam az egyetlen, aki ezzel a kérdéssel foglalkozott. Az ember átalakításánál, akkor is egy ideológiára gondoltam.

Tény, hogy van a burzsoáziában kezdeményező erő, én arra a rétegre gondolok, aki a vagyonba született be, ez ideológiailag nem a legtisztább. Ezekkel szemben állok [!] mind együgyűek, buták, akiket derék, öntudatos, az élet javait megkívánó emberekké kell nevelni.

¹⁹⁹ *konábban:* A másik 150 példány meg lett semmisítve.

A háború szétzüllesztette a világot, szétesett a kapitalista rend, ez a háború szükségképpeni következménye volt.

A könyvben egy világlátásról, egy világtörekvésről van szó.

Elnök <megállapítja, hogy> |ismerteti a bpesti főkapitányságnak 62.877/1926. fk. II. sz. értesítését,²⁰⁰ mely szerint:| a vádtárgyává tett könyv 1924. évi március hónapban jelent meg Bécsben a „Ma” kiadásában |és Budapesten egy példányt sem sikerült beszerezni:|.

Védő: Kétségtelen, hogy a vádlott cselekménye nem tartozik a Btk. 8. §-ában felsorolt esetek közé, a jelen esetben a Btk. 11. §-a irányadó. Hivatkozom a m. kir. Kúria 1924. évi április 7-én kelt 21. számú elvi jelentőségű határozatára.

Állítom és bizonyítom, hogy a vádlott könyve Bécsben, az osztrák törvénykönyv szerint nem meríti ki az izgatás alkotó elemeit. Evégből, a könyv csatolása mellett kérem az osztrák igazságügy-minisztériumot megkeresni, a m. kir. igazságügy-minisztérium útján, annak közlése iránt, hogy ott büntethető-e ez a cselekmény.

Amennyiben a bíróság ennek az indítványnak helyet nem adna, úgy bizonyítás kiegészítéseként kérem annak megállapítását, hogy a vádbeli könyvnek ez az egy példánya, hogyan került a bpesti kir. ügyészséghez. Kérem evégből megkeresni a m. kir. igazságügy-minisztérium IV. ügyosztályát, hogy igaz-e, hogy az eljáró előadó²⁰¹ fölhívta Kassák Lajosnét, hogy a vádbeli könyvet csatolja be. Kassák Lajosné ezután Bécsből el is hozta és a minisztérium rendelkezésére bocsátotta a könyvet.

A vádlott politikai rezelválist [!] adott, s úgy térhetett vissza Magyarországra. Politikával egyáltalában nem foglalkozik, s most 1928-ban emeltetett vád ellene egy 1924-ben külföldön megjelent könyve miatt.

Kir. ügyész: A védelem első indítványára csak az a megjegyzésem, hogy az izgatás bünteti a magyar törvény akkor is ha külföldön lett elkövetve.

A második indítványra megjegyzem, hogy az, hogy a vádbeli könyv hogyan került a kir. ügyészség kezeibe, az egyáltalában nem tartozik ide. Ez egy mellékes kérdés.

A vádlott e vádbeli könyv miatt körözés alatt állott. Amikor a védelem, rezelvális [!] ellenében kieszközölte azt, hogy a vádlott szabadlábon lehessen, a hazatérése a vádlottnak éppen a jelen könyv miatt volt problematikus, mert emiatt eljárás volt ellene.

A kir. törvényszék ezután fogatosítja a már kihallgatni rendelt és megidézett Kassák Lajosné kihallgatását.

---

²⁰⁰ Lásd 61.

²⁰¹ dr. Váry Albert

Belép Kassák Lajosné szül. Simon Margit Jolán 43 éves, r. k. vallású, újpesti születésű, budapesti lakos, színésznő, tanú, a vádlott törvényes felesége, aki a Bp. 206. §-ában foglalt figyelmeztetés után kijelenti, hogy vallani akar, ezután a Bp. 210. § 2. bek.-ében foglalt előzetes figyelmeztetés után a következőket vallja:

1926-ban, [!] amikor az uram elleni másik ügyben az eljárást megszüntették, útlevelet kértünk a bécsi magyar követségen. Azt mondták, hogy majd a kérelmet átküldik a m. kir. igazságügy-minisztériumba. Amikor itt eljártam, megkérdezte tőlem az eljáró előadó, hogy mit írt az uram Bécsben. Mondtam, hogy szépirodalommal foglalkozott, s említettem a vádbéli könyvet is. Erre utasított, hogy mutassam be a könyvet, amit én meg is tettem, s a vádbéli könyvet egy hét múlva elhoztam Bécsből és beadtam a minisztériumba.

Kir. ügyész: kijelenti, hogy hivatalos följegyzései szerint a valóságnak megfelel a tanú azon állítása, hogy az iratok közt levő könyvet ő szolgáltatatta be az igazságügy-minisztériumnak.

Kérdés, észrevétel, indítvány nincs.

Kir. törvényszék

Végzett.

A kir. törvényszék Kassák Lajosné szül. Simon Margit Jolán tanú megesketését mellőzi, mert a felek ezt nem kérték.

Tudomásul szolgál.

Kir. törvényszék

Végzett.

A kir. törvényszék elrendeli rövid úton beszerezni [;betekintésre;] az osztrák büntetőtörvénykönyvet, <s abból a vonatkozó törvényhelyek magyar fordítását a jegyzőkönyvhöz foga csatolni>.

Egyéb indítványoknak nem ad helyt, mert ezeket sükségteleneknek tartja.

Tudomásul szolgál.

A végzés rendelkezését rövid úton foganatosítják.

<Az 1 ./. alatti a jegyzőkönyvhöz csatoltatik.>

Elnök ismerteti az 1 ./ alatti<t> | :nem hiteles fordítású szöveget, valamint az elévülésre vonatkozó rendelkezéseket.:|

Észrevétel nincs.

Elnök a bizonyítási eljárást befejezettnek nyilvánítja és fölhívja a feleket végindítványaik előterjesztésére.

Kir ügyész: A vádat változatlanul fönntartom.

Védő: A vádlott fölmentését kérem, ellenkező esetben, méltányos ítéletet kérek.

Vádlott: kijelenti, hogy egyebet nem kíván előadni.

Ezután a kir. törvényszék a Bp. 321. §-ában jelzett módon meghozta és az elnök nyilvános ülésben kihirdette a csatolt ítéletet a rendelkező rész felolvasásával és az indokolás lényeges tartalmának szóbeli előadásával (Bp. 329. §).

Az ítélet kihirdetése után a Bp. 330. §-a szerint feltett kérdésekre:

Kir ügyész: Föllebbezést jelentek be az ítélet ellen a Bp. 385. §. 1. c. pontja alapján, a fölmentés miatt, elítélés végett.

Vádlott és védő: az ítéletet megnyugvással tudomásul veszik.

Kir. törvényszék

Végzett.

A kir. törvényszék a föllebbezést elfogadja és azt, az indokok beadására nyitva álló 8 napi határidő eltelte után, az összes iratok kapcsán, a kir. főügyésznek megküldeni rendeli.

Tudomásul szolgál.

Elnök a főtárgyalást berekeszti.

A főtárgyalás következtében költség nem merült föl.

Kmft.

dr. Méhes Ignác
főtárgyalási elnök.

dr. Patzák József
főtárgyalási jegyző.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Autográf aláírásokkal.

A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék nyilvános főtárgyalásának ítélete

[Budapest, 1928. december 5.]

A budapesti kir. büntető törvényszék.^f

Aktaszám: B.XXXV. 13.079/8/1926.

A magyar állam nevében!

A budapesti kir. büntetőtörvényszék az izgatás büntette miatt Kassák Lajos ellen a vádtanácsnak 6. alszámú vádhatározatában foglalt vád felett dr. Méhes Ignác kir. törvényszéki bíró, mint elnök, dr. Ávédik Félix és dr. Pósta Lajos kir. törvényszéki bírák, valamint dr. Patzák József kir. törvényszéki titkár, mint jegyzőkönyvvezető részvételével, dr. Lindmayer Béla kir. ügyésznek, mint közvádlónak, a szabadlábon levő vádlottnak és dr. Földes István ügyvédnek, mint védőnek jelenlétében

Budapesten, 1928. évi december hó 5. napján megtartott nyilvános főtárgyalás alapján, a vád és a védelem meghallgatása után meghozta a következő

ítéletet:

A kir. törvényszék Kassák Lajos 41 éves, róm. kath. vallású, érsekújvári születésű, budapesti (Lehel utca 6.) lakos, magyar állampolgár, nő, katona volt, [!] vagyontalan író vádlottat a Btk. 172. § 2. bekezdésébe ütköző és az 1912. évi XLIII.²⁰² tc. 19. §-a szerint minősülő izgatás büntette miatt ellene emelt vád alól a Bp. 326. §-ának 3. pontja alapján fölmenti.

[:Az esetleg fölmerült bűnügyi költség – a Bp. 482. §-ának első bekezdése szerint – az államkincstárt terheli.

A kir. törvényszék az ítéletet jogerőre emelkedése után a kir. ügyésznek megküldi.:]

Indokolás:

A kir. ügyész vádat emelt Kassák Lajos vádlott ellen a Btk. 172. § 2. bekezdésébe ütköző és az 1912. évi XLIII.²⁰³ tc. 19. §-a szerint minősülő és büntetendő izgatás

---

²⁰² helyesen: LXIII. (63.)

²⁰³ helyesen: LXIII. (63.)

büntette miatt, mert a Wien-ben 1924. évi március havában *Álláspont – Tények és új lehetőségek* cím alatt 300 példányban megjelentetett és ismeretlen egyéneknek szétküldött röpiratával, tehát nyomtatvány terjesztése által, a munkásosztályt, a polgári osztály ellen, gyűlöletre izgatta.

Vád tárgyává tette a röpirat egész tartalmát, különösen pedig annak következő részeit:

„Öt esztendeje annak, hogy a magyar munkásság szinte egyik óráról a másikra kikiáltotta a proletárdiktatúrát, az erőtlennék és elégtelennék bizonyult októberi forradalomtól átvette az államhatalmat, hogy így a hatalmi szervezetek birtokában beteljesítse történelmi hivatását.” [5]

„Öt esztendő múlt el azóta s a magát és osztályát megváltani akaró magyar munkásságot embertelen kínokra ítélte, halálbaverte és ítéli és veri még ma is az új erőkhöz jutott burzsoázia ellenforradalma.” [5]

„Bizonyos, hogy a magyar munkásság az ellenforradalmi öt év alatt semmi tanújelét nem adta annak, hogy embertelen sorsán komolyan változtatni akar. [...] Ez a kérdés elsősorban mint kommunistát érdekel engem s ha azt mondom,²⁰⁴ hogy nem csináltunk – (T.i. »mi, az emigráció«) –²⁰⁵ semmi pozitív munkát, akkor ezt első sorban a kommunista pártra vonatkoztatva értem. A komoly munkásmozgalmat a kommunista mozgalommal tartom egyenlőnek. Az emigrációba kényszerült szociáldemokraták munkássága, mint csírátlan és jövőtlen erő kifejtés, nem érdekel...” [6] – „...annál határozottabban kell feltenni a kérdést: ezekkel a munkákkal szemben és mindenek felett a munkásság jövő harcai érdekében mit termelt ki magából a kommunista emigráció? – Semmit, vagy majdnem semmit. Ötödik esztendeje vagyunk önkénytelen tétlenségre kárhozottatva, s hiába minden meg gondoltóság, ez az idő nem csak az otthonmaradt munkásság kálváriája, hanem az emigrációba kényszerült vezetők tudásának, elevenségének és munkabírásának a tűzpróbája is volt. Ha egyszer eljön annak a lehetősége, hogy az emigráció újból beleolvadhat az otthoni mozgalomba, akkor nem a kis Magyarországtól, hanem az egész világtól elzárt emberek joggal számonkérhetik az emigrációból, tehát egy aránylag szabadabb életből hazatérőktől, mit hoztatok magatokkal, mi az a munka, amit a munkásmozgalom érdekében végeztetek? Kétségtelen, hogy az emigrációs csoportok közül ma a kommunisták csoportja érkezne haza a legüresebb tarsollyal.” [6–7] – „...a polgári sajtó mindent megtesz a munkásság ellen és a fehér terror legalizálása érdekében...” – „...nagyon szeretném, ha megjelenése (t.i. ezen írásnak)²⁰⁶ komoly vitára adna alkalmat s így talán megindulhatna az a munka, amivel

²⁰⁴ az ítélet szövegében: tudom

²⁰⁵ beszűrés az ítélet szövegében

²⁰⁶ beszűrés az ítélet szövegében

a kommunista emigráció ezideig adósa maradt a forradalomnak és az ellenforradalom terrorja alatt kínlódó magyar munkásságnak.” [8]

„Számolnunk kell vele, hogy velünk, mint feltörekvő osztállyal, egy a már meglévő javait mint saját kiváltságos életét védő osztály áll szemben. Egy osztály áll velünk szemben az ő megcsontosodott ideológiájával, politikai fölényével, gazdasági erősségével és hatalmi erőszakszerveivel. S hogy ez az osztály nem az örültek osztálya, ahogy azt jámbor zszurnaliszták elképzelik, s hogy ennek az osztálynak minden cselekedete pontosan átgondolt, és minden gondolata az osztály uralkodási rendjének érdekében születik meg. Tudnunk kell tehát, hogy ellenfelünk komoly ellenerőt képvisel a mi előretörekvő erőnkkel szemben s hogy ellene csakis egy komoly erő komolyan előkészített, megszervezett mozdulataival harcolhatunk eredményesen. A burzsoáziának nem csak a harcra képtelen gyávaságát, de a mi felkelésünkkel nagyon eredményesen szembeszögegzhető kultúrfönlényét, etikai és morális gátlásoktól mentes individualisztikus életösztönét is vegyük észre.” [11–12]

„Túl kell lépünk a forradalom romantikus képzelgésein és meg kell kezdenünk a forradalmi cselekedetre történelmi és gazdasági helyzeténél fogva képes ember és osztály kulturális és ideológiai előkészítését is. [...] Igaz, hogy Oroszországban győzött a forradalom, megtörtént az állam kisajátítása, s igaz, hogy nekünk ebben az irányban mindent elülről kell kezdenünk – de mégis, mindennek dacára a világhelyzetből következőn mindnyájunkra nézve kötelezően igaza van Trotskinak főntebbi megállapításában (t.i. nemcsak politikából él az ember),²⁰⁷ és igaza van mindabban, amit ebből a mondatból kikövetkeztet és ahogyan ezen a fonálon végighaladva, az orosz proletariátus elé az új munkaprogramot felállítja. Mondom, nem csak az oroszokra nézve, de az általános forradalmi munkálkodásra vonatkozólag igaza van. És igaza van a marxi történelmi materializmusnak, mint világszemléletnek, és a lenini történelmi dialektikának,²⁰⁸ mint reális mintaképnek az alapján. Marx soha sem látta a proletariátus forradalmát kizárólagosan politikai-gazdasági kérdésnek, és Lenin egész munkássága, emberi universalitása szintén rácafól a dogmatikus pártemberek minden nem speciálisan politikai kérdéstől való csökönyös elzárkózottságára; vagy minden kérdésnek, legyen az tudományos, technikai vagy művészeti jelentőségű: speciális politikai leméricskélésére.”²⁰⁹ [12–14]

„Lényegében a kapitalizmus háborús krízise ölte meg ezeknek a pártoknak (t.i. a szocialdemokrata és demokrata pártoknak)²¹⁰ a létjogosultságát és szüle

²⁰⁷ *beszúrás az ítélet szövegében*

²⁰⁸ *az ítélet szövegében: lenini dialektikának*

²⁰⁹ *az ítélet szövegében: leméricskélésére*

²¹⁰ *beszúrás az ítélet szövegében*

meg a munkásság új harci szervezetéül a kommunista pártot, mint nemzetközi jelentőségű erőképviseletet.” [14–15]

„Az emberi élet módosíthatóságának egyik, szerintem egyetlen formája a társadalmi forradalom.” [21] – „A kommunista forradalomnak objektív társadalmi lehetőségei először: a kapitalista gazdasági rend szükségszerű szétzúllásából, a polgári politika »munkádemokráciával« próbálkozásából, másodsor: a proletariátus gazdasági nyomorából és politikai tevékenységéből eredően kétségtelenül adva vannak.” [22]

„A mai kor életigényességének, cselekvésre képesítésének legjelentősebb emberpéldánya Lenin volt. [...] És ez az ember nem a destrukció, hanem a konstrukció embere volt. [...] Nem a régi rend ördöge, hanem az ebben a rendben többé megférti nem tudó, felduzzadt életességéhez egy új, egy általánosabb rendet igénylő társadalom két jobbkézes anyala volt ő. Konstruktor. A gazdaságot, politikát, tudományt és technikát egyenlő mértékkel mérő új, kollektív ember.” [25–26] – „...meg kell találnunk annak a forradalmi munkának a módját, a lehető legjobb módját, amivel ezt az átmeneti időt, mint a forradalom egy szakaszát hasznosítani tudjuk az elkövetkező aktív, illetve a nyílt politikai és fegyveres akciók számára. [...] A kommunista pártok, ha valóban a marxizmus meghamisíthatlan képviselői akarnak lenni, fel kell szabadítani magukat ez alól a végzetes örökség (t.i. csak a politikai [!] favorizálása)²¹¹ alól, kereteiket ki kell szélesíteniök, hogy mint a proletárforradalom irányító szervei magukba vehessék a forradalom összes ható tényezőit s hogy tagjaiknak s általában a most ugrásszerűen fejlődésben levő embernek ne csak politikai felvilágosodottságot adjanak, hanem iparkodjanak megmutatni nekik az élet teljes gazdagságát és annak szocialisabb lehetőségeit, hogy így azok könnyebben emberi és ennek következményekép[en] osztályöntudatra ébredhessenek. Már tudjuk, a legutóbbi forradalmi kísérleteink nem a burzsoázia erősségén és a proletariátus gazdasági melegegedettségén, hanem a munkásságnak ideológiai kiképzetlenségén [!] buktak el. [...] de akkor meg volt adva egy felkelés lehetősége s ezért minden valóban forradalmárnak ezt az adott helyzetet meg kellett kísérlnie a győzelem érdekében kihasználni. Akkor ellenforradalmi megnyilatkozás lett volna azt mondani: a fegyveres felkelés helyett tessék előbb az ideológiai nevelést végigcsinálni.” [27–29]

„Ha a pártok élére került vezető személyek ezt a szociáldemokrata pártoktól való elemi különbséget észreveszik és ennek a megismerésnek értelmében dolgozni akarnak – akkor a kommunista párt anyja és felnevelője lesz az új embernek.” [32–33]

„Ezen az úton az első és legfontosabb tennivaló a pártiskolák felállítása. [...] A kapitalista termelési rendnek össze kell omlania, mert a saját szabadverseny életéből

²¹¹ *beszúrás az ítélet szövegében*

fejlődésnek indult technika már kinőtt az individualisztikus rabszolgatartás keretei közül, a gépből diktátor lett, s ha a proletariátus meg akarja teremteni a kollektív társadalmat, gazdálkodási tempójával és fogyasztóképességével a technikát újra rabszolgává kell tennie. A kapitalista termelés az embert elgépiesítette, a kommunista termelésnek ép[p]en a gépnek százszázalékos kihasználásával az embert vissza kell adnia önmagának. [...] Mikor tehát a kommunista pártoknak csak politikai beállítottsága ellen írok, akkor ezt a tiszta marxizmus alapjáról a forradalom föltétlen érdekében teszem.” [33, 40–41, 42]

„Ez a konstrukciónélküliség a burzsoá társadalom halálát jelenti s egy új, most fejlődésben lévő konstruktív emberi tudatosság és összedolgozás a kollektív társadalmi rend kialakulását készíti elő. [...] És itt értünk el újra a munkásság forradalmi pártjához, mint ah[h]oz a szervezethez, amely egyedül van hivatva az ember rendszeres és céltudatos irányítására. Hogy ez az irányító párt a mai kommunista párt lesz-e, ez a kérdés.” [43, 46–47]

„A világhelyzet mai állásánál fogva minden oldalról kényszerítő erők hatnak ránk, hogy egy összefogott és tudatosan egyirányú munka induljon meg a forradalom érdekében. Ha a kommunista párt túl tudja tenni magát a szociáldemokrata kicsinyességeken és szűk látókörűségeken, akkor benne a jövő csírái teljesednek föl.” [47]

Vádlott bűnösségét tagadta.

Beösmerte, hogy a vád tárgyává tett könyvet Wien-ben – a szocialista munkákat kiadó Julius Fischer cég felszólítására – írta s ottan is jelent meg 1924. évi március havában 300 példányban. A kiadó 150 példányt küldött szét zárt borítékban előtte ismeretlen egyéneknek, valószínűen a kommunista párt vezető tagjainak és pedig azért, mert az vita-irat volt. A kiadó a többi példányt megsemmisítette. Magyarországra egy példányt sem küldött.

Védekezése szerint könyve a munkásság nemzetközi helyzetével foglalkozik, s így kitér a magyar munkás viszonyokra is. Úgy látja, hogy itten, mint más államokban is, a munkásság embertelen sorban él. Ezen, mint kultürember fölháborodik, s életviszonyainak javítását szükségesnek tartja. Az evolúciónak a munkásságból kell kiindulnia s ép[p]en ezért annak tagjait – ebben az irányban – ki kell oktatni. Nem a polgári társadalomnak megdöntésével akarja a munkásosztályt uralomra juttatni, hanem a társadalmi osztályok életfölfogásában tapasztalható nagy különbséget óhajta békés úton, ideológiával megszüntetni.

A kir. törvényszék a vádlottnak ténybeli beösmérése, valamint a budapesti főkapitányságnak 62.877/1926. fk. II. számú értesítése alapján tényként állapítja meg, hogy a vád tárgyává tett nyomtatványt a vádlott írta, amely 1924. évi március havában Wien-ben jelent meg.

Vádlott könyvében bevezetésül a magyar munkásság helyzetével foglalkozik s azt a „burzsoázia”, a polgári osztály által elnyomottnak állítja, amely „az ellenforradalom terrorja alatt” embertelen sorban él.

Ennek az állapotnak a megváltoztatását sürgeti, de nem a régi eszközök és módszerek alkalmazásával, nem romantikus képzelgéseken át, hanem az új viszonyok következtében „forradalmi cselekedetre” kell az embereket előkészíteni. Annál inkább szükséges ez, mert „az embernek, mint társadalmi lénynek módja van társadalmi helyzete korrigálásához.” Ezt pedig egyedül „a társadalmi forradalom” útján véli elérni. Igaz ugyan, hogy „a forradalom aktív lehetőségei”-ről egyelőre beszélni nem lehet, de „az aktív, illetve nyílt politikai és fegyveres akciók” bekövetkezéséig kitolódó átmeneti időt, a forradalmi munkára kell hasznosítani.

A kommunista pártok, mint [a] „proletárforradalom irányító szervei” működési körüket ki kell hogy terjesszék a politikai fölvilágosító munkájukon kívül a munkásság osztályöntudatának kiépítésére. Ezzel lesz a kommunista párt, mint a konstruktivizmus alapja „Az új ember” anyja s nevelője. A párt munkájának ezt a kibővítését „a forradalom föltétlen érdekében” tartja szükségesnek, amely azután a polgári társadalom halálát fogja előidézni.

Vádlott fejtegetései általános vonatkozásúaknak látszanak, de kiindulási pontjuk a magyar munkás viszonyoknak sajátos kommunista fölfogásán keresztül való minden alapot nélkülöző megállapításai. [!] A vádlott tehát nem theoretikusan, nem tudományos szemszögből tárgyalja a munkásság gazdasági és politikai helyzetét, s az ezeknek megjavításához, illetve kibővítéséhez szükséges módokat és eszközöket, hanem amint ő maga is írja, könyve: Megjegyzések a mozgalomról, a tömegről és az ő vezetőiről s mindezt nagyrészen a magyar viszonyokra értve.

Vádlott az előadottak szerint a munkásosztály ideológiájának megváltoztatását célozza, hogy azután forradalom útján, politikai és fegyveres erővel a polgári osztályt megsemmisítsék s így a munkásosztálynak, tehát annak az osztálynak kizárólagos politikai hatalma érvényesüljön, amely a mostani „az ellenforradalom terrorja alatt kínálódik”. [!]

Vádlott – vallomása szerint – könyvének 150 példányát, a könyv kiadója ismeretlen egyéneknek, föltehetőleg kommunista egyéneknek küldötte meg.

A kir. törvényszék megállapítása szerint a vádlott könyvének tartalma alkalmas arra, hogy a munkásosztály tagjainak lelkében a gyűlölet érzelmét fölkeltse a polgári osztály ellen.

Az előadottakra való tekintettel a vádlott a Btk. 172. §-ában meghatározott ízgatást elkövette.

Ámde úgy a vádlottnak előadása, mint a budapesti főkapitányságnak már ismertetett értesítése, valamint Kassák Lajosné tanúnak vallomása alapján a kir. törvényszék tényként állapítja meg, hogy az 1924. évben Wienben megjelent s vád

tárgyává tett könyvet csak Wienben terjesztették s az iratok között levő példányt is a m. kir. igazságügy-miniszterium fölhívására Kassák Lajosné tanú mutatta be. <Ezeket az adatokat egyébiránt a kir. ügyész is – a főtárgyaláson tett bejelentésével – megerősítette.>²¹²

E szerint tehát vádlott fönt megállapított bűncselekményét Wienben, tehát külföldön követte el.

Erre való tekintettel – a Btk. 8., 11., 14. §-ok értelmében – vizsgálat tárgyává kellett tenni az osztrák Btk.-nek vádlott bűncselekményére vonatkozó rendelkezéseit.

Az osztrák Btk. (Die österreichische Strafgesetzgebung nach dem Stande vom 30. Juni 1927. – Druck u. Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei) 302. § szerint vétséget követ el és 3–6 hónapig terjedő fogsággal bünteti azt, ki mást a polgári társadalom egyes osztályai és rendei ellen gyűlölségre, vagy egyáltalában az állam lakóit ellenséges pártosságra fölhívja.

A 305. § 2. tétele szerint, ha valaki a 300., 302–305. §-okban megjelölt vétségeket nyomtatvány útján követi el, úgy a veszélyesség és a szándékolt nagyobb terjesztés mértékéhez képest a büntetést ki lehet terjeszteni egy évig terjedő szigorú fogsággig.

Mivel a Btk. 11. §-a szerint a magyar honos által külföldön elkövetett bűncselekmény miatt a 8–9. § esetében nem indíthat meg a bűnvádi eljárás, ha – többek között – az elkövetés helyén fö[n]álló vagy a magyar törvény szerint megszünt büntethető lenni, ezért az osztrák Btk.-nek elévülésre vonatkozó rendelkezéseire is figyelemmel kellett lenni.

Az 532. § szerint az elévülés ideje, amennyiben a törvény egyes esetekre rövidebb határidőt nem állapít meg, 3, 6 [!] hónap, illetve – ami a jelen esetre alkalmazandó: egy teljes év, „valamennyi szigorúbban tiltott vétségeknél és kihágásoknál, úgyszintén ahol a jogok és jogosítványok elvesztése is, mint büntetés ki van téve.”

A ténymegállapítás szerint a vád tárgyává tett sajtótermék 1924. évi március havában jelent meg. Az első bírói intézkedés – a vádtanácsnak 2. alszám alatt hozott végzése – 1926. évi november hó 18. napjáról van keltezeve.

E szerint tehát a bűncselekmény elkövetésének ideje és az első bírói intézkedés között egy év eltelt (Osztrák Btk. 531. § 1. bek.).

Az Országos bűnügyi nyilvántartó hivatal által 1927. évi május hó 16. napján kiállított erkölcsi bizonyítvány szerint vádlott a nyilvántartásban nem fordult elő, tehát az elévülési időn belül büntettet, vétséget vagy kihágást nem követett el (Osztrák Btk. 531. § 2. bek. c. pontja).

Az előadottak értelmében az elévülés föltételei a vádlott javára megállapíthatók voltak, miért is őt a Btk. 11. § értelmében, a Bp. 326. § 3. pontja alapján – a rendelkező rész szerint – föl kellett menteni.

²¹² dr. Méhes Ignác törlése

Az ítélet egyéb rendelkezése a fölhívott törvényszakaszon nyugszik.

Budapest, 1928. évi december hó 5. napján.

dr. Méhes Ignác
főtárgyalási elnök

dr. Ávédik Félix
előadó

Az osztrák büntetőtörvénykönyv 65. és 302. §-ának magyar fordítása

65. §

A köznyugalom megzavarásának büntettét követi el, aki nyilvánosan, vagy több személy előtt, vagy nyomtatványban, forgalomban levő írásműben, vagy képes ábrázolatban:

a.) gyűlésre vagy megvetésre izgat (a császár személye), (a császárságban) egyesült államszövetség, a kormányforma, vagy a kormányzat ellen.

b.) Engedetlenségre, felkelésre vagy ellenállásra felhív, biztat vagy rábírní igyekszik a törvény, rendeletek, a bíróság vagy más nyilvános hatóságok hirdetményei vagy rendelkezései ellen, vagy adók vagy nyilvános célokra rendelt adományok megtagadására.

Hasonló bűncselekményben bűnös az is, aki

c.) az a.) és b.) alatt körülírt büntett megvalósításához összeköttestét létesíteni, [!] vagy másokat ilyenben való részvételre csábítani törekszik, vagy pedig maga is bármily módon ilyesmiben részt vesz.

E büntett büntetése 1–5 évig terjedhető súlyos börtön.

302. §.

Aki más a különböző nemzetiségek, (néptörzsek) hitfelekezet vagy pedig a polgári társadalom más társaságai, egyes osztályai, vagy rendei vagy a törvényesen elismert testületek ellen gyűlésre, vagy pedig egyáltalán az állam lakóit egymás ellen ellenséges pártoskodásra felszólítja, biztatja vagy csábítani törekszik, amennyiben ez a cselekménye súlyosabb bűncselekmény tényálladékát ki nem meríti, vétségben bűnös és 3–6 hónapig terjedhető szigorú fogházzal büntetendő.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Gépírat autográf aláírásokkal

A Budapesti Kir. Ügyészség elnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek

[Budapest, 1928. december 14.]

A BUDAPESTI KIR. ÜGYÉSZSÉGTŐL^f

Aktaszám: 71.018/1928. k.ü.

Izgatás büntette miatt Kassák Lajos ellen folyamatba tett bűnügyben hivatkozással Nagyméltóságodnak legutóbb folyó évi augusztus hó 3. napján ad. 63.815/1927. IM IV. sz. alatt kelt rendeletére²¹³ és utalással folyó évi augusztus hó 19. napján fenti alapszám alatti jelentéssel felterjesztett vádiratomra,²¹⁴ tisztelettel jelentem, hogy a kir. büntetőtörvényszék a mai napon²¹⁵ B.XXXV. 13.079/1926. szám alatt meghozott ítéletével vádlottat a vád és következményeinek terhe alól a Bp. 326. §-ának 3. pontja alapján felmentette, és pedig hivatkozással a Btk. 8. illetve 11. §-ára azért, mert a bűncselekmény 1924. év márciusában Wienben követtetett el, s ezen elkövetési helyen fennálló osztrák törvény szerint az izgatás csak vétség, amelyre vonatkozólag az elévülési idő 1 év, amely elévülés, minthogy az első bírói intézkedés 1926. év november havában történt, bekövetkezett.

Tisztelettel jelentem továbbá, hogy a kir. ügyészség csak 1926. év augusztusában jutott a bűnügy alapját képező adat birtokába, s így előbb az eljárást folyamatba sem tehetette.

A tárgyaló kir. ügyész az ítélet ellen a Bp. 385. §-ának 1/c. pontjában meghatározott anyagi semmisségi ok alapján a felmentés miatt, elítélés végett fellebbezést jelentett be.

Budapest, 1928. évi december hó 14. napján.

Dr. Strache Gusztáv
kir. főügyész,
a budapesti kir. ügyészség elnöke.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat autográf aláírással, a levelet a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 73.768. számon 1928. december 18-án érkezettették.

²¹³ Lásd 100.

²¹⁴ Lásd 101–102.

²¹⁵ 1928. december 5-én

Dr. Strache Gusztáv ugyanezen aktaszámon, szintén 1928. december 14-én hasonló értelemben tájékoztatta a Budapesti Kir. Főügyészséget (BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.), a levélben foglaltakat a Budapesti Kir. Főügyészség is jelentette az igazságügy-miniszternek (lásd a következő levelet).

A Budapesti Kir. Főügyészség elnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek

[Budapest, 1928. december 19.]

BUDAPESTI KIRÁLYI FŐÜGYÉSZSÉG.^f

Aktaszám: 10.790/1928. f.ü.

Izgatás büntette miatt Kassák Lajos ellen folyamatba tett bűnügyben hivatkozással Nagyméltóságodnak 1926. évi július hó 30-ik napján 36.555/1926. IM IV. szám alatt kelt rendeletére²¹⁶ és folyó évi október hó 17-ik napján 8.850/1928. f.ü. szám alatt tett jelentésemre,²¹⁷ pótlólag jelentem, hogy a kir. büntetőtörvényszék a folyó évi december hó 14-ik napján²¹⁸ B.XXXV. 13.079/1926. szám alatt hozott ítéletével vádlottat a vád és következményeinek terhe alól a Bp. 326. §-ának 3. pontja alapján felmentette és pedig utalással a Btk. 8., illetve 11. §-ára azért, mert a bűncselekmény 1924. év márciusában Wienben követtetett el s ezen elkövetési helyen fennálló osztrák törvény szerint az izgatás csak vétség, amelyre vonatkozólag az elévülési idő 1 év, amely elévülés, minthogy az első bírói intézkedés 1926. évi november havában történt, bekövetkezett.

Jelentem továbbá, hogy a kir. ügyészség csak 1926. év augusztusában jutott a bűnügy alapját képező adat birtokába s így előbb az eljárást folyamatba sem tehettem.

A tárgyaló kir. ügyész az ítélet ellen a Bp. 385. §-ának 1/c. pontjában meghatározott anyagi semmisségi ok alapján a felmentés miatt, elítélés végett fellebbezést jelentett be.

Meg kell jegyezni, hogy az eljárás tárgyát képező sajtótermékek az ügyészség által inkriminált részei az 1921. évi III. tc. 5. §. 1. bekezdésében meghatározott izgatás vétségének tényálladékát is magában foglalják.

Az 1921. évi III. tc.-be ütköző cselekmények esetében a hivatkozott tc. 12. §. 1. bekezdése szerint²¹⁹ nem a Btk. 8. és 11. §., hanem a Btk. 7. §-a nyer alkalmazást, vagyis a Btk. rendelkezései alkalmazandók abban az esetben is, ha a cselekményt külföldön követtek el. A Btk. szerint pedig a cselekmény vétség esetében sem évült el. A kir. ügyész által bejelentett fellebbezést ennélfgva fen[n]tartani szándékozom.

Budapesten, 1928. évi december hó 19-ik napján.

²¹⁶ Lásd **67.**

²¹⁷ Lásd **108.**

²¹⁸ 1928. december 5-én

²¹⁹ Minderről az 1921. évi III. törvénycikk 11. §-a rendelkezik.

dr. Dabasi Halász Lajos
kir. főügyész

[Címzés:]

A kir. Igazságügyminiszteriumnak
BUDAPEST

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat autográf aláírással.
– A levelet a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 74.633. számon 1928. december
22-én érkezették.

1929

113.

Fellebbviteli főtárgyalási jegyzőkönyv

[Budapest, 1929. március 14.]

Aktaszám: B.VII. 842/10/1929.

Fellebbviteli főtárgyalási jegyzőkönyv sajtó útján elkövetett izgatás bűntette miatt vádolt Kassák Lajos ellen folyamatba tett bűnügyben

Felvétetet a budapesti kir. ítélőtáblánál 1929. évi március hó 14. napján sajtó útján elkövetett rágalmazás [!] vétsége miatt vádolt Kassák Lajos elleni bűnügyben megtartott nyilvános fellebbviteli főtárgyalásról.

Jelenlevők:

A bíróság részéről:

Gadó István [dr.]
tanácselnök.

Bán József dr.
kir. ítélőtáblai bíró.

Burghardt P. István dr.
kir. ítélőtáblai bíró.

Koronki János dr.
bírósági titkár, kir. ítélőtáblai tanácsjegyző
jegyzőkönyvvezető.

A felek részéről:

Dr. Kéler Béla
a kir. főügyész helyettese.

Dr. Földes István
ügyvéd, külön védő.

Kassák Lajos
vádlott.

Elnök a fellebbviteli főtárgyalást a Bp. 418. §-a szerint megfelelően alkalmazandó 203. §-a értelmében megnyitja s megállapítja, hogy a jelen ügyre vonatkozó jegyzéket a Bp. 409. §-ának 2. bekezdésében foglalt rendelkezés szerint a kir. ítélőtábla hirdető tábláján kifüggesztették és hogy a fentiek jelentek meg, megállapítja továbbá, hogy dr. Soóky József kir. ítélőtáblai bíró előadó betegsége folytán a mai fellebbviteli főtárgyalás nem lesz megtartható.

Közvádoló, védő és vádlott nem kívánnak nyilatkozni.

Az előterjesztés végeztével elnök a tárgyalást befejezettnek nyilvánítja, a Bp. 418. § szerint megfelelően alkalmazandó 321. § értelmében a bíróság határozathozása céljából visszavonul s az idézett 421. § végső bekezdése értelmében zárt ülésében határozván, elnök a Bp. 329. § 1. bekezdésében foglalt rendelkezés szerint nyilvános ülésben kihirdeti a következő

végzést:

A kir. ítélőtábla a mai napra kitűzött fellebbviteli főtárgyalást – az előadó betegsége folytán – elnapolja, a fellebbviteli főtárgyalásra újabb határnapot hivatalból külön végzéssel fog kitűzni, amikor az érdekelteket értesíteni fogja.

Tudomásul vétetett.

Elnök a tárgyalást berekesztette.

A jegyzőkönyv lezáratott.

Kmf.

Dr. Gadó István
tanácselnök

Dr. Koronki János
tanácsjegyző

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Kitöltött formanyomtatvány autográf aláírásokkal.

Fellebbviteli főtárgyalási jegyzőkönyv

[Budapest, 1929. április 11.]

Aktaszám: B.VII. 842/11/1929.

Fellebbviteli főtárgyalási jegyzőkönyv sajtó útján elkövetett izgatás vétsége miatt vádolt Kassák Lajos ellen folyamatba tett bűnügyben

Felvétetett a budapesti kir. ítélőtáblánál 1929. évi április hó 11. napján sajtó útján elkövetett izgatás büntette miatt vádolt Kassák Lajos elleni bűnügyben megtartott nyilvános fellebbviteli főtárgyalásról.

Jelenlevők:

A bíróság részéről:

Gadó István [dr.]
tanácselnök.

Medvigy István [dr.]
kir. ítélőtáblai bíró.

Soóky József dr.
kir. ítélőtáblai bíró.

Koronki János dr.
bír. titkár, kir. ítélőtáblai tanácsjegyző
jegyzőkönyvvezető.

A felek részéről:

Dr. Kéler Béla
a kir. főügyész helyettese

Dr. Földes István
ügyvéd, különvédő

Kassák Lajos
vádlott.

Elnök a fellebbviteli főtárgyalást a Bp. 418. §-a szerint megfelelően alkalmazandó 203. §-a értelmében megnyitja s megállapítja, hogy a jelen ügyre vonatkozó jegyzéket a Bp. 409. §-ának 2. bekezdésében foglalt rendelkezés szerint a kir. ítélőtábla hirdető-tábláján kifüggesztették és hogy a fentiek jelentek meg.

Ezután az elnök a Bp. 418. §-ának 2. bekezdése szerint Soóky József dr., kir. ítélőtáblai bíró előadót az ügy állásának ismertetésére felhívja.

Előadó az idézett szakasz 2. bekezdésében meghatározott keretben az ügy állását előadja és az ítéletnek megtámadott részét, valamint a perorvoslatot támogató okokat különösen kiemeli.

Elnök az idézett szakasz 3. bekezdése értelmében felolvastatja az elsőbíróság ítéletét.

Az előadó előterjesztésének befejezése után az elnök az idézett 418. § 4. bekezdésének értelmében felhívja a tanács tagjait és feleket, hogy egyes pontoknak felvilágosítást s egyes iratoknak felolvasását kívánják-e.

Felvilágosítást vagy iratok felolvasását senki sem kívánván, elnök a Bp. 436. § 4. bekezdése szerint megfelelően alkalmazandó 421. § 1. bekezdése értelmében felhívja a feleket indítványaik és előterjesztéseik megtételére.

Közvádó fenntartja a kir. ügyész fellebbezését és indokoltan kéri, hogy az első bírói ítélet megsemmisíttessék és a vádlott a vád szerint elítéltessek. Rámutat arra, hogy amennyiben az osztály elleni izgatás elévültnek tekintetik, ebben az esetben is az 1921. évi III. tc. 5. § 1. bekezdése szerinti állam és társadalmi rend erőszakos felforgatására irányuló vétség tényálladéka forog fennt.

Különvédő kéri az első bírói ítélet helybenhagyását.

Vádlott csatlakozik a *különvédő* kérelméhez; a maga részéről kiemeli, hogy ő tudományos szempontból és nem izgatás tendenciájával foglalkozott a kérdéssel és így őt semmiféle izgatásért elítélni véleménye szerint nem lehet.

Az előterjesztés végeztével elnök a tárgyalást befejezettnek nyilvánítja, a Bp. 418. § szerint megfelelően alkalmazandó 321. § értelmében a bíróság határozat hozása céljából visszavonul s az idézett 421. § végső bekezdése értelmében zárt ülésében határozván, elnök a Bp. 329. § 1. bekezdésében foglalt rendelkezés szerint nyilvános ülésben kihirdeti a külön íven szerkesztett

ítéletet:

Közvádoló az ítélet ellen a vádlott terhére semmisségi panaszt jelent be a Bp. 385. §-ának 1.c. pontja alapján a vádlott felmentése miatt.

Vádlott és különvédője az ítéletet megnyugvással tudomásul veszik.

A kir. ítélőtábla meghozta, elnök kihirdette a következő

végzést.

A kir. ítélőtábla a bejelentett semmisségi panaszt elfogadja s az iratokat a Koronaügyészség útján a kir. Kúriához felterjeszti.

Tudomásul vétetett.

Elnök a tárgyalást berekesztette.

A jegyzőkönyv lezárattott.

Kmf.

Gadó István
tanácselnök

Koronki János dr.
tanácsjegyző

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Kitöltött formanyomtatvány autográf aláírásokkal.

A Budapesti Kir. Főügyészség elnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek

[Budapest, 1929. április 17.]

BUDAPESTI KIRÁLYI FŐÜGYÉSZSÉG.^f

Aktaszám: 3.373/1929. F.Ü.

Izgatás büntettével vádolt Kassák Lajos bűnügyében hivatkozással Nagyméltóságodnak 1926. évi július hó 20-ik napján²²⁰ 36.555/1926. IM IV. szám alatt kelt rendeletére és 1928. évi december hó 19-ik napján kelt 10.790/1928. F.Ü. szám alatt tett jelentésemre²²¹ pótlólag jelentem, hogy a kir. ítélőtábla a folyó évi április hó 11-ik napján megtartott fellebbviteli tárgyaláson a kir. törvényszék felmentő ítéletét helybenhagyta.²²²

A tábla ítélete ellen a fellebbviteli fő tárgyaláson eljáró helyettesem semmisségi panaszt jelentett be.

Budapesten, 1929. évi április hó 17-ik napján.

dr. Dabasi Halász Lajos
kir. főügyész

[Címzés:]

A kir. Igazságügyminiszteriumnak
BUDAPEST

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat autográf aláírással.
– A levelet a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 23.317. számon 1929. április 20-án iktatták.

²²⁰ *Helyesen:* 1926. július 30-án – lásd **67**.

²²¹ Lásd **112**.

²²² Lásd az előző iratokat.

1930

116.

A M. Kir. Kúriánál tartott nyilvános tárgyalás jegyzőkönyve

[Budapest, 1930. március 18.]

Tárgyalási jegyzőkönyv

Aktaszám: B.I. 3.131/13/1929.

Készült Budapesten a m. kir. Kúriánál 1930. évi március hó 18. napján sajtó ú.[tján] elköv.[etett] izgatás büntette miatt vádolt Kassák Lajos ellen indított bűnügyben megtartott nyilvános tárgyalásról.

Jelen voltak:

I. A bíróság részéről:

Osvald István
a m. kir Kúria másodelnöke

Slavek Ferenc
Csizinszky Ágost
Kvassay Gyula
Csengey Miklós
kir. kúriai bírák.

Zsacsó Béla
kir. kúriai tanácsjegyző.

II. A felek részéről:

Polgár Viktor
a koronaügyész helyettese.

Földes István
védő.

Az elnök a tárgyalást a Bp. 439. §-a szerint megfelelően alkalmazandó 301. § értelmében megnyitja s megállapítja, hogy erre az ügyre vonatkozó jegyzéket a Bp. 435. § ötödik bekezdésében foglalt rendelkezés szerint 1930. évi január hó 23. napján a m. kir. Kúria hirdetőtábláján kifüggesztették és hogy vádlott részéről védője jelent meg, majd a Bp. 436. §-ának negyedik bekezdése szerint megfelelően alkalmazandó 418. § második bekezdése értelmében Slavek Ferenc előadót az ügy állásának előadására felhívja.

Az előadó a Bp. 418. § második bekezdésében meghatározott keretben az ügy állását előadja s az ítéletnek megtámadott részét valamint az okot, mellyel a közvádoló perorvoslatot támogatta[,] különösen kiemeli.

Az elnök a Bp. 418. § harmadik bekezdése értelmében felolvastatja az első és másodfokú bíróság ítéletét.

Az elnök az előadó előterjesztésének befejezése után a Bp. 418. § negyedik bekezdése értelmében felhívja a tanács többi tagjait és a feleket, hogy egyes pontoknak felvilágosítását és egyes iratoknak felolvasását kívánják-e?

Felvilágosítást vagy iratok felolvasását senki sem kívánván, elnök a Bp. 436. § negyedik bekezdése szerint megfelelően alkalmazandó 421. § első bekezdése értelmében felhívja koronaügyész helyettes véleményének előterjesztésére.

Koronaügyész-helyettes: a bűnösség megállapítását kéri, mert a kir. főügyésznek a koronaügyész által fenntartott s.[emmisségi] panasz a 12. sorsz. bejelentésben foglalt indokok alapján helyálló.

Védő: a s.[emmisségi] panasz elutasítását kéri; a vád – a vádiratból is megállapíthatólag – kizárólag a Btk. 172. § 2. bekezdésébe ütköző és az 1912. évi 43.²²³ tc. 19. §-a szerint minősülő izgatás büntettségére irányult, ez a bűncselekmény azonban az alsóbbfokú ítéletekben kifejtettek szerint elévült. De ha a már említett izgatás büntetése mellett megállapítható volna is az 1921. III. tc. 5. §-ában írt izgatás vétsége, akkor is csupán eszmei halmazatról lehetne szó, ez esetben azonban az enyhébb vétség osztaná a súlyosabb büntett jogi sorsát.

Az elnök az előterjesztés végeztével a tárgyalást befejezettek nyilvánítja.

A bíróság a Bp. 439. §-a szerint megfelelően alkalmazandó 321. § értelmében határozathozatal végett visszavonul és a Bp. 421. § utolsó bekezdése értelmében

²²³ helyesen: 63. (LXIII.)

zárt ülésben határozván, az elnök a Bp. 439. §-a szerint megfelelően alkalmazandó 329. § első bekezdésében foglalt rendelkezés szerint nyilvános ülésben kihirdeti

A MAGYAR ÁLLAM NEVÉBEN!

a következő

végzést:

A m. kir. Kúria a semmisségi panaszt elutasítja.

Elnök: az indokok lényegét ismerteti és a tárgyalást berekeszti.

Kmft.

dr. Osvald István
másodelnök.

dr. Zsacskó Béla
törvényszéki jegyző.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Kitöltött formanyomtatvány autográf aláírásokkal.

A M. Kir. Kúriánál tartott nyilvános tárgyalás indoklási része

[Budapest, 1930. március 18.]

Aktaszám: B.I. 3.131/13/1929.

A MAGYAR ÁLLAM NEVÉBEN

A MAGYAR KIRÁLYI KÚRIA

izgatás büntette miatt vádolt Kassák Lajos ellen indított bűnügyet, amelyben a budapesti kir. büntetőtörvényszék 1928. évi december hó 5. napján B.XXXV. 13.079/8/1926. szám alatt,²²⁴ a budapesti kir. ítélőtábla pedig a közvádlónak fel-
lebbezésére 1929. évi április hó 11. napján B.VII. 842/11/1929. szám alatt ítéletet
hozott,²²⁵ a kir. főügyész részéről használt és a koronaügyész indokoltan fenntartott
semmisségi panaszra folytán az 1930. évi március hó 18. napján megtartott nyilván-
os tárgyaláson a koronaügyész-helyettesnek és dr. Földes István ügyvédnek mint
védőnek meghallgatása után vizsgálat alá vette és meghozta a következő

végzést:

A m. kir. Kúria a semmisségi panaszt elutasítja.

Indokolás:

A másodbíróság ítélete ellen a kir. főügyész a Bp. 385. §-nak 1.c. pontjára való
hivatkozás mellett, az elévülés megállapítása miatt jelentett be semmisségi panaszt.²²⁶

Ezt a panaszt a koronaügyész azzal a megokolással tartotta fenn, hogy az adott
esetben az 1921. évi III. tc. 5. §-a első bekezdésében meghatározott vétség is fen[n]
forogván, az ugyanezen törvénycikk 11. §-nak rendelkezése folytán a Btk. 7. §-a volt
volna alkalmazandó, aminek folyamánként a vádbeli esetben minden irányban,
tehát az elévülés kérdésében is a magyar büntetőtörvénykönyv szabályai irányadók.

A m. kir. Kúria azonban a másodbírósági ítéletben valóként elfogadott és ez okból
reá nézve kötelezően irányadó tényállásból és az ennek alapjául szolgáló sajtótermék

---

²²⁴ Lásd 109–110.

²²⁵ Lásd 114.

²²⁶ Lásd 115.

szövegéből az alsóbíróságokkal egyezően a kir. ítélőtábla ítéletében felhozott helyes indokoknál fogva szintén azt a következtetést vonta le, hogy a vádbeli bűncselekmény elévült, mihez képest az alsófokú bíróságok a vádlottat helyesen, a törvény megsértése nélkül mentették fel.

Ez okból a kir. főügyész panaszát a Bpn. 36. §-a értelmében, mint alaptalant el kellett utasítani.

Budapest, 1930. évi március hó 18. napján.

dr. Oswald István s.k. másodelnök

dr. Slavek Ferenc s.k. előadó.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – A M. Kir. Büntetőtörvényszék számára küldött gépiratos példány a M. Kir. Kúria pecsétjével, Dr. Slavek Ferenc autográf aláírásával.

A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék végzése

[Budapest, 1930. április 12.]

A budapesti kir. büntető törvényszéktől.^f
Aktaszám: B.XXXV. 13.079/14/1926.

Végzés.

Izgatás büntette miatt Kassák Lajos ellen indított bűnügyben a kir. törvényszék a budapesti kir. ítélőtáblának 1929. évi április hó 11. napján kelt B.VII. 842/11/1929. számú ítéletét²²⁷ a Bp. 494. §-ának 2. bekezdése alapján jogerősnek nyilvánítja, mert a kir. főügyész perorvoslatát a bíróság elutasította.

Budapest, 1930. évi április hó 12. napján.

Dr. Töreky [Géza] s. k.
törvényszéki elnök

Eigen Kálmán s. k.
kir. büntetőtörvényszéki bíró
előadó.

A kiadmány hitelül:

segédhiv. tisztviselő.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Gépirat a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék pecsétjével, autográf aláírások nélkül, az okmányon a segédhivatali tisztviselő neve nem szerepel.

---

²²⁷ Lásd 114.

A Budapesti Kir. Főügyészség elnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek

[Budapest, 1930. május 12.]

BUDAPESTI KIRÁLYI FŐÜGYÉSZSÉG.^f

Aktaszám: 4.287/1930. F.Ü.

Izgatás büntetével vádolt Kassák Lajos bűnügyében hivatkozással Nagyméltóságodnak 1926. évi július hó 20-án²²⁸ 36.555/1926. IM IV. szám alatt kelt rendeletére és 3.373/1929. F.Ü. szám alatt tett jelentésemre²²⁹ jelentem, hogy a kir. Kúria a táblai felmentő ítélet ellen a vádlott terhére bejelentett semmisségi panaszt elutasította.

Budapest, 1930. évi május hó 12.-én.

dr. Dabasi Halász Lajos
kir. főügyész.

[Címzés:]

A m. kir. Igazságügyminiszteriumnak,
BUDAPEST.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966. – Gépirat autográf aláírással, a levelet a M. Kir. Igazságügy-minisztériumban 20.386. számon 1930. május 14-én iktatták.

---

²²⁸ *Hehelyesen*: 1926. július 30-án – lásd 67.

²²⁹ Lásd 115.

120.

A Budapesti Kir. Ügyészség – a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszéknek

[Budapest, 1930. május 30.]

A budapesti kir. ügyészségtől
Aktaszám: 43.202/1930. k.ü.

Izgatás büntetével terhelt Kassák Lajos bűnügyében a vonatkozó B.XXXV. 13.079/1926. számú iratokat, a kir. ítéletábla B.VII. 842/13/1929. számú ítéletére hivatkozva ./ alá idezárva visszaküldöm és a Bp. 477. § alapján

indítványozom

hogy a kir. törvényszék a bűnvádi eljárás alapjául szolgált *Álláspont* c. sajtótermék bárhol található összes példányaira vonatkozólag az elkobzást – a hivatkozott § 2–5. bekezdései szerinti eljárásnak lefolytatása, illetve főtárgyalás megtartása után – mondja ki

mert

a jogerős felmentő ítélet folytán a bűnvádi eljárás senki ellen sem indítható meg.

Budapest, 1930 május hó 30-án

Dr. Strache Gusztáv s. k.
kir. főügyész
a budapesti kir. ügyészség elnöke.

A kiadmány hitelül
Bartus
kiadó

[Címzés:]

A kir. büntető törvényszéknek
Budapest

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Ismeretlen kéz írása autográf aláírások nélkül, az iratot a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszéken 1930. június 4-én érkeztek.

A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék végzése

[Budapest, 1930. június 6.]

Aktaszám: B.XXXV. 13.079/1926.

A Wienben előállított *Álláspont* feliratú sajtótermék elkobzása tárgyában a Btk. 62. §-a és a Bp. 477. §-a alapján főtárgyalási határnapul 1930. évi október hó 3. napjának de. 9. óráját tűzöm ki.

Erről az érdekelteket azzal értesítem, hogy a főtárgyalás Budapesten, V. Alkotmány-utca 14. szám II. emelet 2. ajtószám alatt lesz. Elmaradásuk az eljárást nem akadályozza.

Budapest, 1930. június 6-án.

Töreký
törvényszéki elnök

[Értesítendők]

- 1.) [a Budapesti] Kir. ügyészségnek (43.202/1930. k.ü.)²³⁰
- 2.) Kassák Lajos, Lehel-u. 6. V. 1.
- 3.) védő: Dr. Földes István ügyvéd, VI. Berliini-tér 2.
- 4.) Julius Fischer könyvkereskedő Wien VII. Neustiftgasse Nr. 93.
a II. alatti megkeresés útján

II.
Bezirksgericht

Wien, VII.

Megkeresi a kir. büntetőtörvényszék, hogy a csatolt értesítést Julius Fischer wieni (VII., Neustiftgasse Nr. 93.) könyvkereskedőnek kézbesíttetni és a kézbesítést igazoló iratot ide megküldeni szíveskedjék.

Budapest, 1930. VI. 6.

---

²³⁰ Lásd az előző iratot.

Dr. Méhes
törvényszéki elnök

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Ismeretlen kéz tervezete dr. Töreky Géza és dr. Méhes Ignác autográf aláírásaival. Az értesítéseket 1930. szeptember 8-án küldték el.

**A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék nyilvános főtárgyalásának
jegyzőkönyve**

[Budapest, 1930. október 3.]

Aktaszám: B.XXXV. 13.079/16/1926.

Jegyzőkönyv

Készült az izgatás büntette miatt Kassák Lajos ellen indított bűnügyben a budapesti kir. büntetőtörvényszéknél, Budapesten 1930. évi október hó 3. napján a Btk. 477. §-a szerint tartott nyilvános főtárgyalásról.

Jelen voltak:

Dr. Méhes Ignác kir. törvényszéki bíró
főtárgyalási elnök

Dr. Pósta Lajos kir. törvényszéki bíró
Dr. Eigen Kálmán kir. törvényszéki bíró
szavazóbírák

Dr. Bartha Imre kir. törvényszéki jegyző
jegyzőkönyvvezető

Dr. Auer György kir. ügyész
közvádoló

Dr. Földes István ügyvéd.

Az elnök a Bp. 301. §-a szerint az ügy rövid megjelölésével megnyitja a főtárgyalást és megállapítja, hogy a megidézettek megjelentek kivéve a szabályszerűen megidézett Kassák Lajost és kivéve Julius Fischer könyvkereskedőt, aki Wien VII. Neustiftgasse Nr. 93. szám alól ismeretlen helyre költözött.

Az elnök ezután felolvassa a budapesti kir. ügyészségnek 1930. évi május hó 30. napján 43.202/1930. k.ü. szám alatt kelt indítványát,²³¹ valamint Kassák Lajosnak Wienben, 1924. évi március havában *Álláspont* főcím és *Tények és új lehetőségek* alcím

²³¹ Lásd 120.

alatt 300 példányban kiadott röpiratának azt a részét, melyet a kir. törvényszék, 1928. évi december hó 5. napján 8. sorszám alatt hozott ítéletében, ítélkezésének tárgyává tett.²³²

Az elnök ismerteti továbbá a kir. törvényszéknek, 1928. évi december hó 5. napján hozott 8. sorszámú és a budapesti kir. ítélőtáblának 1929. évi április hó 11. napján B.VII. 842/15/1929. sorszám alatt hozott ítéletét,²³³ valamint a m. kir. kúriának 1930. évi március hó 18. napján B.I. 3.131/13/1929. szám alatt hozott végzését.²³⁴

A felek nem tettek észrevételeket.

Az elnöknek a Bp. 314. §-a szerint föltett kérdésére a felek kijelentik, hogy a bizonyítás kiegészítését nem kívánják, így az elnök a bizonyítási eljárást befejezettnek nyilvánítja és felhívja a feleket perbeszédek megtartására.

Kir. ügyész: Az ismertett sajtótermék elkobzása iránt tett indítványomat az írásbelivel egyezően fenntartom.

Dr. Földes István ügyvéd: Az elkobzás ellen nincs észrevételem.

Ezután a kir. törvényszék a Bp. 325. §-ában jelzett módon meghozta és az elnök nyilvánosan kihirdette a csatolt ítéletet a rendelkező rész felolvasásával és az indokolás lényeges tartalmának szóbeli előadásával (Bp. 329. §).

Az ítélet kihirdetése után a Bp. 330. §-a szerint feltett kérdésekre:

A felek kijelentik, hogy az ítéletet tudomásul veszik és abban megnyugszanak.

A kir. törvényszék

Végzett:

A kir. törvényszék ítéletét „Jogerősnek és végrehajthatónak” mondja ki, mert az ellen az arra jogosultak perorvoslattal nem éltek.

Tudomásul szolgál.

Az elnök ezután a főtárgyalást berekesztette.

---

²³² Lásd **110**.

²³³ A fellebbviteli főtárgyalásnak a jegyzőkönyve áll rendelkezésre – lásd **114**.

²³⁴ Lásd **117**.

A főtárgyalás következtében költség nem merült fel.

Kmft.

Dr. Méhes Ignác
főtárgyalási elnök

Dr. Bartha Imre
főtárgyalási jegyző

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Gépirat autográf aláírásokkal.

A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék nyilvános főtárgyalásának ítélete

[Budapest, 1930. október 3.]

A budapesti kir. büntetőtörvényszék^f
B.XXXV. 13.079/16/1926.

A Magyar Állam Nevében!

A budapesti kir. büntetőtörvényszék az izgatás büntette miatt Kassák Lajos ellen indított bűnügyben a budapesti kir. ügyészségnek a Btk. 62. §-a alapján nyomtatvány elkobzása és megsemmisítése iránt 43.202/1930. k.ü. szám alatt, 1930. évi május hó 30. napján kelt indítványa fölött dr. Méhes Ignác kir. törvényszéki bíró, mint elnök, dr. Posta Lajos kir. törvényszéki bíró és dr. Eigen Kálmán kir. törvényszéki bíró, valamint dr. Bartha Imre kir. törvényszéki jegyző, jegyzőkönyvvezető részvételével, dr. Auer György kir. ügyésznek, mint közvádlnak, és dr. Földes István ügyvédnek, mint védőnek jelenlétében,

Budapesten, 1930. évi október hó 3. napján a Bp. 477. §-a szerint megtartott nyilvános főtárgyalás alapján, vád és védelem meghallgatása után meghozta a következő

Ítéletet:

A kir. törvényszék a Btk. 62. §-a alapján elrendeli Kassák Lajosnak, Wienben, 1924. évi március havában *Alláspon*t főcím és *Tények és új lehetőségek* alcím alatt kiadott röpirata összes példányainak az elkobzását és megsemmisítését.

Az esetleg felmerült bűnügyi költségek a Bp. 482. §-a értelmében az államkincstárt terhelik.²³⁵

A kir. törvényszék elrendeli, hogy az ítéletet jogerőre emelkedése után az elkobzás és megsemmisítés foganatosítása végett a Bp. 478. §-a értelmében a budapesti kir. ügyészséggel és a m. kir. belügyminiszterrel közöljék.

Indokolás:

A budapesti kir. büntetőtörvényszék a főtárgyaláson ismertetett, 1928. évi december hó 5. napján B.XXXV. 13.079/8/1926. számú ítéletében²³⁶ megállapította,

²³⁵ dr. Méhes Ignác javítása – *korábban*: Az esetleg felmerült bűnügyi költségeket a Bp. 477. és 480. §-ai értelmében Kassák Lajos köteles az államkincstárnak megtéríteni.

²³⁶ Lásd 110.

hogy a rendelkező részben elkobozni és megsemmisíteni rendelt nyomtatványnak a főtárgyaláson felolvasott részei a Btk. 172. §-ában meghatározott izgatás tényálladéki elemeit megvalósítják. Minthogy azonban a bűncselekmény elévült, a kir. törvényszék Kassák Lajos szerzőt a Bp. 326. §-ának 3. pontja alapján fölmentette.

A kir. törvényszéknek ezt az ítéletét a budapesti kir. ítélőtábla a főtárgyaláson ismertetett[,] Budapesten, 1929. évi április hó 11. napján B.VII. 842/11/1929. számú ítéletével helybenhagyta,²³⁷ a kir. főügyésznek ez ellen az ítélet ellen beadott semmisségi panaszát pedig a m. kir. kúria 1930. évi március hó 18. napján B.I. 3.131/13/1929. szám alatt hozott végzésével elutasította.²³⁸

Ennek folytán a kir. törvényszék 11. sorszámú ítéletét 1930. évi április hó 12. napján 14. sorszám alatt hozott végzésével jogerősnek nyilvánította.²³⁹ Minthogy <pedig> |:Kassák Lajos a fentiek szerint felelősségre nem vonható s:| az említett nyomtatvány külföldön (Wienben) jelent meg és így a bűnvádi eljárás <tartalma miatt> senki ellen sem indítható meg, a Bp. 477. §-ában szabályozott eljárás <meghallgatása> |:lefolytatása:| után annak elkobzását és megsemmisítését a Btk. 62. §-a értelmében ki kellett mondani.²⁴⁰

Az ítélet egyéb rendelkezései az idézett törvényszakaszokon alapulnak.

Budapest, 1930. évi október hó 3. napján.

Méhes Ignác
főtárgyalási elnök.

Pósta Lajos
kir. törvényszéki bíró.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926. – Gépirat, tintaírást korrekciókkal, autográf aláírásokkal.

²³⁷ A fellebbviteli főtárgyalásnak a jegyzőkönyve áll rendelkezésre – lásd **114**.

²³⁸ Lásd **117**.

²³⁹ Lásd **118**.

²⁴⁰ dr. Méhes Ignác javításai

Közlési elvek, rövidítésjegyzék

A dokumentumok szövegét betűhíven közöljük, a nyilvánvaló toll- és gépelési hibákat kijavítottuk. A betűhív közlésben kivételt tettünk az *i, ö, u, ü* ékezesénél. Ezeket a magánhangzókat – a hivatali nyomtatványok esetében is – a mai helyesírás szabályai szerint ékeztük, a ritkán előforduló *cz* helyett *c* betűt adunk. Néhány, ma már szokatlan egybeírás vagy különírási megoldást a mai helyesírási szabályoknak megfelelően alakítottunk át (pl. igazságügy-minisztérium, büntetőtörvényszék, munkásosztály), illetve elhagytuk az olvasást megnehezítő gondolatjeleket. A központoszáson más tekintetben nem változtattunk, de a *mint* szócska előtt – az *Álláspont* című röpiratból vett idézeteket kivéve – a mai helyesírásnak megfelelő központoszást adjuk.

Mivel a szövegek fogalmazása gyakran nehézkes, a javításokat csak a legszükségesebb esetekben reprodukáljuk.

A dokumentumok törzsszövegeiben néhány rövidítést feloldottunk,* az aláhúzott részeket és a műcímeket kurziváltuk, az itt található dátumokban pótoltuk a hiányzó írásjeleket. Az adott dokumentum keletkezési dátumát egységesített formában a főcím alatt közöljük, az eredeti keltezés helyén és írásmódján nem változtattunk. A fejlécek, az aláírások és a címzések írásmódját érintetlenül hagytuk. A fejléceket ^f index jelzi.

A neveket a tulajdonosuk által használt formában adjuk.

A nyomtatványok kitöltetlenül hagyott, illetve az adott ügyben irreleváns részeit elhagytuk, a jegyzőkönyvek adatfelvételi részébe írt adatokat, miként a bírósági tárgyalások során feltett kérdésekre adott válaszokat, kurziváltuk.

A különböző iratokban többször idéznek Kassák *Álláspont* című röpiratából: ezeket az idézeteket eredeti formájukban, Kassák központoszásának megfelelően közöljük, három ponttal jelezzük, ha nem teljes mondatról van szó; az idézet után megadjuk az eredeti oldalszámot (például [15.]). A szembeötlő értelemzavaró hibákra lábjegyzetben utalunk, ám nem hívjuk fel a figyelmet az aktákban szereplő *Álláspont*-idézetek összes – főként figyelmetlenségből fakadó – pontatlanságára. Utóbbiak ellenére sem valószínűsíthető a szándék, hogy a hivatalnokok a Kassák által intencionált értelmet meg kívánták volna változtatni.

---

* bek.: bekezdés; bír.: bírósági; btte: büntette; bttó: büntető; főkap.: főkapitány; ít. táblai: ítélőtáblai; kor. ü. h.: koronaügyész-helyettes; révfőkap.: révfőkapitány; rkap.: rendőrkapitány; tan. eln.: tanácselnök; törvsz. vagy tszéki: törvényszéki; vt.: vádtanács.

A lábjegyzetekben vastagon szedett számmal utalunk az egyes dokumentumokra.

*

A könyvben hivatkozott legfontosabb törvények

1878. évi V. törvénycikk, a magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről (Btk.)

1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról (Bp.)

1897. évi XXXIV. törvénycikk a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről (Élt.)

1912. évi LXIII. törvénycikk a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről (Kit.)

1914. évi XIII. törvénycikk az esküdttbírótság előtti eljárásra és a semmisségi panaszra vonatkozó rendelkezések módosításáról (Bpn.)

1914. évi XIV. törvénycikk a sajtóról (St.)

1921. évi III. törvénycikk az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről (Átv.)

*

Rövidítések

BKB	Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék
BKÜ	Budapesti Kir. Ügyészség
BM	M. Kir. Belügyminisztérium
cs.	levéltári csomó
d.	levéltári doboz
f.	fond
IM	Magyar Kir. Igazságügy-minisztérium
KÜM	Magyar Kir. Külügyminisztérium
őe.	levéltári őrzési egység
sz. a.	szám alatt, számon
TAGYOB	Tanácsköztársaság Történeti Adatait Gyűjtő Országos Bizottság
./.	csatolva
< >	törölt szöveg
: :	betoldások, beszúrások jelölése
/ /	olvashatatlan szövegrész
«	egymást követő hivatalnokok ugyanazon pozícióban

Névmutató

A könyvben életrajzi adatokat csak kevésbé ismert személyek esetében adunk – általában nevük első előfordulásakor. Ez alól kivételt jelentenek az államigazgatási tisztviselők, akiket a *Dokumentumok* részben első megjelenésükkor azonosítunk (noha munkahelyük és beosztásuk legtöbbször az *Egy ember hazatér* című bevezető tanulmányban is megtalálható). Ettől eltérő esetekben ^b index jelzi a helyet.

A *Névmutató*ban először a bevezető tanulmány oldalszámai szerepelnek, majd a • jel utáni számok a *Dokumentumok* rész sorszámaina (1–123.) vonatkoznak.

A miniszterek hivatali idejét a *Névmutató*ban adjuk meg a *Magyarország Tiszti Cím- és Névtára* vonatkozó kötetei alapján.

A dokumentumokban bizonyos tisztségeket, hivatali vezetőket számos alkalommal protokolláris szempontból említenek meg. Ezért azt az eljárást követtük, hogy e szövegekből csak az irat létrehozóját (a tervezet elkészítőjét), aláíróját és esetleges címzettjét tüntetjük fel, illetve azokat a személyeket, akiket egy-egy dokumentum törzsszövegében névvel említenek. A • jel után félkövér szám jelzi az adott személy (vagy intézmény) által létrehozott/elküldött iratot, dőlt szám utal a címzetre.

Az irodai segédtisztviselők a mutatóból kimaradtak.

Magyar államigazgatás

Horthy Miklós kormányzó 24 • 24

MAGYARORSZÁG KORMÁNYZÓJÁNAK KABINETIRODÁJA

Bartha Richárd, a Kabinetiroda főnöke • 30, 33

Uray István, a Kabinetiroda helyettes főnöke • 24, 33

MINISZTERELNÖKSÉG

gr. Tisza István miniszterelnök (1903. november 3. – 1905. június 18.; 1913. június 10. – 1917. június 15.) 30

gr. Bethlen István miniszterelnök (1921. április 14. – 1931. augusztus 24.) 23, 30, 39 • 14, 19

M. KIR. KÜLÜGYMINISZTÉRIUM

külügyminiszterek:

gr. Bánffy Miklós (1921. április 14. – 1922. december 19.) • 12, 13, 15

Daruváry Géza (1922. december 19. – 1924. október 7.) 23 • 19, 22, 23

Walko Lajos (1925. március 17. – 1930. december 9.) • 37, 38–39, 50, 58, 60, 66, 68, 70, 72, 74

«

Kánya Kálmán, a külügyminiszter állandó helyettese (1920–1925) 25 • 20, 22, 38–39

gr. Khuen-Héderváry Sándor, a külügyminiszter állandó helyettese (1925–1933) • 60, 72

«

Barcza György, a Politikai Osztály vezetője • 68

A MAGYAR KIRÁLYSÁG BÉCSI KÖVETSÉGE

• 17, 18, 19, 80

Masirevich Szilárd rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter (1921–1925) 23, 25 • 14, 15^b, 18, 19, 20

gr. Ambrózy Lajos rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter (1925–1932) 37, 40 • 60, 72

«

Nickl Alfréd követségi tanácsos, a bécsi követség helyettes vezetője • 14

Medve Miklós követségi tanácsos • 13, 14^b

br. Nagy Árpád főkonzul 40 • 80

Lehóczky Béla követségi tanácsos, vezérkari ezredes, katonai szakelőadó • 13, 14

Buchberger György őrnagy (a M. Kir. Honvédelmi Minisztérium kiküldöttje) • 14

Foramitti Alajos alezredes • 14

M. KIR. BELÜGYMINISZTERIUM

Rakovszky Iván belügyminiszter (1922. június 16. – 1926. október 15.) • 19, **23**, **25**, **26**, **31**, **37**, **38**, **40**, *41*, *65*

Pesthy Pál igazságügy-miniszter mint helyettes belügyminiszter (1926. augusztus – 1926. október 15.) *23* • **68**, **70–71**, **73**, *75*

Scitovszky Béla belügyminiszter (1926. október 15. – 1931. augusztus 24.) • **77**, **79**, **81**, *88*, *93*

«

Viczián István helyettes államtitkár (1922-ig) • 14

VII. Közbiztonsági Osztály

osztályvezető: Diószeghy János miniszteri osztálytanácsos, helyettes államtitkár *39*, *40* • *30*, *40^b*, *73*

osztályvezető-helyettes: Boór Aladár min. osztálytanácsos *39* • *23^b*, *31*, *71*, *77*, *81*

Nádossy Imre országos rendőrfőkapitány • *25*, *26*

Deák Andor rendőrkapitány • *23*

Czövek Sándor kerületi főkapitány, a BM Központi Nyomozó Hivatal vezetője • *13*, **16^b**, *37*

Kemény István rendőrtanácsos • *70–71*

M. KIR. ÁLLAMRENDŐRSÉG

• 1–3, 25, 26, 31, 55, **61**, 71, **95**

Schweinitzer József rendőrkapitány 29

Wetzel Viktor rendőrkapitány • 95

M. KIR. RÉVFŐKAPITÁNYSÁG

• 25, 31, 71

M. KIR. IGAZSÁGÜGY-MINISZTERIUM

igazságügy-miniszterek:

Tomcsányi Vilmos Pál (1920. július 19. – 1922. június 16.) • **12**

Daruváry Géza (1922. június 16. – 1923. június 11.) • 14

Pesthy Pál (1924. március 13. – 1929. január 8.) • **17**, **19**, 22, 24, **30**, 33, **36**, 40, **41**, 42, **45**, 48, **49–50**, 52, **53**, 57, **58**, 60, **65–67**, 72–73, **74–76**, 77, **79**, 81, 83, 85, **88**, **90**, **92**, **93**, **96**, **97**, 98, **99–100**, 101, **103**, 104, 107, 108, 111–112, 115, 119

«

Séthy Antal államtitkár 37 • 67

Elnöki Ügyosztály

előadó: Gál László min. osztálytanácsos 45 • 89, 91

IV. Büntetőjogi Ügyosztály

osztályfőnök: Timkó Zoltán koronaügyész-helyettes 45 • 89, 91, 103

előadók:

Szolnok Jenő főügyész-helyettes 45 • 88, **89**, 90, **91**, 92–93, 96–97, 99

Váry Albert koronaügyész (1926. december 31-ig) 30^b, 32, 33, 35–37, 39, 40, 45, 51 • 29, 30, 33, 41, 45, 49–50, 53, 58, **64**, 65–67, 73–76, 79, 89, 91

KORONAÜGYÉSZSÉG

Polgár Viktor koronaügyész-helyettes 50 • 116

BUDAPESTI KIR. FŐÜGYÉSZSÉG

• 28, **32**

elnök: Dabasi Halász Lajos vezető főügyész (1917. szeptember 19. – 1930. július 26.) 30, 33, 35–37, 49, 51 • 36, 45, 47, 49, **51**, 53, **54**, 56, **57**, 59, 62, 67, **69**, 76, **108**, **112**, **115**, **119**

helyettes (1928-ig): Csuppay Ferenc főügyész, majd koronaügyész-helyettes • **48**

főügyészhelyettesek:

Fabó Zoltán • 69, **104**

Kéler Béla 50 • 57, 113, 114

BUDAPESTI KIR. ÜGYÉSZSÉG

• **1–4**, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 21, **27–28**, 34, **35**, **46**, **55**, 61, 63, 69, 78, 83, **102**

elnökök:

Váry Albert főügyész (1920. október 22-ig, személyét lásd a M. Kir. Igazságügy-minisztériumnál is) • 4, 6

Strache Gusztáv főügyész (1920. október 23. – 1930. október) 30, 35, 44, 45, 51 • 35, 51, 54, **56**, **59**, **62**, 78, 85–86, 89, 90, 91, 92, 96–97, **98**, 99–100, **107**, **111**, **120**

«

helyettes: Polányi Aladár főügyész-helyettes 32 • **47**, 63, **101**, 102

ügyészégi alelnök: Miskolczy Ágost főügyész 42, 44 • **87**

főügyész helyettesek:

Baróthy Pál főügyési címmel 28, 35, 45 • 8, 10, 27–28, 46, 55–56, 59, 62, 89, 91

Pálos Hugó főügyész helyettes • 105

ügyészek

Auer György • 122–123

Brassován Julián • 32, 63

Lehotzky Miklós • 3–4, 6

Lindmayer Béla 47–49 • 101, 103, 109–110

M. KIR. KÚRIA

• 116–117

Osvald István kúriai másodelnök 50 • 116–117

bírák:

Csengey Miklós kúriai bíró • 116

Csizinszky Ágost kúriai bíró • 116

Kvassay Gyula kúriai bíró • 116

Mendelényi László kúriai bíró 48

Slavek Ferenc kúriai bíró • 116–117

Zsacskó Béla törvényszéki bíró, kúriai tanácsjegyző • 116

BUDAPESTI KIR. ÍTÉLŐTÁBLA

bírák:

Gadó István ítélőtáblai tanácselnök bíró • 113–114

Bán József ítélőtáblai bíró • 113

Burghardt P. István ítélőtáblai bíró • 113

Medvigy István ítélőtáblai bíró • 114

Soóky József ítélőtáblai bíró • 113–114

Koronki János ítélőtáblai tanácsjegyző • 113–114

BUDAPESTI KIR. BÜNTETŐTÖRVÉNYSZÉK

• 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 27, 32, 34, 46, 63, 78, 82, 105–106, 109–110, 118, 120, 121–123

elnök: Töreky Géza • 118, 121

bírák:

Ottrubay Dezső törvényszéki tanácselnök bíró 46 • 105–106

Csiky Imre törvényszéki bíró, ítélőtáblai bírói címmel • 105–106

Ávédik Félix törvényszéki bíró • 109–110

Eigen Kálmán törvényszéki bíró • 118, 122–123

Góczy Károly törvényszéki bíró • 34

Horváth Ferenc törvényszéki bíró • 105–106

Kiss István törvényszéki bíró • 5, 7

Méhes Ignác törvényszéki bíró 46 • 109–110, 121–123

Perémy Gábor törvényszéki bíró • 7, 9, 11

Pósta Lajos törvényszéki bíró • 109–110, 122–123

Vecsey Gyula törvényszéki bíró • 11

titkárok és jegyző:

Szabó Gyula Jenő törvényszéki titkár • 105

Patzák József törvényszéki titkár • 109–110

Bartha Imre törvényszéki jegyző • 122–123

M. KIR. PÉNZÜGYMINISZTERIUM
• 25, 31

M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTERIUM

Belitska Sándor m. kir. honvédelmi miniszter (1920. december 16. – 1923. június 28.) • 13

Perczel Armand ezredes, a Katonapolitikai Osztály vezetője • 13

További személyek

Aczél Géza 15

Aigner Adolf 30

Babits Mihály 12

Balassa Imre 44 • 86

Balázs Béla 12, 16, 18

Balázs Eszter 16

Bánóczy [Dénes ?] • 18
Barbusse, Henri 16–19
Bárdos Artúr 12
Barta Lajos 12
Barta Sándor 18
Bergmann Teréz 32, 42
Bingert János 29
Bíró Lajos 12
Bíró Mihály 16
Bortnyik Sándor 18

Czeplédy József 14

Csaplár Ferenc 12, 16, 21–22, 37–38

Dánielné Lengyel Laura • **85**
Daridai József • 30, 33
Dick Bódog 29
Dobó Gábor 15, 22

Egry József 14
Erdős Renée 35

Fischer, Julius (Gömöri Gyula) 20, 46–47 • **94**, 95, 105–106, 109–110, 121–122
Fodor István 17
Földes Györgyi 18–19
Földes István 32, 43–44, 47^b, 48, 50–51 • 83, 95, 105, 109–110, 113–114,
116–117, 121–123
Franyó Zoltán 17
Fülep Lajos 12
Füst Milán 14

Gábor Andor • 24, 29, 30
Galambos Ferenc 21

Györki Imre 23, 27–28, 41 • 18, 21, 35, 81, 82

Habár Mihály 32
Hackmüller, Ludwig • 94

Harsányi Zsolt • 85
Hébelt Ede 23, 29
Héjjas Aurél 39
Héjjas Iván 39
Heltai Jenő 44 • **85**
Hirossik János 20
Horváth Sándor 28 • **21**

Illés Béla 17, 19
Illés Ilona 15

József Farkas 12
Juhász R. József 16

Kalmer, Joseph 16 • 61
Karinthy Frigyes 44 • **85**
Károlyi Mihály, gr. 17
Kárpáti Kamil 15
Kassák István • 95, 109
Kassák Istvánné 29–30, 41–43 • 95, 109
Kassák Lajos személyes dokumentumai: • **21, 42, 44, 52, 80, 83, 87**
Kassák Teréz 18
Kelevéz Ágnes • 84
Kerek Ferenc 17
Király Albert 17, 20
Kirschner Béla 20
Kiss Hugó 20
Komját Aladár 12
G. Komoróczy Emőke 15
Kontha Sándor 18
Korcsmáros Nándor 33
Kosztolányi Dezső 44 • **84–85**
Kovács Ida • 84
Kun Béla 11, 13–14, 16, 20 • 1, 4–5

Landler Jenő 20
Lányi Viktor • **85**
Lengyel Menyhért 44 • **85**
Lenin, Vlagyimir Iljics 20 • 78, 102, 106, 110

Lenkey Gusztáv • **85**
Lohs (Lewy), Karl 17
Lukács György 11–13, 16, 20
Lunacsarszkij, Anatolij Vasziljevics 19

Mácza János 18–19
Márkus Miksa 44 • **86**
Marx, Karl • 102, 106, 110
Mezei Ernő • **85**
Molnár Jenő • **85**
Molnár Kálmán 22
Móricz Zsigmond 12, 14

Nádass József 15, 22, 37, 42
Nagy János Pál 12
H. Nagy Péter 16
Nánási László 30, 39

Osvát Ernő 12, 14, 22

Pán Imre 14
Pápa József 29
Péter (Fischer) Károly 16
Pogány József 14, 20
Pomogáts Béla 15–16
Porzolt Kálmán • **85**

Ráskai Ferenc • **85**
Reinitz Béla 11
Rejtő Vilmos • 30, 33
Relinger, Jean 17
Réti Lajos • **85**
Révai József 16
Révész Béla 12
Réz Pál • 84
Rolland, Romain 18
Rudnyánszky Gyula 20

Sági Károly 14

Sándor András • 30, 33
Sándor Jenő 29
Sas Ede • **85**
Schadl János 14
Schober, Johann • 14
Simon Jolán (Kassák Lajosné) 12, 14–15, 21–22, 28–30, 32, 35, 37–38, 41–42,
47–48 • 60, 84, 87, 95, 105–106, 109–110
Sonnenfeld, Otto 17
Sonnenschein, Hugo 17
Süle Antal • **85**

Szabó Ágnes 20
Szenes Béla • **85**
Szereda, V. T. 20
Szeredi Merse Pál 16
Szini Gyula 12
Szittyá Emil 17

Takáts Gyula 14
Tamás Aladár 22, 29
Tamás Ernő • **85**
Tamási Lajos 15
Taxner Ernő 15
gróf Teleki Sándorné Kende Júlia 44 • 84, **85**
Timberger József • 30, 33
Tóth Imre 25
Trockij, Lev Davidovics • 102, 106, 110

Uitz Béla 16, 18, 37
Újvári (Kassák) Erzszi 18

Vajda Sándor 15
Várady József • **85**
Varga Krisztián 29
Vezér Erzsébet 41
Vikár Béla 44 • 84, **85**

Weibel, Peter 16

Zelk Zoltán 41

Irodalomjegyzék*

ACZÉL Géza, *Kassák Lajos*, Akadémiai, Budapest, 1999.

BALÁZS Béla, *Napló*, Magvető, Budapest, 1982.

A bécsi magyar emigráció újságai és folyóiratai (1919–1933), szerk. GALAMBOS Ferenc, OSZK, Budapest, 1960.

Büntetőjogi Határozatok Tára, VII., közzéteszi a m. kir. igazságügyminiszter, Budapest, 1927.

CSAPLÁR Ferenc, *Kassák Lajos levelesládájából*, Új Symposion 1979. január 15., 6.

CSAPLÁR Ferenc, *A Ma és a Tanácsköztársaság = Magam törvénye szerint. Tanulmányok és dokumentumok Kassák Lajos születésének századik évfordulójára*, szerk. Uő, PIM–Múzsák, Budapest, 1987, 149–159.

CSAPLÁR Ferenc, *Az első magyar dadaista versmondó = Kassákné Simon Jolán*, szerk. Uő, Kassák Múzeum, Budapest, 2003, 1–20.

CZEGLÉDY József – SÁGI Károly, *Adatok a Tanácsköztársaság keletkezési történetéhez*, A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, III., 1965, 163–186.

DOBÓ Gábor, *Kassák Lajos hazatérése. A nyilvánossághoz jutás gazdasági és jogi feltételei a bécsi Ma és a budapesti Dokumentum közötti időszakban*, Irodalomtörténet 2018/3., 274–296.

DOBÓ Gábor, *Számok. A nyugati emigrációból Magyarországra visszatérő avantgárd lapszerkesztők adaptációs modelljei a 365-től a 100%-ig*, Irodalomtörténet 2023/2., 168–196.

FÖLDES Györgyi, *Mácza, kassai magyar avantgárd, transznacionalitás = Uő, Avantgárd anziksz. Transznacionális elvek és gyakorlatok az avantgárd és neoavantgárd művészetben*, Gondolat, Budapest, 2021, 35–50.

---

* A jegyzékben a szerző nélküli művek nem szerepelnek.

- GÁBOR Andor: *Hogyan üljön. Horthy arcképe.* = Új Előre 1924. március 27., 6.
- ILLÉS Béla, *Anekdoták, találkozások, történetek*, Szépirodalmi, Budapest, 1964.
- KASSÁK Lajos, *Aktivizmus*, Ma 1919. április 10., 46–51.
- KASSÁK Lajos, *Álláspont. Tények és új lehetőségek*, Julius Fischer Verlag, Bécs, 1924.
- KASSÁK Lajos, *Barbusse: Jézus*, Nyugat 1927. december 16., 874–878.
- KASSÁK Lajos, *Egy ember élete*, Magvető, Budapest, 1983.
- KASSÁK Lajos, *Éljünk a mi időnkben*, Korunk 1926/7., 455–457.
- KASSÁK Lajos, *Képarchitektúra*, Ma 1922. március 15., 52–54.
- KASSÁK Lajos, *Levél Kun Bélához a művészet nevében*, a Ma folyóirat kiadása, Budapest, 1919.
- KASSÁK Lajos, *Reflexiók*, Munka 1935/44., 1306–1308.
- KASSÁK Lajos, *Tisztaság könyve*, Horizont – Simon J., Budapest, 1926.
- KASSÁK Lajos, *Vissza a kaptafához*, Ma 1923. szeptember 15., 1–2.
- KASSÁK Lajos – PÁN Imre, *Az izmusok története*, Magvető, Budapest, 1972.
- KIRSCHNER Béla, *A KMP stratégiai vonalának alakulása (1919. augusztus – 1925. augusztus)*, Akadémiai, Budapest, 1985.
- G. KOMORÓCZY Emőke, *A szellemi nevelés fórumai. Kassák Lajos, Tamási Lajos, Kárpáti Kamil „körei”*, Hét Krajcár, Budapest, 2005.
- KONTHA Sándor, *Úitz Párizsban*, Művészet 1968. november, 10–14.
- Kortársak Kassák Lajosról*, szerk. ILLÉS Ilona – TAXNER Ernő, PIM–NPI, Budapest, 1976.

Vlagyimir Iljics LENIN, *A „baloldaliság”, a kommunizmus gyermekbetegsége*, [fordító nélkül], Magyar Helikon, Budapest, 1980.

LUKÁCS György, *Felvilágosításul*, Vörös Újság 1919. április 18., 4.

M. Kir. Országos Államrendőrségi Évkönyv, szerk. SÁNDOR Jenő – BINGERT János, M. Kir. Országos Államrendőrségi Évkönyv Kiadóvállalat, Budapest, 1925.

A MA MŰVÉSZEI, *Kiáltvány a kommunista köztársaságért!*, A Ma folyóirat első világ-szemléleti különszáma [1918. november], 2.

MENDELÉNYI László, *Külföldi bíróság felmentő ítélete nem állapítja meg a hazai bünvádi eljárást a Btk. 11. §-a értelmében kizáró okot*, Büntető Jog Tára 1931. május, 65–71.

Metszéspont. Tanulmányok Trianon 100. évfordulóján, szerk. CSÁSZTVAY Tünde, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 2021.

„Mindenkinek ujjakra készül...” *Az 1918/19-es forradalmak irodalma*, IV., szerk. JÓZSEF Farkas, Akadémiai, Budapest, 1967.

Mindent tudok. Az Újság könyve, szerk. DICK Bódog, Az Újság Rt. kiadása, Budapest, 1926.

MOLNÁR Kálmán, *Magyar közjog*, Pécs, Danubia, 1926.

NÁDASS József, *Nehéz leltár. Regényes önéletrajz*, Szépirodalmi, Budapest, 1963.

NÁNÁSI László, *A jogrend szolgálatában. Váry Albert élete és működése*, Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2015.

POMOGÁTS Béla, *A magyar irodalmi avantgarde = Uő, Változatok az avantgárdra. Tanulmányok és kritikák*, Széphalom, Budapest, 2000, 30–72.

Jean RELINGER, *Barbusse, a Clarté mozgalom és az értelmiség (1919–1926)*, ford. FODOR István, Literatura 1979/2–3., 225–234.

SZABÓ Ágnes, *A Kommunisták Magyarországi Pártjának újjászervezése (1919–1925)*, Kossuth, Budapest, 1970.

SZEREDI Merse Pál, *Kassákizmus – A Ma Bécsben (1920–1925) = Művészet akcióban. Kassák Lajos avantgárd folyóiratai A Tett-től a Dokumentumig (1915–1927)*, szerk. BALÁZS Eszter et al., PIM – Kassák Múzeum, Budapest, 2017, 105–140.

TAKÁTS Gyula, *Egry Józsefről = Uő, A harmónia keresése*, Szépirodalmi, Budapest, 1979, 163–168.

TAMÁS Aladár, *Akkoriban szüntelen fújt a szél*, Szépirodalmi, Budapest, 1976.

TÓTH Imre, *Egy polgári arisztokrata. Kánya Kálmán*, Kronosz – Magyar Történelmi Társulat, Pécs – Budapest, 2016.

Vallatás a Lubjankán. Lukács György vizsgálati ügyiratai – Életrajzi dokumentumok, szerk. V. T. SZEREDA et al., Argumentum – Lukács Archívum, Budapest, 2002.

VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Jaffa, Budapest, 2015.

VEZÉR Erzsébet, „*Ne csináljunk legendákat...*”. *Beszélgetés Zelk Zoltánnal*, Kritika 1987/8., 7–13.

Peter WEIBEL, *Az idő vasfüggőnye? A magyar konstruktivizmus bécsi fejlődéstörténete: MA, 1920–1925.* [fordító nélkül] = *A Kassák-kód*, szerk. JUHÁSZ R. József – H. NAGY Péter, Szlovákiai Magyar Írók Társasága, Pozsony, 2008, 84–107.

A könyvben közölt dokumentumok

1920

1. Nyomozás elrendelése Kassák Lajos *Aktivizmus és Levél Kun Bélához a művészet nevében* című publikációjának ügyében. [Budapest, 1920. január 21.]

Aktaszám: 51.644/1919. k.ü.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

2. Nyomozás elrendelése a *Kassák Lajos előadása* című cikk ügyében. [Budapest, 1920. január 21.]

Aktaszám: 5.604/1920. k.ü.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

3. A Budapesti Kir. Ügyészség – a Budapesti Rendőr-főkapitányságnak. [Budapest, 1920. március 9.]

Aktaszám: 20.099/1920. á.ü.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

4. A Budapesti Kir. Ügyészség indítványa nyomozólevél kibocsájtására Kassák Lajos *Aktivizmus és Levél Kun Bélához a művészet nevében* című publikációjának ügyében. [Budapest, 1920. május 26.]

Aktaszám: 40.626/1920. k.ü.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

5. Nyomozólevél kibocsájtása Kassák Lajos *Aktivizmus és Levél Kun Bélához a művészet nevében* című publikációjának ügyében. [Budapest, 1920. június 1.]

Aktaszám: B.IV. 5.845/1920.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

6. A Budapesti Kir. Ügyészség indítványa nyomozólevél kibocsájtására a *Kassák Lajos előadása* című cikk ügyében. [Budapest, 1920. június 18.]

Aktaszám: 47.565/1920. á.ü. [!]

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

7. Nyomozólevél kibocsájtása a *Kassák Lajos előadása* című cikk ügyében. [Budapest, 1920. június 25.]

Aktaszám: B.IV. 7.133/1920.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

8. A Budapesti Kir. Ügyészség indítványa az eljárás megszüntetése iránt. [Budapest, 1920. június 29.]

Aktaszám: 63.866/1920. á.ü. [!]

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

9. A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék végzése. [Budapest, 1920. augusztus 2.]

Aktaszám: B.IV. 5.845/1920.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

10. A Budapesti Kir. Ügyészség indítványa az eljárás megszüntetése iránt. [Budapest, 1920. november 19.]

Aktaszám: 112.803/1920. á.ü.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

11. A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék végzése. [Budapest, 1920. december 16.]

Aktaszám: B.IV. 7.133/1920.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

1922

12. A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. külügyminiszternek. [Budapest, 1922. május 19.]

Aktaszám: Bi. 642/1. IM

MNL OL KÜM K 64 18. d. 1924–41. tétel

13. A m. kir. honvédelmi miniszter – a m. kir. külügyminiszternek. [Budapest, 1922. június 2.]

Aktaszám: 51.196/1922. Kat. Pol. Osz. HM

MNL OL KÜM K 64 18. d. 1924–41. tétel

14. Dr. Medve Miklós bécsi követségi tanácsos jelentése. [Bécs, 1922. szeptember 16.]

Aktaszám: Ad 3.069 és 3.347/1922. Pol. KÜM

MNL OL KÜM K 64 18. d. 1924–41. tétel

15. A Magyar Királyság bécsi követe – a m. kir. külügyminiszternek. [Bécs, 1922. november 28.]

Aktaszám: 593/1922. Pol. Bécsi Követség

MNL OL KÜM K 64 18. d. 1924–41. tétel

1924

16. Dr. Czövek Sándor kerületi főkapitány feljegyzése. [Budapest, 1924. február 25.]
Aktaszám: 13.218/1924. BM VII. Res., Központi Nyomozó Hivatal
MNL OL BM K 149 129. d. 1924–1. tétel
17. A 21.906/1924. IM IV. számú rendelet. [Budapest, 1924. április 18.]
MNL OL KÜM Bécsi Követség K 81 102. d., sz. n. dosszié
18. Feljegyzés a Magyar Királyság Bécsi Követségén. [Bécs, 1924. május 30–31.]
[aktaszám nélkül]
MNL OL KÜM Bécsi Követség K 81 102. d., sz. n. dosszié
19. Gyakorlati szabályok a 21.906/1924. IM IV. számú rendelet alkalmazásához.
[Budapest, 1924. június elején]
MNL OL KÜM Bécsi Követség K 81 102. d., sz. n. dosszié
20. Dr. Masirevich Szilárd magánlevele dr. Kánya Kálmánnak. [Bécs, 1924. június 13.]
Aktaszám: Magánlevél 121/1924. Res. Bécsi Követség
MNL OL KÜM Bécsi Követség K 81 103. d. 1924–Magánlevelek.
21. Kassák Lajos kérelme a Budapesti Kir. Ügyészséghez. [Budapest, 1924. június 30. előtt]
Aktaszám: 72.004/1924. k.ü.
BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.
22. A m. kir. külügyminiszter – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1924. július 10.]
Aktaszám: 1.849/1924. Pol. KÜM
MNL OL IM K 578 653. f. 2. cs. 29. őe. Bi. 728.
23. A m. kir. belügyminiszter – a m. kir. külügyminiszternek. [Budapest, 1924. július 15.]
Aktaszám: 14.022/1924. BM VII. Res.
MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006.

24. Magyarország Kormányzója Kabinetirodájának helyettes főnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1924. július 21.]
Aktaszám: 3.169/1924. Magyarország Kormányzójának Kabinetirodája
MNL OL IM K 578 653. f. 2. cs. 29. őe. Bi. 728.
25. A m. kir. belügyminiszter – a M. Kir. Államrendőrség országos kerületi főkapitányainak és a révfőkapitánynak. [Budapest, 1924. július 24.]
Aktaszám: 14.084/1924. BM VII. Res.
MNL OL KÜM K 64 18. d. 1924–36. tétel
26. A m. kir. belügyminiszter – a M. Kir. Államrendőrség budapesti főkapitányának. [Budapest, 1924. július 24.]
Aktaszám: 14.084/1924. BM VII. Res.
MNL OL KÜM K 64 18. d. 1924–36. tétel
27. A Budapesti Kir. Ügyészség – a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszéknek. [Budapest, 1924. július 28.]
Aktaszám: 72.004/1924. k.ü.
BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.
28. Dr. Baróthy Pál feljegyzése a Budapesti Kir. Főügyészség elnöke számára. [Budapest, 1924. július 28.]
Aktaszám: 72.004/1924. k.ü.
BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.
29. Dr. Váry Albert feljegyzése a hazatérni kívánó emigránsok ügyében. [Budapest, 1924. július 30.]
Aktaszám: Bi. 728/42. IM
MNL OL IM K 578 653. f. 2. cs. 29. őe. Bi. 728.
30. A m. kir. igazságügy-miniszter – Magyarország Kormányzója Kabinetirodájának főnökének. [Budapest, 1924. július 30.]
Aktaszám: Bi. 728/42. IM
MNL OL IM K 578 653. f. 2. cs. 29. őe. Bi. 728.
31. A m. kir. belügyminiszter – a M. Kir. Államrendőrség budapesti főkapitányának, országos kerületi főkapitányainak és a révfőkapitánynak. [Budapest, 1924. július 31.]
Aktaszám: 14.096/1924. BM VII. Res.
MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006.

32. A Budapesti Kir. Ügyészség indítványa. [Budapest, 1924. augusztus 8.]
Aktaszám: 83.835/1924. k.ü.
BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.
33. Magyarország Kormányzója Kabinetirodájának főnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1924. augusztus 16.]
Aktaszám: 115/1924. eln. Magyarország Kormányzójának Kabinetirodája
MNL OL IM K 578 653. f. 2. cs. 29. öe. Bi. 728.
34. A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék végzése a Kassák Lajos elleni bűnvádi eljárás megszüntetéséről. [Budapest, 1924. szeptember 3.]
Aktaszám: B.IV. 5.845/1920.
BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.
35. A Budapesti Kir. Ügyészség – dr. Györki Imrének. [Budapest, 1924. október 28.]
Aktaszám: 72.004/1924. k.ü.
BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

1925

36. A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Főügyészség elnökének. [Budapest, 1925. február 18.]

Aktaszám: Bi. 799/1. IM

MNL OL IM K 578 653. f. 2. cs. 32. öe. Bi. 799/1.

37. A m. kir. belügyminiszter – a m. kir. külügyminiszternek. [Budapest, 1925. április 9.]

Aktaszám: 5.374/1925. BM VII. Res.

MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006.

38. A m. kir. külügyminiszter – a m. kir. belügyminiszternek. [Budapest, 1925. április 27.]

Aktaszám: 1.225/1925. Pol. KÜM

MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006.

39. A m. kir. külügyminiszter rendelete a Magyar Királyság külképviseletei számára. [Budapest, 1925. április 27.]

Aktaszám: 1.225/1925. Pol. KÜM

MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006.

40. A m. kir. belügyminiszter – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1925. szeptember 5.]

Aktaszám: 6.496/1925. BM VII. Res.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

41. A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. belügyminiszternek. [Budapest, 1925. szeptember 18.]

Aktaszám: Bi. 741/13. IM

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

42. Kassák Lajos kérvénye a m. kir. igazságügy-miniszterhez. [Bécs, 1925. december 9. előtt]

Aktaszám: 57.996/1925. IM IV.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

43. A Bécsi Rendőrigazgatóság igazolása. [Bécs, 1925. október 30.]
Aktaszám: 57.996/1925. IM IV.
BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.
44. Kassák Lajos nyilatkozata. [Bécs, 1925. december 11.]
[aktaszám nélkül]
MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.
45. A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Főügyészség elnökének.
[Budapest, 1925. december 11.]
Aktaszám: 57.996/1925. IM IV.
MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

1926

46. A Budapesti Kir. Ügyészség – a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszéknek. [Budapest, 1926. január 13.]

Aktaszám: 125.046/1925. k.ü.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

47. A Budapesti Kir. Ügyészség elnökének helyettese – a Budapesti Kir. Főügyészség elnökének. [Budapest, 1926. január 20.]

Aktaszám: 125.089/1925. k.ü.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

48. A Budapesti Kir. Főügyészség elnökének helyettese – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1926. március 4.]

Aktaszám: 1.948/1926. f.ü.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

49. A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Főügyészség elnökének. [Budapest, 1926. március 9.]

Aktaszám: 11.936/1926. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

50. A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. külügyminiszternek. [Budapest, 1926. március 9.]

Aktaszám: 11.936/1926. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

51. A Budapesti Kir. Főügyészség elnöke – a Budapesti Kir. Ügyészség elnökének. [Budapest, 1926. március 13.]

Aktaszám: 2.456/1926. f.ü.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

52. Kassák Lajos kérvénye a m. kir. igazságügy-miniszterhez. [Budapest, 1926. május 7. előtt]

Aktaszám: 22.666/1926. IM IV.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

53. A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Főügyészség elnökének. [Budapest, 1926. május 8.]

Aktaszám: 22.666/1926. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

54. A Budapesti Kir. Főügyészség elnöke – a Budapesti Kir. Ügyészség elnökének. [Budapest, 1926. május 14.]

Aktaszám: 4.404/1926. f.ü.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

55. A Budapesti Kir. Ügyészség – a M. Kir. Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának. [Budapest, 1926. május 22.]

Aktaszám: 47.084/1926. k.ü.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

56. A Budapesti Kir. Ügyészség elnöke – a Budapesti Kir. Főügyészség elnökének. [Budapest, 1926. május 22.]

Aktaszám: 47.084/1926. k.ü.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

57. A Budapesti Kir. Főügyészség elnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1926. május 30.]

Aktaszám: 4.878/1926. f.ü.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

58. A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. külügyminiszternek. [Budapest, 1926. június 9.]

Aktaszám: 27.939/1926. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

59. A Budapesti Kir. Ügyészség elnöke – a Budapesti Kir. Főügyészség elnökének. [Budapest, 1926. június 12.]

Aktaszám: 47.084/1926. k.ü.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

60. A m. kir. külügyminiszter – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1926. július 8.]

Aktaszám: 2.375/1926. Pol. KÜM

másolatban tartalmazza:

A bécsi m. kir. követ – a M. Kir. Külügyminisztériumnak. [Bécs, 1926. június 25.]

Aktaszám: 17.767/1926. Bécsi Követség

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

61. A M. Kir. Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága – a Budapesti Kir. Ügyészségnek. [Budapest, 1926. július 12.]

Aktaszám: 62.877/1926. fk. II.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

62. A Budapesti Kir. Ügyészség elnöke – a Budapesti Kir. Főügyészség elnökének. [Budapest, 1926. július 16.]

Aktaszám: 65.214/1926. k.ü.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

63. A Budapesti Kir. Ügyészség – a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszéknek. [Budapest, 1926. július 16.]

Aktaszám: 73.011/1926. k.ü.

BFL BKÜ VII.18.d 638. f. 1920–IV–5–41.

64. Dr. Váry Albert feljegyzése Kassák Lajos hazatérési ügyéről. [Budapest, 1926. július 29.]

Aktaszám: 36.555/1926. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

65. A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. belügyminiszternek. [Budapest, 1926. július 29.]

Aktaszám: 36.555/1926. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

66. A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. külügyminiszternek. [Budapest, 1926. július 29.]

Aktaszám: 36.555/1926. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

67. A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Főügyészség elnökének. [Budapest, 1926. július 30.]

Aktaszám: 36.555/1926. IM IV.
BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

68. A m. kir. külügyminiszter – a m. kir. belügyminiszternek. [Budapest, 1926. augusztus 3.]

Aktaszám: 2.571/1926. Pol. KÜM
MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006.

69. A Budapesti Kir. Főügyészség elnöke – a Budapesti Kir. Ügyészségnek. [Budapest, 1926. augusztus 7.]

Aktaszám: 7.036/1926. f.ü.
BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

70. A m. kir. belügyminiszter – a m. kir. külügyminiszternek. [Budapest, 1926. augusztus 10.]

Aktaszám: 4.727/1926. BM VII. Res.
MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006.

71. A m. kir. belügyminiszter – a M. Kir. Államrendőrség budapesti főkapitányának, országos kerületi főkapitányainak és a révfőkapitányának. [Budapest, 1926. augusztus 10.]

Aktaszám: 4.727/1926. BM VII. Res.
MNL OL BM K 149 130. d. 1926–1. tétel – 3.006.

72. A m. kir. külügyminiszter – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1926. október 8.]

Aktaszám: 3.446/1926. Pol. KÜM

másolatban tartalmazza:

A bécsi m. kir. követ – a m. kir. külügyminiszternek. [Bécs, 1926. szeptember 29.]

Aktaszám: 22.008/1926. Bécsi Követség

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

73. A m. kir. belügyminiszter – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1926. október 12.]
Aktaszám: 5.103/1926. BM VII. Res.
MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.
74. A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. külügyminiszternek. [Budapest, 1926. október 14.]
Aktaszám: 50.798/1926. IM IV.
MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.
75. A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. belügyminiszternek. [Budapest, 1926. október 14.]
Aktaszám: 50.798/1926. IM IV.
MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.
76. A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Főügyészség elnökének. [Budapest, 1926. október 14.]
Aktaszám: 50.798/1926. IM IV.
MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.
77. A m. kir. belügyminiszter – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1926. október 25.]
Aktaszám: 5.164/1926. BM VII. Res.
MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.
78. A Budapesti Kir. Ügyészség indítványa a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék vádtanácsának. [Budapest, 1926. október 25.]
Aktaszám: 77.843/1926. k.ü.
BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.
79. A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. belügyminiszternek. [Budapest, 1926. október 29.]
Aktaszám: 53.289/1926. IM IV.
MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.
80. Hazatérési igazolvány Kassák Lajos magyar emigráns számára. [Bécs, 1926. november 3.]
Aktaszám: 24.115/1926. Bécsi Követség
PIM–KM, KM-an. 19/11.

81. A m. kir. belügyminiszter – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1926. november 9.]

Aktaszám: 5.276/1926. BM VII. Res.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

82. A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék nyomozólevele Kassák Lajos ellen. [Budapest, 1926. november 18.]

Aktaszám: B.IV. 13.079/1926/2.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

83. Kassák Lajos kérvénye a m. kir. igazságügy-miniszterhez. [Budapest, 1926. november 18.]

Iktatószám: 103.841/1926. k.ü.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

84. Kosztolányi Dezső – Simon Jolánnak. [Budapest, 1926. november 18.]

MTA KIK Ms 4.621/207. (Kosztolányi Dezső-hagyaték)

85. Magyar írók és hírlapírók kérvénye a m. kir. igazságügy-miniszterhez. [Budapest, 1926. november 18.]

[aktaszám nélkül]

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

86. A Magyar Újságírók Egyesületének kérvénye a Budapesti Kir. Ügyészség elnökéhez. [Budapest, 1926. november 18.]

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

87. Jegyzőkönyv Kassák Lajos bűnügyében. [Budapest, 1926. november 19.]

[aktaszám nélkül]

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

88. A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. belügyminiszternek. [Budapest, 1926. november 19.]

Aktaszám: 56.683/1926. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

1927

89. Dr. Szolnok Jenő feljegyzése a Kassák Lajos elleni nyomozólevél visszavonásáról. [Budapest, 1927. február 1.]

Aktaszám: 56.683/1926. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

90. A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Ügyészség elnökének. [Budapest, 1927. február 1.]

Aktaszám: 56.683/1926. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

91. Dr. Szolnok Jenő feljegyzése a Kassák Lajos bűnügyére vonatkozó iratok felterjesztéséről. [Budapest, 1927. február 23.]

Aktaszám: 8.848/1927. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

92. A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Ügyészség elnökének. [Budapest, 1927. február 23.]

Aktaszám: 8.848/1927. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

93. A m. kir. igazságügy-miniszter – a m. kir. belügyminiszternek. [Budapest, 1927. február 23.]

Aktaszám: 8.848/1927. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

94. Julius Fischer nyilatkozata. [Bécs, 1927. február 24.]

Ügyiratszám: 348/1927.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

95. A M. Kir. Államrendőrség Budapesti Főkapitányának jegyzőkönyve [Budapest, 1927. április 27.]

[Aktaszám nélkül]

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

96. A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Ügyészség elnökének.
[Budapest, 1927. október 22.]

Aktaszám: Ad. 8.848/1927. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

97. A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Ügyészség elnökének.
[Budapest, 1927. december 2.]

Aktaszám: Ad. 8.848/1927. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

98. A Budapesti Kir. Ügyészség elnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek.
[Budapest, 1927. december 3.]

Aktaszám: 97.119/1927. k.ü.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

1928

99. A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Ügyészség elnökének. [Budapest, 1928. május 18.]

Aktaszám: Ad. 63.815/1927. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

100. A m. kir. igazságügy-miniszter – a Budapesti Kir. Ügyészség elnökének. [Budapest, 1928. augusztus 3.]

Aktaszám: Ad. 63.815/1927. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

101. A Budapesti Kir. Ügyészség elnökének helyettese – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1928. augusztus 19.]

Aktaszám: 71.018/1928. k.ü.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

102. A Budapesti Kir. Ügyészség vádirata. [Budapest, 1928. augusztus 19.]

Aktaszám: 71.018/1928. k.ü.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

103. Feljegyzés a Kassák Lajos elleni vádirat felterjesztéséről. [Budapest, 1928. augusztus 24.]

Aktaszám: 49.324/1928. IM IV.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

104. A Budapesti Kir. Főügyészség főügyész-helyettese – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1928. augusztus 24.]

Aktaszám: 7.532/1928. f.ü.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

105. Jegyzőkönyv a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék vádtanácsának üléséről. [Budapest, 1928. október 8.]

Aktaszám: B.IV. 13.079/6/1926.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

106. A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék vádtanácsának végzése. [Budapest, 1928. október 8.]

Aktaszám: B.IV. 13.079/6/1926.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

107. A Budapesti Kir. Ügyészség elnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1928. október 11.]

Aktaszám: Ad. 71.018/1928. k.ü.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

108. A Budapesti Kir. Főügyészség elnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1928. október 17.]

Aktaszám: 8.850/1928. f.ü.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

109. A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék nyilvános főtárgyalásának jegyzőkönyve. [Budapest, 1928. december 5.]

Aktaszám: B.XXXV. 13.079/8/1926.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

110. A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék nyilvános főtárgyalásának ítélete. [Budapest, 1928. december 5.]

Aktaszám: B.XXXV. 13.079/8/1926.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

111. A Budapesti Kir. Ügyészség elnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1928. december 14.]

Aktaszám: 71.018/1928. k.ü.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

112. A Budapesti Kir. Főügyészség elnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1928. december 19.]

Aktaszám: 10.790/1928. f.ü.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

1929

113. Fellebbviteli főtárgyalási jegyzőkönyv. [Budapest, 1929. március 14.]
Aktaszám: B.VII. 842/10/1929.
BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.
114. Fellebbviteli főtárgyalási jegyzőkönyv. [Budapest, 1929. április 11.]
Aktaszám: B.VII. 842/11/1929.
BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.
115. A Budapesti Kir. Főügyészség elnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek.
[Budapest, 1929. április 17.]
Aktaszám: 3.373/1929. F.Ü.
MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

1930

116. A M. Kir. Kúriánál tartott nyilvános tárgyalás jegyzőkönyve. [Budapest, 1930. március 18.]

Aktaszám: B.I. 3.131/13/1929.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

117. A M. Kir. Kúriánál tartott nyilvános tárgyalás indoklási része. [Budapest, 1930. március 18.]

Aktaszám: B.I. 3.131/13/1929.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

118. A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék végzése. [Budapest, 1930. április 12.]

Aktaszám: B. XXXV. 13.079/14/1926.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

119. A Budapesti Kir. Főügyészség elnöke – a m. kir. igazságügy-miniszternek. [Budapest, 1930. május 12.]

Aktaszám: 4.287/1930. F.Ü.

MNL OL IM K 579 653. f. 3. cs. T. 1925–57.966.

120. A Budapesti Kir. Ügyészség – a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszéknek. [Budapest, 1930. május 30.]

Aktaszám: 43.202/1930. k.ü.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

121. A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék végzése. [Budapest, 1930. június 6.]

Aktaszám: B. XXXV. 13.079/1926.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

122. A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék nyilvános főtárgyalásának jegyzőkönyve. [Budapest, 1930. október 3.]

Aktaszám: B. XXXV. 13.079/16/1926.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

123. A Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék nyilvános főtárgyalásának ítélete. [Budapest, 1930. október 3.]

Aktaszám: B. XXXV. 13.079/16/1926.

BFL BKB VII.5.c 13.079–1926.

Ezúton köszönöm Horváth Lászlónak, az ELTE Eötvös József Collegium igazgatójának a bizalmat és a szakmai támogatást.

Hálával tartozom a segítségért, amelyet a levéltári kutatáshoz Szalai Judit, Csík Tamás, Kalmár János, Ráczy György (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára), Korinek Tamás és Málík Zoltán (Budapest Főváros Levéltára) nyújtottak, e helyütt is köszönöm Nemeskéri Erika, Simon Anita, Buda Attila, Dobó Gábor, Horváth Zsolt, Reichert Gábor, Simon Gábor és a jogászok, Katona Erika, Kussinszky Péter és Suba Ferenc értékes tanácsait.

Köszönet illeti Vidumánszki Lászlót a professzionális tördelésért, a könyv tipográfiája szintén az ő szakértelmét dicséri.

TARTALOMJEGYZÉK

Egy ember hazatér	9
Dokumentumok	
1920	54
1922	68
1924	80
1925	126
1926	137
1927	194
1928	208
1929	248
1930	254
Közlési elvek, rövidítésjegyzék	269
Névmutató	271
Irodalomjegyzék	283
A könyvben közölt dokumentumok	287